

punctuation
 patientjournaler
 fagspecifik
 undervisning
 sexual consent
 Systemic
 redskab
 didaktisk
 meningsfragment
 extra-clausal
 constituents
 journalanteckninger
 rekontekstualisering
 meningsfragment
 self-help
 books
 Multimodal
 Critical
 Discourse
 Analysis
 (MCDA)
 multimodality
 representations
 linguistic
 corpus
 gender
 medical
 genres
 logico-semantic
 relations
 rape
 myths
 discourse
 del/contextualization
 levels
 of
 menopause
 icke
 adaption
 satsformade
 semantic
 stratum
 meningar
 registrarial
 satsformade

**SFL: Sprogets rolle i vores
multimodale tilgang til verden**

Globe

**A Journal of Language, Culture and
Communication**

Guest editors:

Anna-Vera Meidell Sigsgaard
 Søren Vigild Poulsen
 Susanne Karen Jacobsen

**Vol. 20
2026**

Globe: A Journal of Language, Culture and Communication

Særunummer om SFL: Sprogets rolle i vores multimodale tilgang til verden

Guest Editors

Anna-Vera Meidell Sigsgaard, Københavns Professionshøjskole

Søren Vigild Poulsen, Syddansk Universitet

Susanne Karen Jacobsen, Københavns Professionshøjskole

Internal Editor

Aage Hill-Madsen, Aalborg Universitet

Editorial Board

Lotte Dam, Aalborg Universitet

Marie Møller Jensen, Aalborg Universitet

Aase Voldgaard Larsen, Aalborg Universitet

Mirjam Gebauer, Aalborg Universitet

Camilla Søballe Horslund Marqvorsen, Aalborg Universitet

Maria Gadeberg Otte, Aalborg Universitet

ISSN

2246-8838

Copyright

The authors of the individual articles
retain copyright © 2026

URL

<https://journals.aau.dk/index.php/globe/>

Published by

Aalborg University Open Publishing

Kroghstræde 1-3

9220 Aalborg Ø

Denmark

E-mail: aaupopen@aau.dk

Managed by

The Languages Interest Group

– a subgroup of Research Group for

Communication, Language and Discourse

Secretariat

Annemette Helligsø

Department of Culture and Communication

Kroghstræde 3, room 3.242

9220 Aalborg Ø

Denmark

E-mail: globe@ikl.aau.dk

Table of contents

Introduktion <i>Anna-Vera Meidell Sigsgaard, Søren Vigild Poulsen, Susanne Karen Jacobsen, Aage Hill-Madsen</i>	1-4
Historiske knudepunkter i anledning af 20. NSFL <i>Ruth Mulvad</i>	5-17
Icke satsformade meningar i ett systemisk-funktionellt perspektiv <i>Anna Smålander</i>	18-38
The meaning of punctuation: Interlexical realisations of logico-semantic relations in Swedish <i>Alexander Katourgi</i>	39-52
Levels of abstraction in the registerial adaption of specialized medical information for lay readerships: An SFL-based inquiry <i>Aage Hill-Madsen</i>	53-77
Overgangsalderens repræsentationer i danske selvhjælpsbøger fra 2006-2023: Et multimodalt diskursanalytisk perspektiv <i>Sasja Simone Krogh</i>	78-106
Rape myths on Instagram: Three Danish non-profit organisations' multimodal communication about sexual consent <i>Solveig Ilhéa Pees</i>	107-130
Rekontekstualisering af socialsemiotik – fra teori til grundskolens praksis <i>Grethe Kjær Jacobsen, Ruth Mulvad</i>	131-158

Introduktion

Anna-Vera Meidell Sigsgaard, Københavns Professionshøjskole

Søren Vigild Poulsen, Syddansk Universitet

Susanne Karen Jacobsen, Københavns Professionshøjskole

Aage Hill-Madsen, Aalborg Universitet

Dette særnummer af tidsskriftet *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* udspringer af den 20. Nordiske Konference om SFL og Socialsemiotik (NSFL20), som blev afholdt på Københavns Professionshøjskole den 7.–8. november 2024. Konferencen, der bar titlen *Sproget i det multimodale – det multimodale i sproget*, markerede et jubilæum i rækken af nordiske konferencer, der siden 2005 har samlet forskere fra hele Norden om systemisk funktionel lingvistik (SFL) og socialsemiotik. NSFL20 var den tyvende i rækken og den tredje gang, konferencen blev arrangeret i København med støtte fra Carlsbergfondet.

Til konferencen mødtes forskere, undervisere og praktikere fra Norge, Sverige og Danmark. Ud over fire plenaroplæg, herunder en festtale i anledning af jubilæumsåret, rummede konferencen et bredt felt af parallelsessioner, der afspejlede den tematiske og metodiske spændvidde, som kendetegner nordisk SFL- og socialsemiotisk forskning i dag. Det er denne bredde, vi har søgt at fastholde i samlingen af artikler til dette særnummer.

Konferencetemaet *Sproget i det multimodale – det multimodale i sproget* rummer en teoretisk pointe, der er central for hele det socialsemiotiske forskningsprogram: at sprog og andre semiotiske ressourcer ikke kan adskilles, men konstituerer hinanden gensidigt. Temaet peger i to retninger på én gang: det inviterer til at undersøge, hvilken rolle det verbale sprog spiller i multimodale sammenhænge, og omvendt, hvordan multimodalitet er en grundlæggende dimension af sproget selv.

I forlængelse heraf er et særligt kendetegn ved konferencen, og dermed også dette særnummers bidrag, at alle bidragene er interesseret i at være det som Halliday kalder for *applied*, på tværs af så forskellige sammenhænge som dem, artiklerne i dette nummer repræsenterer. SFL som teori tilbyder: “*a comprehensive and theoretically powerful model of language which, precisely because it was comprehensive and powerful, would be capable of being applied to the problems, both research problems and practical problems, that are being faced all the time by the many groups of people in our modern society who are in some way or other having to engage with language*” (Halliday, 2008:7). Det er præcis i dette spændingsfelt, at artiklerne i dette særnummer befinder sig.

De syv artikler i særnummeret er samlet på baggrund af bidragene til NSFL20 og afspejler bredden af den forskning, der præger det nordiske SFL- og socialsemiotiske miljø: grammatisk teoriudvikling, register- og genrestudier, multimodal diskursanalyse og didaktisk rekontekstualisering af SFL. Artiklerne er skrevet på dansk, svensk og engelsk. Flertallet er på de nordiske sprog og afspejler dermed konferencens tradition for aktivt at bruge disse sprog i forskning og formidling, mens de engelsksprogede artikler tillige vidner om feltets internationale rækkevidde. Tilsammen tegner de et billede af et levende og alsidigt forskningsmiljø, der rummer både teoretisk dybde og praktisk orientering.

Artiklerne i særnummeret

Særnummeret åbner med Ruth Mulvads artikel *Historiske knudepunkter i anledning af 20. NSFL*, der er baseret på hendes festtale ved slutningen af førstedagen på NSFL20. Som en af foreningens grundlæggere, og gennem mange år en af dets mest engagerede stemmer, tegner Mulvad et historisk

og personligt portræt af Nordisk Forening for SFL og Socialsemiotiks udvikling gennem to årtier. Artiklen tegner et billede, der bærer præg af den varme og det kendskab til fællesskabet, som kun kan komme indefra. Mulvad viser, hvordan SFL spredte sig i Norden gennem personlige møder, engagerede enkeltpersoner og et fælles nordisk sprogfællesskab, der har været en afgørende drivkraft for foreningens eksistens og vækst. Gennem artiklen dokumenterer hun, hvordan foreningen over tid bevægede sig fra et tidligt fokus på udvikling af et Nordisk begrebsapparat i form af hhv. norsk-, dansk- og svensksprogede SFL-termer med leksikogrammatik som omdrejningspunkt, til i dag at rumme bredere spørgsmål om betydningskonstruktion, multimodalitet og socialsemiotik. Et centralt bidrag er den begrebslige diskussion af forholdet mellem *systemisk funktionel lingvistik (SFL)* og *socialsemiotik*: to termer, der i foreningens navn optræder side om side, men som ifølge Mulvad risikerer at blive opfattet som modsætninger snarere end som komplementære perspektiver. Som åbningsartikel sætter den både en historisk og en teoretisk ramme for de efterfølgende bidrag og rejser et spørgsmål, som særnummeret implicit inviterer til at besvare: hvad er sprogets rolle i en multimodal verden, og hvordan hænger SFL og socialsemiotik egentlig sammen?

De to næste artikler bidrager begge til grammatisk teoriudvikling inden for SFL. Anna Smålanders artikel undersøger et hidtil overset område i SFL-forskningen, som titlen på hendes artikel også viser: *Icke satsformade meningar i SFL-perspektiv*. Artiklens bidrag er primært teoretisk-metodologisk. Med empirisk materiale fra journalnotater, en teksttype præget af høj informationstæthed og komprimeret syntaks, udvikler artiklen analytiske redskaber, der udvider SFLs grammatiske beskrivelsesapparat til at indbefatte ytringer, der afviger fra standardnormen for skriftsproglig realisering. På baggrund af disse redskaber argumenterer artiklen for, at ikke-sætningsformede meninger udgør et alternativt, men fuldt gyldigt realiseringsmønster, og at de ikke bør overses i lingvistiske analyser af skriftlig kommunikation.

Alexander Katourgis' artikel undersøger, hvordan tegnsætning i form af kolon, tankestreg og parentes realiserer logisk-semantiske relationer i svensk avisprosa. Med udgangspunkt i systemisk-funktionel grammatik analyseres et korpus på 1.536 supplementsstrukturer fra fire store svenske dagblade. Resultaterne viser, at uddybning er den hyppigste relation på tværs af alle tegn, men at der findes markante kvantitative forskelle i tegnenes specifikke anvendelse: kolon anvendes primært til uddybning og projektion, tankestreger markerer i højere grad udvidelse og intensivering, mens parenteser næsten udelukkende udtrykker uddybning. Undersøgelsen demonstrerer, at logisk-semantisk analyse er et præcist redskab til at beskrive forholdet mellem rammesætning og supplement, og at tegnsætning fungerer som et funktionelt redskab til tekstsegmentering på linje med leksikalske bindeord.

Aage Hill-Madsens artikel fungerer som en bro fra det teoretiske til det mere anvendte: den undersøger, hvordan det semantiske abstraktionsniveau ændres, når specialiserede sundhedsfaglige tekster omskrives til lægmandsrettede tekster. Med afsæt i SFLs register- og genreteori analyseres tre tilfælde af intergenerisk omskrivning: en klinisk forsøgsprotokol, et farmaceutisk produktresumé og et Cochrane-review – alle omskrevet til ikke-faglige målgrupper. Det blev indledningsvist antaget, at omskrivning systematisk ville føre til mindre abstrakt semantik, men analysen viser betydelig variation: kun én af de omskrevne genrer udviser et klart skifte mod lavere abstraktionsniveau, mens de to andre genrer udviser enten samme eller endda et hævet abstraktionsniveau. Artiklen bidrager til forståelsen af omskrivning rettet mod ikke-faglige målgrupper som en kompleks genremæssig og semantisk praksis.

De to følgende artikler behandler emner, som trods umiddelbart forskellige emner, nemlig overgangsalder og samtykkelovgivning, alligevel deler en central problematik: begge viser, hvordan multimodal kommunikation om kroppen og seksuel sundhed i en dansk kontekst kan reproducere diskurser, der individualiserer ansvar og marginaliserer bestemte stemmer og erfaringer. Begge artikler anvender multimodal kritisk diskursanalyse som metodisk afsæt og demonstrerer dermed,

hvordan det multimodale samspil mellem billede og sprog har vidtrækkende ideologiske konsekvenser.

I artiklen *Overgangsalderens repræsentationer i danske selvhjælpsbøger fra 2006-2023: Et multimodalt diskursanalytisk perspektiv* undersøger Sasja Simone Krogh, hvilke diskurser der kommer til udtryk i ni danske selvhjælpsbøger fra perioden 2000–2024. Med afsæt i socialsemiotisk teori og multimodal kritisk diskursanalyse kortlægges både de verbalsproglige og billedmæssige valg i bøgerne. Analysen identificerer fire fremherskende diskurser – en naturlighedsdiskurs, en "fiks dig selv"-diskurs, en sundhedsdiskurs og en selvpleje- og velværediskurs – og påviser en markant forskydning mellem det verbale og det visuelle: mens bøgerne verbalt beskriver overgangsalderen som hårdt individuelt arbejde, fremstiller billederne den som noget, ressourcestærke kvinder navigerer i med lethed i harmoniske, naturlige omgivelser. Artiklen bidrager med et vigtigt perspektiv på den aktuelle debat om overgangsalderen og viser, at den visuelle dimension kommunikerer diskurser, der ikke verbaliseres eksplicit, men som ikke desto mindre er med til at forme, hvem der repræsenteres i det danske offentlige rum.

Solveig Ilhéa Pees analyserer i artiklen *Rape myths on Instagram: Three Danish non-profit organisations' multimodal communication about sexual consent*, hvordan tre danske nonprofitorganisationer i løbet af 2023 kommunikerede på om seksuelt samtykke. Med udgangspunkt i multimodal kritisk diskursanalyse undersøges de verbale, visuelle og lyd-mæssige valg med særligt fokus på kønnet repræsentation, voldtægtsmyter og organisatorisk ansvarlighed. Analysen viser, at kommunikationen på tværs af modaliteter tenderer mod at gøre seksuelt samtykke til kvindernes ansvar, og at der i flere tilfælde reproduceres voldtægtsmyter og tegnes et billede af samtykke som noget uklart og vanskeligt. Artiklen illustrerer, hvordan det multimodale samspil kan have afgørende betydning for unges forståelse af både loven og de sociale normer, der omgiver den.

Særnummeret rundes af med Grethe Kjær Jacobsen og Ruth Mulvads artikel, der viser, hvordan socialsemiotikkens teoretiske begreber kan rekontekstualiseres til et didaktisk planlægningsredskab til brug i grundskolen. Med afsæt i Hallidays begreber om register og stratificering, Bernsteins rekontekstualiseringsteori og Schleppegrells praksisrettede tilgang udvikler forfatterne konkrete analyseskemaer – struktureret efter de tre metafunktioner – som lærere kan anvende i forberedelsen af tekstarbejde med verbale og visuelle tekster. Artiklens centrale bidrag er at demonstrere, hvordan SFL kan kvalificere pædagogisk praksis, illustreret gennem en læreranalyse af billedbogen *Trylleblik* og et tilhørende undervisningsforløb i en 2. klasse. Artiklen tegner dermed en tydelig linje fra socialsemiotisk teori til klasserumsvirkelighed, og viser, at SFLs *applicability* er mere end et teoretisk løfte. At nummeret åbner med Mulvads historiske blik på foreningen og lukker med Mulvad som medforfatter på en artikel om klasserumspraksis er ikke tilfældigt: det afspejler præcis den bevægelse fra teori til praksis, der har kendetegnet NSFLs rejse gennem tyve år.

Afsluttende bemærkninger

De syv artikler i dette særnummer tegner tilsammen et billede af den bredde og dybde, der kendetegner Nordisk SFL- og socialsemiotisk forskning i dag. Fra grammatisk teoriudvikling og multimodal diskursanalyse til didaktisk praksis og institutionel kommunikation demonstrerer bidragene, at SFL fortsat er en levende og produktiv ramme for at forstå, hvordan vi skaber og deler betydning – på tværs af modaliteter, kontekster og kulturer. Og de demonstrerer alle, hvad konferencetemaet pegede på: at sproget er uadskilleligt fra det multimodale, og det multimodale uadskilleligt fra sproget.

Det er en fornøjelse at præsentere dette særnummer, og vi takker varmt alle bidragsydere for deres artikler og for den tålmodighed, som reviewprocessen er forbundet med. En særlig tak til de

eksterne fagfællebedømmere for grundige og konstruktive vurderinger, og til tidsskriftet *Globes* redaktion for samarbejdet om udgivelsen. Vi håber, at særnummeret vil bidrage til at styrke og videreudvikle det nordiske forskningsmiljø inden for SFL og socialsemiotik, og vi ser frem til de kommende NSFL-konferencer og de samtaler, de vil bringe med sig.

God læselyst!

Referencer

- Halliday, Michael A. K. (2008). Working with Meaning: Towards an Applicable Linguistics. I Jonathan J. Webster (red.), *Meaning in Context: Implementing Intelligent Applications of Language Studies*. London/New York: Continuum. s. 7–23.
- Halliday, Michael A. K. (2009). Methods – techniques – problems. I Michael A. K. Halliday & Jonathan J. Webster (red.), *The Continuum Companion to Systemic Functional Linguistics*. London: Continuum. s. 59–86.

Historiske knudepunkter i anledning af 20. NSFL

Ruth Mulvad, Foreningen for SFL i Professionerne

Historien om Nordisk Forening for SFL og Socialsemiotik, oplevet af Ruth Mulvad¹

Hvorfor en Nordisk Forening for SFL? Ved den stiftende generalforsamling for Nordisk Forening for SFL, NSFL, i 2007 blev netop det spørgsmål stillet. Men siden har foreningen vist sin store betydning for at fremme og udvikle SFL i Norden takket være det sproglige fællesskab mellem de beslægtede nordiske sprog, norsk, dansk og svensk. Det kulturelle og sproglige fællesskab opviser forskelle som netop på grund af lighederne bliver frugtbare i udvekslingen af forskning og udvikling inden for de mange områder som SFL fungerer i.

I anledning af den 20. nordiske konference for SFL og socialsemiotik fortæller jeg den historie ud fra min erindringshorisont. Jeg slår ned på en række knudepunkter sådan som jeg har oplevet dem, og på den måde jeg ser dem, og så kan andre medtænke egne erfaringer hvad enten de er lange eller korte. Jeg kommer som følge deraf uvægerligt til at forbigå og hoppe over en masse af andres indsatser, bøger, kurser, konferencer osv. Andre må sammenstille et mere udførligt historisk billede af foreningen.

Fortællingens ramme

Hvad er mere nærliggende end at lave en socialsemiotisk analyse af hovedtræk i foreningens virke og udvikling gennem tiderne: Hvad er der foregået, hvordan så *feltet* ud? Hvem var medlemmerne, hvilken rolle spillede de, hvad var *relationerne*? og hvilke *måder* har de kommunikeret på? Altså en analyse af de kontekster som gennem tiderne har defineret foreningen og været rammerne for NSFLs betydning i Norden (Halliday & Matthiessen 2014, s. 33-34).

SFL dukker op ved tilfældigheder, i Danmark og andre steder i verden

I Danmark blev Uwe Helm Petersen, lektor ved Syddansk Universitet, den afgørende person for introduktionen af SFL i Danmark. I 2019 forklarede han i et internt interview at det skete ved en tilfældighed:

*Sidstnævnte interesse [for SFL] opstod ved en tilfældig snak med kollegaen Søren Schneider om dansk og tysk grammatik, hvor Uwe provokerende mente, at den danske grammatik var noget mere interessant end den tyske. Den greb Søren flaks og tilbød Uwe at undervise i dansk virksomhedskommunikation, fordi han manglede en, der kunne undervise i dansk på virksomhedskommunikation. Uwe fik noget temmelig misvisende at vide, at han skulle undervise i dansk grammatik, men fandt hurtigt ud af, at de studerende havde mere brug for at lære at producere tekster. Og så var gode råd dyre, hvis ikke Uwe lige havde læst M.A.K. Hallidays grundbog *Introduction to Functional Grammar*, som blev udgangspunktet for undervisningen. (Nielsen 2019)*

Uwe Helm Petersen erfarede at den traditionelle grammatik og den faktiske sprogbrug er to uforenelige størrelser. De studerende på Institut for Sprog og Kommunikation, Virksomhedskommunikation, kunne ikke bruge formel grammatik til at lære at skrive tekster der kunne fungere hensigtsmæssigt i en virksomhedspraksis.

Andre SFL-pionerer har lignende erfaringer med undervisning i sprog. Mange andre stemmer

---

¹ Artiklen bygger på mit jubilæumsoplæg på 20.NSFL, 7.-8. november 2024, Københavns Professionshøjskole.

kunne være valgt, men Mary Schleppegrell, prof. em., University of Michigan, Ann Arbor, kan fungere som talerør:

(...) at the Center for Applied Linguistics (...) I got involved in a research project in schools in the Washington area where there were many children speaking languages other than English. (...) I focused specifically on the use of because-clauses, (...). I asked the questions how do we describe what is better or what is more developed in their language? What theories do we have to help us? I was not satisfied with the ways because was described in the research, (...). The ways the children I interviewed were using because-clauses was not really like that. (...)

One day in 1986 or 1987, I was in the library at the Center for Applied Linguistics, and there I discovered Halliday's Introduction to Functional Grammar. This book really changed my trajectory and my academic life from then on. (Maagerø et al. 2022: 120)²

I sit projekt i Washington om andetsprogslevers brug af *fordi*-sætninger viste det sig at litteraturen om den type sætninger ikke passede med den måde eleverne brugte dem på. Tilfældigvis fandt Mary Schleppegrell M.A.K. Hallidays *Introduction to Functional Grammar* på en hylde i biblioteket, og det ændrede ikke alene hendes forskning, men også hendes akademiske liv, - en erfaring som mange sikkert også har gjort.

Min egen tilfældighed fandt sted i Finland i begyndelsen af 1990erne. En dag fik jeg af min kollega på Åbo Akademi Universitet, Professor Bengt Loman, stukket *Barnspråk i Klasssamhälle* (Loman 1974) i hånden, - den antologi som i løbet af 70erne og 80erne gjorde Basil Bernstein berømt i hele Norden. Det var dengang lærerstuderende i Norden lærte at sige *restringeret* og *elaboreret kode*. I antologien havde Bengt Loman valgt at bringe tre artikler af Basil Bernstein og en af Michael A. K. Halliday. Dem fandt jeg interessante, dog uden dengang at være i stand til at læse dem med en dybere forståelse. Men jeg forstod i hvert fald så meget at jeg her kunne finde det som jeg havde manglet i mine jobs som lærer i dansk i fremmedsprogede miljøer rundt om i Europa. Tilbage i Danmark i 1995 gik jeg straks i gang med at finde ud af om der fandtes miljøer for SFL et sted i landet. Så fra slutningen af 1990erne og frem pendlede jeg flittigt mellem København og Syddansk Universitet for at deltage i SFL-kredsens fredagsseminarer på Institut for Sprog og Kommunikation under ledelse af Uwe Helm Petersen.

Et andet af utallige eksempler på at Hallidays arbejder tilfældigt bliver livsændrende, kan matematikeren Kay O'Halloran være et eksempel på. Som matematiklærer undrede hun sig over hvorfor elever i skoler i socialt udsatte områder ikke opnåede samme gode resultater som eleverne i skoler i mere velstående områder. Hun fortæller:

I had taught in low-performing schools in deprived areas, and I knew that students did not achieve the same level of success compared to students from upper- and middle-class areas. Then I met Jay Lemke who had been in Australia working with Michael Halliday. I explained my research interests and he said: "You should go and see Michael O'Toole." I then met with Michael O'Toole, and he talked about the social semiotic perspective and his work on the language of displayed art. This meeting had an impact on me. I ended up transferring from the University of Western Australia to Murdoch University so I could complete my PhD under Michael O'Toole's supervision. (Maagerø et al. 2022: 77-78)

² Eva Maagerø, prof. em. UiSN, Elise Seip Tønnessen, prof. em. UiA, og jeg rejste i 2018-2020 rundt i tre kontinenter og interviewede ni af socialsemiotikken og SFLs første kvinder (Maagerø et al. 2022).

For Kay O'Halloran blev det SFLs unikke sammenkobling af tegn og betydning som blev hendes ændrende øjeblik. Hun er således et eksempel på at selv om Hallidays systemisk funktionelle teori om betydningskonstruktion er udarbejdet på basis af verbalsprog, så er det en teori som i sig selv har indbygget anvendelsesmuligheder for al slags betydningsdannelse i sociale kontekster.

NSFL gennem tiderne

I gennem tiderne har forskellige aspekter af SFL været på foreningens program, flere og andre deltagere er kommet til, ligesom mange artikler og værker er blevet skrevet og udbredt i hele Norden. Også foreningens lovgrundlag er blevet ændret. Inddelt i perioder tegner der sig disse tre:

1. 2005-2006 og tiden før. Ind i SFL og SFL ud i Norden
2. 2007-2013. SFL, andre tekster, kontekster og betydningsystemer
3. 2014-2024. SFL og Socialsemiotik: betydning

I det følgende beskriver jeg nogle hovedtræk i hver af de tre perioder sådan som jeg ser dem: hvad skete der, hvem var involveret og hvordan blev der kommunikeret? Efter hvert kapitel sammenfatter jeg foreningens virke og betydning i Norden ud fra kontekstvariablerne *felt*, *relation* og *måde*.

2005-2006 og tiden før. Ind i SFL og SFL ud i Norden

Den første start kan ikke forstås uden at komme ind på det der gik forud for at det overhovedet var muligt at samle 12 mennesker fra både Norge, Sverige og Danmark til det første møde på SDU i 2005. Ligeledes gør forhistorien det også klart hvorfor hovedindholdet på de to første møder var harmonisering af oversættelserne af den engelske SFL-terminologi til norsk, svensk og dansk.

SFL i Norden i tiden op til 2005

Uwes pionerarbejde på Syddansk Universitet fik afgørende betydning for SFL i Danmark. Han tog initiativ til *SFL-kredsen ved Institut for sprog og kommunikation* som holdt regelmæssige, åbne fredagsmøder med oplæg om SFL-emner, præsentation af SFL-litteratur, fælles læsning og gennemgang af teoretiske værker osv. På instituttet organiserede han læsning og diskussioner af centrale tekster der også omfattede studier af Hallidays teoriudvikling fra den første begyndelse tilbage i 1960'erne.

I 1999 afholdt Institut for Sprog og Kommunikation *International Graduate School in Language and Communication* på SDU. 25 deltagere fra Norge, Sverige, Danmark plus enkelte fra Storbritannien, USA og Tyskland blev af Michael A. K. Halliday, Ruqaiya Hasan og Christian M.I.M. Matthiessen undervist på et videnskabeligt niveau i SFL. Flere af deltagerne, heriblandt også Halliday og Hasan, var indkvarteret på Dalum Landbrugsskoles elevhjem og hyggede sig i fællesskab om aftenen over aftensmaden og rødvin fra bokse. Der var rig lejlighed til at diskutere den megen lærdom vi sugede til os, støttet af et digert to-bindes kompendium som kursuspå litteratur med tekster af de tre undervisere fra 1981 til 1999.

I Norge blev en antologi af SFL-tekster redigeret og oversat til norsk (Berge et al. 1998). Den fik stor betydning for forståelsen af SFL ikke bare i Norge, men i hele Norden. Bogen udkom efter besøg af Halliday og Hasan i Norge: i 1994 holdt Halliday forelæsning på et lingvistsymposium i Trondheim på initiativ af Kjell Lars Berge, og i 1997 blev Halliday og Hasan inviteret som gæsteforelæsere til Universitetet i Agder, Kristiansand. Eva Maagerø og Elise Seip Tønnesen udgav *Samtaler om tekst, sprog og kultur* (2001) med interviews af bl.a. Halliday og Hasan, optaget i 1999 under sommerkurset på SDU i Odense.

Der blev i de følgende år udgivet mange centrale værker: de to første udgaver af en dansk SFL-grammatik for det danske sprog kom i 2001 og 2005 (Andersen et al. 2001, Andersen & Smedegaard 2005. Tredje udgave Andersen & Holsting 2015). I alle fire nordiske lande blev feltet

kvalificeret og teorien udbredt. Der blev skrevet ph.d.-afhandlinger, bøger og artikler om SFL og SFL i praksis. Der blev undervist i SFL på universiteter, læreruddannelser, efter- og videreuddannelser. Der blev udgivet introduktioner til SFL på norsk (Maagerø 2005) og svensk (Holmberg & Karlsson 2006). Undervisningsmaterialer så dagens lys, fx Andersen (2007) og Mulvad (2002a, 2002b).

Flere nordiske forskere og undervisere deltog i den årlige globale SFL-konference i Sydney og fik kontakt til australske og andre internationale forskere og undervisere inden for SFL. Michael A. K. Halliday fik i 2005 på den internale SFL-konference, ISFC 32 i Sydney overrakt et nordisk festskrift i anledning af hans 80-års fødselsdag (Berge & Maagerø 2005). 19 skribenter fra Danmark, Norge og Sverige hyldede Halliday med artikler om deres arbejde med SFL. Emnerne afspejlede de aktuelle felter inden for SFL i Norden: til de lingvistiske studier føjede der sig artikler med især pædagogiske vinkler.

Med Hallidays og Hasans deltagelse i konferencer, med udgivelser og udbredelse af SFL-litteratur i Norden, og med kontakter og møder på tværs af de nordiske lande voksede omfanget af institutionelle SFL-miljøer så det udgjorde en tilstrækkelig grobund for SFLs lange vej gennem nordiske forsknings- og uddannelsesinstitutioner: Nordisk Forening for SFL blev officielt stiftet i 2007.

Men faktisk blev SFL allerede præsenteret i Norden i 1980 idet Halliday holdt foredrag for Nobelkomiteen i Stockholm, inviteret af dennes formand, professor Sture Alen. I den forbindelse benyttede Halliday lejligheden til at dyrke sin interesse for jernbaner med en togrejse op gennem Norge. Halliday var atter i Stockholm i 1992 og 1994, ligeledes inviteret af Nobelkomiteen.

I 1989 fandt 16. ISFC sted i Helsingfors. Arrangør var Eija Ventola, Helsingfors universitet, som i flere omgange havde været bosat i Sydney og skrevet sin ph.d.-afhandling der. Om der var andre nordiske deltagere i ISFC i Helsingfors end finlændere, ved jeg ikke, men i hvert fald ser det ud som om hverken det finlandske SFL-miljø eller Hallidays Stockholmsbesøg fik indflydelse i det øvrige Norden i samtiden.

De to første NSFL-møder: Ind i SFL og ud i Norden

Det var Uwe Helm Petersen der var drivkraften til at invitere til det første SFL-møde i Norden i 2005. På dagsordenen var oversættelse af den engelske terminologi til svensk, norsk og dansk. I to dage sad vi i rundkreds og kiggede op på et lærred som viste Uwes forslag til en terminologiliste, i øvrigt på lokalets eneste computer! Term for term diskuterede vi den mest hensigtsmæssige oversættelse. Det affødte naturligvis også en fordybelse i teorien for at afklare termernes betydning. Det var starten på udarbejdelsen af den terminologiliste som siden har eksisteret som et løbende projekt i tilknytning til de årlige NSFL-møder.

Behovet for listen udsprang af den fordybelse i SFL som foregik rundt omkring i Norden. Bøger og artikler blev udbredt på originalsprogene, og derfor var der brug for en vejledning i hvordan de engelske termer skulle oversættes til svensk, norsk og dansk sådan at man sikrede sig samme forståelse hvad enten man læste en tekst på det ene eller det andet sprog.

Arbejdet med terminologilisten var også emnet på det andet nordiske møde i Göteborg i 2006. Her var deltagerantallet næsten fordoblet: 21 sprogfolk fra uddannelsesinstitutioner, universiteter og læreruddannelser i Norge, Sverige, Danmark og nu også Finland deltog. På begge møder begyndte deltagerne at netværke: en del af tiden blev brugt på at vise overheads med navne på personer der arbejdede med SFL eller tilgrænsende teorier, titler på artikler og bøger o. lign.

Det var et fælles engagement og en interesse i at udbrede kendskabet til SFL der bragte deltagerne sammen til to dages intenst arbejde og inspirerende samvær. Det blev også starten på mange og lange venskaber.

Opsamlende: 2005-2006 og tiden før. Ind i SFL og SFL ud i Norden

Lad os samle op på begivenhederne til og med de to første møder i 2005 og 2006: Hvordan så konteksten ud: hvilke *felter*, *relationer* og *måder* udgjorde rammerne for forrentningen: hvilken betydning fik SFL i Norden?

Hvordan så feltet ud?

Feltet udgjordes i høj grad af aktiviteter der havde med udforskningen af SFL at gøre: ikke mindst det leksikogrammatiske stratum blev genstand for studier. Karakteristisk var det da også at netop terminologien var i centrum for de to første møder fordi det var vigtigt allerede her i udbredelsesfasen at sikre en fælles forståelse af sprogmodellens strata og dens flerdimensionale sammenhæng mellem kontekst, semantik og leksikogrammatik.

Hvilke relationer var der?

Relationerne var uformelle og byggede på de kontakter som vi hver især havde eller skabte. Det var i høj grad forskere og undervisere i sprog og lingvistik på universiteter og i andre dele af uddannelsessektoren, især i læreruddannelser, der var kernen i denne første tid. Mange oplevede nye internationale sammenhænge og gennembrud og blev slået af at møde åbne fællesskaber både i nordiske og globale SFL-sammenhænge. Fælles for alle var en oplevelse af at opgaven var vigtig, personligt, socialt og politisk.

Hvilke kanaler blev SFL kommunikeret igennem, hvilke kommunikationsmåder?

Kanalerne var spredte og usammenhængende: der blev udgivet ph.d.-afhandlinger, bøger og artikler de steder som var tilgængelige, fx universitetsforlag, men også større forlag som norske Cappelen, danske Alinea og Akademisk Forlag og svenske Hallgren & Fallgren. Faglige foreninger blev brugt, fx Norsk lærerforening og Dansk lærerforening, både deres kurser, konferencer og tidsskrifter.

Hvilken betydning fik foreningen i Norden?

Alt i alt kan vi se at kontakten mellem Norge, Sverige og Danmark i den grad styrkede det man var optaget af: forståelsen og udbredelsen af SFL inden for både forskning og uddannelse. Finland fulgte ikke samme udvikling, måske fordi det finske sprogs dominans i Finland (svensk, det andet nationalsprog i Finland, er førstesprog for blot ca. 6% af befolkningen) ofte medfører en isolation i forhold til at deltage i det nordiske sprogfællesskab. SFL var netop på Helsingfors universitet på det tidspunkt især udbredt inden for finsksprogede miljøer.

2007-2013. SFL, andre tekster, kontekster og betydningssystemer

Denne periode blev meget aktiv. Foreningen blev officielt stiftet, SFL blev udforsket, også som en teori om betydningsdannelse med andre tegnsystemer end verbalsproget: hvordan anvendes teorien når den tages med i nye kontekster?

Stiftende generalforsamling 2007

Den stiftende generalforsamling fandt sted i forbindelse med ISFC 34 i 2007. Som det centrale center for SFL i Danmark fandt dette års internationale SFL-konference sted netop på SDU i Odense. Omkring 20 personer fra Norge, Sverige, Finland og Danmark mødte op i en pause, stemte for vedtægter, valgte en bestyrelse som senere konstituerede sig med Thomas Hestbæk Andersen, Institut for Sprog og Kommunikation, SDU, som formand.

Men midt under mødet gik døren pludselig op og ingen kunne undgå at bemærke at Eija Ventola, lektor i engelsk på Helsingfors Universitet, trådte ind i rummet. Hun greb (uopfordret) ordet (på engelsk) og problematiserede i et længere, lettere vredt indlæg eksistensen af en nordisk

forening og søgte at hindre dannelsen af den idet hun så eksistensen af en nordisk forening som i bedste fald overflødig og ellers skadelig da den ville komme til at konkurrere med den allerede veletablerede europæiske SFL-forening, ESFC. Deltagerne måtte lige sunde sig oven på den oplevelse som var så helt anderledes end den udbredte tillidsfulde pionerånd i SFL-miljøet. Foreningen blev på trods af dette optrin dannet idet samarbejdet omkring det nordiske sprogfællesskab allerede havde vist sig så betydningsfuldt for udviklingen og udbredelsen af SFL at foreningen ville styrke SFLs stilling i Norden og dermed også i Europa.

I vedtægterne blev netop sprogfællesskabet fremhævet: Foreningens formål er: *at fremme arbejdet med den systemisk-funktionelle beskrivelse af de nordiske sprog: dansk, norsk og svensk*, og desuden: *Foreningens officielle sprog er dansk, norsk og svensk. Al kommunikation i foreningen vil normalt foregå på et af de tre sprog*.

På mødet blev Hallidays pointe desuden bragt på banen: Nok er teorien om sprogets funktion i kontekster sprogovergribende, men Hallidays leksikogrammatiske beskrivelsesapparat er udviklet til at beskrive det engelske sprog, og derfor må det tilpasses det sprog som skal beskrives, fx sådan som det allerede var gjort i de første udgaver af beskrivelsen af det danske sprog (Andersen et al. 2001, Andersen & Smedegaard 2005).

Perioden 2007-2013. SFL, andre tekster, kontekster og betydningssystemer

3. NSFL-konference fandt sted på Oslo Universitet i 2007. Foreningen fik en hjemmeside, nogle oplæg blev præsenteret på PowerPoints, men fotos fra mødet viser at overheadprojektoren slet ikke var gået af mode, og at papir og blyant stadig blev flittigt brugt. Men den overvejende kommunikation mellem foreningen og medlemmerne foregik let og smidigt via e-mail. Nyt var det at der begyndte at udkomme konferencerapporter, nogle af dem også elektronisk (Andersen et al. 2013, Hållsten et al. 2013, Kvåle et al. 2015).

Temaet for mødet i Oslo var *Systemisk-funksjonelle perspektiver på språkopplæring og utdanning*. De tre næste møder, 2008 i Helsingfors, 2009 i København, 2010 i Tønsberg havde ikke noget tema, men her i foreningens første år var der stadig fokus på sprogmodellen og ofte dens anvendelse i uddannelsessammenhænge, altså tæt på Hallidays eget felt.

Med det 7. NSFL-møde i 2011 skete der noget: nogle oplæg bevægede sig ud i nye områder som temaerne for de næste tre møder viser: *Text, kontext och betydelse* var temaet i 2011 i Södertörn hvor fx reklametekster, medicindiskurs, krimonologitekster, unge pigers blogtekster blev inddraget (Hållsten et al. 2013). I Odense i 2012 var det *Steder som tekster & tekster om steder*. Selve sprogmodellen blev sat i spil:

Når vi bevæger os ud i stedet, støder vi ind i en lang række teoretiske, deskriptive og applikationsmæssige forhold, som er interessante at diskutere – fx spørgsmål som 'hvad er en tekst'?

nordisksfl.org

Teorien blev flyttet ud i nye kontekster og betydningssystemer, og det følgende år, 2013, i Kristiansand var det forholdet mellem tekst og kontekst der var på programmet med spørgsmålet om

hva som er relevant kontekst og hvordan den best kan undersøkes, og (...) hvordan medieteknologiske og sosiokulturelle forhold virker inn på verbale og multimodale strukturer og systemer; og hvordan disse relasjonene kan modelleres og studeres fra et SFL-perspektiv.

nordisksfl.org

Det er helt tydeligt, at de nye kommunikationsformer fik stor betydning helt ind i kernen af

udforskningen af SFL. Dette kulminerede med ændringen af foreningens vedtægter det følgende år på mødet i Stockholm i 2014.

Opsamlende: 2007-2013. SFL, andre tekster, kontekster og betydningssystemer

Karakteristisk for denne anden periode er at foreningen ændrede sig markant idet alle tre kontekstkonfigurerende variabler, *felt*, *relation* og *måde* ændrede sig.

Hvordan så feltet ud?

Der skete i høj grad udviklinger i teorifeltet idet nye områder blev inddraget, både når det gjaldt typer af tekster og undersøgelsesområder. Det betød at hele sprogmodellen blev genstand for interesse: nye kontekster blev undersøgt, nye betydningssystemer inddraget, og det stillede spørgsmål til anvendelsen af hele sprogmodellen, herunder beskrivelsesapparatet. Teoretiske spørgsmål rykkede op på højere strata i modellen idet mere overordnede begreber som fx register blev gjort til genstand for plenumoplæg (Hållsten et al. 2013).

Hvilke relationer var der?

Det var især nye institutionelle roller, forskere inden for andre områder end lingvistiske og pædagogiske, som satte deres præg på foreningen. Et af disse områder var forskningsmiljøer inden for elektronisk og visuel kommunikation. Et andet var tekstforskning. De nye relationer til den nordiske forskningsverden gled lige så stille ind i foreningen. Man forholdt sig støttende og positivt, også til de nye erfaringsområder. Men det var stadig de humanistiske områder der var altdominerende.

Hvilke kanaler blev SFL kommunikeret igennem, hvilke kommunikationsmåder?

Udgivelsen af konferencerapporter på universitetsforlag kan aflæses som en form for institutionalisering af foreningen. Foreningens medlemmer redigerede og skrev i det hele taget mange bøger og artikler. Det resulterede i en højere grad af synlighed både i universitetsverdenen og udadtil til andre samfundsinstitutioner, især uddannelsesverdenen.

Hvilken betydning fik foreningen i Norden?

Foreningen integrerede sig institutionelt i Norden. Man kan sige at pionerfasen var slut. Status på SFL i Norden sammenfatter redaktørerne af *Nordisk Socialsemiotik* (2012) Andersen & Boeriis i forordet således:

Denne antologi præsenterer i 13 artikler nye nordiske landvindinger inden for pædagogiske, multimodale og sprogvidenskabelige facetter af socialsemiotikken. Ud af et væld af forskellige perspektiver og nedslag søger forfatterne såvel at rydde op i hidtidige problemer som at pege frem mod interessant og nødvendig fremtidig udforskning af teoretiske, deskriptive og applikationsmæssige aspekter af socialsemiotikken. (Andersen & Boeriis 2012: 7)

Det er bemærkelsesværdigt, at betegnelsen SFL i dette citat er helt væk. Alene betegnelsen *socialsemiotik* anvendes – et fænomen som jeg vender tilbage til i forbindelse med ændringen af foreningens navn i 2014.

Landvindingerne blev i høj grad drevet frem af de enkelte medlemmer i de sammenhænge hvor de forskede og underviste. Det var ikke foreningen som sådan der tog initiativ eller organiserede udviklinger hverken i form af udgivelser, etablering af diverse fora, fysisk eller online. Foreningens aktiv var det årlige møde for medlemmernes præsentation af egne arbejder.

2014-2024. SFL og Socialsemiotik: betydning

Denne periode var frem for alt præget af et større fokus på multimodalitet, både hos de inviterede oplægsholdere og i sessionsoplæggene. Alt i alt var tendensen et kraftigere fokus på betydningskonstruktion.

10. NSFL-konferencen, 2014 i Stockholm: SFL og socialsemiotik

I 2014 blev foreningens navn ændret til *Nordisk forening for SFL og socialsemiotik*. Formålsparagraffen kom til at lyde:

§2: Foreningens formål er (i) at fremme udbredelsen af den systemisk-funktionelle lingvistik og den socialsemiotiske videnskab i Norden, og (ii) at fremme arbejdet med den systemisk-funktionelle beskrivelse af de nordiske sprog: dansk, norsk og svensk (min fremhævelse).

nordisksfl.org

Ændringen ligger i direkte forlængelse af den øgede brug af termen *socialsemiotik*, ofte som erstatning for betegnelsen *SFL*. Men hvor kom denne term fra? Hvorfor trængte den *SFL* i baggrunden? Hvad skal man forstå ved *socialsemiotik*? Hvad betyder *og*'et mellem *SFL* og *socialsemiotik*?

Termen socialsemiotik i SFLs historie

Halliday foretrak at bruge termen *SFL*, men betegnelsen *socialsemiotik* dukkede op i titlen på antologien *Language as social semiotic* (1978). Artiklerne kredser omkring udlægning af titlen og fokuserer på *socialisering*: barnets første socialisering og sproglige udvikling, socialisering i skole og hjem i forbindelse med Hallidays samarbejde med Basil Bernstein (O'Donnell n.d.). Det er således den sociale betydning af sprogets funktion der er i fokus i bogen, og mindre beskrivelsen af sprogets væsen, selve sprogmodellen. Man kan sige at Halliday retter blikket mod sprogmodellens samfundsmæssige og politiske betydning. I bogen forklarer Halliday de teoretiske sammenhænge bag det som Bernstein alene kunne beskrive i sine studier af socialisering i klassesamfundet: at sproget spiller en afgørende rolle for den skæve fordeling af magten og samfundets goder (Bernstein 1971).

To centrale forskere, Clare Painter (Maagerø et al. 2022, s.102) og Theo van Leeuwen (Andersen et al. 2005, s.108) forklarer fremvæksten af termen med at verbalsproget i dag typisk optræder i multimodale omgivelser, at betydning konstrueres med mange slags tegn på én gang, - tegn som har forskellige betydningspotentialer: hvordan kan multimodale tegnsystemer og deres samfundsmæssige betydning beskrives (Kress & van Leeuwen 1996, van Leeuwen 2005)?

Termen socialsemiotik i NSFLs historie

Set i lyset af Hallidays forståelse af termen *socialsemiotik* i 1978 rejser der sig nogle spørgsmål til formuleringen af foreningens vedtægter:

...den systemisk-funktionelle lingvistik og den socialsemiotiske videnskab...

nordisksfl.org

Hvorfor har man formuleret det som to nominalgrupper med hver sin kerne: *lingvistik* og *videnskab*? Og hvad betyder *og*: er det både/og? eller er *SFL* og *socialsemiotik* to forskellige områder med hvert sit genstandsområde? Den følgende formulering kunne antyde en sådan forståelse:

...arbejdet med *den systemisk-funktionelle beskrivelse af de nordiske sprog: dansk, norsk og svensk* (min fremhævelse).

nordisksfl.org

Her kunne det se ud som om sprogbeskrivelse er noget SFL tager sig af, men hvad så med socialsemiotikken? Bestyrelsesmedlemmer fra dengang forklarer³ at tilføjelsen kom med fordi området multimodalitet vandt frem. Problemet var at multimodalisterne ikke kunne se sig selv som lingvister, det som L'et i SFL står for. Ved at tilføje *socialsemiotik* kunne foreningen bygge bro til den multimodale forskning. Også inden for uddannelsesforskning var der folk som beskæftigede sig med multimodalitet, og mange mere med det end med verbalsproget. Begge navne kom i sidste ende med fordi sprogfolkene ikke ville gå med til at stryge termen *SFL*.

Perioden 2014-2024. SFL og Socialsemiotik: betydning

Temaet for NSFL i Stockholm i 2014 hvor vedtægterne blev ændret, var ganske sigende *Vid SFLs gränser*:

Var går den systemisk-funktionella lingvistikens gränser? Vilka frågor kan SFL besvara? Vilken typ av empiri går att studera inom ramarna för SFL? Vilka är de mest aktuella teoretiska och metodiska utmaningarna?

nordisksfl.org

Arrangørerne i Stockholm oplevede altså at der var grænser for hvad SFL kunne udforske. Samme problemfelt findes i temaet for det følgende års NSFL i 2015 i København: *SFL i kobling med ...* hvor SFL blev taget med ud i nye felter og konfronteret med dominerende teoridannelser inden for fx multinational virksomhedskultur, den offentlige sektor, medicinalsektoren, psykiatrien, instagram, trossamfund og personlighedstest.

De næste otte NSFL, fra 2016 til 2023, så sådan ud:

2016 Oslo: Språk og diskurs i pedagogiske og vitenskapelige sammenhenger:
systemisk-funksjonelle og sosialsemiotiske perspektiver

2017 Göteborg: Grammatik, kritik, didaktik

2018 Aalborg: SFL som anvendt teori

2019 Vestfold: Åbent tema

2020 Uppsala (online): SFL i bekanta och nya landskap

2021 Odense (online) SFL og den kommunikerende organisation

2022 Halden: SFL og socialsemiotikk i møte med lokale og globale utfordringer.

2023 Örebro: Socialsemiotiska och systemisk-funktionella perspektiv på digitaliseringens möjligheter och problem

Listen viser, at det var de samme tendenser der gik igen: der blev inddraget nye felter for anvendelse og set på de muligheder, udfordringer og problemer det medførte. I 2018 blev et

³ I en e-mail (13.05. 2025) skriver Anders Björkvall (p.c.): - *Socialsemiotiken var kopplingen till den multimodala forskning som (...) många forskare i Norden höll på med. (...) - Socialsemiotiken är också begriplig för många forskare från utbildningsvetenskap/pedagogik/didaktik som inte har sin bakgrund i språkvetenskap och SFL. (...) och de här didaktikforskarna (...) läste Kress men aldrig Halliday, för att hådra det hela. (...) - Samtidigt är det ju inte särskilt utmanande att lägga till socialsemiotik i namnet – det var väl Halliday själv som kom på det!*
Den daværende formand og forslagsstiller, Thomas Hestbæk Andersen (p.c.) skriver i en e-mail fra 05.04.2025: *Jeg foreslog også (meget radikalt) om man så skulle droppe sfl, for socialsemiotikere er vi jo alle i den abstrakte forståelse af teorien (jf. Hallidays LASS fra 1978), men det var lingvisterne blandt os ikke begejstrede for ... 😊 Så vi endte med det lidt lange, uelegante dobbelt navn. Men i hvert fald ærlig varebetegnelse!*

tilgrænsende forskningsfelt, LCT, Legitimation Code Theory (Maton 2013), præsenteret for første gang. Også inden for et af de gamle, etablerede felter, uddannelsessektoren, skete der nyudviklinger. Anvendelsen af SFL blev taget ind i de enkelte fag, stadig tættere på praksis (Christie & Maton 2011) og ud i skolen som institutionel, administrativ ramme. Tilsammen afspejler det at foreningens interessefelt i høj grad blev sporet ind på betydningskonstruktion i sociale kontekster.

NSFL i 2024 var som nr. 20 en jubilæumskonference der gav anledning til en slags statusrapport: hvor er vi kommet fra og hvor er vi nu? I invitationen karakteriserede arrangørerne den aktuelle situation sådan:

Som en utilsigtet konsekvens synes der at være opstået en kløft mellem på den ene side sprog og på den anden side det multimodale, mellem SFL og socialsemiotik. SFL og socialsemiotik byder på en bred palet af analytiske perspektiver på betydningskabelse både sprogligt og multimodalt.

nordisksfl.org

Forholdet mellem socialsemiotik og SFL så man her som en utilsigtet udvikling hvor *og*'et i virkeligheden var blevet fortolket som et *eller* mellem socialsemiotik alias multimodalitet på den ene side og SFL alias verbalsprog på den anden. Men ifølge arrangørerne burde det ikke være sådan: genstandsfeltet for SFL og socialsemiotik er fælles: *og*'et betyder både-og. Med temaet *Sprogets rolle i vores multimodale tilgang til verden* efterspurgte man belysninger af dette problemfelt.

I løbet af disse år fik foreningen en ny formand, Gunhild Kvåle, og en ny hjemmeside hvor foreningens årsmøder fik en central placering (nordisksfl.org). De mange nye felter og den øgede interesse for multimodalitet eller diskursanalyse, en term som også blev brugt, var forskningsområder som både blev opdyrket af gamle medlemmer af foreningen, og også tiltrak nye medlemmer.

Traditionen med konferencerapporter fortsatte i denne periode, og de udkom alle elektronisk (Kruse & Rustand 2021, Lassen & Sigsgaard 2020, Nørgaard et al. 2022). Det afspejler naturligvis at den altdominerende kommunikationsform var blevet elektronisk. Forårsaget af COVID-19 blev to konferencer, i 2020 og 2021, afholdt online, men den oplevelse understregede betydningen af at afholde NSFL ansigt til ansigt, og helt uden forstyrrende mulighed for også at følge konferencerne online.

Opsamling. Perioden 2014-2024. SFL og Socialsemiotik: betydning

Igen i denne tredje periode ændredes foreningens semiotiske rum. Det var især feltet der udvikledes, mens der næsten ingenting skete med kommunikationsmåden.

Hvordan så feltet ud?

Udviklingen fra anden periode blev forstærket: inden for teorien bevægede interessen sig opad i sprogmodellen, til kontekst, register, semantik fordi nye områder blev inddraget, især multimodale. Interessen samlede sig om diskurs: hvilken betydning der konstrueres og hvilken funktion en given diskurs har i den sociale kontekst, fx multimodale æstetiske tekster, digital kommunikation, bæredygtighed, sundhedsvæsen, uddannelsessektor.

Hvilke relationer og kommunikationsmåder var der?

Det var ikke de store ændringer der skete i deltagerkredsen: det var stadig overvejende humanistiske forskere og undervisere, men de anvendte i højere grad teorien på forskningsområder uden for humaniora, fx medicin og naturvidenskab. Også over for de mange nye og forskelligartede erfaringsområder der blev præsenteret på NSFL, var der en åben og positiv holdning. Måden der

blev kommunikeret på, blev i stadig større omfang elektronisk med online-udgivelser. Foreningens hjemmeside blev stadig primært brugt til informationer om de årlige møder. Medlemmernes rolle i foreningen var uændret at præsentere deres forskning og udgivelser på konferencerne og dermed gøre dem kendt i Norden.

Hvilken betydning fik foreningen for Norden?

Foreningen satte sig fast som institution. Egentlig ændredes dens betydning for Norden sig ikke væsentligt i denne periode. Der blev forsket i sprog og i andre betydningssystemer, og foreningen var kontaktrammen om udveksling og inspiration.

Og så: NSFL nu og i fremtiden?

I forhold til foreningens formål går det godt. Foreningen fremmer kendskabet til socialesemiotik og systemisk funktionel beskrivelse af de nordiske sprog.

De udviklinger som arrangørerne af 20. NSFL i 2024 advarede imod, kan imidlertid have en indbygget tendens til at et indgående kendskab til den socialesemiotiske teoridannelse, SFL, om ikke forsvinder, så dog udvandes. Risikoen kan med Mary Macken-Horariks ord ses i lyset af at det kan være besværligt at sætte sig ind SFL:

Many scholars with an interest in discourse analysis would turn to social semiotics rather than SFL because it demands less investment. (Maagerø et al. 2022: 59)

Det spørgsmål der for mig at se rejser sig, er om det er muligt at adskille socialesemiotik fra SFL: at forske i multimodalitet uden SFL. I *Language as social semiotic* (1978) anvender Halliday termen socialesemiotik om det verbalsproglige betydningssystem og betegner det *higher order system*, dvs. et betydningssystem med en udviklet grammatik (Andersen et al. 2015: 2). Men andre anvender også termen om alle betydningssystemer, også systemer uden grammatik hvor der til ét tegn svarer én betydning som i et trafiklys: *primary semiotic systems*. Clare Painter formulerer det sådan:

'Social Semiotics' I think is the broader term that encompasses any semiotic system, any system of meaning, any symbolic system that operates in our lives. Linguistics is the study of language, as perhaps the principal semiotic system, and the one that is probably most crucial in the context of learning and education. And in life, probably. I think Michael would say: yes, in life too. (Maagerø et al. 2022: 102)

For Clare Painter betegner socialesemiotik alle betydningssystemer, men på linje med Halliday forstår hun sprogsystemet som det altafgørende betydningssystem. En fremtidig opgave for NSFL kunne være at belyse samspillet mellem socialesemiotik og SFL. Temaet for 20. NSFL i 2024 *Sprogets rolle i vores multimodale tilgang til verden* kan stadig trænge til en udforskning, ikke mindst i en verden hvor sprogsystemet og andre betydningssystemer væves sammen i den globale politiske kamp om magten og samfundets goder.

Referencer

- Andersen, Thomas H. (2007). *Sæt ord på!* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
 Andersen, Thomas H. & Morten Boeriis (eds.) (2012). *Nordisk Socialsemiotik. Pædagogiske, multimodale og sprogvidenskabelige landvindinger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
 Andersen, Thomas H. & Alexandra E.M. Holsting (2015): *Teksten i grammatikken*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

- Andersen, Thomas H. & Flemming Smedegaard (2005). *Hvad er meningen?* Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas H., Morten Boeriis, & Alexandra E. M. Holsting (eds.) (2013). Særnummer af *RASK – International journal of Language and Communication*. <https://www.sdu.dk/en/om-sdu/institutter-centre/iks/forskning/forskningspublikationer/rask/issues/39>.
- Andersen, Thomas H., Uwe H. Petersen & Flemming Smedegaard (2001). *Sproget som ressource*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersen, Thomas H., Morten Boeriis, Eva Maagerø & Elise S. Tønnessen (2005). *Social Semiotics. Key Figures, New Directions*. London: Routledge.
- Berge, Kjell L. & Eva Maagerø (eds.) (2005). *Semiotics from the North*. Oslo: Novus Forlag.
- Berge, Kjell L., Patrick Coppock, Eva Maagerø (eds.) (1998). *Å Skape mening med språk. En samling artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan, J. R. Martin*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Bernstein, Basil (1971). *Class, Codes and Control I*. London: Routledge & Kegan.
- Christie, Frances & Karl Maton (eds.) (2011). *Disciplinarity. Functional Linguistic and Sociological Perspectives*. London: Continuum.
- Halliday, Michael A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. & Christian M. I. M. Matthiessen (2014). *An introduction to Functional Grammar*; 4th ed. London: Routledge.
- Holmberg, Per & Anna-Malin M. Karlsson (2006). *Grammatik med betydelse: en introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Hållsten, Stina, Hanna S. Rehnberg & Daniel Wojahn (eds.) (2013): *Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik*. Stockholm: Södertörns högskola. <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:655788/FULLTEXT01.pdf> (accessed 08-05-2026).
- Kress, Gunther R. & Theo van Leeuwen (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- Kruse, K. L. & K. A. Rustand (eds.) (2021). *Sosialsemiotikk, sakprosa og multimodalitet. Tilegnet Eva Maagerø. Sakprosa*, 13(1). <https://journals.uio.no/sakprosa/issue/view/764>. (Fra konferencen i Vestfold 2019).
- Kvåle, Gunhild, Eva Maagerø & Aslaug Veum (eds.) (2015). *Kontekst, språk og multimodalitet: Nyere sosialsemiotiske perspektiver*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lassen, I. & A.-V. M. Sigsgaard (red.), 2020. *Globe: A Journal of Language, Culture and Communication* vol. 10. Særnummer: *Nordisk SFL i praksis og teori*. Åpen tilgang fra <https://journals.aau.dk/index.php/globe/issue/view/372/148>. (Fra konferencen i Aalborg 2018).
- Loman, Bengt (ed.) (1974): *Barnspråk i Klasssamhälle*. Lund: LiberLäromedel.
- Maton, Karl (2013). *Knowledge and Knowers. Towards a realist sociology of education*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203885734>
- Mulvad, Ruth (2002a): *Et ord flyver op. Skriftlighed*. København: Alinea.
- Mulvad, Ruth (2002b): *Kommer tid – kommer sprog*. København: Alinea.
- Maagerø, Eva (2005). *Språket som mening: innføring i funksjonell lingvistik for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Maagerø, Eva & Elise S. Tønnessen (2001). *Samtaler om språk, tekst og kultur*. Oslo: LNU/Cappelen.
- Maagerø, Eva, Ruth Mulvad & Elise S. Tønnessen (2022). *Women in social semiotics and SFL, Making a difference*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429352270>
- Nielsen, M. H. (2019). *En fagperson får ordet: Interview med Uwe Helm Petersen, lektor Emeritus*. SDUnet, Syddansk Universitet. (Hentet fra internt intranet; nu utilgjengelig).

- Nørgaard, N. & C. A. Maagaard (red.), 2022: *SFL, Socialsemiotik og den kommunikerende organisation*. Special issue av RASK – International journal of Language and Communication.
https://www.sdu.dk/en/om_sdu/institutter_centre/isk/forskning/forskningspublikationer/rask/issues/55 (Fra konferencen organiseret af SDU i 2021).
- O'Donnell, Mick (n.d.). *Michael Alexander Kirkwood Halliday. A Biography*.
<http://isfla.org/Systemics/History/HallidayLifePart1-2-vOct08.pdf>. Accessed 08-05-2026.
- van Leeuwen, Theo (2005). *Introducing Social Semiotics* (2005). London: Routledge.
- Vedtekter. Nordisk Forening for SFL og Socialsemiotikk (2014). <https://nordisksfl.org/>. Accessed 08-05-2026.

Links

European Systemic Functional Linguistics Association, <http://www.esfla.org/>
 Foreningen for SFL i Professionerne i Danmark. www.sprogbaseretaling.dk
 international Systemic Functional Linguistics Association. <http://isfla.org/>
 Nordisk Forening for SFL og Socialsemiotik. <https://nordisksfl.org/>

Icke satsformade meningar i ett systemisk-funktionellt perspektiv

Anna Smålander, Lund University

Abstract: The aim of this article is to suggest and discuss how non-clausal fragmentary expressions in Swedish medical records can be analyzed from a systemic perspective, with a broader aim of developing SFL analysis of fragments in general. Fragmentary expressions are here defined as “semantically, discursively and pragmatically stand-alone constituents which are equivalent in propositional meaning, force and communicative function to a full clause” (Fernández-Pena, 2021: 140). In practice, this comprises sentences lacking a subject, a finite or both, such as following examples from Swedish medical records:

1. Lätt släpigt tal
Slightly drawling speech.
2. Inga tecken på infection.
No signs of infection.
3. Pat trött.
Patient tired.

In my ongoing PhD project on Swedish medical records (Smålander, 2026, *fc*), these fragments constitute as much as 80 % of all sentences. However, Scandinavian handbooks on SFL give little or no indication on how to analyze these fragments textually, interpersonally or experientially (Andersen & Holsting, 2025; Holmberg & Karlsson, 2006; Holmberg et al., 2011; Maagerø, 2005; Salomonsson, 2022). Hallyday and Matthiessen (2014) suggest that exophoric ellipses are textually Rheme, and that mood elements can be left implicit in spoken language, since intonation signals speech function (Halliday & Matthiessen, 2014: 194). However, they do not state if this is applicable to written discourse, and this sentence type is not at all mentioned in the experiential chapter. In this exploratory article, I suggest that non-clausal fragments:

- are mainly, but not always, rhematic and new,
- can be experientially analyzed as leaving participants and/or relational processes implicit, or as downgrading from clause to group,
- function as different speech functions depending on punctuation, just as intonation can signal mood.

These suggestions apply to non-clausal fragments in Swedish medical records but should be transferrable to other types of discourse as well.

Keywords: systemisk-funktionell lingvistik, icke satsformade meningar, meningsfragment, patient-journaler, journalanteckningar

1. Innledning

Inom den systemisk-funktionella lingvistik (härefter SFL) ses satsen (eng. *clause*) som det grundläggande för lexikogrammatiken, som ”the one fundamental grammatical unit” (Halliday & Matthiessen 2014: 17). I både Halliday & Matthiessen (2014) och Thompson (2013), två exempel på grundläggande handböcker inom SFL, läggs fokus på satsen och hur satsens delar realiserar olika funktioner. Även om ordgrupper och fraser i regel nämns eller får ett eget kapitel när teorin presenteras (se bl.a. Thompson 2013; Halliday & Matthiessen 2014; Thompson m.fl. 2019), är det ändå satsen som ges mest utrymme. Även i ett skandinaviskt perspektiv är satsen utgångspunkt och i fokus för beskrivningen av teorin (Maagerø 2005; Holmberg & Karlsson 2006; Andersen & Holsting 2015; Salomonsson 2022). Till exempel skriver Andersen & Holsting (2015: 18): ”Netop sætningen er i denne sprogbeskrivelse den centrale helhed.” Ett annat exempel är Holmberg m.fl. (2011a: 13), som uttrycker det som att ”satsen är den grundläggande grammatiska enheten för ett meningsfullt yttrande”. Med sats avser man språkliga enheter som har (som minst) ett subjekt och

finit.

Något som däremot verkar förbises inom SFL är *icke satsformade meningar* (även kallat *fragment* eller *meningsfragment*). Detta är grafiska meningar (dvs. grafiska enheter som inleds med versal och avslutas med stort skiljetecken) som inte är fullständiga satser, genom att de saknar antingen subjekt, finit eller bådadera. Icke satsformade meningar har definierats som "semantically, discursively and pragmatically stand-alone constituents which are equivalent in propositional meaning, force and communicative function to a full clause" (Fernández-Pena 2021: 140), en definition som jag ansluter mig till i föreliggande artikel. Såväl SFL-handböcker som forskning med SFL-perspektiv verkar i mångt och mycket förbigå den här typen av konstruktioner. Vissa handböcker går till och med så långt som att påstå att icke satsformade meningar inte behöver analyseras vid SFL-baserad textanalys:

Fritstående sproglige elementer, som ikke har sætningsform, analyserer vi ikke, idet disse hverken rummer et (interpersonelt) argumentationspotentiale eller et (eksperientielt) potentiale til at betegne en begivenhed, samtidig med at de er stærkt begrænsede i deres tekstuelle betydning (idet de ikke rummer en tematisk struktur). (Andersen & Holsting 2015: 378–379)

I många register och genrer verkar icke satsformade meningar utgöra endast en liten andel av alla meningar (1 % enligt Fernández-Pena (2021) och 4 % enligt Lundin (2004)), men i det material som ligger till grund för min avhandling om svenska journalanteckningar utgör de icke satsformade meningarna så mycket som ca 80 % av alla meningar (Smålander, 2026, under arbete). Så mycket som ca 40 % av alla meningar saknar helt verb. Tre enkla exempel ges nedan:

- (1) Lätt släpigt tal.
- (2) Inga tecken på infektion.
- (3) Pat trött.¹

Då de icke satsformade meningarna utgör en så stor andel i mitt journalanteckningsmaterial går det inte att ignorera dessa konstruktioner, och min analys av sådana meningar visar tydligt att dessa kan och bör analyseras utifrån ett SFL-perspektiv, då de bidrar till både interpersonell, ideationell och textuell betydelse, tvärtemot vad Andersen & Holsting (2015) skriver. Dessutom utgör de icke satsformade meningarna ett annat sätt att realisera betydelse på än den standardspråkliga satsen, ett sätt som tidigare knappt uppmärksammats.

Syftet med den här artikeln är föreslå och diskutera hur icke satsformade meningar kan analyseras utifrån ett systemisk-funktionellt ramverk. Tre frågeställningar ligger till grund för artikeln, nämligen: Hur kan icke satsformade meningar analyseras ur

1. ett interpersonellt perspektiv?
2. ett textuellt perspektiv?
3. ett erfarenhetsmässigt perspektiv?

Undersökningen som presenteras här ska dock ses som ett första explorativt steg i att analysera och beskriva dessa konstruktioner i SFL-termer, och förslagen är tentativa och öppna för diskussion. Därför görs inte heller några kvantitativa jämförelser mellan de olika typerna som identifieras.

Denna artikel är disponerad som följer: Efter detta inledande avsnitt presenteras i avsnitt 2 det teoretiska ramverket (den systemisk-funktionella lingvistik) och tidigare analyser av fenomenet. I avsnitt 3 redogörs för material och metod. Avsnitt 4 innehåller analysen av de icke satsformade

¹ Förkortningen *pat* står för *patienten*.

meningarna. Artikeln avslutas med en diskussion i avsnitt 5.

2. Teoretiskt ramverk och tidigare analyser av fenomenet

Som framgått i inledningen rör sig denna undersökning inom ramen för den systemisk-funktionella lingvistik. I detta avsnitt presenteras först de termer och begrepp från SFL som är relevanta för denna studie av icke satsformade meningar. Därefter ges en överblick över hur icke satsformade meningar tidigare hanterats och analyserats i handböcker inom SFL samt några vetenskapliga studier.

2.1. Den systemisk-funktionella lingvistik – några grundläggande begrepp

Beskrivningen i detta avsnitt är grundad i Halliday & Matthiessen (2014), om inget annat anges. De svenska termerna hämtas från Holmberg & Karlsson (2006) och Salomonsson (2022).

Inom SFL ses betydelse och funktion som grundläggande. Språket ses som *skiktat* (eng. *stratified*) i fyra skikt: kontext, semantik, lexikogrammatik och fonologi/ortografi. Språket skapas alltid i en kontext. I kontexten kommer betydelse/semantik till uttryck; semantiken *realiserar* kontexten. Semantiken realiseras i sin tur genom lexikogrammatiken (lexikon, morfologi och syntax), som slutligen realiseras fonologiskt (för tal) eller ortografiskt (för skrift). Tvärs igenom dessa skikt skär de tre *metafunktionerna*. Den *ideationella* metafunktionen är språkets förmåga att skapa en bild av vår omvärld; språket ger uttryck för våra erfarenheter i världen, faktiska eller irreella. Denna metafunktion kan delas upp i två underkategorier: det *erfarenhetsmässiga* och det *logiska*. Det erfarenhetsmässiga handlar om hur olika bilder av världen konstrueras och det logiska om hur dessa enskilda bilder fogas samman i sekvenser. Den logiska metafunktionen är inte relevant för denna undersökning och kommer inte nämnas vidare. Genom den *interpersonella* metafunktioner konstruerar språket sociala relationer. Slutligen organiserar den *textuella* metafunktionen de ingående språkliga leden, för att skapa ett koherent flöde.

De olika metafunktionerna samspelar med olika grammatiska system där det finns olika val för språkbrukaren; varje metafunktion har "its own system of choices" (Thompson 2013: 30). I den erfarenhetsmässiga delen av den ideationella metafunktionen kan talaren välja mellan olika *processtyper*, som beskriver olika typer av skeenden: *materiella*, *mentala*, *verbala* och *relationella*.² De materiella processerna konstruerar skeenden i den fysiska världen, som att någon *cyklar*, *hoppas* eller *bakar*. De mentala realiserar tvärtemot skeenden i människors medvetande, medan de verbala processerna konstruerar språklig kommunikation. Slutligen skapar de relationella processerna just abstrakta relationer mellan olika referenter, eller uttrycker tillstånd av olika slag, som att något *är* på ett visst sätt. De relationella processerna delas in i *attributiva*, *identifierande* och *existentiella*. Den första beskriver en egenskap hos någon/något, den andra pekar ut någon/något som något annat och den sista anger att någon/något existerar. Processer uttrycks i presens och preteritum vanligtvis med ett enda verb, men ifall språkbrukaren använder temporala eller modala hjälpverb bildas en verbgrupp med ett *finit* och en *processkärna*.

Till alla processer knyts *deltagare*, någon som utför eller blir utsatt för processen eller är på ett visst sätt. Processer har en obligatorisk *förstadeltagare* samt optionella *andradeltagare* (Holmberg & Karlsson 2006), se Tablå 1.

---

² I Halliday & Matthiessen (2014) och Salomonsson (2022) talar man om ytterligare två processtyper, *existentiella* och *beteendemässiga*. Jag följer dock Holmberg & Karlsson (2006) och Andersen & Holsting (2015) och ser de existentiella som en underkategori till de relationella och de beteendemässiga som en del av de materiella.

Tablå 1: Översikt över processernas första- och andradeltagare (jfr Holmberg & Karlsson 2006: 102).

Processtyp	Förstadeltagare	Andradeltagare		
Materiell	Aktör	Mål	Mottagare	Utsträckning
Mental	Upplevare	Fenomen		
Verbal	Talare	Lyssnare	Utsaga	Talmål
Relationell	Bärare	Attribut		
	Identifierad	Identifierare ³		
	Den existerande	—		

Till processerna kan man också knyta *omständigheter*, alltså när, var och hur något skedde. Tillsammans bildar processer, deltagare och eventuella omständigheter *figurer*.

När det gäller den interpersonella metafunktionen kan språkbrukaren välja mellan olika språkhandlingstyper: *påstående*, *fråga*, *uppmaning* och *erbjudande*. De två första realiserar *propositioner* och realiseras genom deklarativa respektive interrogativa satser. Uppmaningar och erbjudanden realiserar *proposals*⁴, där den förra realiseras i direktiva satser, medan den senare inte har någon typisk realisering i vare sig engelska eller de skandinaviska språken. Både påståenden och frågor innehåller (i fullständiga satser) ett *subjekt* och ett *finit*, som tillsammans utgör satsens *moduselement*. Resterande delen av satsen kallas *rest*. I satsen finns också en *predikator*, vilket motsvarar processkärnan (eller huvud verbet i traditionella grammatiska termer).

I den textuella metafunktionen handlar språkbrukarens val om hur olika språkliga enheter ska placeras i satsen och vilket informationsvärde dessa enheter tillskrivs. Något förenklat kan man säga att det led som placeras först i satsen blir meddelandets utgångspunkt, *tema*, och resten av satsen är *rema*. I svenska är det omarkerat att ha subjekt eller omständighet som tema (Salomonsson 2022: 196). När det gäller informationsvärde kan olika led antingen räknas som *känd information* eller *ny information*, och en informationsenhet innehåller ”an obligatory New element plus an optional Given” (Halliday & Matthiessen 2014: 116). Språkbrukare tenderar att uttrycka känd information före ny, vilket innebär att temat vanligtvis utgörs av känd information. Den nya informationen placeras vanligtvis sist i informationsenheten (Halliday & Matthiessen 2014: 118; Salomonsson 2022: 217).

Språkbrukare kan slutligen välja att uttrycka sig *kongruent* eller *inkongruent*. Inom SFL ses vissa realiseringar som grundläggande (kongruenta), som att påståenden uttrycks genom en deklarativ sats eller att processer uttrycks genom verb. Andra realiseringar, som att uttrycka en uppmaning genom en interrogativ sats, ses som inkongruenta. Sådana uttryckssätt kallas också *grammatiska metaforer*. Den typ av *interpersonell metafor* som är relevant för denna undersökning är *modusmetaforer* (Holmberg 2011: 103), alltså när en språkhandling inte realiseras av sin kongruenta satstyp. *Ideationella metaforer* innebär istället att språkliga enheter genomgår så kallad *rank shift* (Halliday & Matthiessen 2014: 9), alltså att ett språkligt uttryck ”paketeras om” till en annan nivå i grammatiken. De fyra nivåerna är sats, grupp, ord och morfem, och varje nivå kan

³ För *identifierad* och *identifierare* väljer jag bort termerna i Holmberg & Karlsson (2006) och Salomonsson (2022), vilka använder *utpekad* och *värde*, eftersom dessa för tankarna till en annan aspekt av de identifierande relationella processerna, nämligen *token* och *value* (Halliday & Matthiessen 2014: 279).

⁴ Mig veterligen finns det ingen svensk term för *proposal*.

innehålla flera *gruppenheter* (eng. *group unit*, se Fontaine & Schönthal 2019). Vanligtvis sker så kallad *downgrading*, till exempel att en sats ompaketeras till en grupp genom nominalisering (Halliday & Matthiessen 2014: 719). Downgrading innebär bland annat att processer kan fungera som deltagare i andra satser, som i *Läsningen går bra*. Här syns dessutom en annan följd av downgrading från sats till grupp, nämligen att deltagare kan utelämnas (vem som läser nämns inte). Sammantaget är modus, tematisk struktur, informationsvärde, processer och deltagare samt grammatiska metaforer de mest relevanta SFL-begreppen för föreliggande studie.

2.2. Tidigare analyser av icke satsformade meningar ur SFL-perspektiv

I ett skandinaviskt perspektiv nämner varken Holmberg & Karlsson (2006), Holmberg m.fl. (2011b) eller Maagerø (2005) något om icke satsformade meningar. Salomonsson (2022) skriver, med hänvisning till Halliday & Matthiessen (2014), att fragment utan subjekt eller finit inte är satser, och därmed inte kan förmedla språkhandling, men nämner inte fenomenet i förhållande till de andra metafunktionerna. Andersen & Holsting (2015) tar dock upp fenomenet, som de kallar *kontextberoende ellipser* (da. *kontekstbetingede ellipser*). Kontextberoende ellipser beskrivs som meningar som saknar något språkligt led och där ”det udeladte element ikke framgår af den omgivende tekst, men skal konstrueras af modtageren” (Andersen & Holsting 2015: 334). De menar att sådana ellipser framför allt förekommer i tidningsrubriker och ett exempel som ges är *To software-giganter klar med kritiske opdateringer*. De skriver dock knappt något om hur dessa ellipser ska analyseras interpersonellt, ideationellt eller textuellt, mer än att man får försöka tolka vilken typ av deltagare det handlar om och därigenom vilken process som är utelämnad. I kapitlet med en exempelanalys väljer de också att bortse från sådana ellipser, med motiveringen som citeras i avsnitt 1.

Även i ett internationellt perspektiv ligger fokus inom SFL på fullständiga satser. I kapitlet om den textuella metafunktionen skriver dock Halliday & Matthiessen (2014: 128) kortfattat om ellipser, som de delar in i *anaphoric ellipsis* och *exophoric ellipsis*. I den förra utelämnas något som yttrats tidigare, såsom när man svarar *Anna* på frågan *Vad heter du?*, istället för *Jag heter Anna*. För de anaforiska ellipserna är det oklart om de har en tematisk struktur; enligt Halliday & Matthiessen (2014) har de tematisk struktur i vissa fall, men i andra fall inte, och det är inte helt klart varför. I exoforiska ellipser lämnas också något underförstått, men detta något måste tolkas från kontexten, istället för från tidigare yttranden. De exoforiska ellipserna verkar alltså i stort motsvara Andersen & Holstings kontextberoende ellipser. Exempelen som ges är från muntliga dialogiska situationer, till exempel *Thirsty?* som exoforisk ellips för *Are you thirsty?* och *A song!* som ellips för *Let's have a song!* Halliday & Matthiessen (2014: 128) menar att denna typ av ellips ”[is] taking advantage of the rhetorical structure of the situation, specifically the roles of speaker and listener”. De menar vidare att exoforiska ellipser har en tematisk struktur: de består av endast rema. Temat och ibland även delar av remat utelämnas.

Även under den interpersonella metafunktionen nämns ellipser. Halliday & Matthiessen (2014: 193) menar att fria satser på engelska i princip kräver ett subjekt, eftersom man annars inte kan identifiera modus. De skriver dock vidare att eftersom intonationen kan markera skillnaden mellan deklarativa och interrogativa satser i talspråk kan subjektlösa satser förekomma. Dessutom är det omarkerade subjektet för deklarativa satser *jag* och för interrogativa satser *du*, vilket gör att mottagaren tämligen enkelt kan tolka in dessa subjekt även om de lämnats underförstådda. Även finitet kan utelämnas – ”typically it is the whole of the Mood element that is left implicit in such instances” (Halliday & Matthiessen 2014: 195) – men finitet kan behövas för att realisera tempus eller modalitet. I likhet med de tidigare nämnda exoforiska ellipserna ges dock endast exempel från dialogiskt talspråk, och huruvida detta även gäller för eller kan appliceras på skriftspråk är oklart. Slutligen ska det nämnas att icke satsformade meningar inte alls nämns i kapitlet om den erfarenhetsmässiga metafunktionen.

Det finns några enstaka forskningsartiklar som behandlar icke satsformade meningar ur ett SFL-perspektiv. Den mest djupgående är Martínez Insua (2025), som jämför icke satsformade meningar med tematiska subjekt i talad och skriven affärsengelska. Syftet med studien är att se om icke satsformade meningar (som Martínez Insua kallar *fragments*) delar egenskaper med tematiska subjekt (alltså led som både är subjekt och tema), för att se om dessa fragment kan räknas som *tematiskt framträdande* (eng. *thematic prominent*). För att besvara detta undersöker Martínez Insua bland annat formen på subjekten och de icke satsformade meningarna, men främst undersöker hon hur *inhållsrika* (eng. *contentful*) båda kategorierna är. När hon talar om innehållsrikedom handlar det om semantiskt innehåll: "The less meaning the Theme carries, the lighter and more contentlight it is" (Martínez Insua 2025: 62). Formella subjekt och generiska pronomen anses minst innehållsrika, medan diskursreferenter som inte tidigare aktualiserats i texten anses mest innehållsrika. Det handlar alltså delvis om informationsvärde. Undersökningen visar på både likheter och skillnader mellan icke satsformade meningar och tematiska subjekt. Både icke satsformade meningar och tematiska subjekt oftast utgörs av nominalgrupper. Däremot är de icke satsformade meningarna betydligt mer innehållsrika än de tematiska subjekten. De tematiska subjekten varierar också sett till innehållsrikedom, medan de icke satsformade meningarna nästan alltid är innehållsrika och därmed tillför ny information.

I en annan artikel undersöker Doran m.fl. (2021) språk i sportutövning. De menar att ju intensivare spelet på planen blir, desto mindre kommunicerar både utövare och tränare i fullständiga satser. Istället realiseras betydelse framför allt genom grupper eller enstaka ord. I sportsammanhang kan mycket av betydelsen underförstås ur situationen. Man kommunicerar därmed med så få ord som möjligt, och realiserar bara tillräckligt med ord lexikogrammatiskt och fonologiskt för att betydelsen ska framgå.

I ett skandinaviskt sammanhang har mig veterligen endast två undersökningar diskuterat icke satsformade meningar ur ett SFL-perspektiv. Salomonsson & Ohlsson (2019) undersöker dressyrprotokoll i syfte att se hur protokollets materialitet styr de språkliga realiseringarna. Istället för icke satsformade meningar talar de om *elliptiska konstruktioner*. De visar att protokollets tabellform skapar en förväntad ordning på innehållet, där bedömaren först dokumenterar hästens insats och sedan ryttaren. Därmed kan bedömaren utelämna temat, som utgörs av förstadedeltagaren (hästen eller ryttaren). Det knappa skrivutrymmet i protokollet kan också bidra till de elliptiska konstruktionerna, eftersom man genom utelämnningar får plats med mer information på det begränsade utrymmet. De elliptiska konstruktionerna handlar alltså delvis om språkekonomi, men också om att man utifrån sammanhanget kan tolka in betydelse som inte realiseras explicit, precis som i Doran m.fl. (2021).

Ytterligare en studie som tar upp icke satsformade meningar är Björkvalls (2003) avhandling om reklamannonser. I de undersökta reklamannonserna förekommer icke satsformade meningar. Björkvall skriver att dessa meningar har *implicita verbprocesser* och/eller *implicita finita verb*, men han analyserar inte fenomenet närmare.

3. Material, kort kontextbeskrivning och metod

Materialet till denna undersökning utgörs av svenska journalanteckningar. Journalanteckningarna är från 2008 och 2019–2020 och är hämtade från Karolinska Universitetssjukhuset i Stockholm. Materialet används primärt i mitt avhandlingsprojekt om språket i svenska patientjournaler (Smålander, 2026, under arbete). Materialet består av 200 utdrag från patienters journalanteckningar. Ett utdrag motsvarar ungefär ett vårdtillfälle, alltså från det tillfälle då patienten skrivs in på en vårdavdelning eller tar kontakt med en mottagning tills det tillfälle då patienten skrivs ut från vårdavdelningen eller mottagningen avslutar kontakten med patienten, inklusive eventuella återbesök. 20 av dessa journalutdrag har närstuderats, vilka tillsammans

innehåller drygt 23 000 ord. För att kunna hitta flera exempel av sällsynta konstruktioner har även sökningar i hela materialet gjorts.

För att kort beskriva situationskontexten för journalanteckningarna utifrån SFL:s modell för kontextanalys (se t.ex. Nord 2011; Halliday & Matthiessen 2014) utgörs för det första *verksamheten* – den ”typ av social handling som äger rum” (Nord 2011: 160) – av svensk hälso- och sjukvård. Denna verksamhet kan se ytterst olika ut beroende på typ av vård som ges (allt från ett blodprov för att mäta blodvärde till långa och komplicerade operationer) och typ av vårdinstans (vårdcentral, specialistmottagning eller vårdavdelning på sjukhus), men särdeles relevant för journalanteckningar är att svensk vårdpersonal enligt lag måste dokumentera i patientjournalen varje gång en person är i kontakt med svensk hälso- och sjukvård. I praktiken innebär detta att det skrivs en anteckning varje gång en patient ringt till eller besökt en mottagning. För längre sjukhusvistelser skrivs dels inskrivningsanteckningar och slutanteckningar (även kallat epikriser) vid vårdtillfällets början respektive slut, dels löpande anteckningar under vistelsen. Men det är alltså framför allt mötet mellan vårdpersonal och patient som genererar journalanteckningar.

För det andra kan *relationen* – deltagarna i situationen och deras ”olika status och roller” (Nord 2011: 160) – beskrivas som ett asymmetriskt möte mellan patient och vårdpersonal, där vårdpersonalen (både sjuksköterskor, läkare och andra yrkesgrupper inom vården) besitter expertkunskaper inom medicin och omvårdnad. När det gäller journalanteckningar är det alltid någon vårdpersonal som dokumenterar om patienten, vilket innebär att det är journalföraren som har makt över dokumentationen. Journalanteckningarna är dessutom främst avsedda för kollegor.

För det tredje utgörs *kommunikationssättet* – språkets roll i situationen – av monologiskt skriftspråk som dokumenteras i ett digitalt journalsystem. Syftet är att dokumentera vårdsituationen för att uppnå en god och säker vård och informera kollegor om patientens status och behandlingar. Journalanteckningar är därmed en följd av mötet med patienten, snarare än i fokus för själva mötet. Rent strukturmässigt påminner journalanteckningar i viss utsträckning om formulär, då vårdpersonalen vanligtvis väljer en journalmall i journalsystemet som innehåller ett visst antal förutbestämda rubriker, så kallade *sökord*. Vid dessa sökord finns det antingen en rullgardinsmeny (*drop-down menu*) med olika val eller ett fritextfält där vårdpersonalen kan skriva fritt. Nedan ges två exempel på hur sådana sökord med efterföljande text kan se ut (med sökorden i fetstil):

- (4) **Anamnes** Inkomstorsak: Krampanfall. Demensboende. Uppegående utan gånghjälpmedel. Ätit själv. ...
- (5) **Kontaktorsak** Smärta och gångsvårigheter.

Den efterföljande texten kallar jag för *dokumentationen*. Sökorden fungerar som *hyperteman* (Koskela 1996: 36) för dokumentationen i en journalanteckning, men kan också utnyttjas som subjekt/tema/deltagare i själva dokumentationen, vilket analysen i avsnitt 4 nedan visar.

Journalanteckningsmaterialet hämtas, som ovan nämnt, från mitt pågående avhandlingsprojekt, där det används för en genrestudie av journalanteckningar. Projektet är prövat och godkänt av Etikprövningsmyndigheten i Sverige (diarienummer 2020-01817 samt 2021-03483). Materialet är pseudonymiserat: förnamn, efternamn, ålder, datum, platser, vårdenhet och telefonnummer är utbytt i enlighet med Alfalahi m.fl. (2012). Pseudonymiserade personuppgifter skrivs i denna artikel inom <>, t.ex. <Lisa>.

En kort kommentar om materialet är motiverat: Materialet är inte särskilt utvalt för att representera svenskt skriftspråk som helhet och speglar därmed inte bruket av icke satsformade meningar generellt. Materialet innehåller dock en stor mängd icke satsformade meningar, och lämpar sig därför väl för en första explorativ studie av hur dessa realiserats formmässigt och vilken betydelse som ligger under formen.

I denna undersökning analyseras de icke satsformade meningarna i de 20 journalutdragen

utifrån de analyskategorier som presenterats i avsnitt 2.1. För det första kategoriseras meningarna utifrån språkhandlingstyp och huruvida de innehåller subjekt eller finit. För det andra analyseras om de innehåller ett tema eller inte, och vilken information som kan anses vara känd eller ny. För det tredje tas ett erfarenhetsmässigt perspektiv på meningarna, som delas in i sådana som har processkärna och sådana som inte har det. Jag analyserar vidare om deltagarna är explicita eller implicita, och vilka processtyper meningar utan processkärna kan tänkas ses som.

Totalt har 3138 *makrosyntagmer* analyserats i denna undersökning. I min avhandling använder jag, förutom grafisk mening och sats, också termen *makrosyntagm*, med vilket jag avser en ”syntaktiskt sammanhållen enhet” (Loman & Jörgensen 1971: 34), som antingen består av en enstaka fras eller av flera fraser med en syntaktisk relation. I Svenska Akademiens Grammatik (SAG band I: 197) definierar man samma begrepp som ”den största icke-underordnade syntaktiskt sammanhållna textenheten”. En grafisk mening som *Accepterad till Stockholms sjukhem, avvaktar plats*. innehåller två makrosyntagmer, varför jag måste göra skillnad på makrosyntagm och mening. I denna artikel väljer jag dock av enkelhet termen *icke satsformade meningar* och kommer endast ge exempel på grafiska meningar med en (1) makrosyntagm.

Som nämnt i inledningen görs inte kvantitativa jämförelser av hur vanligt förekommande olika typer av icke satsformade meningar är, utan fokus för denna studie är att identifiera och beskriva olika typer.

4. Analys

I denna analys av icke satsformade meningar i ett SFL-perspektiv analyserar jag, som tidigare nämnt, icke satsformade meningar sett från de tre metafunktionerna. Analysen visar att icke satsformade meningar oftast fungerar som påståenden, även om (delar av) moduselementet ofta utelämnas, att de oftast består av endast rema och att det främst är relationella processer som realiseras icke satsformat. I analysen nedan tas först ett interpersonellt perspektiv i 4.1, därefter ett textuellt perspektiv i 4.2 och slutligen ett erfarenhetsmässigt perspektiv i 4.3.

4.1. Ett interpersonellt perspektiv

Från ett interpersonellt perspektiv saknar icke satsformade meningar antingen subjekt, finit eller både och. I det sistnämnda fallet innehåller meningarna därmed endast rest. I vissa fall förekommer fortfarande en predikator i form av ett supinum eller ett perfektparticip. Dessutom realiserar de icke satsformade meningarna i journalanteckningar främst påståenden, men interpunktionen kan bidra till att en mening tolkas som fråga eller uppmaning.

De icke satsformade meningarna kan delas in i olika kategorier beroende på hur mycket av semantiken som realiseras lexikogrammatiskt. Den första kategorin saknar endast subjekt, och kan därför kallas subjektslösa meningar. Sådana meningar har ett finit:

- (6) Känner oro.
- (7) Har under vårdtiden ätit och druckit bra.

I (6) utgör finitet *Känner* predikator, medan (7) har ett finit hjälpverb *Har* samt predikatorerna *ätit* och *druckit*.

Nästa kategori saknar både subjekt och finit, men har en predikator. Här realiseras moduselementet inte lexikogrammatiskt, och meningen består endast av rest:

- (8) Gått en lång sträcka med gåbord i korridoren.
- (9) Tillfrågad enl vårdprogr.

Predikatoren utgörs av ett verb i supinum, som i (8), eller perfektparticip, som i (9).

Det förekommer vidare meningar med en predikator i supinum eller perfektparticip och ett

subjekt, där endast finitet saknas:

- (10) Natten förflutit väsentligen u a.⁵
 (11) Reumatologremiss skickad.

I (10) fungerar *Natten* som subjekt och *förflutit* som predikator, men finitet är inte realiserat. Detsamma gäller (11), där *Reumatologremiss* utgör subjekt och *skickad* predikator. Meningar som (10) är tämligen sällsynta i materialet, medan meningar som (11) är vanligare än (9). Meningar av typen (10) och (11) saknar alltså realiserat finit, men har ett realiserat subjekt, till skillnad från (6)–(9).

Den sista typen av meningar är sådana som helt saknar en verbgrupp. Dessa kan antingen analyseras som endast rest, eller som subjekt + rest. Meningar som består av endast en grupp analyserar jag som enbart rest:

- (12) Måttlig smärta.
 (13) KAD. Bra diures.⁶
 (14) Viktstabil. Oförändrat intag per os.⁷

I (12)–(14) utgörs varje grafisk mening av endast en grupp, här nominalgrupper. I likhet med dessa tre exempel är just nominalgrupper vanligast när en mening bara innehåller en grupp, även om andra typer av grupper förekommer.

När en icke satsformad mening innehåller två eller flera grupper (dock ej verbgrupp) kan grupperna antingen tolkas som enbart rest eller som subjekt + rest, vilket beror på huruvida grupperna kan analyseras som två deltagare eller som en deltagare plus omständighet(er), se vidare avsnitt 4.3. Om grupperna kan tolkas som två deltagare ser jag det första som subjekt och det andra som rest:

- (15) Vätskebehov ca 2100 ml / dygn.
 (16) Pat cirkulatoriskt stabil och feberfri.⁸

I (15) fungerar följaktligen *Vätskebehov* som subjekt och *ca 2100 ml / dygn* som rest, och i (16) ser jag *Pat* som subjekt och *cirkulatoriskt stabil och feberfri* som rest.

Om endast en av grupperna kan ses som en deltagare analyserar jag meningen som endast rest:

- (17) **Intagningsorsak** Fraktur på L2 efter fall.⁹
 (18) Mer aktiv idag.

I (17) ser jag hela *Fraktur på L2* som en deltagare, och därmed ser jag hela meningen i dokumentationen som rest. I (18) menar jag att *Mer aktiv* är en deltagare, men inte *idag*, och därmed är hela meningen rest. I vissa fall i journalanteckningarna, som i (17), utnyttjas sökordet som tema och deltagare – se vidare exempel (35)–(37) i avsnitt 4.2 och exempel (49)–(50) i avsnitt 4.3.2 – och i sådana fall kan sökordet, här **Intagningsorsak**, ses som subjekt till resten, här *Fraktur på L2 efter fall*.

När sådana här verblösa meningar innehåller prepositionsfraser är det ibland oklart om dessa fungerar som efterställd bestämning i en nominalgrupp eller om prepositionsfrasen kan ses som en

⁵ u a är en förkortning för *utan anmärkning*.

⁶ KAD är en förkortning för *kateter à demeure* som betyder kvarliggande kateter. *Diures* betyder 'urinutsöndring'.

⁷ *Per os* är latin för 'via munnen'.

⁸ *Pat* är en förkortning för *patienten*.

⁹ L2 innebär andra ländkotan.

egen gruppenhet som skulle kunna fungera som omständighet, till exempel i (19):

(19) Nedsatt muskelkraft på höger sida.

I (19) kan *på höger sida* antingen ses som en efterställd bestämning till *Nedsatt muskelkraft* eller som en egen grupp/fras, som skulle kunna fungera som en omständighet. För det interpersonella perspektivet utgör dock denna tvetydighet inget problem, eftersom sådana meningar oavsett vilket analyseras som innehållande endast rest.

Analyserar man de icke satsformade meningarna utifrån språkhandling utgör majoriteten påståenden i form av deklarativa satser. Samtliga exempel som tagits upp hittills kan och bör analyseras som påståenden. Egentligen krävs ju subjekt och finit för att skilja frågor och påstående åt, genom att dessa realiserar i olika följd beroende på typ av språkhandling (*Hon kommer imorgon* vs. *Kommer hon imorgon?*). På samma sätt som Halliday & Matthiessen (2014) menar att intonationen bidrar till tolkningen av vilket modus en elliptisk konstruktion i talspråk har menar jag att skiljetecken används för att signalera modus och språkhandlingstyp i de skriftliga icke satsformade meningarna. Punkt används för att signalera påstående, som i tidigare exempel. I (12) ovan påstår man till exempel att patienten har måttlig smärta. Vidare används frågetecken för att signalera fråga och utropstecken för att signalera uppmaning:

(20) Op on el to?¹⁰

(21) Avlastning av fötterna!

I (20) (som består av endast förkortningar, vilket trots förkortningstätheten i journalanteckningar kan sägas vara anmärkningsvärt) undrar skribenten om operationen kommer ske på onsdag eller torsdag. I (21) uppmanar man att avlasta patientens fötter (för att undvika trycksår), vilket signaleras genom det avslutande utropstecknet. I (21) förekommer dessutom en ideationell grammatisk metafor, ett *rank shift* från sats till grupp, vilket innebär en inkongruent realisering av det kongruenta *Avlasta fötterna!* I både (20) och (21) är skiljetecknen avgörande för tolkningen av språkhandling; hade dessa icke satsformade meningar istället avslutats med punkt hade de uppfattats som påståenden.

Dock påverkar situationskontexten möjligheten att tolka (20) som en regelrätt fråga, eftersom journalanteckningarna är monologiskt skriftspråk som främst skrivs för att informera kollegor. Det finns sällan någon möjlighet för läsaren att direkt ge svar på den efterfrågade informationen, och på så vis kan (20) inte ses som ett äkta krävande av information. Möjligen kan man se det som att journalföraren ställer en fråga till sig själv, som tanken är att hen ska svara på senare. Frågetecken verkar också användas för att signalera att skribenten inte är helt säker på sin sak, som i (22).

(22) Oklart inflammationstillstånd. Kvarvarande infektion?

Här kan man tolka det som att skribenten är osäker på om det oklara inflammationstillståndet beror på en kvarvarande infektion. Frågorna i journalanteckningarna (även de satsformade) har på grund av situationskontexten mer status av funderingar än regelrätta krav på information, något som kan vara genre- eller registerspecifikt.

Det ska också nämnas att utropstecknen inte enbart används för att signalera att en icke satsformad mening ska tolkas som en uppmaning. Utropstecknet kan också användas för att markera att något är anmärkningsvärt eller synnerligen värt att ta notis om, som i (23).

(23) Pat har minskat 5 kg senaste veckan. 19% viktminskning sedan <10/2>!

¹⁰ Förkortningarna utläses till *Operation onsdag eller torsdag?*

I (23) är det anmärkningsvärt att patienten förlorat nästan en femtedel av sin vikt på kort tid. Utropstecknet tyder alltså här inte på att den icke satsformade meningen ska tolkas som en uppmaning. Uppmaningar kan alltså realiseras genom icke satsformade meningar följt av ett utropstecken, men utropstecknet betyder i sin tur inte alltid att den icke satsformade meningen fungerar som en uppmaning.

Sammantaget visar analysen att propositioner och proposals inte behöver realiseras genom en fullständig sats. Denna icke-typiska realiseringsmöjlighet för propositioner och proposals har dock, mig veterligen, inte uppmärksamats tidigare i SFL-studier.

4.2. Ett textuellt perspektiv

I likhet med Halliday & Matthiessen (2014) menar jag att icke satsformade meningar har en tematisk struktur. Vissa har bara ett rema, vilket kan jämföras med de exempel som Halliday & Matthiessen (2014) ger. Till skillnad från den analys som görs av Halliday & Matthiessen (2014) består emellertid de icke satsformade meningarna i mitt material inte alltid av endast rema. Flera icke satsformade meningar har också ett tema, en utgångspunkt för meddelandet. Jag inleder med de icke satsformade meningar som entydigt endast har rema, följt av de med tydligt tema och rema, och avslutar med de tvetydiga fallen.

De subjektslösa meningarna, som innehåller finit och/eller predikator, menar jag består av endast rema. De upprepas här:

- (24) Känner oro.
- (25) Har under vårdtiden ätit och druckit bra.
- (26) Gått en lång sträcka med gåbord i korridoren.
- (27) Tillfrågad enl vårdprogr.

Temana – i det här fallet patienten – realiseras inte lexikogrammatiskt i dessa fyra exempel, och i (26) och (27) realiseras inte heller en del av remat, nämligen finitet. Kvar blir endast rema i dessa meningar. Även meningar bestående av endast en grupp menar jag består av enbart rema. Dessa meningar upprepas här:

- (28) Måttlig smärta.
- (29) KAD. Bra diures.
- (30) Viktstabil. Oförändrat intag per os.

Inte heller här realiseras temat lexikogrammatiskt. I Tablå 1 sammanfattas den tematiska strukturen för dessa typer av icke satsformade meningar.

Tablå 1: Icke satsformade meningar med endast rema.

Tema	Rema
	Känner oro.
	Har under vårdtiden ätit och druckit bra.
	Gått en lång sträcka med gåbord i korridoren.
	Tillfrågad enl vårdprogr.
	Måttlig smärta.
	KAD.
	Bra diures.
	Viktstabil.
	Oförändrat intag per os.

Som man kan se i Tablå 1 handlar samtliga dessa meningar om patienten. Här är situationskontexten avgörande för tolkningen av temat. Det är patienten som känner oro, har måttlig smärta, är viktstabil osv. Men eftersom detta är en så självklar utgångspunkt i situationen behöver inte temat realiseras lexikogrammatiskt. Man kan också se det som att patienten är underförstådd deltagare i dessa meningar, se vidare avsnitt 4.3. Eftersom journalanteckningar handlar om en patient kan denna sägas utgöra *makrotemat* (Halliday & Matthiessen 2014: 45) (även kallat *texttema*, se Koskela 1996: 35) för journalanteckningar, vilket gör att just detta tema enkelt utelämnas.

Andra icke satsformade meningar menar jag har ett tema och ett rema. Ett exempel är finitlösa meningar med subjekt plus en predikator i supinum eller perfektparticip. Ett annat exempel är verblösa meningar med två eller flera grupper, där den första gruppen kan analyseras som ett subjekt. Exempelen från avsnitt 4.1 upprepas här:

- (31) Natten förflutit väsentligen u a.
- (32) Reumatologremiss skickad.
- (33) Vätskebehov ca 2100 ml / dygn.
- (34) Pat cirkulatoriskt stabil och feberfri.¹¹

Subjekten (*Natten*, *Reumatologremiss*, *Vätskebehov* och *Pat*) menar jag bör ses som meningens tema, medan resten av meningen bör ses som rema. Särskilt meningarna med perfektparticip och subjekt är intressanta, såsom *Reumatologremiss skickad*. Genom denna passivering tematiseras andradeltagaren. Skribenten kunde också skrivit *Skickat reumatologremiss*, men då hade inte remissen blivit utgångspunkt för meddelandet. Istället hade skribenten fungerat som ett utelämnat tema, då det är troligt att skribenten formulerat sig som *Skickat reumatologremiss*, snarare än *Jag har skickat reumatologremiss*. Genom passiveringen får meningen ett tema.

Ytterligare en variant med tema och rema förekommer bland journalanteckningarna. I vissa fall utnyttjas nämligen sökordet (rubriken) som tema, medan dokumentationen kan ses som rema. Tre exempel ges i (35)–(37).

¹¹ *Pat* är en förkortning för *patienten*.

- (35) **Kontaktorsak** Smärta och gångsvårigheter.
 (36) **Blödning** Försumbar.
 (37) **Intagningsorsak** Fraktur på L2 efter fall.

I dessa tre exempel kan man se sökordet som utgångspunkt för meddelandet, alltså temat, och det vårdpersonalen skriver in som journaltext är det som sägs om denna utgångspunkt. I sådana här meningar kan man också se sökordet som en deltagare, se vidare 4.3.2. En analys av icke satsformade meningar med både tema och rema ses i Tablå 2.

Tablå 2: Icke satsformade meningar med både tema och rema.

Tema	Rema
Natten	förflutit väsentligen u a. ¹²
Reumatologremiss	skickad.
Vätskebehov	ca 2100 ml / dygn.
Pat	cirkulatoriskt stabil och feberfri.
Kontaktorsak	Smärta och gångsvårigheter.
Blödning	Försumbar.
Intagningsorsak	Fraktur på L2 efter fall.

I några fall är den tematiska strukturen tvetydig. Det handlar verblösa makrosyntagmer med två eller flera grupper, där den första gruppen kan analyseras som en omständighet. Två exempel ses i (38) och (39).

- (38) 2 veckor innan inläggning tilltagande försämring med nedsatt kraft höger arm och ben
 (39) Nu sedan strax före sommaren svår smärta i övre brösttryggen

I dessa två exempel är det oklart om *2 veckor innan inläggning* och *Nu sedan strax före sommaren* ska ses om tema eller del av rema.

Den tematiska strukturen är nära förknippad med informationsdynamiken i de icke satsformade meningarna. Som tidigare nämnt har många av de icke satsformade meningarna patienten som utgångspunkt, även om temat inte realiserar lexikogrammatiskt, som i Tablå 1. Eftersom situationskontexten är så tydlig (vårdpersonal dokumenterar om patient) kan patienten anses vara känd information. Det är patienten hela journalen handlar om. De icke satsformade meningarna kan i många fall analyseras som ny information om patienten. Journalanteckningarna följer alltså i stor utsträckning principen om känd information före ny. Dessutom menar ju Halliday & Matthiessen (2014), som nämnt i avsnitt 2.1, att informationsenheten måste innehålla ny information, medan känd information är valfritt. De icke satsformade meningarna måste alltså åtminstone innehålla ny information. Detta talar också för att det som utelämnas förväntas vara känd information. När det endast finns en grupp i meningen torde denna grupp alltså alltid utgöra ny information, vilket också verkar vara fallet.

¹² u a är en förkortning för *utan anmärkning*.

4.3. Ett erfarenhetsmässigt perspektiv

Ser man de icke satsformade meningarna ur ett erfarenhetsmässigt perspektiv är de med en processkärna tämligen enkla att analysera, medan de verblösa delvis är svårare. De förra kan i mångt och mycket analyseras som sina satsformade motsvarigheter, med den skillnaden att deltagare eller hjälpverbet i processen utelämnas. De verblösa kan i flera fall ses som ett alternativt realiseringsätt för relationella processer, men i andra fall är det oklart vilken deltagarroll och processtyp meningarna bör tolkas som. Meningar med processkärna presenteras i avsnitt 4.3.1, följt av de verblösa i 4.3.2. För båda gäller att endast transitivitet analyseras, ej ergativitet.

4.3.1. Icke satsformade meningar med processkärna

De icke satsformade meningarna som har en processkärna kan ur ett erfarenhetsmässigt perspektiv analyseras tämligen likt satsformade meningar. I vissa fall utelämnas första- och/eller andradeltagaren, men dessa kan enkelt suppleras genom verbens valens. I andra fall utelämnas hjälpverbet i processen, vilket inte påverkar den erfarenhetsmässiga analysen, eftersom just process kärnan finns kvar.

I de subjektslösa meningarna finns det en realiserad processkärna (och ett realiserat finit), vilket illustreras i (40) och (41).

(40) Känner oro.

(41) Har under vårdtiden ätit och druckit bra.

I (40) är *Känner* processkärna, och processtypen följaktligen en mental process. Upplevaren lämnas här underförstådd, men genom verbets valens förstår man att det rör sig om just en icke realiserad upplevare. På motsvarande sätt förekommer i (41) två materiella processer, *ätit* och *druckit*, och aktören lämnas underförstådd för båda processerna. I såväl (40) som (41) är det förstadeltagaren som utelämnas, men i meningar med verb i passiv kan även andradeltagaren utelämnas, som i (42).

(42) Skickas hem i gott skick.

I (42) realiserar skribenten varken aktören eller målet i den materiella processen *skickas*.

Inte heller de finitlösa meningarna är problematiska att analysera, då även dessa innehåller en processkärna:

(43) Gått en lång sträcka med gåbord i korridoren.

I (43) utgör *Gått* processkärnan i en materiell process, och även om både aktören (patienten) och det finita hjälpverbet inte realiseras lexikogrammatiskt förstår man dessa som underförstådda.

När det gäller perfektparticip är det inte helt självklart inom SFL-teori huruvida dessa ska ses som processkärnor eller attribut i en relationell process. Halliday & Matthiessen (2014: 276) menar att de ibland kan tolkas som processkärnor och ibland som attribut. Om fokus ligger på handlingen ska de ses som processkärnor. Om fokus istället ligger på tillståndet eller resultatet av handlingen bör de analyseras som attribut. För svenskans del menar Salomonsson (2022: 222) att perfektparticipen ska ses som attribut. Andersen & Holsting (2015) skriver inte explicit hur de hanterar perfektparticipen, men utifrån deras exempelmeningar kan man sluta sig till att de räknar dessa som processkärnor. Jag följer här Halliday & Matthiessen (2014) och räknar perfektparticip med fokus på handlingen (vilket är majoriteten i just journalanteckningar) som processkärnor. Till exempel räknas *tillfrågad* i *Tillfrågad enl vårdprogr.* (se exempel (9) ovan) som en processkärna eftersom fokus ligger på att patienten har tillfrågats, medan till exempel *orienterad* i en mening som *Är orienterad till person, tid, plats och situation* räknas som ett attribut, då *orienterad* snarare är en egenskap hos patienten.

De finitlösa icke satsformade meningarna med perfektparticip med fokus på handling analyserar jag följaktligen på samma sätt som de med supinum, som (43) ovan. Två exempel ses i (44) och (45).

(44) Reumatologremiss skickad.

(45) Tillfrågad enl vårdprogr.

I (44) är *skickad* processkärna i en materiell process och jag analyserar där *Reumatologremiss* som mål, och ser aktören som underförstådd. I (45) är *Tillfrågad* processkärna i en verbal process, och där lämnas såväl talaren som lyssnaren underförstådda.

Sammantaget är de icke satsformade meningarna med en verbgrupp tämligen oproblematiskska att analysera, eftersom process kärnan realiserar lexikogrammatiskt. De deltagare som inte realiserar lexikogrammatiskt får trots deras underförståddhet en tydlig semantisk roll.

4.3.2. Icke satsformade meningar utan processkärna

När det gäller de icke satsformade meningarna utan processkärna finns det olika sätt att analysera dessa sett till transitivitet. Eftersom det inte finns någon processkärna i meningarna är det inte självklart hur de kvarvarande leden ska analyseras, dvs. vilka deltagarroller dessa grupper realiserar. Det finns fall som är lättare att analysera, och sådana som är svårare.

Ett enklare fall torde vara när det i icke satsformade meningar utan processkärna finns en nominalgrupp med adjektiv som huvudord:

(46) Viktstabil.

(47) Lite piggare.

(48) Pat cirkulatoriskt stabil och feberfri.

Sådana nominalgrupper kan antingen stå ensamma i en mening, som i (46) och (47), eller ha ett subjekt tidigare i meningen, som i (48). Denna typ av nominalgrupp kan analyseras som deltagarkategorin attribut. Halliday & Matthiessen (2014: 154) menar att "nominal groups with adjective as Head can function in the clause only as Attributes". De exempel som förekommer i journalanteckningarna bekräftar detta: de fristående nominalgrupperna med adjektiv som huvudord beskriver något, vanligtvis patienten, och fungerar därmed som attribut även i icke satsformade meningar. I sådana fall realiserar inte process kärnan, och ibland inte heller bäraren, men eftersom deltagarrollen attribut finns realiserat bör dessa meningar analyseras som attributiva relationella processer. I (46) och (47) realiserar varken bärare eller processkärna. I exemplen är det patienten som är den underförstådda bäraren, vilket också är det vanligaste för denna typ. Genom den specifika situationskontexten som ligger till grund för journalanteckningar, dvs. att journalen ska ge information om patienten, behöver det inte specificeras att det är patienten som är bärare för attributen. Bäraren realiserar dock i vissa fall, som i (48), där det endast är den attributiva relationella process kärnan som ej realiserar lexikogrammatiskt.

Det förekommer också att denna typ av nominalgrupp (med adjektiv som huvudord) fungerar som attribut till sökordet, som i (49) och (50).

(49) **Blödning** Försumbar.

(50) **Allmäntillstånd** Gott.

I (49) beskrivs en blödning under en operation som försumbar och i (50) allmäntillståndet hos patienten som gott. Här utnyttjas alltså sökordet till att fungera som bärare och den attributiva relationella process kärnan lämnas underförstådd. I Tablå 3 sammanfattas analysen av den här typen av icke satsformad mening utan processkärna.

Tablå 3: Icke satsformade meningar med adjektiv som attribut.

Bärare	Process	Attribut
		Viktstabil.
		Lite piggare.
Pat		cirkulatoriskt stabil och feberfri.
Blödning		Försumbar.
Allmäntillstånd		Gott.

Anledningen till att processkärnan kan utelämnas torde vara att den är så pass betydelselätt. Den antyder endast att det finns en relation mellan grupperna, och denna relation framgår eftersom adjektivet här endast kan fungera som attribut.

Även andra typer av verblösa icke satsformade meningar kan analyseras som relationella processer. I vissa fall kan ett utelämnat *är* underförstått, som i (51).

(51) Vätskebehov ca 2100 ml / dygn.

Här finns en bärare i form av *Vätskebehov*, och attributet i form av en nominalgrupp anger vad vätskebehovet är. I andra fall kan nominalgruppen handla om något som patienten *har*, som i (52) och (53).

(52) Måttlig smärta.

(53) KAD. Bra diures.

I (52) och (53) finns en underförstådd bärare (patienten) till attributen *Måttlig smärta*, *KAD* respektive *Bra diures*.

Vissa icke satsformade meningarna kan också analyseras som identifierande relationella processer, som i (54) och (55). Oftast fungerar då sökordet som den identifierade.

(54) **Kontaktersak** Smärta och gångsvårigheter.

(55) **Ansv. specialist/överläkare** <Ellinor Tervos>

I både (54) och (55) fungerar sökordet (**Kontaktersak** respektive **Ansv. specialist/överläkare**) som identifierad och journaltexten (*Smärta och gångsvårigheter* respektive *Ellinor Tervos*) som identifierare. Återigen lämnas den relationella processen underförstådd.

Den tredje typen av relationella processer är de existentiella. Vissa icke satsformade meningar går att analysera som existentiella processer, där endast den existerande realiserar lexikogrammatiskt. Två exempel ges i (56) och (57).

(56) Inga tecken på infektion.

(57) Man med intravenöst blandmissbruk.

I (56) borde den rimligaste analysen vara att den inte *finns* eller *föreligger* några tecken på infektion. *Inga tecken på infektion* blir därmed den existerande. Men även fenomen är en möjlig deltagarroll, om man tänker sig att inga tecken på infektion *ses*. Genom att utelämnas processen lämnas alltså tolkningen av deltagarroll över till läsaren.

I (57) visas en konstruktion som är tämligen vanlig i journalanteckningar, nämligen att skribenten inleder en anteckning med *Patient/Man/Kvinna med X* eller *Patient/Man/Kvinna som Y*.

Dessa tolkar jag som en inledande sammanfattning av vilken typ av patient som föreligger i fallet, och nominalgruppen fungerar därmed som deltagarrollen existerande.

Även om det verkar som att de relationella processerna dominerar när det gäller icke satsformade meningar förekommer det också meningar som kan analyseras som underförstådda materiella processer, som (58) och (59).

(58) Drän ut idag.

(59) Åter om en månad.

Här menar jag att adverbena *ut* och *åter* implicerar rörelse, vilket gör att meningarna bör analyseras som materiella processer, där själva processen inte realiseras lexikogrammatiskt. Det är däremot oklart vilken deltagarroll *Drän* i (58) har, där både aktör och mål är möjliga analyser. I (59) saknas helt deltagare.

Ytterligare ett sätt att dokumentera materiella processer utan att använda sig av en processkärna är genom rank shift, närmare bestämt genom downgrading från sats till grupp. Materiella processer kan komprimeras genom nominaliseringar och istället för att skriva att *X gör Y*, förtingligar man processerna, som i (60) och (61).

(60) Rentvätt.

(61) Inga läkemedelsändringar.

I (60) skriver man inte *X tvättar rent*, utan paketerar istället om processen till en nominalgrupp. I (61) uttrycker man sig som att det inte föreligger eller gjorts några *läkemedelsändringar*, istället för att skriva *X ändrar inte läkemedlen*. Här kan nominaliseringarna ses som deltagare istället för processer, men då ingen processkärna skrivs ut är det oklart vilken deltagarroll de får. Nominaliseringarna bör kanske snarast ses som deltagarrollen mål, att de är något som *görs* eller *utförs*, men även existerande är möjligt, i det att rentvätt *sker* och inga läkemedelsändringar *föreligger*.

Slutligen verkar mentala och verbala processer sällan realiserar genom icke satsformade meningar utan processkärna i journalmaterialet. Möjligen kan vissa fristående nominalgrupper, som (56) ovan, ses som fenomen, men sådana fall är tämligen sällsynta. Det verkar alltså krävas en processkärna för att en icke satsformad mening ska kunna tolkas som verbal eller mental.

5. Diskussion, slutsatser och framtida forskning

Journalanteckningarna i mitt avhandlingsmaterial innehåller en stor andel icke satsformade meningar. De icke satsformade meningarna är ett annat sätt att realisera betydelse än standardnormen för skriftspråk, där man vanligtvis realiserar betydelse med fullständiga satser. Men detta realiseringssätt bör inte bortses ifrån. Till skillnad från Andersen & Holsting (2015) (citerade i inledningen) menar jag att fristående språkliga element utan satsform för det första realiserar språkhandlingar och därmed har en argumentationspotential, för det andra realiserar erfarenheter och för det tredje har en textuell potential att strukturera informationsflödet genom tematisk struktur. Icke satsformade meningar innebär att en text bär på semantik som inte realiserar lexikogrammatiskt, och istället lämnas betydelse underförstådd, såväl interpersonell, textuell som erfarenhetsmässig betydelse. I denna avslutande del avser jag diskutera ”hvordan mening er uttryckt i språket i bruk” (Maagerø 2005: 91), vilket Maagerø menar är syftet med den grammatiska beskrivningen inom SFL.

Ur ett interpersonellt perspektiv visar undersökningen att det inte krävs ett subjekt eller finit för att realisera språkhandlingar, i motsats till vad Salomonsson (2022) antyder. Moduselementets funktion att förankra texten i ett ”här och nu” eller någon annanstans i tid och rum (jfr Holmberg 2011: 101) är inte nödvändigt i den undersökta genren journalanteckningar. Texterna är så knutna

till en specifik tid och plats – tillfället för patientkontakten – och till två specifika personer – patienten och journalskrivaren – att moduselementet ofta blir överflödigt. När moduselementet, eller delar av det, är självklart är icke satsformade meningar ett alternativt sätt att realisera språkhandlingar; icke satsformade meningar blir ett alternativ till den standardspråkliga satsen.

Vidare visar undersökningen att interpunktionen är avgörande för att tolka typ av språkhandling när moduselement saknas: punkt signalerar påstående, frågetecken signalerar fråga, och för att en icke satsformad mening ska kunna tolkas som uppmaning krävs ett utropstecken (men utropstecknet signalerar inte alltid uppmaning). Interpunktion är naturligtvis viktigt även för satsformade meningar, men där bidrar moduselementens inbördes ordning till att signalera språkhandling, på ett sätt som inte är möjligt när moduselementen saknas. I journalanteckningarna fungerar de flesta icke satsformade meningar (samt de satsformade) som påståenden. Påstående i form av deklarativa satser kan sägas vara typiskt för sakprosatexter och eftersom journalanteckningar är skriftliga monologiska texter, likt många andra sakprosatexter, kan det närmast sägas vara som att slå in en öppen dörr att säga att majoriteten av de icke satsformade meningarna fungerar som påståenden. Samtidigt verkar detta faktum, att icke satsformade meningar utgör en annan realiseringsmöjlighet för påståenden, inte tagits upp i tidigare SFL-litteratur, varför det trots allt behöver sägas.

Särskilt intressant ur ett interpersonellt perspektiv är dock uppmaningar realiserade genom ideationella grammatiska metaforer i form av nominaliseringar, som *Avlastning av fötter!* Den ideationella inkongruensen gör att uppmaningen kan uttryckas inkongruent, vilket kan leda till att uppmaningen uppfattas som mer indirekt (jfr Karlsson 2024), alltså mindre som en order. Detta kan troligtvis relateras till situationskontextens deltagare och relationen mellan journalföraren och kollegorna hen skriver för, men situationskontexten hade behövt studeras närmare för att säga något definitivt, vilket ligger utanför denna undersöknings ramar.

Ser man de icke satsformade meningarna från ett textuellt perspektiv analyserar jag, till skillnad från Martínez Insua (2025), inte de icke satsformade meningarna som endast tema, utan jag menar istället att icke satsformade meningar i journalanteckningar ofta saknar tema, och därmed utgörs av endast rema. Detta gäller både meningar med och utan predikator/processkärna. Om ett tema förekommer, så förekommer det också ett rema. Ofta sammanfaller den tematiska analysen med den interpersonella, på det viset att om den icke satsformade meningen kan analyseras som att den innehåller ett subjekt menar jag också att den innehåller ett tema. Om meningen inte innehåller ett subjekt kan meningen som helhet oftast ses om rema, men det finns även tvetydiga fall.

Avsaknaden av tema i många icke satsformade meningar innebär att rema ofta framhävs i journalanteckningarna, eftersom flera grafiska meningar består av endast rema. Dessutom sammanfaller tema–rema ofta med känd–ny i journalanteckningarna, vilket innebär att icke satsformade meningar ofta bara innehåller ny information. Temat och den kända informationen är så självklart, på grund av journalanteckningarnas nära anknytning till situationskontexten, att de kan utelämnas och endast remat kvarstår, vilket jag menar sätter den nya informationen i fokus. Det förekommer dock flera icke satsformade meningar med såväl tema som rema, vilket innebär att de icke satsformade meningarna i journalanteckningarna jag studerat till viss del skiljer sig från de exoforiska ellipser som Halliday & Matthiessen (2014) beskriver. Där de menar att exoforiska ellipser endast består av rema kan icke satsformade meningar i journalanteckningar ha en mer komplex tematisk struktur.

Ur ett erfarenhetsmässigt perspektiv ser vi att de icke satsformade meningarna med processkärna i mångt och mycket fungerar som deras satsformade motsvarigheter. Förstadeltagaren (och möjligtvis andradeltagaren, om process kärnan realiseras i passiv) lämnas underförstådd, och läsaren behöver själv – med stöd av sin kunskap om situationskontexten – tolka in om det rör sig om patienten eller annan deltagare.

När det gäller icke satsformade meningar utan processkärna verkar dessa främst fungera som

alternativa realiseringssätt för relationella och materiella processer. Verbala och mentala processer verkar i princip aldrig realiseras utan processkärna. Processkärnan verkar alltså vara nödvändig för att en mening ska kunna tolkas som en verbal eller mental process. Man kan naturligtvis tänka sig meningar som *Lisa: "Nej!"* (i betydelsen 'Lisa sa nej'), där kolonet ersätter en verbal eller mental process, men sådana meningar förekommer alltså inte i mitt material. Icke satsformade meningar behöver därför undersökas i andra typer av texter, genrer och register för att kunna säga något om möjligheten att realisera mentala och verbala processer genom icke satsformade meningar.

När det gäller de attributiva relationella processer kan dessa realiseras på flera sätt i journalanteckningarna, och inte endast genom det gängse *Bärare är attribut*. Konfigurationen av till exempel betydelserna 'patienten' + 'trött' kan realiseras på fyra sätt: *Pat är trött*, *Pat trött*, *Är trött* och *Trött*. För just det attributiva relationella verkar dock realiseringen inte påverka betydelsen, och inte heller påverka tolkningen av tema–rema eller språkhandling, utan samtliga fyra realiseringssätt uttrycker samma erfarenhetsmässiga, textuella och interpersonella betydelse, oavsett hur mycket av denna betydelse som realiseras lexikogrammatiskt.

Detsamma verkar dock inte gälla för andra icke satsformade meningar utan processkärna. I många fall är det tydligt att en viss nominalgrupp fungerar som deltagare, men det inte är självklart *vilken typ av* deltagare den fungerar som. Vissa fristående nominalgrupper (som *Inga tecken på infektion*) tolkas nog rimligast som existerande, men det är också möjligt att se dessa som fenomen. I andra fall är mål i en materiell process rimligast (som i *Drän ut idag* eller *Inga läkemedelsändringar*), men även andra deltagarroller är tänkbara. Framför allt fristående nominalgrupper i form av nominaliseringar (som *Inga läkemedelsändringar* eller *Rentvätt*) verkar bidra till denna tvetydighet i rolltilldelning. Som Karlsson (2011) påpekar räcker det inte att konstatera att ideationell inkongruens förekommer i en text, utan man behöver också se vad de ideationella metaforerna gör i det aktuella fallet. I journalanteckningars icke satsformade meningar utan processkärna bidrar alltså de ideationella grammatiska metaforerna till både en komprimering av innehållet, genom att deltagare lämnas underförstådda, och till en tvetydighet i analysen av deltagarroller, genom att nominaliseringar kan bilda egna meningar utan någon processkärna. Genom att inte skriva ut någon processkärna lämnas deltagarrollen alltså till viss del öppen för tolkning. Läsaren får själv tolka in huruvida nominalgruppen kan ses som första- eller andradeltagare, och om den utgör aktör, mål, existerande osv. Här leder det icke satsformade realiseringssättet till skillnader i betydelse, jämfört med om processkärnan skrivits ut. Då hade processtypen, och därmed möjliga deltagarroller, specificerats. Här lämnas istället den ideationella betydelsen underspecificerad; det är alltså inte givet vilken ideationell figur det rör sig om. Det är möjligt att det inte ses som relevant för dokumentationen, eller också är tvetydigheten något man eftersträvar. Vad journalföraren vill uppnå med dessa realiseringar ligger dock utanför denna undersöknings ramar, och kräver andra metoder för att ta reda på. Klart står dock att det icke satsformade realiseringssättet medför att betydelsen inte är densamma som i en satsformad motsvarighet.

Sammantaget kan det sägas att journalanteckningar är tätt knutna till och beroende av sin situationskontext, vilket är en faktor i att mycket semantik kan lämnas underförstådd. Detta kan liknas vid tidigare forskning av dressyrprotokoll (Salomonsson & Ohlsson 2019) och sportutövning (Doran m.fl. 2021). Det verkar alltså finnas likheter mellan icke satsformade meningar i journalanteckningar och i sportsammanhang, trots vitt skilda kontexter. Jag instämmer med Doran m.fl. (2021: 297) som menar att underförståddheterna som de icke satsformade meningarna leder till uppstår "because meanings can be assumed – not because there is 'less meaning' in any sense". Journalanteckningar bär inte på mindre betydelse, trots att man uttrycker sig med färre ord. Istället handlar det om att betydelser kan tas för givna av skribent och läsare.

Det handlar också om språkekonomi, både på grund av att journalanteckningarna påminner om formulär, i likhet med Salomonssons & Ohlssons (2019) dressyrprotokoll, och på grund av

tidspress. Det ska gå snabbt att både skriva och läsa journalanteckningar.

För att summera leder icke satsformade meningar i vissa fall till tvetydigheter i betydelser, medan de i andra fall motsvarar ungefär samma betydelse som deras satsformade motsvarigheter. Denna undersökning begränsas dock naturligtvis av att endast en typ av genre – journalanteckningar – studeras och av att en djupare undersökning av den aktuella situationskontexten inte görs. För att kunna säga något övergripande om vilka betydelser, betydelseförskjutningar och betydelse tvetydigheter som icke satsformade meningar bidrar med i svenska språket behöver analysen vidgas till andra genrer, register och texttyper, och dessa behöver relateras ingående till kontextvariablerna verksamhet, situation och kommunikationssätt. Vidare vore jämförelser med i synnerhet andra skandinaviska språk intressant, för att se om dessa realiseringssätt förekommer och fungerar på liknande sätt i närbesläktade språk. Först då kan vi säga något mer generellt om hur dessa, tidigare i mycket förbisedda konstruktioner fungerar.

Referenser

- Alfalahi, Alyaa, Sara Brissman & Hercules Dalianis (2012). "Pseudonymisation of person names and other PHIs in an annotated clinical Swedish corpus". *Proceedings of the Third Workshop on Building and Evaluating Resources for Biomedical Text Mining (BioTxtM 2012) held in conjunction with LREC 2012, May 26, Istanbul*. 49–54.
- Andersen, Thomas Hestbæk & Alexandra Emilie Møller Holsting (2015). *Teksten i grammatikken*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Björkvall, Anders. 2003. *Svensk reklam och dess modelläsare*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Doran, Yaegan J., David Caldwell & Andrew S. Ross (2021). "Language in action: Sport, mode and the division of semiotic labour". *Language, Context and Text*, 3(2): 274–301.
<https://doi.org/10.1075/langct.20009.dor>
- Fernández-Pena, Yolanda (2021). "Towards an Empirical Characterisation and a Corpus-Driven Taxonomy of Fragments in Written Contemporary English". *RAEL: Revista Electrónica de Lingüística Aplicada*, 20: 136–154. <https://rael.aesla.org.es/index.php/RAEL/article/view/468>
- Fontaine, Lise & David Schöenthal (2019). "The rooms of the house: grammar at group rank". I Thompson, Geoff, Bowcher, Wendy L., Fontaine, Lise & Schöenthal, David (red.), *The Cambridge Handbook of Systemic Functional Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 118–141. <https://doi.org/10.1017/9781316337936.007>
- Halliday, M. A. K. & Christian M. I. M. Matthiessen (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4 uppl.). Abingdon, Oxon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203431269>
- Holmberg, Per (2011). "Texters interpersonella grammatik". I Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts. 97–113.
- Holmberg, Per & Anna-Malin Karlsson (2006). *Grammatik med betydelse: En introduktion till funktionell grammatik*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Holmberg, Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (2011a). "Funktionell grammatik och textanalys". I Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), *Funktionell textanalys*. Lund: Studentlitteratur. 7–18.
- Holmberg, Per, Anna-Malin Karlsson & Andreas Nord (red.) 2011b. *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedt.
- Karlsson, Anna-Malin (2011). "Texters ideationella grammatik". I Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), *Funktionell textanalys*. Stockholm: Norstedts. 21–38.
- Karlsson, Johanna (2024). *Uppmaningens realisering i en idrottspedagogisk kontext*. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.

- Koskela, Merja (1996). *Tema och rema i vetenskaplig och populärvetenskaplig text*. Wasa: Universitas Wasaensis. <https://urn.fi/URN:ISBN:951-683-611-9>
- Loman, Bengt & Nils Jörgensen (1971). *Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundin, Barbro (2004). "Icke satsformade meningar i modern tidningsprosa". *Språk och stil*, Ny följd 14: 89–135.
- Maagerø, Eva (2005). *Språket som mening : innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martínez Insua, Ana Elina (2025). "Subjects and Fragments in Business Communication in English: An Exploratory Approach to their Textual Function". I Stoian, Claudia E. & Trajanoska, Ivana (red.), *Language, Culture and Business*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing. 59–82.
- Nord, Andreas (2011). "Text, register, genre och diskurs". I Holmberg, Per, Karlsson, Anna-Malin & Nord, Andreas (red.), *Funktionell textanalys*. 2 uppl. Lund: Studentlitteratur. 155–167.
- SAG = Teleman m.fl. (1999).
- Salomonsson, Johanna (2022). *Systemisk-funktionell grammatik: För lärare i svenska och svenska som andraspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Salomonsson, Johanna & Claes Ohlsson (2019). "'Bussig häst, men... Hoppas det ordnar sig.': En funktionell textanalys av dressyrprotokoll". *HumaNetten*, 43: 45–64.
<https://doi.org/10.15626/hn.20194305>
- Smålander, Anna (2026, under arbete). *Journaliska – en genrestudie av journalanteckningar*. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Svenska akademien.
- Thompson, Geoff (2013). *Introducing functional grammar* (3 uppl.). Abingdon, Oxon: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203431474>
- Thompson, Geoff, Wendy L. Bowcher, Lise Fontaine & David Schöenthal (2019). *The Cambridge handbook of systemic functional linguistics*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316337936>

The meaning of punctuation: Interlexical realisations of logico-semantic relations in Swedish

Alexander Katourgi, Lund University

Abstract: Sentence-internal punctuation marks are rarely used clause-internally and more often delimit clauses from other clauses and non-clausal *supplements*. The present study explores how thusly delimited clauses and supplements semantically relate to their *frame* clause. These *supplement structures* are treated as clause complexes, regardless of the form of their segments, and analysed using SFG’s logico-semantic relations, with a focus on the quantitative differences between sentences based on the delimiting punctuation mark: *colon, dash or parenthesis*.

The most common logico-semantic relation marked by these punctuation marks is Elaboration, reflecting that the three punctuation marks are more or less interchangeable in appositions. But there are significant quantitative differences between the marks: Elaboration is more common with parentheses, while dash to a higher degree marks Extension and Enhancement, and colon often marks projection—including Interpersonal projection, which is here presented as a relation type on its own. From a methodological and theoretical point of view, a clear result is also the fact that the relations between clauses and non-clausal supplements are highly receptive to logico-semantic analysis, despite this generally being reserved for the relations between clauses. The study paves the way for a wider application of the system of logico-semantic relations in the future.

Keywords: punctuation, logico-semantic relations, extra-clausal constituents, corpus linguistics

1. Background

The prototypical punctuation mark, the period or full stop ⟨.⟩, is most often used to mark the end of a sentence, much like the question mark ⟨?⟩, exclamation point ⟨!⟩ and, occasionally, ellipsis points ⟨...⟩. The remaining punctuation marks are sentence-internal, typically delimiting the segments of clause complexes. These segments may be clauses as well as non-clausal supplements such as appositives, dislocations and other clause-external elements (Huddleston & Pullum 2002; Potts 2005; Kaltenböck et al. 2011). It follows that one can find clause-external supplement constructions in a text corpus by searching for sentence-internal punctuation marks; only rarely are clause-internal constituents actually set off by punctuation marks (cf. Dawkins 1995). In the present study, I use the term *supplement* linearly, referring to the second segment in these structures, regardless of its form. The first segment is called the *frame*. The structure is illustrated by the constructed sentences in Figure 1 (cf. Katourgi 2024).

Figure 1: The supplement structure, with colon, dash and parenthesis.

Frame	Supplement	Frame
<i>Lisa met the manager</i>	<i>: Jonas Carlsson</i>	<i>.</i>
<i>She shook his hand</i>	<i>– for a bit too long –</i>	<i>with a smile.</i>
<i>He smiled</i>	<i>(or winced?)</i>	<i>back at her and moved on.</i>

Being clause-external, non-clausal supplements can generally not be considered hypotactic to their frame; syntax studies suggest that these supplements indeed are more or less syntactically independent from the adjacent clause (e.g. de Vries 2009; Döring 2015; Ott & de Vries 2016). This entails that the relation between a clausal frame and an extra-clausal supplement may be analysed

similarly to that between two clauses in a clause complex, a principle that systemic-functional grammar (SFG) already applies to appositives (Halliday & Matthiessen 2014; cf. Renkema 2009).

Sentence-internal punctuation marks are often described not only as delimiting, but as conveying particular semantic and pragmatic features, which perhaps vary depending on the punctuation mark used (Quirk et al. 1985; Nunberg 1990; Bredel 2008; Patt 2013). The semantic differences and similarities between these punctuation marks is not entirely clear, but descriptive punctuation studies find that the rules in style guides seldom satisfactorily reflect actual usage (Dawkins 1995; Karhiahio 2003; Dahl 2015; Rössler et al. 2022), making them an unreliable source of comparison. Similarly, the realisation of logico-semantic relations in language use is comparatively underexplored in SFG studies (cf. Matthiessen & Teruya 2024).

In the present study, I aim to fill this gap by analysing the logico-semantic relations between text segments demarcated by the punctuation marks *colon* (:), *dash* (–) and *parenthesis* or curved brackets (( )) in Swedish newspaper text. The sentences in which these appear are here dubbed *supplement structures*, their segments being the frame and the supplement. The aforementioned punctuation marks are selected as they are often described as particularly semantically marked (Dawkins 1995; Jones 1996; Patt 2013); the exclusion of the remaining two sentence-internal marks, the comma (,) and semicolon (;), is because the former may delimit intra-clausal constructions, such as enumerated words or groups, while the latter mainly delimits clauses from other clauses, rather than non-clausal elements.

My research questions are the following:

- What logico-semantic relations are marked by colon, dash and parenthesis?
- How do the three punctuation marks differ from each other quantitatively with regards to logico-semantic relations?

Before I can begin, an overview—and overhaul—of the system of logico-semantic relations will be necessary.

2. Logico-semantic relations

In Halliday & Matthiessen (2014), the logico-semantic relations are split into two main types: expansion and projection. Expansion is described as the relation between two clauses expressing *phenomena*, representations of real or potential occurrences in the text world, while projection is described as the relation between one clause expressing a phenomenon and one clause expressing a *metaphenomenon*, that is, a representation of a linguistic utterance. In other words, expansion is the relation between clauses on the same order of experience, while projection is the relation between clauses on different orders of experience (Halliday & Matthiessen 2014: 443).

But this description does not fully hold as we read further into Halliday & Matthiessen (2014: 537) and are introduced to the category of *facts*: clauses that *are* projections without *being* projected by other clauses. This suggests that projection is not only a *relation* between clauses but a potential *state* of some clauses. This does not have to be a problem: if clauses that express metaphenomena are by definition projections, then they are also projected in relation to other clauses, since the contents of a clause cannot be interpreted as a metaphenomenon without relating to another clause. It does, however, mean that projection is not necessarily the relation of being projected through a verbal or mental process, as they are first described (Halliday & Matthiessen 2014: 509).

The next issue arises when we are introduced to *interpersonal projection*, a relation between modal expressions and the clauses they modify or modulate. Among others, this includes Adjuncts such as *surely*, verbs such as *should*, and—perhaps most important for my purposes—nexuses such as *I reckon*. Interpersonal projection means that the speaker is projecting their own utterance, which

also suggests that any difference in order of experience is purely metaphorical (Halliday & Matthiessen 2014: 698–701). This corresponds to what is elsewhere in Halliday & Matthiessen (2014: 611) called *internal relations*, as the projecting element does not relate to the experiential contents of the projected element; it simply positions it as an utterance, in the text or context. So, the difference between expansion and projection might be better expressed thus:

Expansion is the relation between the experiential contents of two segments (clausal or not), and

Projection is the relation between the experiential or interpersonal contents of one segment and the utterance of another segment (or itself).

In short: expansion is the relation to the *contents* of a segment, while projection is the relation to the *utterance* of a segment.

It is with this understanding of the logico-semantic relations that I approach the present study. If a colon, dash or parenthesis (or pair thereof) delimits a segment from one that comments upon its utterance, form or speech act, this is classified as projection. The traditional subtypes of projection are the dichotomies locution–idea and quote–report, but note that the former is a purely experiential distinction while the latter has more to do with syntax than semantics, at least in English and Swedish (Teleman et al. 1999; cf. Arús-Hita et al. 2018). I instead make use of the label *Interpersonal projection* for such projection where the speaker is commenting or characterizing their own utterance in the here-and-now, and simply use *Ideational projection* for the more prototypical type of projection where a mental or verbal clause (or *according to*-phrase) is quoting or reporting another with a different origin.¹ For expansion, I use the three traditional types, Elaboration, Extension and Enhancement. The relations used to label the supplement structures in the present study are summarized in Figure 2 below. *P* and *Q* stand for (the semantic contents of) the frame and the supplement, though not necessarily in that order.

Figure 2: Logico-semantic relations.

	Relation	Description	Example
EXPANSION	Elaboration	Q specifies or restates P or some element thereof	<i>Alice had sencha: a type of tea.</i>
	Extension	Q adds a new proposition beyond or instead of P	<i>Alice had tea—Elsa had coffee.</i>
	Enhancement	Q embellishes the circumstances around P	<i>Alice had tea (she was so tired).</i>
PROJECTION	Ideational	P quotes or reports Q as a wording or meaning	<i>Alice said: “I’m getting more tea.”</i>
	Interpersonal	P comments or characterises Q as an utterance	<i>In conclusion—Alice loves tea.</i>

The order of segments in the examples of Figure 2 is different between expansion (expanded–expanding) and projection (projecting–projected), but these patterns are not universal. Indeed, the order of the segments in logico-semantic relation is language-dependent and heavily associated with

¹ I use the term *Ideational projection* rather than the more specific *Experiential projection* in order to clearly distinguish the terms for the types of projection from the term *expansion* and its sub-types.

taxis and relation type (Arús-Hita et al. 2018).

As a consequence of my definitions, I view metaphorical projection—such as facts—primarily as interpersonal (see also Halliday & Matthiessen 2014: 676–678). Facts are considered projection in Halliday & Matthiessen (2014) but also display traits of expansion: in *the fact that she left*, *the fact* is further Elaborated on in the clause *that she left*. Following this logic, structures with both expanding and projecting features are only considered projection: the defining feature is (difference in) order of experience. Facts typically do not take punctuation marks, but they more commonly occur in metaphorical projection such as (1), from my corpus (introduced in section 3 below).

- (1) *Mer om handlingen: "En kropp hittas flytande i vattnet i närheten av Liljeholmen. [...]"*

(Retriever n.d. [Expressen 2021])

More about the story: "A body is found floating in the water near Liljeholmen. [...]"

There is an Elaborating (appositive) relation between the supplementary quoted clause and the framing nominal group, but as the clauses belong to different orders of experience, the more pertinent relation here is the Interpersonal projection, which is the only label used in my analysis (see also Mann & Matthiessen 1991; Bateman & Rondhuis 1997). Following a similar logic, semantically more specific relations take precedence over less specific ones; Renkema (2009: 155–156) considers Enhancement the most specific and Elaboration the least specific of the expanding relations, providing a clear hierarchy for labelling logico-semantic relations in ambiguous cases. This hierarchy is also illustrated in Figure 2 above, with more specific relations being further down. In the present study, I explore data from Swedish, for which such patterns have not been previously described. Furthermore, the tactic relations in the structures under study are unclear: while I consider them paratactic as a matter of course, this is not self-evident. For example, appositive (non-defining) relative clauses are considered hypotactic in SFG, while other appositives are considered paratactic (Halliday & Matthiessen 2014: 383, 559) – and in traditional grammar, both are generally considered hypotactic. In short, the segments are assumed to be able to occur in any order for the purposes of the present study.

3. Corpus data

I perform my study on Swedish newspaper text. This data is chosen as it can be assumed to represent a neutral standard language that also serves as model language to a wide readership. While there may be much to say about the punctuation in less formal contexts, there is currently no extensive description of the use in formal or neutral Swedish to use as a base of comparison. The present study partially serves to establish such a base for future studies on punctuation and logico-semantic relations.

Using the commercial tool *Mediearkivet* ('The Media Archive', Retriever n.d.), I have gathered a corpus of texts published during 2021 in any of the four largest newspapers in Sweden: *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* and *Svenska Dagbladet*. I exclude more technical texts by limiting the corpus to the four major subjects: *crime and law*, *culture and entertainment*, *politics* and *sports*. While *Mediearkivet* has each text annotated by subject, it does not offer any way to distinguish between different *genres* of text; this unfortunately means that news articles, editorials, op-eds, reviews, columns and so forth are not distinguished in my corpus.

I have further limited my study to body texts, excluding headlines, bylines and so forth from the corpus, as well as very short articles that do not have many opportunities to use punctuation in the first place. The corpus has been split into 16 subcorpora, one for each combination of newspaper and subject, and from each of these I have collected 32 evenly distributed sentences per punctuation mark. This gives a total of 1,536 supplement structures overall: 512 colon structures, 512 dash

structures and 512 parenthesis structures. The structures have been analysed one by one and labelled for the logico-semantic relation between the text segments delimited by the punctuation mark(s) in question.

4. Results

The results of my analysis are presented quantitatively, with illustrative examples provided. The punctuation marks, or the supplement structures in which they are used, are presented in separate subsections, with a summarizing comparison at the end.

4.1. Colon structures

The distribution of logico-semantic relations in colon structures is shown in Table 1.

Table 1: Relations in colon structures.

Relation type	Σ	%
Elaborating exp.	220	43.0
Ideational proj.	145	28.3
Interpersonal proj.	116	22.7
Enhancing exp.	29	5.7
Extending exp.	1	0.2
<i>no relation</i>	1	0.2
TOTAL	512	100

Elaboration is the single most frequent relation type in these structures, agreeing with what Halliday & Matthiessen (2014: 464) says about the colon being a common indicator of apposition. On the other hand, Enhancement and Extension are rare, making expansion overall less common than projection. This is also to be expected, as the colon is often used for quotes, in Swedish as well as English (Huddleston & Pullum 2002: 1743; Karlsson 2017: 209). Less expected is the fact that almost half of all projecting structures use Interpersonal rather than Ideational projection; this meta-communicative usage of the colon has garnered limited attention in previous research (but see e.g. Karhiahio 2003: 28–29), and the results indicate that future studies are warranted.²

A typical example of Ideational projection around a colon is given in (2). (3–4) instead illustrate Interpersonal projection. Double slashes indicate a line break.

- (2) *Han undrar: // – Ska jag behöva byta namn?* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])
‘He wonders: “Will I have to change my name?”’
- (3) *Låt oss säga så här: Varberg kan bli en X-faktor.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])
‘Let’s put it this way: Varberg might end up being an X factor.’
- (4) *Fotnot: Olle heter egentligen något annat.* (Retriever n.d. [Expressen 2021])
‘Footnote: Olle is actually named something else.’

² In fact, when Halliday & Matthiessen (2014: 700) illustrate interpersonal projection, they ignore a frame separated from the message proper by a colon. I give their example here with the relevant segment italicized:

(i) *Let’s be clear:* I personally favour the initiative and ardently support disarmament negotiations to reduce the risk of war. [...]

In my opinion, this is a very clear example of Interpersonal projection across segments in a clause complex.

(3) has the formal characteristics of Ideational projection, but the two segments do not exist on separate orders of experience: both are expressed here and now, and the former is merely framing the latter. The same can be said about (4), where the one-word frame functions similar to a headline that labels the clausal supplement, relating it to the rest of the text. The labelling relation is also Elaborating, as the contents of the footnote are *identified* as the meaning of the supplementary clause, but as it is a label of the utterance itself, I consider this an Interpersonal projection, and only apply this more specific label for the purposes of the quantitative analysis.

Moving on to the solely expanding relations, Elaboration is illustrated in (5) and (6).

- (5) *Hans ilska riktar sig mot två mål: den brittiska pressen och fadern.* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

‘His anger is aimed at two targets: the British press and his father.’

- (6) Det gäller alla prylar som kan koppla upp sig mot ditt lokala [nätverk]: routrar, tvättmaskiner, smarta dörrklockor, högtalare, lampor, spelkonsoler och så vidare. (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘This applies to all gadgets that can connect to your local network: routers, washing machines, smart doorbells, loudspeakers, lamps, gaming consoles and so on.’

In (5), the supplement serves as an exhaustive identification of the nominal group *two targets*, while in (6), it is a non-exhaustive subset of *all gadgets that...*, as indicated by *and so on*. This maps to SFG’s two main types of intensive relational processes: identifying and attributive. In the system of conjunction, these are expressed as *expository* and *exemplifying* and joined by the third type, *clarifying*. However, clarifying relations typically also involve some amount of explanation or contrast—Enhancement or Extension—so under a hierarchical model, clarifying relations cannot typically be considered Elaboration.³ Using the experiential distinction into identifying and attributive, the former is somewhat more common here, with 118 structures displaying an identifying relation and 102 displaying an attributive one.

We find the occasional Enhancement relation in colon structures, as in (7).

- (7) *Hans djupa engagemang för frihetskampen i Algeriet tycktes oförenligt med litterärt skapande: var det inte obscen att syssla med sina dikter när människor samtidigt torterades till döds av ens egna landsmän?* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

‘His deep engagement in the fight for freedom in Algeria seemed irreconcilable with literary creation: was it not obscene to occupy yourself with your poems at the same time as people were being tortured to death by your own countrymen?’

As a clarifying relation, (7) is not categorized as Elaboration; clarification entails a level of explanation, or Enhancement, and thus the more specific label is used. More common in my data is that Enhancement in colon structures looks like (8).

- (8) *Inte heller Region Jämtland/Härjedalen bedömer att man kommer att hinna: // ”Inte med nuvarande leveranstakt. [...]”* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘Region Jämtland/Härjedalen likewise do not estimate that they will make it in time: “Not at the current rate of delivery. [...]”’

³ In Renkema’s connectivity model, the relation type Clarification exists on an entirely separate discourse level from the two types of Elaboration, as clarification is usually done for interpersonal purposes (Renkema 2009: 66–67; see also Katourgi 2024).

Note that while the supplement in (8) is a quote, it is not projected by anything in the frame—it is simply an explanation of its contents. In other words: despite the difference in order of experience, the two segments relate to the experiential content of one another, which by my definition means expansion. This relation, which I call *expanding citation*, is fairly common, making up 115 out of 280 colon structures with quoted supplements. The other 165 belong to the more typical category *projected citation*, as in (2) above.

Another controversial aspect of (7) and (8) is the fact that both segments are unbound (main) clauses, which calls into question the notion of ‘supplement’—are we not simply dealing with two sentences delimited by a colon rather than a full stop? From a socio-semiotic standpoint, the use of colon rather than e.g. full stop has to be assumed to be meaningful; the clauses are joined into one graphical sentence and clause complex, with one clause semantically supporting the other. For these reasons, I consider structures like these to fall under the umbrella of supplement structures. The same goes for (9), which is the only colon structure ascribed an Extension relation.

- (9) *Den manlige kollegan som jag står och pratar med anlägger plötsligt en förtrolig min: För inte så länge sedan, anförtror han mig, utdelade jag mitt första sexuella slag. [...]* (Retriever n.d. [Expressen 2021])

‘The male colleague I’m talking to suddenly puts on a confidential face: Not too long ago, he confides in me, I slapped someone during sex for the first time. [...]

The two phenomena described seem to happen in sequence: the colleague first changes his expression, and then shares what is on his mind.⁴ This interpretation is supported by the fact that the supplement is not entirely a metaphenomenon, but contains a reporting clause as well, anchoring the relation in the same order of experience as the frame. The entire structure might be rephrased as in (10), making this relation clearer.

- (10) *Den manlige kollegan som jag står och pratar med anlägger plötsligt en förtrolig min: Han anförtror mig ”För inte så länge sedan utdelade jag mitt första sexuella slag. [...]*”

‘The male colleague I’m talking to suddenly puts on a confidential face: He confides in me “Not too long ago, I hit someone during sex for the first time. [...]

Finally, one colon structure has not been assigned any logico-semantic relation. It is given here as (11):

- (11) – *Nej, det är inte så att: ”här, titta i den här”, utan han tar ut det han vill visa.* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

“No, it’s not such that: ‘here, browse through this’, but he takes out what he wants to show.”

The structure in question is entirely contained within the first and the third comma. Here, there is no experiential content in the frame, and as such nothing to which the quote can be semantically related (note that *att/that* here is a complementizer, not a pronoun).

In summary, the colon is mainly used for Elaboration and projection, with the latter including not only the typical Ideational projection but also Interpersonal (and intra-textual) comments and labels. Such a metacommunicative use of the colon has been previously described by Karhiaho (2003: 28–29), but to my knowledge not directly addressed in later studies or style guides (but see Katourgi 2024 for an in-depth account).

⁴ One might argue that (9) is an example of Enhancement, where the frame provides the manner of the supplement, but I find that interpretation less likely.

4.2. Dash structures

Table 2 shows the distribution of the five relation types among my 512 dash structures.

Table 2: Relations in dash structures.

Relation type	Σ	%
Elaborating exp.	219	42.8
Enhancing exp.	144	28.1
Extending exp.	126	24.6
Interpersonal proj.	17	3.3
Ideational proj.	2	0.4
<i>no relation</i>	4	0.8
TOTAL	512	100

Notably, the numbers themselves are very similar to those of the colon structures, though the relations are ordered differently: here, projection is fairly rare, while Enhancement and Extension are both very common. Elaboration remains the most common relation type, though unlike in colon structures, attributive Elaboration is much more common than identifying Elaboration in dash structures, at 156 versus 63 occurrences. (12) below is an example of a dash structure with an attributive Elaboration between the segments, and (13) of an identifying one.

- (12) Den oberoende ryska tidningen – en av få som hittills inte fått stämpeln utländsk agent – beskriver hur valfunktionärer utbildas i staden Koroljov utanför Moskva. (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 ‘The independent Russian newspaper—one of few not yet branded a foreign agent—describes how election officials are educated in the city of Korolyov outside Moscow.’
- (13) *Samtidigt går han in hårt för sin nya hobby – bilracing.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])
 ‘Meanwhile, he’s going in hard on his new hobby—auto racing.’

Enhancement is illustrated by (14). Here, the supplement is integrable as an adverbial into the framing clause; it would be possible to simply remove the dash and still have a grammatical and coherent sentence.

- (14) *Polisen ryckte ut till platsen med flera patruller – utan att anträffa någon misstänkt.* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 ‘Police turned out to the location with multiple patrols—without encountering a suspect.’

Integrability of the supplement is fairly common in dash structures, with 178 of 512 supplements being integrable, although not all involve Enhancing relations. Enhancement corresponds to typical adjunct adverbials, so this is not surprising, but one may again question whether such a supplement is actually logico-semantically related to the frame, and not simply a circumstance of the process. Again, the use of the dash must be meaningful, and much like how an apposition can enter a logico-semantic relation with a clause, so too can an adjunct when it is graphically (and prosodically) segregated as such. In this case, the dash separates two different assertions, with the latter having undergone ellipsis of redundant elements found earlier in the clause complex (cf. Döring 2015; Ott & de Vries 2016): (14) asserts both 1) that the police turned out, and 2) that they did not encounter a suspect. Without the dash, only the first proposition would be asserted, with the latter being a circumstance therein (the objection *yes, they did!* would be less felicitous with the dash removed).

This could be seen as the main difference between circumstance as an element in the experiential figure and Enhancement as a logico-semantic relation and suggests that punctuation, all things considered, is a very useful tool for text segmentation, as it seems to highlight segments carrying illocutionary force (see also Levinson 1985).

Enhancement relations also occur between free clauses, such as in (15).

- (15) *Men att läsa är förstås inte synonymt med att gå längs en livfull gata – på textens nivå kan vi se allt, vi behöver inte välja mellan natthimlen och gatuljuset.* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

‘But reading is, of course, not synonymous to walking along a bustling street—on the level of the text, we can see everything; we don’t have to choose between the night sky and the street lights.’

In fact, a significant number of dashes—125 out of 512—delimit free clauses from each other. This could explain the relatively high occurrence of the (otherwise rare) Extension relations in dash structures. One example is (16).

- (16) *I dag är hennes storebröder vuxna och har fått egna barn – sin lillebror har hon aldrig träffat.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘Today, her older brothers are adults and have children of their own—she has never met her younger brother.’

In (17), too, the logico-semantic relation has been labelled as Extension, but the supplement is not a clause.

- (17) *Över hela Ryssland greps över 5 000 personer i en omfattande polisiär – eller närmast militär – operation.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘Across all of Russia, over 5,000 people were arrested in a large-scale police—or almost military—operation.’

Note that the supplement in (17) is corrective, which is considered a type of Elaboration in SFG (Halliday & Matthiessen 2014: 612–613). However, since the supplement introduces a new proposition with different truth-conditions (by replacing the previous one), I count it as Extension rather than Elaboration. One might even argue that it is akin to Interpersonal projection, as it involves remarking on the current utterance itself—but, importantly, it does not project. (18) is a more clear-cut example of Interpersonal projection, by way of interpersonal adjunct.

- (18) *Ligan, klubben och – anmärkningsvärt nog – spelarfacket är överens om upplägget.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘The league, the club and—remarkably enough—the players’ union agree on the arrangement.’

Even Ideational projection occurs with dashes, although this is very rare. (19) is one of only two cases.

- (19) *Ångestdriven, djupt deprimerad och utan något primärt sexuellt motiv – så beskriver den 31-åring som sedan i slutet av januari sitter häktad, misstänkt för en rad sexualbrott, sig själv.* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])

‘Fuelled by anxiety, severely depressed and without any primarily sexual motive—that is how

the 31-year-old who has been jailed since the end of January, suspected of a series of sex crimes, describes himself.’

Notably, unlike in colon structures, the projecting clause here is in supplement position, although it may also frame, as in (20). Here, the projection is Interpersonal, as the supplement is not quoted from a different time or place:

- (20) *Även om vi firar dagens nyheter, så uppmanar jag alla amerikaner – fortsätt att tvätta era händer, fortsätt att hålla avstånd, och bär munskydd [...]* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

‘Though we celebrate today’s news, I urge all Americans—please keep washing your hands, stay socially distanced, and wear masks [...].’

Finally, in four structures, there is no logico-semantic relation across the dash. This is because the supplement is not actually supplementary but a compulsory constituent in the structure: in (21), the dash seems to simply mark a prosodic and rhetoric pause, owing to the fact that the football club IFK Göteborg has been mentioned previously in the text.

- (21) *Rubriken är ”Hur slutar superettan?” och såväl puffen som själva artikeln på SvFF:s sajt är illustrerad med bilder på – IFK Göteborg.* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])

‘The headline is “How does Superettan end?” and the plug as well as the article on SvFF’s website is illustrated with images of—IFK Göteborg.’

Dash structures commonly occur with any of the three expanding relation types, with Elaboration being the most common and Extension less so, although still much more frequent than projection. Dashes often delimit free clauses from each other but may also separate a free clause from an apposition or an element that could have been an integrated constituent in the clause. In so doing, the segregated element is “raised” to express its own assertion (see also Dawkins 1995: 538–539; Patt 2013: 167, 252). The forms of the segments in dash structures closely correspond to which logico-semantic relations are expressed.

4.3. Parenthesis structures

The quantitative results of my analysis of parenthesis structures are given in Table 3.

Table 3: Relations in parenthesis structures.

Relation type	Σ	%
Elaborating exp.	398	77.7
Extending exp.	41	8.0
Enhancing exp.	41	8.0
Interpersonal proj.	32	6.3
Ideational proj.	—	—
no relation	—	—
TOTAL	512	100

The preference for Elaboration seen in colon and dash structures is even stronger in parenthesis structures, more than three fourths of which have an Elaborating relation between the segments. The remaining relation types are about equally (un)common, with the exception of Ideational projection, which does not occur along parentheses in my data.

232 of 398 Elaborating structures have an attributive relation between the segments of the

parenthesis structure. This often means that the supplement names a characteristic, as in (22), or affiliation, as in (23).

- (22) *De glada (ett tag i alla fall) motionärerna tar samtidigt för sig av såväl pasta som geléhallon, chips, chokladbollar och hembakad morotskaka.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])
 ‘The happy (for a while at least) exercisers are helping themselves to pasta as well as raspberry gums, crisps, chocolate balls and homemade carrot cake.’
- (23) *Bakom dem finns också Kristoffer Ajer (Brentford), Sander Berge (Sheffield United) och Jens Petter Hauge (Frankfurt) – spelare som alla är födda runt millennieskiftet.* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 ‘Behind them are also Kristoffer Ajer (Brentford), Sander Berge (Sheffield United) and Jens Petter Hauge (Frankfurt)—players who were all born around the turn of the millennium.’

The remaining 166 Elaborating structures have an identifying relation between the segments. Oftentimes, the supplement is an abbreviation, as in (24), or a name used to clarify reference in reported speech, as in (25).

- (24) *Internationella skidförbundet (Fis) klubbade i höstas ett beslut att förbudet ska börja gälla till nästa säsong.* (Retriever n.d. [Expressen 2021])
 ‘This fall, the international ski federation (FIS) decided that the prohibition will come into effect by next season.’
- (25) – *Du får ta det svaret med honom och Janne (Andersson, förbundskaptenen).* (Retriever n.d. [Expressen 2021])
 “‘You can take that answer with him and Janne (Andersson, national team manager).’”

Notably, a large portion of parenthesis supplements are headed by proper nouns: 223 out of 512. With another 72 common nouns, 46 numerals and 2 pronouns, nominal groups make up more than two thirds of all parenthesis supplements, correlating with the many Elaboration relations. Nominal supplements also occur in Enhancement and Extension, though less commonly. The relation between the segments in (26) is Enhancing, and that in (27) is Extending.

- (26) *Hon skriver om sina barn (fast då bara med ömhet) och om föräldrarna.* (Retriever n.d. [Svenska Dagbladet 2021])
 ‘She writes about her children (though only with tenderness) and about her parents.’
- (27) *Icke desto mindre är den kristna traditionen full av fraser om att renas i blod (och det handlar då inte om mens, så kallad månadsrening).* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 ‘Nonetheless, the Christian tradition is filled with phrases about blood cleansing (and this does not refer to menstruation, so called monthly cleanse).’

32 parenthesis structures have been analysed as displaying Interpersonal projection between the frame and supplement. These include direct comments on the wording or meaning, like in (28), but also references to external sources, like in (29). The latter is similar to Ideational projection in that it names a Sayer (or Angle), but it lacks a projecting verb (or preposition).

- (28) *De tidigare titlarna är hämtade ur dikter av Rilke och Celan, medan ”Gerontion” (som på ett ungefär betyder ”gamling”) är titeln på en dikt av T.S. Eliot.* (Retriever n.d. [Aftonbladet 2021])

‘The former titles are taken from poems by Rilke and Celan, while “Gerontion” (which approximately means “old man”) is the title of a poem by T.S. Eliot.’

- (29) *”Vi såg det inte komma” förklarade statsminister Stefan Löfven (SVT 17/11–2019) under en intervju för vilken han fick välförtjänt kritik.* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 “‘We did not see it coming”, explained prime minister Stefan Löfven (SVT 17 Nov. 2019) during an interview for which he was deservedly criticised.’

Like dash structures, parenthesis structures also have a fair number of integrable supplements, at 90 of 512. However, all of these display some sort of logico-semantic relation to the clause proper. The least “supplementary” of these supplements are the ones that correspond to embedded attributes or qualifiers in, for instance, a nominal group. One example is (30):

- (30) *Men under 1700-talet betraktades autodidakten med misstänksam blick, då han uppfattades som en (religiös) excentriker.* (Retriever n.d. [Dagens Nyheter 2021])
 ‘But during the 1700s, the autodidact was viewed with suspicion, as he was considered a (religious) excentric.’

Unlike in dash structures, these supplements are not compulsory to the frame. They could perhaps be interpreted as corrective, changing the truth-conditions of the structure, which would be enough to grant it the status of a non-integrated (albeit integrable) element.

4.4. Summary

The data in tables 1–3 are combined in table 4 below.

Table 4: Relations in parenthesis structures.

Relation type	:	–	()	Σ	%
Elaborating exp.	220	219	398	837	54.5
Enhancing exp.	29	144	41	214	13.9
Extending exp.	1	126	41	168	10.9
Interpersonal proj.	116	17	32	165	10.7
Ideational proj.	145	2	—	147	9.6
<i>no relation</i>	1	4	—	5	0.3
TOTAL	512	512	512	1,536	100

Comparing the columns, the differences between the punctuation marks are obvious: dashes are more often used to mark Enhancement and Extension, while colons most often mark Ideational as well Interpersonal projection. Parentheses mark Elaboration more often than colon or dash do, though Elaboration is still the single most common type of logico-semantic relation for each punctuation mark, and a total of 55% of all 1,536 structures have a primarily Elaborating relation between their segments.

5. Conclusion

I have presented an analysis of 1,536 sentences with colon, dash or parenthesis from Swedish newspaper text, in order to identify and quantify the correlation between the punctuation mark used and the logico-semantic relation across the mark in question. In these sentences, called *supplement structures*, the first segment is considered a frame to the latter (or medial) supplement. The supplement is typically a phrase or group, while the frame is a free clause, but it is also possible to find structures where both segments are clausal, or where neither is. Either way, my analysis

suggests that most supplement structures can be analysed as clause complexes, regardless of form. For example, a prepositional phrase demarcated by a dash is not simply a hypotactic adjunct but an assertion in its own right, complementing that of the clause from which it is separated.

The typical relation marked by these punctuation marks is Elaboration, occurring in 55% of all supplement structures, and being especially common with parentheses. Enhancement and Extension are less common, occurring in 14% and 11% of the data, respectively, and mainly between segments demarcated by dashes. In this paper, the logico-semantic type projection has been subdivided into Ideational and Interpersonal projection, as the established subdivisions are considered less interesting for a logico-semantic analysis. Projection occurs with all three punctuation marks, but is rare outside of colon structures, of which more than half are projecting. In total, 20% of all supplement structures in my data display a projecting relation between the segments, Ideational and Interpersonal projection being about equally frequent overall, but the former almost exclusively occurring with colons. Only in a few cases is the supplement actually fully integrable as an embedded constituent in the frame, in which case no logico-semantic relation can be identified.

The study shows that using punctuation as grounds for segmenting text for analysis can be a fruitful approach, despite contemporary models for text analysis typically taking a syntactic approach and segmenting texts after free (and occasionally bound) clauses, leaving clause-external supplements and frames as parts thereof. It is evident that punctuation marks strongly correlate with different semantic and pragmatic meanings, possibly even contributing meaning in and of themselves, not unlike lexical conjunction.

The system of logico-semantic relations is comparatively underexplored in SFG, and punctuation is more often than not completely ignored in linguistic studies. It is my hope that this study can inspire future research on these aspects, also in languages and text types other than those explored here.

References

- Arús-Hita, Jorge, Kazuhiro Teruya, Mohamed Ali Bardi, Abhishek Kumar Kashyap & Isaac N. Mwinlaaru (2018). 'Quoting and reporting across languages: A system-based and text-based typology'. *Word*, 64(2): 69–102. <https://doi.org/10.1080/00437956.2018.1463001>
- Bateman, John A & Klaas Jan Rondhuis (1997). 'Coherence relations: Towards a general specification'. *Discourse processes*, 2(1): 3–49. <https://doi.org/10.1080/01638539709545006>
- Bredel, Ursula (2008). *Die Interpunktion des Deutschen: Ein kompositionelles System zur Online-Steuerung des Lesens*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Dahl, Alva (2015). *I skriftens gränstrakter: Interpunktionens funktioner i tre samtida svenska romaner*. Uppsala: Department of Scandinavian languages, Uppsala University.
- Dawkins, John (1995). 'Teaching punctuation as a rhetorical tool'. *College composition and communication*, 46(4): 533–548. <https://doi.org/10.58680/coc19958721>
- Döring, Sandra (2015). 'Parentheticals are – presumably – CPs'. In Kluck, Marlies, Dennis Ott & Mark de Vries (eds.), *Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives*. Berlin: De Gruyter Mouton. 109–146. <https://doi.org/10.1515/9781614514831.109>
- Halliday, M.A.K. & Christian M.I.M. Matthiessen (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). London: Routledge.
- Huddleston, Rodney & Geoffrey K Pullum (eds.) (2002). *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316423530>
- Jones, Bernard (1996). *What's the point? A (computational) theory of punctuation*. Edinburgh: University of Edinburgh.

- Kaltenböck, Gunther, Bernd Heine & Tania Kuteva (2011). 'On thetical grammar'. *Studies in language*, 35(4): 852–897. <https://doi.org/10.1075/sl.35.4.03kal>
- Karhiahio, Izabela (2003). *Der Doppelpunkt im Deutschen: Kontextbedingungen und Funktionen*. Gothenburg: Department of German, Gothenburg University.
- Karlsson, Ola (ed.) (2017). *Svenska skrivregler* (4th ed.). Stockholm: Liber.
- Katourgi, Alexander (2024). Kolon: Ett interpersonellt skiljetecken. In: *Svenskans beskrivning*, 38(1): 84–100. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-113368>
- Levinson, Joan Persily (1985). *Punctuation and the orthographic sentence: A linguistic analysis*. New York City: City University of New York.
- Mann, William C. & Christian M.I.M. Matthiessen (1991). 'Functions of language in two frameworks'. *Word*, 42(3): 231–249. <https://doi.org/10.1080/00437956.1991.11435839>
- Matthiessen, Christian M.I.M. & Kazuhiro Teruya (2024). *Systemic Functional Linguistics: A Complete Guide*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315675718>
- Nunberg, Geoffrey (1990). *The linguistics of punctuation*. Stanford: Center for the study of language and information, Stanford University.
- Ott, Dennis & Mark de Vries (2016). 'Right-dislocation as deletion'. *Natural language & Linguistic Theory*, 34(2): 641–690. <https://doi.org/10.1007/s11049-015-9307-7>
- Patt, Sebastian (2013). *Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English: Exploring the guide functions of punctuation*. Tübingen: Narr. <https://doi.org/10.24053/9783823377535>
- Potts, Christopher (2005). *The logic of conventional implicatures*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199273829.001.0001>
- Quirk, Randolph, Sydney Greenbaum, Geoffrey Leech & Jan Svartvik (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Renkema, Jan (2009). *The texture of discourse: Towards an outline of connectivity theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Retriever (n.d.). *Mediearkivet*. <https://retriever.se/mediearkivet>
- Rössler, Paul, Peter Besl & Anna Saller (eds.) (2022). *Vergleichende Interpunktion – Comparative punctuation*. Berlin: Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110756319>
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson (1999). *Svenska Akademiens grammatik – vol. 4*. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts ordbok.
- de Vries, Mark (2009). 'Specifying coordination: An investigation into the syntax of dislocation, extraposition and parenthesis'. In Dreyer, Cynthia R. (ed.), *Language and linguistics: Emerging trends*. Hauppauge: Nova. 37–98.

Levels of abstraction in the registerial adaption of specialized medical information for lay readerships: An SFL-based inquiry

Aage Hill-Madsen, Aalborg University

Abstract: Situated within LSP (Languages for Specific Purposes) linguistics and knowledge communication research, the present article investigates three cases of intergeneric rewriting, all of them within the field of healthcare. In each of these cases, an expert-oriented text containing specialized medical and/or pharmaceutical information is rewritten into a (shorter) text aimed at a lay target audience, providing those items of information that are relevant for the lay reader in the role of, e.g., patient or clinical trial participant. The rewriting, in other words, involves registerial adaptation in terms of field specialization and tenor. The three pairs of genres investigated were: 1) A specialized clinical trial protocol as ‘source’ text and the Participant Information Sheet as ‘target’ text, 2) A pharmaceutical Summary of Product Characteristics (concerned with a specific medicinal product) as ‘source’ and the Patient Information Leaflet as ‘target’, and 3) a scientific review of clinical literature (concerned with two specific types of medical intervention) as ‘source’ and a lay summary of the review as ‘target’. The investigation, which is theoretically based on SFL register theory, focuses on a particular semantic aspect of the rewriting, namely shifts between the texts as a whole in terms of their level of abstraction/concreteness. The investigation proceeded from the assumption that the rewriting for lay target readerships would be accompanied by a semantic ‘move’ towards greater concreteness. The actual findings, however, revealed considerably more nuance, with only one of the lay-oriented genres (the Patient Information Leaflet) actually representing greater concreteness in meanings in comparison with the specialized ‘source’ text. In one other case (the Information Sheet for clinical trial participants), the semantic profile more or less matched that of the ‘source’ text, and in the final pair the ‘target’ text (the lay summary of the scientific review) turned out to represent an increase in the level of abstraction.

Keywords: Medical genres, registerial adaptation, semantic stratum, levels of de/contextualization, Systemic Functional Linguistics

1. Introduction

For the last quarter of a century, healthcare systems in the Western world have become increasingly aware of the importance of patient engagement and patient-centred care. This means that instead of (sparse) one-way communication from doctors to patients, healthcare has become, or is becoming, “a partnership among practitioners, patients, and their families (when appropriate) to ensure that decisions respect patients’ wants, needs, and preferences and that patients have the education and support they need to make decisions and participate in their own care” (Carman et al. 2013: 223-224). According to Coulter & Ellins (2007) and Epstein & Street (2008), the principle of patient engagement improves the quality of healthcare, leading to better treatment outcomes. From the perspective of linguistics and knowledge communication research, the particular element of interest in the overall principle of patient engagement is patient education, which inevitably involves the mediation of knowledge across a knowledge asymmetry (see Pilnick 1998; Kastberg 2011). Thus, the present article, which is theoretically underpinned by SFL register and genre theory (Halliday 1978; Halliday & Hasan 1989; Martin 1992; Hasan 1999), is a qualitative study of a particular semantic aspect associated with the recontextualization of specialized knowledge for lay target readerships. Specifically, the article explores the rewriting of specialized medical texts into summarized versions for a non-expert audience. Given the change of readership, the rewriting involves a registerial transformation, especially in the degree of specialization and tenor. While previous research on this type of rewriting has charted shifts in meanings and lexicogrammar related to technicality and tenor (e.g., Hill-Madsen, 2015a, 2015b, 2022b), no research to date has

explored shifts in meanings related to levels of abstraction/concreteness. Analytically, the investigation specifically relies on the framework formulated by Hasan et al. (2007; see also Cloran 2010), which identifies a scale of semantic categories ranged according to degrees of context-dependence (a scale to be referred to henceforth as the *cline of abstraction*), with highly context-dependent, or ‘concrete’, meanings at one end of the cline and highly abstract and context-independent meanings at the other end (for an elaboration of the specific semantic categories of the cline, see Section 2.2).

While the study is not a quantitative one based on a large-scale corpus and thus not one that allows actual hypothesis testing, the inquiry nevertheless proceeded from a certain assumption. At the outset of the investigation, it was assumed that the shift from an expert to a lay target readership could be expected to correlate with a ‘movement’ towards a higher degree of ‘concreteness’. However, since the inquiry is a qualitative one based on a small set of data, the actual research aim is to explore, in three pairs of genres (specialized ‘source’ texts and the derived, lay-oriented ‘target’ texts – see Section 2), what *types of change* in levels of abstraction accompany the genre transformations.

2. Theoretical underpinnings and analytical framework

2.1. The register and genre theory of SFL

One of the core tenets of SFL as a socio-semiotic theory of language is the inextricable link between language and social context (e.g. Halliday 1978; Halliday & Hasan 1989). Contextual embeddedness pertains to language as a system as well as language in actual use (language as *instance* or *text*): From the systemic perspective, in the words of Halliday (1973: 34), “[t]he internal organization of natural language can best be explained in light of the social functions which language has evolved to serve,” or, “[l]anguage is as it is because of what it has to do” (Halliday 1978: 19). From the perspective of language in actual use, specific instances of linguistic communication will always function within some kind of social context. Only by serving some kind of real-life purpose within some kind of communicative situation is the act of ‘linguaging’ able to fulfill its semiotic purpose, i.e., to *make sense*. Only in this way can specific instances of ‘linguaging’ become *text* (see, e.g., Halliday & Hasan 1976; Eggins 2004).

Nowhere else has the notion of situational context been theorized more thoroughly than in SFL (e.g., Halliday & Hasan 1989; Hasan 1995, 1999, 2014). Definitions have evolved over the last half century, and definitional disagreements do exist within the SFL community (most notably between the original conception represented by Halliday & Hasan (e.g., 1989) and Martin’s interpretation (e.g., 1992; Martin & Rose 2008). Nevertheless, there is general agreement about the notion of situational context as a triadic construct consisting of the three dimensions or variables *field*, *tenor* and *mode*: In short, field is concerned with the social activity in which the ‘linguaging’ plays a part (figuring as ‘subject matter’ in self-contextualizing texts); tenor refers to the role relationship enacted by the communicants; and mode refers to the role played by language in the situation. In Martin’s (1992) and Martin & Rose’s (2008) interpretation (to be followed here), one further semiotic level located ‘above’ the field-tenor-mode triad is that of genre, concerned with the overall social purpose of the communicative event.

The theoretical impetus behind the present investigation is Hasan’s observation that

[t]he contextual parameters – field, tenor and mode – are not, to use Bernstein’s (1975) terminology, three strongly classified [i.e. separate] domains, each with a clear-cut boundary of its own: they are in fact permeable. What choices are made in field is relevant to some extent to the choices in tenor and in mode. (Hasan 1999: 244)

To illustrate the ‘permeability’ referred to by Hasan, one may point to typical communicative situations in the healthcare sector, i.e., where the role relationship is defined as ‘doctor-to-patient’. This type of tenor will almost inevitably be accompanied by a certain field, viz., subject matters like ‘disease’ and ‘medication’. Further, as mentioned in the introductory section, the present study proceeds from the expectation that the lay-oriented tenor of the texts to be investigated may have implications for the texts’ overall positioning on the cline of abstraction, with a ‘movement’ towards greater ‘concreteness’ to be expected. This, at least, would be consistent with the style advocated by the European Commission in its official guidelines for *Good Lay Summary Practice*:

A fundamental principle when addressing a lay audience is using **conversational, everyday language** and avoid formal, medical jargon. In practice, this means to “write the way you talk.” Most people do not read or write much and writing in conversational style can be a means of reaching out to them. (Directorate-General for Health and Food Safety 2021: 35 [*my emphasis*]).

A preliminary expectation is that the “conversational, everyday language” advocated in the above quote equals low levels of abstraction and, conversely, a high degree of concreteness.

In terms of interstratal ‘hook-up’, it is to be noted that the semantics of the cline of abstraction is here regarded as being independent of any specific contextual variable. Rather, in line with the ‘permeability’ hypothesis referred to above, the semantics of concreteness/abstraction has implications for more than one variable (see the analyses in Section 4) and for the stratum of genre also.

2.2. Analytical framework: The semantic cline of abstraction

As already mentioned, the semantic cline of abstraction will here be operationalized by means of the framework proposed by Hasan et al. (2007) and Cloran (2010). The framework’s categories represent varying strengths of context-dependence¹ in linguistic utterances or speech acts (termed *rhetorical units* (RUs) and grammatically realized in clauses). This means that the framework’s 11 categories² are ranged on a continuum according to their embeddedness in/distance from the ‘here-and-now’ of the communicative exchange. Maximum context-dependence is here equated with a high level of concreteness, and the highest degree of context-independence is equated with the opposite, i.e., a high level of abstraction. The cline is the following (Fig. 1 below).

Figure 1: A cline of RU types (adapted from Hasan et al. 2007: 724).

Action . Commentary . Reflection . Observation . Report . Recount . Plan . Prediction . Account . Conjecture . Generalization

The distinguishing characteristics of each category are two semantic features combined: the type of *Central Entity* (CE) (grammatically the Subject of a ranking clause) and the type of *Event Orientation* (EO) (a feature of the grammatical Verb). Types of CE are differentiated according to their proximity to/remoteness from the ‘here’ of the communicative event, yielding the following taxonomy:

¹ It should be mentioned that the semantic framework that is here termed *the cline of abstraction* appears to be to some degree parallel to Maton’s (2013, 2014: ch. 6; see also Hill-Madsen 2022a, 2025) concept of *semantic gravity* – a semantic variable similarly concerned with degrees of context-dependence or ‘concreteness’.

² The following account is based on Hill-Madsen (2022a).

- 1) Interactant (speaker/listener)
- 2) Co-present person/object
- 3) Absent person/object
- 4) Generalized person/object.

EO types are differentiated according to their closeness to/remoteness from the ‘now’ of the speech event in terms of:

- Time: The event or action may be either a) **concurrent** with the ‘now’ (= close to ‘now’) or b) **prior**, i.e., situated in the past (= remote).
- Habituality: The event or action may be a) **non-habitual**, i.e., located in time (= close) or b) **habitual**, i.e., timeless (= remote).
- Realis/irrealis: The event or action may be a) **real** (= close) or b) **imagined**, e.g., forecast or hypothetical (= remote).

The 11 semantic categories on the cline of abstraction are defined by the following combinations of values (adapted from Hasan et al. 2007: 722):

Table 1: Types of rhetorical units defined and exemplified. Examples are taken from Hill-Madsen (2025).

	Type of Central Entity	Type of Event Orientation	Examples
1. Action	Interactant	proposal (i.e., command)	<i>Remember to take your medicine!</i>
2. Commentary	Interactant	concurrent, non-habitual	<i>You're looking pale and ill today.</i>
3. Reflection	Interactant	concurrent, habitual	<i>As a patient, you have certain responsibilities for your own health.</i>
4. Observation	co-present person/object	concurrent, habitual	<i>[Pharmacist handing a patient/customer a package of medicine:] This medicine may have some unpleasant side effects.</i>
5. Report	absent person/object	concurrent, non-habitual	<i>[Pharmacist to patient/customer:] The side effects are listed in the information leaflet.</i>
6. Recount	[all types]	prior, i.e., situated in the past	<i>The clinical trials found a number of side effects associated with the drug.</i>

7. Plan	Interactant	forecast, non-hypothetical, volitional	<i>[Doctor to patient:] I'll call the hospital later and book an appointment for you.</i>
8. Prediction	co-present, absent or generalized person/object	forecast, non-hypothetical, non-volitional	<i>[Pharmacist to patient/customer:] You will be rather certain to experience some not-so-pleasant side effects.</i>
9. Account	absent person/object	concurrent, habitual	<i>[Patient to doctor:] My wife always reminds me to take my medication, so that's how I remember.</i>
10. Conjecture	[all types]	forecast, hypothetical	<i>[Doctor to patient:] If you don't lose weight, your heart may suffer.</i>
11. Generalization	generalized person/object	concurrent, habitual	<i>The primary function of the immune system is to protect the body from disease.</i>

3. Methods and materials

As mentioned in the introductory section, the article investigates three different specialized genres within the field of medicine/pharmacy, for each of which a summarized version also exists. Each of these summaries constitutes an independent genre, aimed at a different target readership, viz., lay readers. Since the aim of the study is to establish a “qualitative profile” (Patton 2002: 236) of the rewriting of these three genres (specifically in terms of the semantic shifts occurring along the *cline of abstraction*), the sampling technique applied was the one termed *typical case sampling* (Patton 2002: 236). Accordingly, three ‘pairs’ of texts (specialized ‘source’ text and derived, lay-oriented ‘target’ text) deemed representative of each genre were sampled. A point of commonality between the three pairs is the medical condition they all three are concerned with, wholly or partly, which is heart problems. The genres are the following:

- *Clinical trial protocols and participant information sheets*: As part of the preparation process for a clinical trial, researchers are required to provide a protocol of the prospective trial for approval by the relevant health authorities. The protocol specifies the intervention to be tested, the type of condition targeted by the intervention and the overall study design, including aspects like participant population and the methods for assessing the efficacy of the intervention. The lay-oriented, and shortened, version of the trial protocol is the so-called *Participant Information Sheet* (PIS), which provides the information about the trial relevant for the participants (i.e., patients).³ The text pair was sampled from the EU’s clinical trials register,⁴ and the title of the trial in question is “An Open-Label Extension and Safety Monitoring Study of Acoramidis (AG10) in Participants with Symptomatic Transthyretin Amyloid Cardiomyopathy Who

³ The list of contents for each of the sampled texts are reproduced in Appendices A and B, respectively.

⁴ <https://euclinicaltrials.eu/>.

Completed the Phase 3 ATTRIBUTE-CM Trial (AG10-301)” (Eidos 2023a, 2023b).

- *Summaries of Product Characteristics* (source) and *Patient Information Leaflets* (target): In the EU, pharmaceutical companies applying for marketing authorization of a medicinal product are required to submit a *Summary of Product Characteristics* (SmPC) setting out the clinical and pharmaceutical particulars of the product, i.e., the condition targeted by the drug, method of administration (how to take it), dosage, how the drug works, its chemical composition, etc. The *Patient Information Leaflet* (PIL) provides those parts of the information from the SmPC that are relevant to the end consumer, with particular attention given to method of administration, precautions to be taken, and potential side effects of the drug.⁵ The text pair in question was sampled from the register of medicinal products published by the EU’s medicines regulator, the European Medicines Agency (EMA).⁶ The two texts (published as two different parts of the same document) are concerned with the product named *Dapagliflozin Viatris* (EMA 2023).
- *Cochrane reviews* and lay summaries:⁷ The source texts in this genre are systematic reviews of clinical literature concerned with specific types of medical therapies/interventions. The rewritten texts for the lay public are plain-language summaries occurring near the beginning of the specialized review text. The text (pair) sampled for present purposes was Kukendrarajah et al. (2024), entitled “External electrical and pharmacological cardioversion for atrial fibrillation, atrial flutter or atrial tachycardias: a network meta-analysis,” i.e., a comparative review of the results of trials investigating two different kinds of intervention (one using electrical impulse and one using medication) targeting certain abnormalities in heart rhythm.⁸

In terms of analytical methodology, the investigation is a comparative register analysis. All ranking clauses in all six texts were manually analysed and coded by the present author using the semantic framework set out in Subsection 2.2. In Section 4, the two texts in each text pair will be compared statistically to identify ‘movements’ along the cline of abstraction between the two texts as a whole, and sample analyses will be given.

4. Analytical results

4.1. The Eidos Clinical Trial Protocol

Of all six texts investigated, the clinical trial protocol is the only one that is almost exclusively situated in the most de-contextualized (or ‘most abstract’) half of the cline of abstraction, with only a very small percentage of Rhetorical Units (RU) in the other half, of which all (10 occurrences) represent Action. The statistics are:

---

⁵ The list of contents for each of the sampled texts are reproduced in Appendices C and D, respectively.

⁶ <https://www.ema.europa.eu/en/medicines>.

⁷ The reviews are published in the online *Cochrane Library* (<https://www.cochranelibrary.com/>).

⁸ The list of contents for the sampled source text is reproduced in Appendix E.

Table 2: Quantitative results for the Eidos clinical trial protocol.

Category	n	%
Generalization	68	14.1
Conjecture	86	17.9
Account	65	13.5
Prediction	232	48.2
Plan	0	0
Recount	19	4.0
Report	0	0
Observation	0	0
Reflection	0	0
Commentary	0	0
Action	10	2.1

In the following, only the four top categories on the scale will be commented on, being those (only) with some significant representation in the text. Apart from these, the Action category will also be exemplified, due to its significance as the only category represented from the ‘lower’ half of the abstraction cline.

As the statistics in Table 1 show, a minor, yet significant, number of RUs (14.1%) are Generalizations, around a third of which occur in the ‘Background’ section of the document, where the general characteristics of the medicinal product being investigated, named *Acoramidis*, are provided, as well as the defining characteristics of the condition targeted by the product, the disease named *transthyretin amyloidosis* (abbreviated as *ATTR* in the text):

- (1) *Clinically, ATTR presents as either a cardiomyopathy (ATTR-CM), an infiltrative, restrictive cardiomyopathy characterized by progressive left and right heart failure, or as a peripheral polyneuropathy (ATTR-PN), a length-dependent neurodegenerative disease affecting sensorimotor and autonomic functions.* (Eidos 2023a: 13)⁹

Example (1) features three Generalization RUs, of which the first is the main clause *Clinically, ATTR presents as either a cardiomyopathy (ATTR-CM) ... or as a peripheral polyneuropathy (ATTR-PN)*, with the generalized entity *ATTR* (the condition as a generalized phenomenon or concept) as Central Entity (CE) and the semantically timeless *presents* as the Event Orientation (EO). The two strings *an infiltrative, restrictive cardiomyopathy characterized by progressive left and right heart failure* and *a length-dependent neurodegenerative disease affecting sensorimotor*

⁹ CEs and EOs will be underlined in all examples, though not necessarily commented on in all cases.

and autonomic functions are here interpreted as two elliptical, non-restrictive relative clauses, or, in SFG terms, hypotactic clauses of elaboration (see Halliday & Matthiessen 2014: 464). In the two clauses, Subject and Finite are ellipsed but in both cases inferable as *which is*. As in the main clause, the implicit Finite (EO) is timeless, and the relative pronoun that in both cases would constitute an explicit CE would refer back to generalized phenomena/conditions (*cardiomyopathy* and *peripheral polyneuropathy*, respectively).

However, though concentrated in the ‘Background’ section, Generalization RUs occur throughout the document, typically providing specification or definition of a concept where needed, as in:

- (2) *Permanent sterilization methods include hysterectomy, bilateral salpingectomy, and bilateral oophorectomy. A postmenopausal state is defined as no menses for 12 months without an alternative medical cause and has to be confirmed with plasma FSH.* (Eidos 2023a: 22)

The first sentence subclassifies the generalized phenomenon of *permanent sterilization methods*, and the second defines the concept of *postmenopausal state*.

More frequent than Generalization are the two closely connected RU categories Conjecture and Prediction, accounting for 17.9% and 48.2% of RUs, respectively, i.e., altogether around two thirds of the text. The frequencies bear witness to the fact that the clinical trial protocol is a future-oriented genre, laying out the minutiae of an investigation that, at the time of writing, has yet to be carried out. Thus, it is no surprise that half the text consists of the RU type Prediction, as in the following examples:

- (3) *Participants will be provided with information on the method(s) of contraception acceptable for the study as a part of informed consent and will confirm that they understand the requirement to avoid pregnancy during the study and continue for 30 days after the last dose of IMP. Pregnancy tests will be performed during the study according to the Schedule of Assessments (Appendix A), and participants will receive guidance on avoidance of pregnancy throughout the study.* (Eidos 2023a: 22)

Example (3) consists of four RUs in which the CE is either a class-exhaustive entity (*Participants*, with the implicit qualification *in the trial*) or an ‘absent object’, viz., *pregnancy tests*, and the EO, realized by the Finite *will*, is in all cases ‘forecast’, ‘non-hypothetical’ and ‘non-volitional’.

It may be noted that the category of Prediction includes modulated propositions, as in the following example:

- (4) *Study participants should be reminded at the study visits regarding the consistent and correct use of protocol-specified contraception methods.* (Eidos 2023a: 23)

In Example (4), the EO is realized by the modal verb *should*, which, in terms of interpersonal semantics, is to be interpreted as an ‘obligation’. However, since the RU-category framework does not take interpersonal meaning into account, but is only concerned with the question of concreteness/abstraction (see above), the message in this case must be assigned to the Prediction category, since the RU, like those in Example (4), concerns non-hypothetical, future happenings, albeit ones *mandated* rather than simply predicted by the Sender of the text.

As already pointed out, the Prediction RU category is semantically closely related to Conjectures, in so far as both are concerned with future happenings. Conjectures, however, feature a hypothetical element which, in the clinical trial protocol, manifests itself in conditional statements

like the following:

- (5) [β] *If the participant has a need for a walking aid (e.g., cane) or supplemental oxygen at the Day 1 assessment, [α] it must be used consistently at each subsequent 6MWT throughout the study.* (Eidos 2023a: 29)

In Example (5), the conditional *If* initiating the β -clause conjures up a *possible*, or ‘hypothetical’, future situation, meaning that both clauses must be assigned to the Conjecture category. Most RUs categorized as Conjecture in the text have this type of realization, i.e., through the presence of a conditional dependent clause.

The only other RU category represented to some significant extent in the clinical trial protocol is Account, as in the following example:

- (6) [*Primary objectives are*] [[[*t*]/o assess safety and tolerability of acoramidis in participants with symptomatic transthyretin amyloid cardiomyopathy (ATTR-CM)]]]. (Eidos 2023a: 3)

Around a third of instances (23 out of 65) occur in the section entitled “Study objectives and endpoints”, specifying the research aims of the trial. In the document (Eidos 2023a: 15), the objectives are tabulated, with clauses like the embedded one in Example (6) (indicated above, in accordance with SFG notation, by the double square brackets) listed as bullet points, and the words *Primary* and *objectives* figuring in separate boxes. Example (6) is thus a purely linguistic rendering of the semiotics of the table. In the reconstructed sentence, the CE *Primary objectives* must be interpreted as an ‘absent object’ and the implicit EO (*are*) as ‘concurrent’ but not located in time, i.e., ‘habitual’ or timeless.

The final RU category to be commented on is Action, instantiated only 10 times in the text. Most of these messages are directives (with the grammatical verb in the imperative, as in example (7) below) relating to reporting duties in connection with the trial:

- (7) *For questions on SAE or pregnancy reporting, contact the above email address.* (Eidos 2023a: 34)

4.2. Eidos Participant Information Sheet

For the *Participant Information Sheet* (PIS) derived from the trial protocol, the statistics are the following:

Table 3: Quantitative results for the Eidos Participant Information Sheet.

Category	n	%
Generalization	19	3.4
Conjecture	230	41.7
Account	22	4.0
Prediction	226	41.0
Plan	0	0
Recount	17	3.1
Report	1	0.2
Observation	1	0.2
Reflection	7	1.3
Commentary	3	0.54
Action	25	4.5

The statistics reflect an overall distribution among RU classes that is very similar to that of the trial protocol document, in so far as in both documents the vast majority of messages belong to the ‘upper’ half, i.e., the most de-contextualized/abstract end of the abstraction cline. Unlike in the trial protocol, all categories in the ‘lower’ half are actually represented, but in such insignificant numbers that the instances do not warrant any further comment. Only the Action category, owing to its slightly higher representation, will be considered.

Like the *protocol* document, the PIS features a number of Generalization RUs providing background knowledge about the drug that is being tested and about the disease targeted by the drug. The proportion of Generalization RUs, however, is considerably lower (3.4% in the PIS vs. 14.1% in the *protocol*). A PIS example is:

- (8) *ATTR-CM occurs when a protein, called transthyretin, clumps together in the blood and accumulates in the heart. This accumulation in the heart is called amyloidosis.* (Eidos 2023b: 3)

The CEs (*ATTR-CM*, *a protein*, *This accumulation in the heart*) are all generalized entities, and the EOs (*occurs*, [*is (called)*], *clumps*, *is*) are in all cases timeless. It may be noted that, as in other genres communicating specialized knowledge to lay readers, part of this knowledge communication consists in ‘labelling’ or ‘naming’ (cf. Maton & Doran 2017), as in *called transthyretin* and ... *is called amyloidosis*. In terms of pragmatic or rhetorical value, such clauses may be considered didactic ones, in so far as they communicate field-specific *conceptual* knowledge, by introducing the relevant specialized *terms* to readers (here: *transthyretin* and *amyloidosis*) coupled with their meaning (see Hill-Madsen 2022a, 2025; Hill-Madsen & Pilegaard 2019). Thus, in the above

example the meaning of the term *amyloidosis* is defined as the accumulation, or ‘clumping together’, of the protein transthyretin in the heart.

As the statistics show, the two most frequent RU categories in the PIS are Conjecture and Prediction, together accounting for more than 80% of the text. Examples of Prediction are:

- (9) *Approximately 5 teaspoons [of blood] will be taken from you for clinical laboratory tests. These tests will include a measure of the levels of a protein in your blood called prealbumin.* (Eidos 2023b: 5)

In both sentences, the decisive factor for Predictions, viz., an EO denoting a ‘forecast’, ‘non-hypothetical’ event, is realized in the future-oriented modal verb *will*. Both clauses are Predictions and not Conjectures, being neither hypothetical nor conditional in any way. Thus, albeit addressed to the individual reader (*you, your*), the two clauses apply to all participants, all of whom will have a blood test. Conjectures, on the other hand, are messages containing some kind of hypothetical element. As in the source text (the *protocol* document), one manifestation of ‘hypothetical’ meaning is here taken to consist in conditionality, as in the following examples:

- (10) [1] *You will be asked to provide a urine sample,* [2a] *and a pregnancy test on your urine will be done* [2b] *if you are a female who could become pregnant.* (Eidos 2023b: 7)

While the message in the 1-clause is Prediction, applying to any reader unconditionally and thus forecasting a certain future event, the 2-clause complex is a conditional one ([2b] *if ...*), making their messages hypothetical ones (‘hypothetically, you are a woman of child-bearing age, and thus hypothetically you will have a pregnancy test done’).

Interestingly, the PIS features a considerably higher percentage of Conjecture RUs than its source, the *protocol* document (41.7% vs. 17.9%), and a slightly lower percentage of Prediction RUs (41.0% vs. 48.2%). The reason is that the specialized *protocol* document is written in the 3rd person and is concerned with the measures to be taken regarding the participant cohort as a whole but is also concerned with the special measures to be taken with subgroups of it (such as women of the child-bearing age). The PIS, on the other hand, may be characterized as a ‘pseudo-personalized’ document written to appear as being aimed at the individual participant (as seen in the use of the second-person pronoun in Examples (9) and (10) above). The phenomenon may possibly be seen as either a manifestation of, or a parallel to, Fairclough’s (2001) concept of synthetic personalization, i.e., the addressing of mass readerships as if they were individuals. The parallel should be acknowledged (if indeed it is a parallel), but it should be stressed that whereas Fairclough’s concept forms part of a critical agenda aimed at promotional discourse in particular, no criticism of the phenomenon (as manifested in the texts investigated in the present study) is intended here. Indeed, the personalization of documents aimed at mass audiences is recommended by plain-language style guides such as the one published by the US General Services Administration (2011). In the present case, the individualization of the document means that the special measures or precautions to be taken with various subcategories of participants are ‘translated’ into contingencies in the rewritten ‘target’ document, the PIS (*If you are ..., then ...*). Thus, in this particular case, the (more) personal/informal tenor (achieved through the direct address of the reader) is not only accompanied by, but actually results in, a higher level of de-contextualization and thus a slightly more ‘abstract’ text.

Apart from Generalization, Prediction and Conjecture, the only other RU category that occurs at a level of frequency that makes it deserving of comment is Action (4.5%). In many (though not all) cases, these RUs serve to direct the reader to consult with health care personnel for various reasons, as in:

(11) *Please speak with your doctor about other treatments for your disease.* (Eidos 2023b: 13)

4.3. The Dapagliflozin Viatris Summary of Product Characteristics

For the *Dapagliflozin Viatris* Summary of Product Characteristics (SmPC), the statistics are the following:

Table 4: Quantitative results for the *Dapagliflozin Viatris* SmPC.

Category	N	%
Generalization	151	24
Conjecture	0	0
Account	29	4.6
Prediction	3	0.5
Plan	0	0
Recount	397	63
Report	0	0
Observation	1	0.2
Reflection	0	0
Commentary	0	0
Action	49	7.8

The statistics reveal that the *SmPC* document is constructed around two RU types mainly, viz., Generalization and Recount, and to a much lesser extent Account and Action. Recount, which accounts for almost two thirds of the text, largely consists in RUs reporting the findings of the clinical trials preceding authorization of the drug for marketing, as in Example (12) below:

(12) *In one study in patients with type 2 diabetes mellitus with moderate renal impairment (GFR < 60 mL/min), a higher proportion of patients treated with dapagliflozin had adverse reactions of increase in creatinine, phosphorus, parathyroid hormone (PTH) and hypotension, compared with placebo.* (EMA 2023: 4)

As in Example (12), these RUs report (or ‘recount’, rather) the clinical trial results as past happenings or situations, in many cases accompanied by statistics, to provide an exact representation of the effects of the drug, including unwanted effects, the so-called *adverse reactions*. The curative mechanisms of the drug are also the subject of many Generalization RUs, albeit not as recounts of past happenings (as in Example 12) but as timeless representations, as in (13) below:

- (13) *The glucose lowering efficacy of dapagliflozin is dependent on renal function, and is reduced in patients with GFR < 45 mL/min and is likely absent in patients with severe renal impairment ...* (EMA 2023: 4)

Examples like (13) can be seen as the manifestation of scientific knowledge building: The three statements in (13) are clearly to be seen as inductions from a number of observations made in the clinical trials, whereby specific instances pave the way for abstraction into general, theoretical knowledge (concerning the effects of the active substance of the drug). As in (13), such cases of knowledge building tend to be grammatically realized in non-modulated, declarative clauses. In other cases, however, Generalization RUs in the SmPC – though still to be interpreted as messages with a timeless, generalized, content – are not merely representational in terms of pragmatic/rhetorical value but feature an ‘instructional’ or ‘directive’ element as well. This is the case when the effects of the drug (or limitations to the effect / unwanted side effects in relation to certain categories of patients) give rise to special precautions to be taken in connection with the *use* of the product. Thus, the sentence following the one in Example (13) reads:

- (14) *Therefore, if GFR falls below 45 mL/min, additional glucose lowering treatment should be considered in patients with type 2 diabetes mellitus ...* (EMA 2023: 4)

Grammatically, these ‘directive’ Generalization RUs typically feature a prominent interpersonal element in the form of modal deixis like *should* (see Halliday & Matthiessen 2014), as in Example (14) above. It is to be noted that, since the analytical framework applied here (the RU typology) largely disregards interpersonal semantics, or perhaps rather generalizes across the three metafunctions to arrive at the eleven degrees of concreteness/abstraction, what matters in terms of Example (14)’s positioning on the abstraction cline is the combination of the generalized CE *additional glucose lowering treatment* and the timelessness that in this case accompanies the interpersonal meaning of the *should*.

When it comes to the two remaining RU types represented in the SmPC, Account RUs mainly serve to point out limitations to the clinical trials conducted, or to the results emerging from the trials:

- (15) *There are no data from the use of dapagliflozin in pregnant women.* (EMA 2023: 7)

While the *are* of the EO must be interpreted as construing a ‘concurrent’ but timeless (‘habitual’) state of affairs, the CE *no data ...* is here interpreted as an ‘absent object’: the CE is not to be understood as a generalized entity but a concrete ‘portion’ of data (that does not exist).

Action RUs, for their part, mainly serve a meta- or intra-textual function, viz., in connection with cross-references inside the document, as in Example (16) below. The Action RU is the underlined bracketed string with the verb *see* in the imperative:

- (16) *Precipitating factors for DKA were as expected in a type 2 diabetes mellitus population (see section 4.4).* (EMA 2023: 12)

4.4. The Dapagliflozin Viatris PIL

Of the three lay-oriented texts investigated here, the *Dapagliflozin Viatris* PIL is the one that deviates the most from its ‘source’ in terms of RU composition and distribution. The statistics are:

Table 5: Quantitative results for the *Dapagliflozin Viatris* PIL.

Category	N	%
Generalization	86	36.6
Conjecture	32	13.6
Account	14	6.0
Prediction	12	5.1
Plan	2	0.9
Recount	5	2.1
Report	0	0
Observation	4	1.7
Reflection	29	12.3
Commentary	6	2.6
Action	45	19.1

The statistics reveal a rather ‘polarized’ distribution: The categories represented are the ‘top’ four and the three ‘bottom-most’ categories, whereas the four in the middle zone of the abstraction cline are virtually absent. Thus, there is some overlap with the distribution in the SmPC document regarding some of the ‘top-most’ categories (Generalization in particular, and to a lesser degree Account, figure in both texts), whereas the ‘lowest third’ of the cline occur considerably more prominently in the PIL, especially the Action category.

As in the SmPC, Generalizations are used in the PIL to characterize the drug (as a *type* or *brand* of medicinal product) in terms of its chemical composition (Example 17), its mechanism of action (Example 18) and its curative effect (Example 19), but also to explain and characterize the medical condition targeted by the drug (Example 20):

- (17) *Dapagliflozin Viatris contains the active substance dapagliflozin.* (EMA 2023: 59)
- (18) *Dapagliflozin Viatris works by removing excess sugar from your body.* (EMA 2023: 60)
- (19) *Dapagliflozin Viatris helps protect your heart from getting worse and improves your symptoms.* (EMA 2023: 60)
- (20) *In type 2 diabetes, your body does not make enough insulin or is not able to use the insulin it makes properly.* (EMA 2023: 60)

A marked difference between the PIL and SmPC document is that the former, unlike the latter, does not make use of the Recount category in ‘profiling’ the drug, the way the SmPC did by extensively reporting findings from the clinical trials. In the PIL, the ‘profiling’ of the drug only occurs in

Generalization RUs.

As for the use of Conjecture RUs, the PIL parallels the Information Sheet for prospective clinical-trial participants (see Subsection 4.2), in that Conjecture in both texts tends to be used in connection with contingency-dependent instructions for the patient:

- (21) [α] *Do not drive or use any tools or machines*, [β] *if you feel dizzy taking Dapagliflozin Viatris*. (EMA 2023: 62)

While the α -clause signifies instruction, or even a command/prohibition (congruently realized by an imperative combined with negative polarity (*Do not*)), the conditionality of the β -clause specifies the type of future circumstances under which only the instruction is relevant. As in the PIS document, the conditionality in these cases is here interpreted as the grammatical realization of a Conjecture, relating to the future use (imminent future use, that is) of the product.

Like Generalization RUs, Accounts typically also take part in setting out the characteristics of the product, but relate this ‘profiling’ of the drug to the patient and their situation:

- (22) (1) *They [= sodium glucose co-transporter-2 inhibitors] work by blocking the SGLT2 protein in your kidney*. (2) [β] *By blocking this protein*, [α] *blood sugar (glucose), salt (sodium) and water are removed from your body via the urine*. (EMA 2023: 59)

Whereas sentence (1) in Example (22) is a Generalization RU, sentence (2) belongs to the Account category. Possibly, sentence (2) originated as another Generalization that has been ‘translated’ into an Account RU (though this must remain speculation, of course): at least, with a slight grammatical modification, the semantic figure¹⁰ of the α -clause message (*salt and water are removed from the body via the urine*) represents a universal truth about a certain aspect of human physiology as such. In the two sentences in Example (22), on the other hand, the focus is narrowed to *your kidney* and *your body* specifically. Thus, while the EO *are* is still ‘timeless’, the CE *blood sugar (glucose), salt (sodium) and water* is now made to carry specific reference, representing the reader’s blood sugar etc. only, i.e., what must be considered an ‘absent object’.

In the ‘lower’ half¹¹ of the abstraction cline, only Reflection and Action are represented to any degree worth considering. Of these two, Reflection mostly occurs in subordinate clauses specifying circumstances under which precautions (such as refraining from taking the medicine or consulting with a healthcare professional) need to be taken by the patient, as in:

- (23) [β] *If you have diabetes*, [α] *it is important to stay on any diet and exercise program recommended by your doctor while taking Dapagliflozin Viatris*. (EMA 2023: 63)

The β -clause considers (or ‘reflects on’) the possibility of the patient having a certain medical condition (thus a ‘timeless’ state of affairs), viz., diabetes, which, if applicable, has certain consequences.

While Reflection occurs in moderate numbers (12.3%), Action is considerably more frequent (19.1%), coming in second after Generalization. The fact that these two categories (Generalization and Action) combined account for more than half the document shows the PIL genre to be largely a mixture of information (about the general characteristics of the product) and instruction. Around

¹⁰ *Figure* is here used in Halliday & Matthiessen’s (1999) sense, viz., as a configuration of Process and Participants (and Circumstances, possibly) at the semantic stratum.

¹¹ From the ‘upper’ half of the cline, the Prediction category will not be commented on here, owing to its very limited representation in the PIL.

half the occurrences of Action relate to communication, being ‘commands’ to contact a healthcare professional in case of problems, doubts relating to the medicine, unexpected side effects, etc. These ‘commands’/instructions are in all cases grammatically realized by imperatives:

(24) *Contact the doctor or the nearest hospital straight away ...* (EMA 2023: 60)

Most of the other instances of Action relate to how and when (and when not) to take the medicine:

(25) *Do not take Dapagliflozin Viatris if ...* (EMA 2023: 60)

(26) *Always take this medicine exactly as your doctor has told you.* (EMA 2023: 62)

(27) *Swallow the tablet whole ...* (EMA 2023: 62)

(28) *You can take your tablet with or without food.* (EMA 2023: 63)

In most of these cases also, the grammatical realization is the imperative. Only a few instances, like (28), are realized by modulated declaratives.

4.5. The Cochrane review and the plain language summary

Of the three pairs of texts investigated here, the *Cochrane review* and its plain-language summary is the one with the highest degree of qualitative correspondence between source and target, in terms of RU *types* represented (but with clear differences in terms of *quantitative* distribution, to be detailed below). Because of the qualitative correspondence, the analytical results for the two texts will be reported together in the present subsection. The statistics are the following:

Table 6: Quantitative results for the specialized *Cochrane review*.

Category	N	%
Generalization	253	15.4
Conjecture	6	0.4
Account	160	9.7
Prediction	37	2.2
Plan	3	0.2
Recount	1166	70.8
Report	6	0.4
Observation	6	0.4
Reflection	2	0.1
Commentary	9	0.6
Action	0	0

Table 7: Quantitative results for the Cochrane review plain-language summary.

Category	N	%
Generalization	32	48.5
Conjecture	0	0
Account	6	9
Prediction	1	1.5
Plan	0	0
Recount	24	36.4
Report	0	0
Observation	0	0
Reflection	3	4.5
Commentary	0	0
Action	0	0

The statistics show that both texts are primarily based on Generalization and Recount, and to a (much) lesser extent Account.¹² In both texts, all the other RU types occur to such a limited extent that no further consideration is warranted. As the statistics reflect, the predominant RU type in the specialized source text is Recount (70.8%), figuring prominently in the plain-language summary also, but with considerably lower frequency (30.8%). Example (29) below is from the source text and Example (30) from the target:

- (29) *Amongst symptomatic AF patients aged ≥ 65 years or < 65 years with ≥ 1 risk factors for stroke, the 'Catheter Ablation vs Anti-arrhythmic Drug Therapy for Atrial Fibrillation Trial (CABANA)' showed a reduction in all-cause mortality and cardiovascular hospitalisation for those randomised to catheter ablation (51.7% versus 58.1%; HR 0.83, 95% CI 0.74-0.93, $P = 0.001$) (Packer 2019). (Kukendrarajah et al. 2024)*
- (30) *Heart failure was observed in some patients treated with propafenone, flecainide, sotalol, amiodarone, vernakalant, and placebo, ... (Kukendrarajah et al. 2024)*

In both texts, Recount is used to represent results from past clinical trials reported in the clinical literature, as in the examples above. In the plain-language summary, moreover, Recount is used to report (or 'recount') the procedures undertaken by the authors of the source text in conducting the review, e.g., (Example 31, from the *summary*): *We compared and summarised the results of the*

---

¹² Only Generalization and Recount RUs in the two texts will be commented on.

studies ... (Kukendrarajah et al. 2024).

As in the *Summary of Product Characteristics* (see Subsection 4.3), Generalizations in both texts reflect scientific knowledge building ‘in action’, representing the generalized, theoretical conclusions emerging from the experimental findings:

- (32) (from the specialized *review*): *Pharmacological cardioversion seems to be an effective option for paroxysmal AF, but onset of action of the most effective options may vary from 30 to 90 minutes (e.g. vernakalant, flecainide, antazoline, and ibutilide) to longer; ...* (Kukendrarajah et al. 2024).
- (33) (from the *summary*): *While electrical cardioversion is highly effective in dealing with all arrhythmias, the efficacy of drugs varies, ...* (Kukendrarajah et al. 2024)

Strikingly, since the plain-language summary is mainly focused on the ‘central lessons’ to be derived from the *review*, and to a considerably lesser extent focused on the specific results of individual trials, the proportion of Generalizations in the *summary* (48.5%) is much higher than in the *review* (15.4%). Thus, perhaps counterintuitively, this focus of the *summary* contributes to a considerably more abstract text than its specialized source.

Conclusion

As previously mentioned, the investigation proceeded from the assumption that the rewriting of expert-oriented texts into lay-oriented ones would correlate with a ‘movement’ away from generalized/abstract meanings towards a higher degree of ‘concreteness’ and particularity. However, the analyses showed considerably greater nuance, revealing this expectation to be unfounded. Thus, the overall conclusion is that, judging from this qualitative study, lay-oriented summarized genres are not necessarily more ‘concrete’ in semantics than their specialized counterparts. Rather, the in- or decrease in abstraction (as compared to the specialized source) appears to depend on the overall purpose (i.e., the genre) of the target text and its specific tenor. For the three text pairs, the ‘movement’ in level of abstraction can be summarized as follows: While the genre of Patient Information Leaflets did indeed reflect a higher degree of concreteness than its specialized source, particularly owing to a stronger instructional tenor, with advice/instruction aimed directly at the reader, the information sheet for clinical trial participants (the PIS) exhibited very limited change, with much the same level of abstraction maintained in source and target, despite the target text being addressed directly to the lay reader with information about ‘what to expect’. The comparable level of abstraction may be explained by relatively similar generic purposes, in that both genres (the protocol and the PIS) are future-oriented ones outlining planned happenings and interventions. In the third genre pair (the *Cochrane review* and the lay summary), the semantic shifts even turned out to be counterintuitive, with the ‘target’ text featuring a proportionately higher number of abstract meanings than its source. As in the case of the scientific protocol-PIS pair, the generic purpose of the *review* and its summary are relatively similar, but the higher level of abstraction in the summary is explained by its specific purpose, which was to provide only the key insights from the review. These were expressed by means of Generalization RUs, largely ignoring the source text’s account (or Recounts) of specific findings in the individual studies reviewed.

In rounding off, one point of similarity between the three case studies in terms of research design may be further commented on, which is that all three involved one source text only. What was thus excluded from the investigation were cases where a lay-oriented target text is derived from more than one source text. This is the case with the medical lay-oriented genre named *medicine overview*, also featured on the website of the EMA. Texts belonging to this genre set out the central

characteristics of a given medicinal product and summarize the results of the clinical trials which enabled the drug to be authorized by the EMA for marketing in the EU. Like the target texts investigated here, the *medicine overview* is a product of rewriting, but with two different (specialized) sources, namely the *Summary of Product Characteristics* (see Section 3 above) and the *Public Assessment Report*, whose most important part is a detailed account of the results of the clinical trials preceding authorization. An investigation of potential source-to-target shifts in concreteness/abstraction in a case of dual-source genre transformation like this will be an obvious next step in the specific area of LSP linguistics and knowledge communication research that focuses on rewritten lay-oriented genres.

References

Primary sources:

- Eidos (2023a). *An Open-Label Extension and Safety Monitoring Study of Acoramidis (AG10) in Participants with Symptomatic Transthyretin Amyloid Cardiomyopathy Who Completed the Phase 3 ATTRIBUTE-CM Trial (AG10-301)*. <https://euclinicaltrials.eu/search-for-clinical-trials/?lang=en&EUCT=2024-515092-36-00>. Accessed 17-07-2025.
- Eidos (2023b). *An Open-Label Extension and Safety Monitoring Study of Acoramidis (AG10) in Participants with Symptomatic Transthyretin Amyloid Cardiomyopathy Who Completed the Phase 3 ATTRIBUTE-CM Trial (AG10-301) – Main Participant Information Sheet*. <https://euclinicaltrials.eu/search-for-clinical-trials/?lang=en&EUCT=2024-515092-36-00>. Accessed 17-07-2025.
- European Medicines Agency (EMA) (2023). *Dapagliflozin Viatris : EPAR – product information*. https://www.ema.europa.eu/en/documents/product-information/dapagliflozin-viatris-epar-product-information_en.pdf. Accessed 17-07-2025.
- Kukendrarajah, Kishore, M. Ahmad, M. Carrington, A. Ioannou, J. Taylor, Y. Razvi, N. Papageorgiou, GE Mead, IF Nevis, F. D'Ascenzo, SB Wilton, PD Lambiase, CA Morillo, JSW Kwong & R. Providencia (2024). 'External electrical and pharmacological cardioversion for atrial fibrillation, atrial flutter or atrial tachycardias: a network meta-analysis'. <https://www.cochranelibrary.com/cdsr/doi/10.1002/14651858.CD013255.pub2/full>. Accessed 17-07-2025.

Secondary sources:

- Carman, Kristin L., Pam Dardess, Maureen Maurer, Shoshanna Sofaer, Karen Adams, Christine Bechtel & Jennifer Sweeney (2013). 'Patient and family engagement: A framework for understanding the elements and developing interventions and policies'. *Health Affairs* 32(2): 223–231. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2012.1133>.
- Cloran, Carmel (2010). 'Rhetorical unit analysis and Bakhtin's chronotope'. *Functions of Language*, 17(1): 29–70. <https://doi.org/10.1075/fol.17.1.02clo>.
- Coulter, Angela & Jo Ellins (2007). 'Effectiveness of strategies for informing, educating, and involving patients'. *BMJ* 335(7609): 24–27. <https://doi.org/10.1136/bmj.39246.581169.80>.
- Directorate-General for Health and Food Safety (2021). *Good lay summary practice*. https://health.ec.europa.eu/document/download/8a42b8f5-4ec3-4667-969c-3dd89ea8b270_en?filename=glsp_en.pdf. Accessed 08-05-2025.
- Eggs, Suzanne (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Continuum.
- Epstein, Ronald M., & Richard L. Street Jr. (2008). *Patient-centered care for the 21st century: Physicians' roles, health systems and patients' preferences*. Philadelphia: ABIM Foundation.
- Fairclough, Norman (2001). *Language and Power* (2nd ed.). Harlow, Eng.: Longman.

- Halliday, Michael A. K. (1973). *Explorations in the Functions of Language*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A. K. & Christian M. I. M. Matthiessen (1999). *Construing Experience through Meaning: A Language-based Approach to Cognition*. London: Cassell.
- Halliday, Michael A. K. & Christian M. I. M. Matthiessen (2014). *Halliday's introduction to functional grammar*. London: Routledge.
- Halliday, Michael A. K. & Ruqaiya Hasan. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Halliday, Michael A. K. & Ruqaiya Hasan. (1989). *Language, Context, and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Hasan, Ruqaiya (1995). 'The conception of context in text'. In Fries, Peter H. & Michael Gregory (eds.), *Discourse in Society: Systemic Functional Perspectives*. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation. 183–284.
- Hasan, Ruqaiya (1999). 'Speaking with reference to context'. In Ghadessy, Mohsen (ed.), *Text and Context in Functional Linguistics*. Philadelphia: John Benjamins. 219–328.
- Hasan, Ruqaiya (2014). 'Towards a paradigmatic description of context: Systems, metafunctions, and semantics'. *Functional Linguistics* 1(9): 1–54.
<https://doi.org/10.1186/s40554-014-0009-y>.
- Hasan, Ruqaiya, Carmel Cloran, Geoffrey Williams & Annabelle Lukin (2007). 'Semantic networks: The description of linguistic meaning in SFL'. In Hasan, Ruqaiya, Christian M. I. M. Matthiessen & Jonathan Webster (eds.), *Continuing Discourse on Language: A Functional Perspective*. London/Oakville: Equinox. 697–738.
- Hill-Madsen, Aage (2015a). 'Lexical Strategies in Intralingual Translation between Registers'. *HERMES – Journal of Language and Communication in Business*, 27(54): 85–105.
<https://doi.org/10.7146/hjlcb.v27i54.22949>.
- Hill-Madsen, Aage (2015b). 'The 'Unpacking' of Grammatical Metaphor as an Intralingual Translation Strategy: From De-Metaphorization to Clausal Paraphrase'. In Maksymski, Karin, Silke Gutermuth & Silvia Hansen-Schirra (eds.), *Translation and Comprehensibility*. Berlin: Frank & Timme. 195–226.
- Hill-Madsen, Aage (2022a). 'Semantic Density and Gravity in Lay-Oriented Medical Knowledge Communication: The Case of the EPAR Summary for the Public'. *Nordic Journal of English Studies*, 21(2): 195–225. <https://doi.org/10.35360/njes.781>.
- Hill-Madsen, Aage (2022b). 'Transformational Strategies in Diaphasic Translation: Three Case Studies'. *Perspectives – Studies in Translation Theory and Practice*, 30(4): 643–661.
<https://doi.org/10.1080/0907676X.2021.1953085>.
- Hill-Madsen, Aage (2025). 'Semantic Density and Gravity in Lay-Oriented Medical Knowledge Communication II: The Case of Patient Information Leaflets'. *Nordic Journal of English Studies*, 24(1): 41–74. <https://doi.org/10.35360/njes.v24i1.41116>.
- Hill-Madsen, Aage & Morten Pilegaard (2019). 'Variable Scope for Popularization of Specialized Terminology: The Case of Medico-Pharmaceutical Terms'. *Fachsprache – Journal of Professional and Scientific Communication*, 41(1-2): 22–40.
<https://doi.org/10.24989/fs.v41i1-2.1623>.
- Kastberg, Peter (2011). 'Knowledge asymmetries – Beyond "to have and have not"'. *Fachsprache – Journal of Professional and Scientific Communication*, 33(3-4): 137–151.
<https://doi.org/10.24989/fs.v33i3-4.1369>.
- Martin, James R. (1992). *English Text: System and Structure*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Martin, James R. & David Rose (2008). *Genre Relations: Mapping Culture*. London: Equinox.

- Patton, Michael Quinn (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks/London: SAGE.
- Maton, Karl (2013). 'Making semantic waves: A key to cumulative knowledge-building'. *Linguistics and Education*, 24(1): 8–22. <http://dx.doi.org/10.1016/j.linged.2012.11.005>.
- Maton, Karl (2014). *Knowledge and Knowers: Towards a Realist Sociology of Knowledge*. London/New York: Routledge.
- Maton, Karl & Yaegan J. Doran (2017). 'Semantic density: A translation device for revealing complexity of knowledge practices in discourse, Part 1 – clausing and sequencing'. *Onomázein – Journal of Linguistics, Philology and Translation*, Special issue II: 77–10. <https://doi.org/10.7764/onomazein.ne2.04>.
- Pilnick, Alison (1998). '“Why didn't you say just that?” Dealing with issues of asymmetry, knowledge and competence in the pharmacist/client encounter'. *Sociology of Health and Illness*, 20(1): 29–51. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.00079>.
- US General Services Administration (2011). *Federal Plain Language Guidelines*. <https://www.plainlanguage.gov/media/FederalPLGuidelines.pdf>. Accessed 16-07-2025.

Appendix A: List of contents for the Eidos Clinical Trial Protocol

1. INTRODUCTION
  - 1.1. Background
    - 1.1.1. Clinical Benefit-Risk Assessment of Acoramidis
2. STUDY OBJECTIVES AND ENDPOINTS
3. INVESTIGATIONAL PLAN
  - 3.1. Overall Study Design and Plan: Description
  - 3.2. Discussion of Study Design and Rationale
    - 3.2.1. Participant Population
    - 3.2.2. Duration of Treatment
    - 3.2.3. Selection of Study Population
  - 3.3. Eligibility Criteria
    - 3.3.1. Inclusion Criteria
    - 3.3.2. Exclusion Criteria
  - 3.4. Discontinuation of IMP, Withdrawal from the Study, and Lost to Follow-up
    - 3.4.1. Discontinuation of IMP/ Participant Discontinuation/Withdrawal from the Study
    - 3.4.2. Lost to Follow-up
  - 3.5. Contraception and Pregnancy Avoidance
  - 3.6. Treatments
    - 3.6.1. Treatments Administered
    - 3.6.2. Identity of Investigational Medicinal Product
    - 3.6.3. Packaging
    - 3.6.4. Storage, Dispensing, and Return of Investigational Product
    - 3.6.5. Prior and Concomitant Therapy
    - 3.6.6. Prohibited Medications
    - 3.6.7. Treatment Compliance
  - 3.7. End of Study Definition
  - 3.8. Study Assessments and Procedures
    - 3.8.1. Schedule of Assessments
      - 3.8.2. Day 1 Visit
      - 3.8.3. Month 1 Visit
      - 3.8.4. Month 6 – 60 Visits (Every 6 Months)
      - 3.8.5. Quarterly Phone Contact
      - 3.8.6. Follow-up Visit 30 days After Last Dose of IMP
      - 3.8.7. Early Termination Visit
      - 3.8.8. Unscheduled Visit
      - 3.8.9. Yearly Contact
    - 3.9. PK/PD/Biomarker Measurements
      - 3.9.1. PK Blood Draw Schedule
      - 3.9.2. PD/Biomarker Blood Draw Schedule
    - 3.10. Assessments at Scheduled Visits
      - 3.10.1. Six-Minute Walk Test (6MWT)
      - 3.10.2. Kansas City Cardiomyopathy Questionnaire (KCCQ)
      - 3.10.3. EuroQoL Health Outcomes Assessment (EQ-5D-5L)
  - 3.11. Safety Assessments
    - 3.11.1. Adverse Events
    - 3.11.2. Causality Assessment
    - 3.11.3. Severity Assessment

- 3.11.4. Serious Adverse Events
- 3.11.5. Reporting Adverse Events and Serious Adverse Events
- 3.11.6. Reporting of Pregnancies Occurring During the Study
- 3.11.7. Immediate Reporting of Serious Adverse Events and Events of Clinical Interest
- 3.11.8. Clinical Laboratory Determinations
- 3.11.9. Vital Signs
- 3.11.10. Electrocardiograms
- 3.11.11. Physical Examinations
- 3.11.12. Definition of CV-related Hospitalization and Events of Clinical Interest
- 3.12. Study Committees
  - 3.12.1. Data Monitoring Committee
  - 3.12.2. Clinical Events Committee
- 3.13. Statistical Methods and Determination of Sample Size
  - 3.13.1. General Considerations
  - 3.13.2. Determination of Sample Size
  - 3.13.3. Timing of Analyses
  - 3.13.4. Analysis Sets and Analysis Conventions
  - 3.13.5. Demographics and Other Baseline Characteristics
  - 3.13.6. Extent of Exposure and Treatment Compliance
  - 3.13.7. Efficacy Analyses
  - 3.13.8. Pharmacokinetic Analyses
  - 3.13.9. Pharmacodynamic Analyses
  - 3.13.10. Exploratory Analyses
  - 3.13.11. Safety Analyses
    - 3.13.11.1. Adverse Events
  - 3.13.12. Interim Analysis
- 4. REFERENCES
- 5. SUMMARY OF CHANGES

Appendix B: List of contents for the Eidos clinical trial *Participant Information Sheet*

- 1.0 Introduction
- 2.0 What is the Study Design?
- 3.0 What are the Study Activities and Time Commitment required?
- 4.0 What are the Risks?
- 5.0 What are the Possible Side Effects?
- 6.0 What are the Potential Benefits?
- 7.0 Pregnancy
- 8.0 What are my Responsibilities?
- 9.0 Compensation
- 10.0 Insurance
- 11.0 What if I don't want to take part or carry on the study?
- 12.0 Are there any Alternative Treatments?
- 13.0 What happens to the Samples that are collected?
- 14.0 Confidentiality and Data Protection
- 15.0 Will my General Practitioner (GP) be involved?
- 16.0 What happens when the Research Study stops?
- 17.0 What will happen to the Results of this Study?

- 18.0 Who has Reviewed this Study?
- 19.0 Who to Contact with Questions or Report a Possible Study Related Injury or Reaction

Appendix C: List of contents for the *Dapagliflozin Viatriis SmPC*

- 1. NAME OF THE MEDICINAL PRODUCT
- 2. QUALITATIVE AND QUANTITATIVE COMPOSITION
- 3. PHARMACEUTICAL FORM
- 4. CLINICAL PARTICULARS
  - 4.1 Therapeutic indications
  - 4.2 Posology [= *dosage*] and method of administration
  - 4.3 Contraindications [= *factors/conditions that make the treatment inadvisable*]
  - 4.4 Special warnings and precautions for use
  - 4.5 Interaction with other medicinal products and other forms of interaction
  - 4.6 Fertility, pregnancy and lactation
  - 4.7 Effects on ability to drive and use machines
  - 4.8 Undesirable effects [= *side effects*]
  - 4.9 Overdose
- 5. PHARMACOLOGICAL PROPERTIES
  - 5.1 Pharmacodynamic properties [= *the effects and modes of action of the drug upon the body*]
  - 5.2 Pharmacokinetic properties [= *the rate at which drugs are absorbed, distributed, metabolized and eliminated by the body*]
  - 5.3 Preclinical safety data
- 6. PHARMACEUTICAL PARTICULARS
  - 6.1 List of excipients [= *ingredients added to a drug for purposes other than the therapeutic or diagnostic effect*]
  - 6.2 Incompatibilities
  - 6.3 Shelf life
  - 6.4 Special precautions for storage
  - 6.5 Nature and contents of container
  - 6.6 Special precautions for disposal
- 7. MARKETING AUTHORISATION HOLDER
- 8. MARKETING AUTHORISATION NUMBER(S)
- 9. DATE OF FIRST AUTHORISATION/RENEWAL OF THE AUTHORISATION
- 10. DATE OF REVISION OF THE TEXT

Appendix D: List of contents for the *Dapagliflozin Viatriis PIL*

- 1. What Dapagliflozin Viatriis is and what it is used for
- 2. What you need to know before you take Dapagliflozin Viatriis
- 3. How to take Dapagliflozin Viatriis
- 4. Possible side effects
- 5. How to store Dapagliflozin Viatriis
- 6. Contents of the pack and other information

Appendix E: List of contents for the *Cochrane* review

Abstract

PICOs (*Population, Interventions, Comparison, Outcome*)

Plain Language Summary

Authors' conclusions

Background

Objectives

Methods

Results

Discussion

Figures and tables

References

Overgangsalderens repræsentationer i danske selvhjælpsbøger fra 2006-2023: Et multimodalt diskursanalytisk perspektiv

Sasja Simone Krogh, Syddansk Universitet

Abstract: This study employs the theory of Social Semiotics and the method of multimodal critical Discourse analysis (Machin & Mayr 2023) to explore the depiction of menopausal women in recent Danish self-help books. While previous research has focused on verbal discourses surrounding menopause, less is known about its visual representation, especially within a Danish context. Multimodal Critical Discourse Analysis (MCDA) allows this study to explore the discourses underlying both the text and images in these publications. Previous research on menopause discourses suggests that representations of this life stage are typically discussed from either a medicalised, feminist, or consumerist viewpoint (De Graeve & De Vuyst 2022; Hvas & Gannik 2008; Lyons & Griffin 2003), often advocating natural health and lifestyles (Hvas & Gannik 2008). This study finds that visual portrayals of Danish menopausal women focus on individualised accounts of an idealised lifestyle, where women are depicted in harmony with nature, actively engaging with their mental and physical health, and expressing happiness. Menopause is, verbally, described as difficult work, yet visually shown as something women navigate in their leisure time with ease and grace in these books. This aligns with online imagery, where influencers tend to depict menopausal women as predominantly white, able-bodied, resourceful, educated, and living in urban environments (Thorsen 2024). This sharply contrasts with the reality many women face, which may include isolation, hot flushes, and hormonally induced depression. These books, therefore, present distorted realities and potentially fall short of being helpful to women going through menopause. By critically examining these distorted realities and the discourses that construct them, this article contributes to a foundation for more informed communicative practices regarding menopause.

Keywords: Menopause, Discourse analysis, Denmark, Multimodality, Self-help books

1. Introduktion

Aktuel forskning og flere medieberetninger (se fx Skarum 2023; Lindberg 2022; Østerlund 2024) rapporterer om manglende viden og tabuisering af overgangsalderen i Danmark, til trods for at Danmark har ry for at være et veloplyst samfund i forhold til seksuel sundhed. Det danske samfund er tilsyneladende bagud i forhold til sammenlignelige lande som Storbritannien og Australien, når det kommer til at have en nuanceret offentlig samtale om overgangsalderen og tilbyde støtte til de kvinder, som gennemgår den (Harper & Farrow-Smith 2023; Schuldt 2024). Der er dog sket et nyligt skred i forhold til den offentlige samtale om overgangsalder, der nu oplever en opblomstring i både politiske, mediemæssige og forskningsmæssige sammenhænge (Folketinget 2024; Thorsen 2024; Veluxfonden 2024). Overgangsalderen er en livsfase for kvinder i alderen 45-55, der markerer slutningen på deres frugtbare år, udløst af et fald i østrogen- og progesteron-niveauerne (Trolle 2024; World Health Organization [WHO] 2024). Ifølge WHO kan overgangsalderen medføre fysiologiske og psykologiske forandringer, der potentielt har stor indflydelse på arbejds- og privatliv (WHO 2024). WHO argumenterer derfor for, at social, psykologisk og fysisk sundhedsstøtte under og efter overgangsalderen bør være en integreret del af et velfungerende sundhedsvæsen (WHO 2024).

I en tid, hvor den offentlige danske samtale om overgangsalderen er i udvikling, men hvor danske kvinder stadig mangler let tilgængelig information om overgangsalderen i bl.a. sundhedssystemet (Folketinget 2024), tilbyder selvhjælpsbøger en alternativ og tilgængelig informationskilde. Disse bøger, som kan lånes på biblioteker eller købes i boghandlen, giver konkrete råd og løsninger til at håndtere overgangsalderen med færrest mulige gener. Mens nogle af disse selvhjælpsbøger er skrevet af læger eller andre sundhedsfaglige, er selvhjælpsbøger forfattet af ikke-sundhedsfaglige, men offentligt kendte personer, også populære (se fx Toft Simonsen 2018; Hjernøe

2023; Hassing 2024; Gottlieb 2019). Disse ikke-sundhedsfaglige berømtheder får dermed en stemme i den nyligt opstartede samtale og fungerer som en form for selvbestaltede eksperter (van Leeuwen 2005:47-68). De præger dermed kommunikationen om overgangsalderen i et selvhjælpsbogsformat, der opmuntrer kvinder til at tage ansvar for at skabe sig en overgangsalder med mindst mulige gener og mest mulig udvikling. Dette format, der ofte kritiseres som neoliberalistisk (McGee 2005; Illouz 2008; Rimke 2020), forbinder overgangsalderen med individuelt hårdt arbejde i en periode af kvindens liv, der generelt har været tabubelagt i det danske samfund (Skarum 2023; Lindberg 2022; Østerlund 2024), og som kan have stor indflydelse på hendes private liv, indsats og trivsel på arbejdspladsen (WHO 2024). En analyse af disse selvhjælpsbøger kan derfor give indsigt i de underliggende diskurser, som danske kvinder potentielt bliver mødt med, når de opsøger viden om overgangsalderen uden for sundhedssektoren i en tid, hvor emnet er genstand for øget offentlig opmærksomhed. På den baggrund muliggør analysen en kritisk stillingtagen til de 'virkeligheder', som diskurserne konstruerer, og danner grundlag for en mere informeret kommunikationspraksis i fremtiden.

Flere studier har haft fokus på verbalsproglige diskurser om overgangsalderen, mens der er mindre udforskning af dens visuelle repræsentationer, især i en dansk kontekst. Denne artikel bidrager til at udfylde det forskningsmæssige hul ved at undersøge de visuelle fremstillinger, der udgør mit primære fokus. Samtidigt forholder jeg mig løbende til de verbalsproglige repræsentationer, da bøgerne skaber mening i et samspil mellem tekst og billeder. De visuelle fremstillinger kan derfor ikke analyseres uafhængigt af den verbalsproglige kontekst, de indgår i. Det er omvendt relevant at inddrage de visuelle repræsentationer, fordi billeder kan formidle specifikke sociale og kulturelle markører, f.eks. alder, etnicitet og klasse gennem detaljer som tøj, kropsfremstilling og omgivelserne, hvori de repræsenterede individer optræder. Billederne kan dermed producere betydninger, som ikke eksplicit udtrykkes i det verbalsproglige (se Nørgaard & van Leeuwen 2026; Nørgaard et al. 2023). Kommunikation ikke bare afspejler, hvordan vi kommunikerer om et givent emne som overgangsalderen, men former vores kollektive forståelse af emnet (Machin & Mayr 2023), og visuel kommunikation spiller en større og større rolle i det moderne vestlige samfund (Kress & van Leeuwen 1996; Ledin & Machin 2020), også når det gælder seksuel sundhedskommunikation. Ifølge WHO er seksuel sundhed ikke blot fraværet af sexrelaterede sygdomme, men dækker over fysisk, emotionel, mental og social trivsel relateret til seksualitet. WHO understreger desuden, at seksuel sundhed ikke kun angår unge i deres reproduktive år, men er relevant igennem hele livet og dermed også for det senere liv og ældre (World Health Organization [WHO] 2019). Overgangsalderen, der kan medføre vaginal tørhed, nedsat sexlyst, smerter ved samleje og søvnproblemer, og som kan påvirke den ramte socialt og mentalt, har derfor potentielt stor indflydelse på den almene såvel som seksuelle trivsel (WHO 2024). Kommunikation om overgangsalderen betragtes må derfor betragtes som en naturlig del af den overordnede kommunikation om seksuel sundhed.

Derudover er selvhjælpsbøger om overgangsalderen, som denne artikel behandler, oftest multimodalt konstituerede, dvs. at deres betydning skabes af både verbalsprog, layout, fotografier og diverse grafiske illustrationer (se fx Skive 2006; Bech 2022; Hvas 2017, Hjernøe 2023). For at kunne belyse, hvilke diskurser der artikuleres i selvhjælpsbøger om overgangsalderen i en dansk-kulturel ramme, er det derfor nødvendigt at forholde sig til både de visuelle og verbalsproglige valg, der er foretaget.

Til at sætte fokus på disse visuelle og verbalsproglige valg benytter jeg mig metodisk af multimodal kritisk diskursanalyse (Kress & van Leeuwen 2021; Machin & Mayr 2023; Ledin & Machin 2018, 2020). Multimodal kritisk diskursanalyse tilbyder en stringent og systematisk ramme til at analysere, hvordan sprog og visuelle valg anvendes i tekster for at identificere underliggende diskurser, og dermed belyse, hvordan disse valg skaber betydning i teksterne (Ledin & Machin 2018). Andre diskursanalytiske studier af tekster om overgangsalderen har undersøgt emnet med afsæt i Faircloughs kritiske diskursanalyse (se fx MacKendrick & Troxel 2022; Hvas & Gannik 2008),

pragmatisk tekstanalyse (se Coupland & Williams 2002) og kritisk læsning (se De Graeve & Vuyst 2022). Enkelte af disse studier kommenterer billedsiden af teksterne (fx Hvas & Gannik 2008; MacKendrick & Troxel 2022) men uden et systematisk analytisk udgangspunkt med fokus på billederne og sammenhængen mellem billeder og tekst. I dette studie anvender jeg derfor Multimodal Kritisk Diskursanalyse (herefter MCDA) frem for de analysemetoder, der benyttes i de øvrige studier. Med afsæt i Hallidays (1994:16) grundtanke om at foretage diskursanalyse gennem grammatik og dermed undgå "... running commentary on a text" muliggør MCDA netop et systematisk fokus på grammatiske valg i både verbalsproglig tekst og billede. Ved også analytisk at afdække bøgernes visuelle dimension, er der mulighed for give indblik i følgende:

- Hvilke diskurser kommer til udtryk i danske selvhjælpsbøger om overgangsalderen fra 2006-2023?
- Findes de samme diskurser verbalsprogligt og visuelt, eller kommer der visuelt andre diskurser (og dermed andre underliggende ideologier) til udtryk?

Gennem denne artikel bidrager jeg derfor med en analyse på tværs af billeder¹ og verbalsprog i selvhjælpsbøger om overgangsalderen med henblik på at kortlægge, hvilke kulturelle og samfundsmæssige værdier, der kommer til udtryk og kan være med til at forme danske kvinders oplevelse og opfattelse af deres egen overgangsalder. Jeg gør dette med udgangspunkt i resultater fra tidligere studier (Berg et al. 2022; De Graeve & De Vuyst 2022; Hvas & Gannik 2008; Lyons & Griffin 2003) for at vurdere, om der forekommer afvigelser, eller om resultaterne afspejler en udvikling i den danske offentlige debat om overgangsalder.

2. Forskningsoversigt

Overgangsalder er ikke en neutral biologisk tilstand, der eksisterer i et vakuum men derimod i en kompleks kulturel og social kontekst bestående af både samfundsmæssige og lægefaglige idealer om kvindekroppen og aldring. For at skabe et nuanceret blik på overgangsalderen og ikke mindst hvordan den fremstilles i danske selvhjælpsbøger, er det derfor nødvendigt at inddrage flere forskningsområder.

For det første er den vestlige lægefaglige historie og syn på kvindekroppen central, da dette felt belyser, hvordan kvindens krop og sind historisk er blevet patologiseret, underprioriteret og misforstået op igennem historien, hvilket har resulteret i væsentlige huller i viden om kvinders sundhed i dag (se Dan 1994; Hankinson Nelson 2017; Bueter 2017; Merone et al. 2022; McMahon 2023; Smith-Rosenberg & Rosenberg 1973). For det andet er det relevant mere specifikt at tage tidligere diskursanalytiske studier af overgangsalderen i betragtning, dels for at uddybe indblikket i den vestlige kulturs syn på overgangsalderen og den aldrende kvinde og dels for at danne overblik over, hvilke samfundsmæssige idealer der afspejles i repræsentationer af overgangsalderen. For det tredje bidrager studier udi selvhjælpsgenren med indsigt i genreformatet samt dets underliggende neoliberalistiske idealer om selvforbedring og eget ansvar for trivsel (se fx Illouz 2008; McGee 2005; Rimke 2020). Disse forskningsområder vil blive udfoldet nedenfor.

2.1. Kvindelig aldring i Vesten

"Ageism", på dansk kaldet "alderisme", er et akademisk veldokumenteret fænomen (se fx Butler 1969, 1980; Gullette 1997; Minichiello et al. 2000; Calasanti & Slevin 2006; Levy & McDonald

---

¹ Visse billeder er underlagt copyright og kan ikke gengives i deres originale form. Disse er i stedet repræsenteret ved forenkede, farvelagte skitser, som giver et indtryk af billedernes overordnede komposition og farver, men gengiver ikke visuelle detaljer såsom farvenuancer, lys, skygger og teksturer.

2016; Loos & Ivan 2018). Begrebet dækker over en stereotyp og fordomsbaseret diskrimination mod en eller flere personer på baggrund af deres alder (World Health Organization [WHO] 2021; Butler 1980; Minichiello et al. 2000; Levy & Macdonald 2016). Et udvalg af studier af alderisme peger på, at der er en kønnet dobbeltmoralsskhed i denne forudindtaget mod aldring og alderdom, hvor særligt kvindelig aldring i fx medierne præsenteres enten negativt eller i mindre grad (Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023). Sontag (1972) beskriver denne dobbeltmoralsskhed som undertrykkende, idet mænds aldring ses som noget, der tilfører værdi og modenhed, mens kvinders aldring anses for gradvist at medføre tab. Ifølge Sontag er det socialt acceptabelt, at mænd ældes og modnes, hvorimod kvinder straffes for tab af egenskaber, som fx skønhed og naivitet, som samfundet tidligere har værdsat dem for.

McMahon (2023) gør gældende, at der historisk har været en sociokulturel frygt for den aldrende kvinde, hvis aldringstegn, såsom rynker, fysiske aldersbetingede skavanker m.m. er tæt sammenvævet med lidet flatterende stereotyper i den vestlige kultur. Bl.a. hekse har traditionelt været beskrevet og fremstillet som ældre, ikke-frugtbare kvinder med tydelige aldringstegn (McMahon 2023:5-6). Kenalemang-Palm (2023) argumenterer dog for, at der sket et skifte, hvor positiv repræsentation af ældre i vores moderne vestlige verden er begyndt at fylde mere i bl.a. reklamer. Denne positive repræsentation bliver dog ofte akkompagneret af budskaber om, at kvinder bør ældes korrekt og med ynde (2023: 2). At bruge de rigtige hudplejeprodukter og aktivt arbejde med at forsinke eller nedtone aldringstegn gennem fx kost og motion, præsenteres i reklamer som et livsstilsvalg og som selvkontrol og -omsorg, hvilket samfundsmæssigt fremhæves som den "korrekte" form for aldring (2023: 3). der er tale om en vinkel på aldring som Kenalemang-Palm (2023: 2) og Kenalemang 2022: 2125) betegner som sygeliggørelse, og som sætter forbrug af bl.a. hudplejeprodukter som "kur" i centrum.

Denne patologisering af kvindelig aldring spiller potentielt ind i en bredere historisk og kulturel ramme. Det samfundsmæssige og lægelige syn på kvindekroppen er undersøgt i flere akademiske studier (se fx McMahon 2023; Riley et al. 2019), hvis resultater peger på, at kvindekroppen historisk er blevet patologiseret og problematiseret med fokus på at finde løsninger på forskellige kønsbetingede funktioner som menstruation og overgangsalder. Overgangsalderen beskrives i tidlige tekster ofte som en negativ og sygdomsbetinget livsfase (Smith-Rosenberg & Rosenberg 1973; Bell 1987). I nogle af de helt tidlige lægevidenskabelige tekster argumenteres der for, at overgangsalderen skyldes livmoderens vandring i kroppen og angreb på de andre organer (McMahon 2023:159), mens andre tekster betragtede alvorlige sygdomme, f.eks. kræft, som følgesygdomme til overgangsalderen (Smith-Rosenberg & Rosenberg 1973: 336). Overgangsalderen blev dermed tidligt betragtet som en enten en sygdomstilstand eller en sygdomsskabende tilstand.

Den moderne lægevidenskab kunne senere fastslå, at overgangsalderen skyldes ændrede hormonniveauer i organismen, der potentielt udløser symptomer som hedeture, søvnproblemer m.m. Denne opdagelse gav anledning til at positionere hormonbehandling som løsningen på gener og symptomer, hvilket forstærkede billedet af den kvindelige overgangsalderammede krop som utilstrækkelig med behov for medicinsk intervention (Perz & Ussher 2008: 294; De Graeve & De Vuyst: 2022: 439; Hvas & Gannik 2008: 159). Der eksisterer således både en samfundsmæssig stigmatisering af ældre (særligt kvinder) samt stærke konnotative forbindelser mellem kvindekroppen og sygdom, ikke mindst når det gælder den overgangsalderammede kvindekrop.

Berg et al. (2022) trækker på Foucaults koncept om 'biopolitik' og 'biopower' til at italesætte ideologierne bag denne medikalisering af overgangsalderen. En medikalisering der, jf. Berg et al. 2022, er et udtryk for den moderne stats praksis med at regulere borgerne gennem institutioner og videnssystemer. I forbindelse med overgangsalder kommer det til udtryk ved, at medicinsk praksis og intervention, som fx hormonbehandling har fået lov til at forme oplevelsen og opfattelsen af overgangsalderen i de vestlige samfund. Berg et al. argumenterer for, at flere industrier drager fordel af denne medikalisering af overgangsalderen ved at tilbyde løsninger til kvinder, der gennemgår den,

herunder lægemiddelindustrien, selvhjælpsindustrien (Berg et al. 2022: 13) og som tidligere fremhævet også hudplejeindustrien (Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023). Der er dermed stærke kommercielle interesser i at sygeliggøre kvindelig aldring og overgangsalderen, da der er et stort marked i at sælge produkter til at modvirke den.

2.2 Diskursive repræsentationer af overgangsalderen

Forskellige diskursanalytiske studier om overgangsalderen peger på, at diskurser i moderne tekster om overgangsalderen ligger i forlængelse af den historisk-kulturelle ramme, hvor medikalisering og sygeliggørelse er tilbagevendende. Studier på tværs af britiske, danske, svenske og belgiske/hollandske tekster om overgangsalderen påviser, at der i disse tekster findes en biomedicinsk sygdomsdiskurs, der etablerer overgangsalderen som en medicinsk tilstand, der kræver behandling, enten med hormoner eller andre typer behandling for at håndtere symptomer som hedeture og humørsvingninger (Lyons & Griffin 2003; Hvas & Gannik 2008; Berg et al. 2022; De Graeve & De Vuyst 2022). Andre tilbagevendende diskurser i teksterne, der ofte stilles i kontrast til den biomedicinske, er en alternativ- eller naturlighedsdiskurs (Lyons & Griffin 2003; Hvas & Gannik 2008) og en feministisk-frigørende diskurs (Coupland & Williams 2002; Hvas & Gannik 2008). Herigennem repræsenteres overgangsalderen som en naturlig og potentielt styrkede overgangsfase i en kvindes liv, som kan være afsæt til personlig vækst og frigørelse frem for at være en sygdom, der skal behandles. Supplerende diskurser i kommunikationsmaterialer om overgangsalderen indbefatter en 'bevarelse af evig ungdom'-diskurs (Hvas & Gannik 2008), der også findes i reklamer (Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023), en 'overgangsalderen er forvirrende'-diskurs (Lyons & Griffin 2003), en sundhedsfremmende diskurs og en forbrugerdiskurs (Hvas & Gannik 2008). Gennem sidstnævnte diskurs er det den overgangsalderramte kvinde som forbruger med ret til information om overgangsalderen, der sættes i centrum. Det er dog stadig lægebesøg, recepter og den biomedicinske agenda, der styrer valgmulighederne for kvinderne i denne diskurs (Hvas & Gannik 2008: 166).

Flere studier har dokumenteret at hidtidig forskning af kvinders oplevelse af overgangsalderen ikke er neutral, men derimod bærer præg af at have fokuseret på urbane, hvide og kropskapable middelklassekvinder (Kaufert 1996: 170; Standing & Glazer 1992: 272; Loppie & Keddy 2002: 97; Baber 2023: 171), hvilket efterlader begrænset viden om kvinder i overgangsalderen, der ikke lever op til disse kriterier. Dette er på trods af, at studier viser at overgangsalderen ikke blot er en biologisk proces, men også kulturelt og socialt forankret (Endara-Mina et al. 2025), og det er påvist at forekomsten og oplevelsen af overgangsaldersymptomer varierer afhængigt af race; for eksempel rapporteres det, at farvede kvinder oplever mere alvorlige symptomer end hvide kvinder (Harlow et al. 2022). Nye studier peger desuden på, at denne bias også gør sig gældende i medierepræsentationen af overgangsalderen. Et igangværende studie har sit fokus på dansk repræsentation af overgangsalderen i bl.a. i Tv-serier og på influencers Instagram-profiler, der har overgangsalderen som hovedtema (Thorsen 2024). Foreløbige resultater fra dette studie peger på, at der på danske overgangsalderinfluencers profiler (herunder Sanne Gottliebs, der også har skrevet den ene af selvhjælpsbøgerne i denne artikels datasæt) bidrager til at skabe en populær-feministisk diskurs, hvor overgangsalderen italesættes som noget, man bør "stå ved", samtidigt med at der lægges vægt på selvomsorg via køb af bestemte produkter og tilrettelæggelse af hverdagslivet omkring overgangsalderen ved f.eks. at tage i sommerhus, hvor der er ro, lys og luft (Thorsen 2024). For at kunne leve op til denne repræsentation, forudsætter det ofte tidsmæssige- og økonomiske ressourcer samt et vist overskud. De Instagram-profiler, som studiet analyserer, synes dermed primært at repræsentere hvide og allerede ressourcestærke kvinder (Thorsen 2024), hvilket er en tendens, der også er dokumenteret i udforskning af britisk medierepræsentation af overgangsalderen (se Jermyn 2023).

2.3 Selvhjælpsgenren

Idealerne om ”succesfuld aldring” (Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023), den styrkede overgangsalderskvinde (Thorsen 2024), bevarelse af ungdommen (Hvas & Gannik 2008; Kenalemang 2022) og den selvmonitorering, som disse lægger op til, bliver af flere studier identificeret og kritiseret som neoliberalistiske idealer om selvkontrol og selvforbedring, hvor vi individuelt forventes at påtage os ansvaret for at kunne indgå i og bidrage til samfundet uden at være til byrde for det (Berg et al. 2022; Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023; MacKendrick & Troxel 2022; De Graeve & De Vuyst 2022). Selvhjælpsbogsgenren er af flere studier blevet kritiseret for at indkapsle disse værdier i sin form og natur, hvor bøgerne tilbyder læseren hjælp til at løse et givent problem, ofte brudt ned i listeform, så løsningen operationaliseres for læseren. Moderne selvhjælpsbøger tilbyder hjælp bl.a. til mental sundhed, fysisk sundhed, romantik og arbejdsliv og ikke mindst overgangsalderen. Ved at henvende sig direkte til individet og tilbyde en listeformateret løsning på eventuelle udfordringer bliver disse bøger en hjælp til selvhjælp, hvor individet pålægges ansvaret for at løse problemet med afsæt i bogens strategier. Selvhjælpsbøgerne kritiseres derfor for at pålægge individet ansvaret for egen trivsel, sundhed og succes, der dermed etableres som et individuelt og ikke strukturelt anliggende (se fx Illouz 2008; McGee 2005; Rimke 2020). Dette ansvar bliver i selvhjælpsbøger om overgangsalderen repræsenteret som hårdt arbejde med fokus på kost, motion, sociale relationer, sexliv og personlig udvikling (se fx Langer 2006; Skive 2006; Bech 2011).

Selvhjælpsgenren kritiseres ikke bare for at være neoliberalt individualiserende, men også kønnet (Riley et al. 2019). Eftersom der er en overvægt af selvhjælpsbøger, der henvender sig til kvinder, bliver kvinder, jf. Riley et al., fremhævet som særligt fejlbarlige med behov for hjælp til udvikling. Riley et al. (2019) påpeger desuden, at genren fremhæver visse karakteristika, der kan argumenteres for at være forbundet med konventionelt maskuline værdier, såsom disciplin, konkurrencelyst, selvstændighed og aggressivitet. Ved at fremhæve netop disse karakteristika positivt, lærer og opmuntrer disse selvhjælpsbøger dermed kvinder til at være mere ligesom mænd (2019: 8) samtidig med, at de reproducerer de tidligere nævnte etablerede kulturelle associationer mellem femininitet og patologi (McMahon 2023; Riley et al. 2019) og den fremherskende dobbeltmoral i aldring på tværs af køn (Kenalemang 2022; Kenalemang-Palm 2023).

Selvhjælpsbøger om overgangsalderen befinder sig dermed i et krydsfelt af neoliberalistiske idealer om selvkontrol- og forbedring og en ”rigtig” måde at aldres på, samt en historisk-kulturel ramme, hvor kvindekroppen i sin natur betragtes som fejlbarlig med en iboende patologi. Der tegnes derigennem et billede af kvindelig aldring og overgangsalder som noget, der skal forsinkes eller gøres ”korrekt”. Hvis ikke overgangsalderkvinden skal være en byrde for det omgivende samfund eller falde i kategori med negative stereotypiske fremstillinger af den ældre kvinde, skal hun arbejde aktivt med sin overgangsalder.

2.4 Multimodale repræsentationer af overgangsalderen

Nærværende artikel analyserer danske selvhjælpsbøgers repræsentationer i perioden 2006-2023 inden for den ovennævnte ramme, som bøgerne befinder sig i. Denne ramme udgøres dermed af fire vigtige hovedpunkter. For det første, at den offentlige samtale om overgangsalderen i Danmark har undergået et markant skifte og aktuelt er under udvikling. For det andet, at selvhjælpsbøgerne tilbyder sig som et alternativ til den offentlige officielle kommunikation om overgangsalderen, som flere har peget på, er mangelfuld, hvorfor disse bøgers forfattere får en markant stemme i debatten. For det tredje, at kvindekroppen og især dens aldring, som overgangsalderen er en naturlig del af, i vesten er indlejret i en historisk-kulturel kontekst, hvor den medikaliseres og gøres til et individuelt anliggende i overensstemmelse med neoliberalistisk ideologi. Slutteligt, at selvhjælpsgenren i sig selv har en stærk neoliberalistisk karakter, som understøtter idealet om individansvar og selvmonitorering.

I takt med denne udvikling af den offentlige samtale om overgangsalder i Danmark har jeg i

denne artikel analyseret nyere selvhjælpsbøger om overgangsalder for at kunne kortlægge, de bagvedliggende diskurser, ud fra den betragtning at vi i en dansk kontekst har været tøvende med at føre en offentlig samtale om overgangsalderen, og at selvhjælpsgenren er domineret af neoliberale idealer. Udover at udrede diskurserne har målet også været at undersøge, om de er sammenfaldende med, hvad den tidligere litteratur har kortlagt. Målet har yderligere været at undersøge, om de samme diskurser videreføres i de nye bøger, eller om der er sket en udvikling på området, og samtidigt reflektere kritisk over diskursernes eventuelle samfundsmæssige konsekvenser.

I modsætning til de tidligere studier af selvhjælpsbøger om overgangsalderen (Berg et al. 2022; De Graeve & De Vuyst 2022; Hvas & Gannik 2008; Lyons & Griffin 2003) har jeg i dette studie anvendt en multimodal analytisk tilgang. Min hovedvægt er på den billedmæssige del, eftersom denne ikke tidligere er behandlet, men jeg forholder mig også løbende til den verbalsproglige del for at kunne sammenholde og afgøre, hvorvidt de to dele afspejler eller afviger fra hinanden. Analysen af den billedmæssige dimension bidrager med vigtige og nødvendige perspektiver, da disse potentielt afslører, hvad der ikke eksplicit nævnes i bøgernes verbalsproglige del. Den billedmæssige fremstilling medvirker til at etablere et bestemt syn på overgangsalderen, som også påvirkes af det som vi ikke ser repræsenteret visuelt. Eksempelvis fremgår det tydeligt af teksterne, at de henvender sig til et kvindeligt publikum, når de henvender sig til læseren i 2. person ('du'), eftersom den øvrige tekst kun italesætter kvinder og den kvindelige oplevelse af overgangsalderen. Hvad der ikke udtrykkes i teksten, men som til gengæld er afspejlet visuelt, er at det ikke bare er et kvindeligt 'du', men et meget specifikt kvindeligt 'du'. Dette 'du' repræsenteres visuelt som en helt bestemt type kvinde med en bestemt livsstil. At behandle den billedmæssige dimension kan derfor give indsigter i de diskurser, som ikke udtrykkes verbalsprogligt, men som ikke desto mindre har betydning for, hvordan overgangsalderen repræsenteres og betragtes i en dansk kontekst.

3. Teori og metode

3.1 Teoretisk grundlag

Jeg trækker i denne artikel teoretisk på et socialsemiotisk fundament, og metodisk anvender jeg som tidligere nævnt multimodal kritisk diskursanalyse (MCDA) (Kress & van Leeuwen 2021; Ledin & Machin 2018; Machin & Mayr 2023). På baggrund af primært Kress & van Leeuwens arbejde (1996, 2021) går MCDA ud fra den grundlæggende præmis, at kommunikation altid består af flere samspillende semiotiske ressourcer, også kaldet "modes", som fx billeder, farve, layout, verbaltekst m.m. (van Leeuwen 2005: 3-6). Kommunikation betragtes derfor i MCDA altid som bestående af flere modes og ses således som "multimodal". En selvhjælpsbog om overgangsalderen trækker således på flere af disse modes til at kommunikere sit budskab, fx verbalsprog, billeder og layout. Af samme årsag er det nødvendigt også at analysere teksten som et kompleks af flere forskellige betydningsskabende ressourcer for at kunne forstå, hvordan disse i samspil skaber betydning.

Eftersom formålet med MCDA som metode er at afdække underliggende diskurser i multimodale tekster, er begrebet diskurs derfor vigtigt i denne sammenhæng. Begrebet anvendes i denne artikel som et sæt af socialt konstruerede overbevisninger, der indeholder udvalgte idéer og værdier, der reflekterer og påvirker vores kollektive viden, holdninger og adfærd i forhold til det pågældende emne (Ledin & Machin 2018; Machin & Mayr 2023; Kress & van Leeuwen 2021), i dette tilfælde overgangsalderen. Diskurser er fremhævede og fortolkede aspekter af virkeligheden (van Leeuwen 2008: 93-95), og de både beskriver og former vores oplevelse af fænomener som fx overgangsalder ved at formidle bestemte perspektiver og underliggende ideologier om aldring, kvindekroppen og håndteringen af disse – en proces der hos van Leeuwen (2008: 1-6) kaldes for "rekontekstualisering". Rekontekstualisering opstår når repræsentation af en social praksis realiseres kommunikativt af en diskurs gennem forskellige sproglige og visuelle kommunikative valg. Det er

derfor vigtigt at undersøge, hvordan der kommunikeres om et givent emne, da denne kommunikation ikke neutralt afspejler, men konstruerer og former forskellige forståelser af fænomenet (Machin & Mayr 2023). Kommunikationen om overgangsalderen har derfor potentielt stor betydning for, hvordan kvinder oplever og opfatter deres overgangsalder, og analyse af denne kommunikation kan afsløre underliggende værdier i det danske samfund vedrørende kvindekroppen og kvindelig aldring.

Jeg har med afsæt i forskellige værktøjer fra MCDA analyseret fremstillingen af overgangsalder i de pågældende bøger for at afdække de ovennævnte diskursive fortællinger om overgangsalder, der måtte være i en dansk kontekst, herunder hvem og hvad der (verbalsprogligt såvel som billedmæssigt) *inkluderes* i bøgerne og derved får lov til at agere repræsentant for danske kvinder i overgangsalderen, samt hvem og hvad der *ekskluderes* og udelukkes fra denne rolle (*exclusion*, se van Leeuwen 2008: 142). Jeg undersøger, hvordan personer fremhæves layoutmæssigt (*salience*, se Kress & van Leeuwen 2021: 210), og om de fremstilles alene eller i grupper (*individuals/groups*, se fx van Leeuwen 2008: 144), som specifikke individer eller generiske typer (*specific/generic*, se fx van Leeuwen 2008: 144-148), og om de har særlige kendetegn (*categorisation*, se fx van Leeuwen 2008: 40; Nørgaard 2019: 169). Analysen fokuserer desuden på de omgivelser og den baggrund, som personer fremstilles på, herunder detaljegraden af og evt. fravær af baggrund (*decontextualisation*, se Ledin & Machin 2018: 53), og hvilke handlinger de fremhævede personer indgår i (*processes*, se fx Kress & van Leeuwen 2021: 55). Analysekategoriene er udvalgt på baggrund af en systematisk analyse af billederne i datasættet, hvor jeg fandt, at netop disse kategorier viste fremtrædende mønstre, der gjorde dem repræsentative for analysens fokus. Andre (verbalsproglige) aspekter af min analyse angår teksternes personnærvar, herunder positionering og involvering af læseren/beskueren sprogligt via personlige pronomener (Hestbæk Andersen & Holsting 2015: 79-80; Hestbæk Andersen 2018: 267-268) og brug af imperativer til handlingsanvisning (Hestbæk Andersen & Holsting 2015: 197-202). Derudover retter jeg også analytisk opmærksomhed mod teksternes brug af polaritet (Hestbæk Andersen & Holsting 2015: 214-215) og fordelingen mellem subjekt- og objektroller.

Slutteligt har jeg undersøgt graden af, hvor sandt og faktuel et billedernes indhold repræsenteres (*modalitet* jf. Kress & van Leeuwen 2021: 149). Formålet med dette er ikke at afgøre, hvor sandt billedet er, men hvor sandt det fremstilles i den givne kontekst via *artikulation af baggrund, dybde, lys/skygge og farve* (Kress & van Leeuwen 2021: 156-159; van Leeuwen 2005: 160-177).

I flere af de analyserede selvhjælpsbøger optræder også en form for autoritet, der legitimerer et eller flere budskaber i bogen (se diskursive konstruktioner af legitimitet jf. van Leeuwen 2005; 2008). Ofte optræder en form for ekspertautoritet, der legitimerer de underliggende budskaber i kraft af sin erfaring eller ekspertviden, f.eks. når en læge udtaler sig om kostanbefalinger til kvinder i overgangsalderen. Denne ekspertstatus udtrykkes typisk verbalsprogligt ved, at den pågældende person optræder med navn, titel eller andre akkrediteringer, mens den billedmæssigt kan udtrykkes ved, at omtalte person optræder med stetoskop og lægekittel, i MCDA også kaldet *cultural signifiers* (van Leeuwen 2008: 107, 144-148). Også rollemodeller, der legitimerer tekstens budskab via deres kulturelle status frem for deres uddannelses- eller erfaringsmæssige status (van Leeuwen 2005: 56-57), optræder i bøgerne. Dette ses bl.a. når en skuespillerinde eller TV-personlighed bliver afsender på anbefalinger om fx hormonterapi, selvom de ingen sundhedsfaglig baggrund har, og derfor optræder som en form for selvbestaltet ekspert og derigennem får en stemme i den offentlige debat i Danmark. Denne brug af forskellige typer af autoritetslegitimering bidrager til at forstærke og legitimere de diskursive sandheder, der optræder i bøgerne, samtidigt med at de bidrager med et "ansigt" og et "navn" til kvinden i overgangsalderen, som andre kvinder potentielt kan finde tillid ved eller spejle sig i, hvilket igen kan påvirke dem i de valg, de foretager ift. deres overgangsalder.

3.2 Dataudvælgelse

Analysen i denne artikel er baseret på 345 billeder fra 9 selvhjælpsbøger udgivet i perioden 2006–2023. Materialerne er lokaliseret ved at gennemse relevante websteder, hvor danskere har mulighed for at søge og bestille læsemateriale. Bøgerne i datasættet er derfor indsamlet dels fra landets største online boghandlere, Saxo (n.d.) og Bog & idé (n.d.), dels fra de danske biblioteker ved hjælp af bibliotek.dk (n.d.). Sidstnævnte er en database over alle materialer på danske biblioteker samt den danske nationalbibliografi, hvorfra materialer kan findes og bestilles til afhentning på ens lokale bibliotek. Bøgerne blev fundet ved at foretage brede søgninger på ”menopause”, ”overgangsalder” og ”klimakteriet” i både bestemt og ubestemt form. Det gav over 1300 resultater, hvorefter der foretoges en udvælgelse på baggrund af følgende kriterier: 1) Bøgerne skal være forfattet på dansk 2) kvindens overgangsalder skal være hovedemnet 3) Bøgerne skal falde inden for genren selvhjælpslitteratur 4) Bøgerne skal opfylde kriterierne for det, som Nørgaard (2019) betegner som ”eksplicit multimodalitet”, der dækker over, at et værk indeholder tydelige og synlige semiotiske ressourcer, som fx illustrationer, der går ud over det sproglige og spiller en aktiv rolle i betydningsdannelsen. Ni bøger levede op til disse kriterier og kan ses i figur 1. Ved indsamlingen afgrænsede jeg oprindeligt søgningen til bøger fra 2005–2024 for at dække perioden efter Hvas & Ganniks (2008) studie, der analyserer danske selvhjælpsbøger om overgangsalderen fra 1994–2004. Perioden blev derfor valgt med henblik på at inkludere værker, der ikke tidligere er blevet diskursanalytisk behandlet, og for at sikre bøgernes aktualitet. Den nyeste selvhjælpsbog ved dataindsamlingens afslutning er fra 2024, men med afsæt i de beskrevne inklusions- og eksklusionskriterier, måtte dette samt alle værker fra 2005 dog udelukkes, hvilket fastlægger den endelige udgivelsesperiode til 2006–2023.

Tabel 1: Oversigt over de udvalgte data

Bøger	Forfatters selvbeskrivelse
Skive, L. (2006). Fra overgang til overskud – om motion, kost og hormoner. Komitéen for Sundhedsoplysning.	Praktiserende læge og speciallæge i gynækologi og obstetrik
Langer, J.W. (2006). Overgangsalder. Politikens Forlag.	Læge og videnskabsjournalist
Bech, C. (2011). Hormoner i balance. Politikens Forlag.	Læge og foredragsholder
Løfgren, S. (2015). Kvinder i overgang – om overgangsalderens udfordringer og muligheder. Forlaget casu.dk.	Sygeplejeske, zoneterapeut, skoleleder og koordinator for Den Internationale Bachterapeutuddannelse*
Hvas, L. (2017). Overgangsalderen - bedre end sit rygte. Klim.	Dr. med. og praktiserende læge
Høj, G. & Gjørtsvang, L. (2019). Elsk din (overgangs)alder: din guide til et stærkere, sundere og sjovere liv. Klim.	
Gottlieb, S. (2019). Klimakteriesild. Forlaget Grønningen 1.	Journalist
Hjernø, A. (2023). Stærk overgang. Politikens Forlag.	
Aagaard, M. (2023). Overgangsalder optur. Aagaard.	Master of Fitness og Exercise, lector, foredragsholder og fagkonsulent for virksomheder og medier.

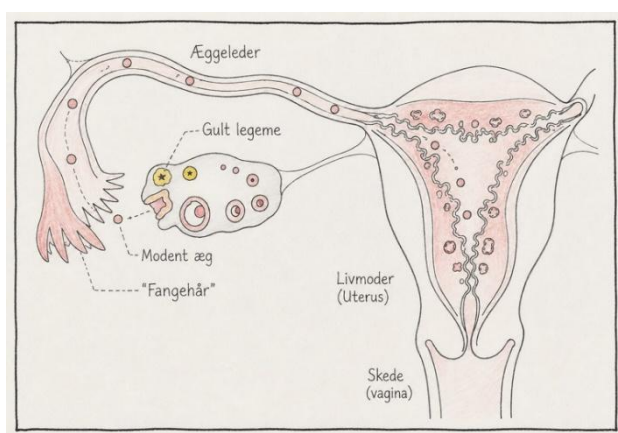
4. Analyseresultater

Selvhjælpsbøgerne indeholder forskellige kategorier af visuelle elementer. I bøgerne findes fx fotografier som figur 1, af personer, som beskueren muligvis kan genkende og relatere til, såvel som lægefaglige illustrationer som figur 2, der er en lægefaglig forklaringsmodel på ægløsning. Hos Nørgaard & Jepsen kaldes disse to billedkategorier for henholdsvis 'identification images' og 'medical images'. Jeg anvender i denne artikel de danske oversættelser 'identifikationsbilleder' og 'medicinske billeder'. Ud over disse kategorier findes også (og mest dominerende i værket "Kvinder i Overgang" af Løfgren fra 2015) kun dekontekstualiserede billeder af grene, blomster og planter på en baggrund, der er reduceret til at være flad og hvid. Disse billeder viser hverken personer, som beskueren kan genkende eller spejle sig i, eller medicinske forklaringsmodeller. I stedet optræder billederne som en repræsentation af overgangsalderen, der ikke nødvendigvis har genkendelsesværdi eller tjener et praktisk formål, men som bærer en symbolsk betydning. Derfor kategoriseres disse for sig selv, som 'symbolske' billeder (se figur 3).

Figur 1: Identifikationsbillede fra "Hormoner i balance" (Bech 2011)

Figur 2: Medicinsk billede fra "Fra overgang til overskud" (Skive 2011)

Figur 3: Symbolsk billede fra ”Kvinder i overgang – om overgangsalderens udfordringer og muligheder” (Løfgren 2015)

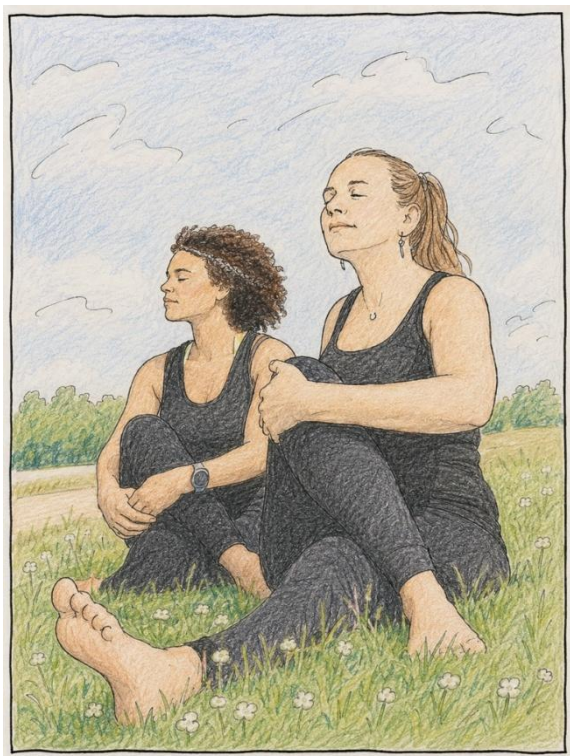

Identifikationsbillederne i disse bøger falder på et spektrum fra dekontekstualiserede til kontekstualiserede personer (Ledin & Machin 2018: 53). Størstedelen viser dekontekstualiserede personer, hvilket kommer til udtryk på forskellig vis. Nogle af billedernes baggrund er reduceret til et minimum af detaljegråd, fx via sløring, mens andre billeder har personer der fremstilles på en helt flad og ensfarvet baggrund, hvorfor omstændighederne er helt udeladt. De resterende identifikationsbilleder repræsenterer personer, der er engageret i forskellige former for processer med forskellige omstændigheder.

4.1 Naturlighedsdiskurs

4.1.1 Visuelle repræsentationer

Figur 4: Fra ”Stærk overgang” (Hjernøe 2023)

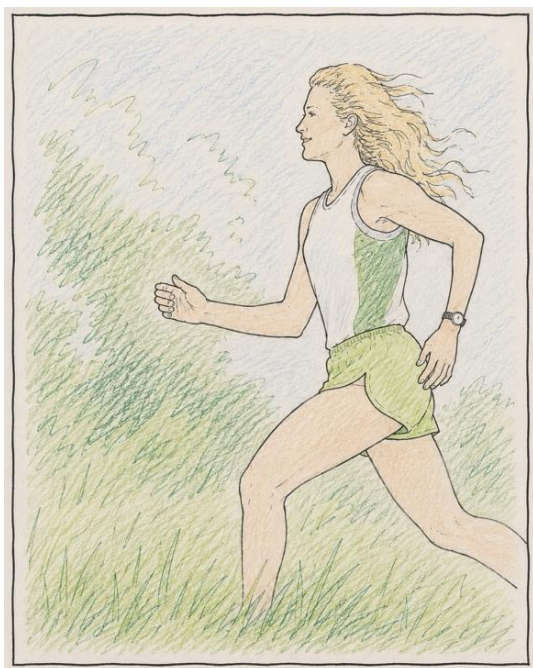

På tværs af identifikationsbillederne er der en stor forekomst af naturen som omstændighed for de repræsenterede personer og de processer, som de er engageret i. Hvilken type natur, der vises i billederne, varierer, men dog inden for en ramme af smuk nordisk/nordeuropæisk natur, i form af fx strande, hav, kyst, skov, mark og parknatur, som det fx ses i figur 4. Her vises ikke bare natur, i dette tilfælde en græsmark, men et natur-bagtæppe, som tilmed er æstetisk smukt med blå himmel og grønt græs med små hvide blomster. Affald, forbipasserende eller dårlige vejrforhold repræsenteres ikke, til trods for at dette kunne skabe en lige så virkelighedsnær repræsentation af naturen. Det er derfor en harmonisk, umiddelbart behagelig og pæn udgave, der her agerer bagtæppe for overgangsalderen. Denne idealisering af naturen forstærkes med høj farvemætning, der får græsset til at fremstå lidt mere grønt og himlen lidt mere blå, end hvad der er naturlig fotorealisme (modalitet jf. Kress & van Leeuwen 2021: 149).

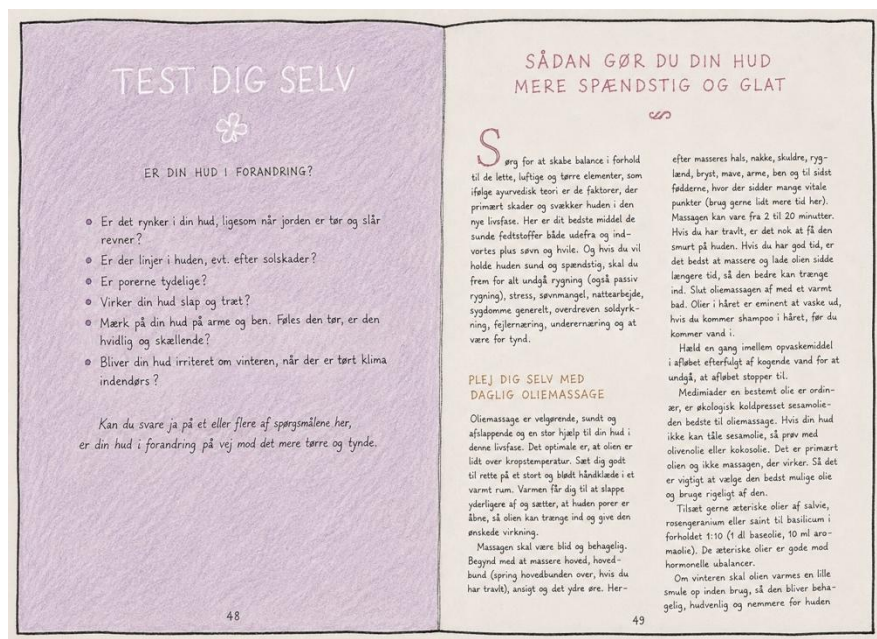
I disse naturbilleder optræder kvinder, der engagerer sig i de smukke omgivelser i mere eller mindre grad. Der optræder to typer af billeder i dette datasæt, der har naturen som omgivelser. I den første type fremstilles de portrætterede kvinder, som fx i figur 4, i harmoni med naturen. I dette eksempel fremstilles de med lukkede øjne, ansigterne lagt i afslappede folder og vendt mod solen, der reflekterer lyset på deres ansigter. De fremstilles dermed som udtrykkende følelsesmæssige processer (Ledin & Machin 2018: 57) af harmoni og sanselighed. Derudover er de klædt i let og neutralt tøj med bare arme der rammes af solen og bare fødder i direkte kontakt med græsset under dem, hvilket understreger denne sanselighed. Tilsammen skaber dette et billede af to kvinder, der ikke bare er til stede i den smukke og harmoniske natur, men også mærker og nyder den. Kvinderne afbildes med grå stænk i håret og ikke mindst deres naturlige linjer og rynker på ansigt, hals og bryst, hvilket indikerer deres alder og skaber et visuelt udtryk af naturlighed og realisme. Ved at bibeholde disse aldringstegn og ikke forsøge at nedtone dem får personerne lov til at fremstå som realistisk og naturligt aldrende kvinder, der følelsesmæssigt udtrykker indre ro og balance i idealiserede naturlige omgivelser. Selvom kvinderne fremstilles naturlige, har den mindre realistiske naturbaggrund den effekt, at billedet alligevel fremstår stiliseret og med en samlet lavere modalitet. Med stiliseret menes der, at billedet ikke er en 100% neutral gengivelse af en spontan opstået situation, hvilket kommer til udtryk gennem de interpersonelle valg, der er foretaget og konstruerer billedet. Med disse valg er billedet æstetiseret og kontrolleret, frem for tilfældigt og neutralt. Den lavere modalitet fremkommer desuden gennem en reduceret artikulation af baggrunden via sløring, som øger kvindernes saliens samt en afstemt lysartikulation, hvor lyset falder jævnt på ansigter og kroppe uden at skabe hårde eller uflatterende kontraster og skygger.

I den anden type billeder fremstår naturen igen stiliseret og idealiseret, men mere som et baggrundstæppe, som kvinderne ikke tydeligt forholder sig til. Et sådant eksempel ses i figur 5. I dette eksempel er artikulationen af farve er højere og mere mættet end fotorealistisk standard. Det samme gør sig gældende for artikulationen af lys og skygge, der gør detaljerne i kvindens ansigt mindre tydelige. Baggrunden er tydeligt natur, men lettere sløret. Tilsammen resulterer dette i en samlet lavere modalitet i billedet, der læner sig mindre i retning af en naturalistisk repræsentation og mere i retning af en idealiseret stiliseret fremstilling af en kvinde i naturen. I dette eksempel forholder kvinden sig ikke eksplicit til de naturlige omgivelser, men bruger dem som en form for rum til sin primære proces; at motionere. Selvom hun ikke engagerer sig i den omgivende natur, agerer hun derfor stadig i den, hvorfor naturen også her bliver visualiseret som et aspekt af det at tage hånd om og dyrke sin overgangsalder.

Figur 5: Fra "Fra overgang til overskud" (Skive 2011)

Figur 6: Fra "Hormoner i balance" (Bech 2011)

Naturrepræsentation forekommer dog ikke kun i identifikationsbillederne, men også i kategorien af symbolske billeder. Dette gælder bl.a. førnævnte dekontekstualiserede billeder af grene, planter og blomster som i figur 3, men ses også i Bechs (2011) "Hormoner i balance", hvor små grafiske repræsentationer af kløvere og blade er spredt ud over bogens sider (se figur 6). Eftersom disse repræsentationer af naturen ingen artikulere baggrund har og optræder dekontekstualiserede (Ledin & Machin 2018), fremstår disse mere som en symbolsk og abstrakt repræsentation af "naturlighed" frem for en fotografisk fremstilling af naturen, som det ses i identifikationsbillederne.

4.1.2 Verbalsproglige repræsentationer

Verbalsprogligt har naturen og naturlighed også en tydelig tilstedeværelse i de analyserede selvhjælpsbøger. Hvordan dette udtrykkes varierer: nogle forfattere sætter eksplicit lighedstegn mellem overgangsalder og naturlighed, fx Langer: ”Menopausen og overgangsalderen er en naturlig milepæl i dit liv akkurat som i enhver anden kvindes tilværelse. Og sådan har det altid været” (2006: 8). Her benyttes polaritet (Hestbæk Andersen & Holsting 2015: 214-215) i positiv, umarkeret form, hvor udsagnet fremstilles som værende sandt. Denne polaritet skaber dermed overbevisning om en grundlæggende præmis: overgangsalderen er naturlig.

Andre forfattere inddrager naturen mere implicit, fx Bech (2011: 11): ”For det er netop her, at naturen begynder at give kvinden fri fra forplantningsarbejdet”. Naturen optræder i denne sætningskonstruktion som subjektet, der har en aktiv rolle idet den ”giver kvinden fri for forplantningsarbejdet”. Altså optræder kvinden som det indirekte objekt og den der gøres noget ved, her tildelt sin frihed fra forplantningsarbejdet. I dette eksempel italesættes naturen som en tredjepart, en slags arbejdsgiver med bestemmelse over kvinden, der derfor ikke har selvbestemmelse når det kommer til sin rolle i forplantningsarbejdet. Hun ligger under for naturens magt om hun vil det, eller ej. Dette konstruerer igen en repræsentation, hvor en grundlæggende præmis er, at overgangsalderen er betinget og bestemt af naturen.

4.1.3 Delkonklusion

Den stiliserede natur, der visuelt optræder i disse bøger, både når kvinderne er i harmonisk kontakt med den eller bruger den som redskab til at dyrke motion i, fremstilles visuelt som værende ren, smuk og fredfyldt. Naturen er, i denne fremstilling, ikke den uforudsigelig og vejrmæssigt omskiftelig natur, som findes i virkeligheden, men et idealiseret, harmonisk og roligt sted, hvor overgangsalder kan udfoldes i behagelige omgivelser. Visuelt kommunikerer det, at man som kvinde i overgangsalderen skal omfavne naturligheden ved overgangsalderen ved fysisk at søge ud i naturlige omgivelser – en naturlighed, der verbalsprogligt etablerer overgangsalderen som et uundgåeligt livsvilkår for kvinder i den rette alder. De analyserede bøger afspejler dermed den samme naturlighedsdiskurs, som blev fundet i tidligere verbalsproglige studier af selvhjælpsbøger (Hvas & Gannik 2008; Lyons & Griffin 2003). Ved at lade naturen optræde som kontekst og omstændighed for det centrale i billederne i de analyserede selvhjælpsbøger skabes der her en visuel konnotativ forbindelse mellem ’overgangsalder’ og ’natur’, der understøtter denne diskurs.

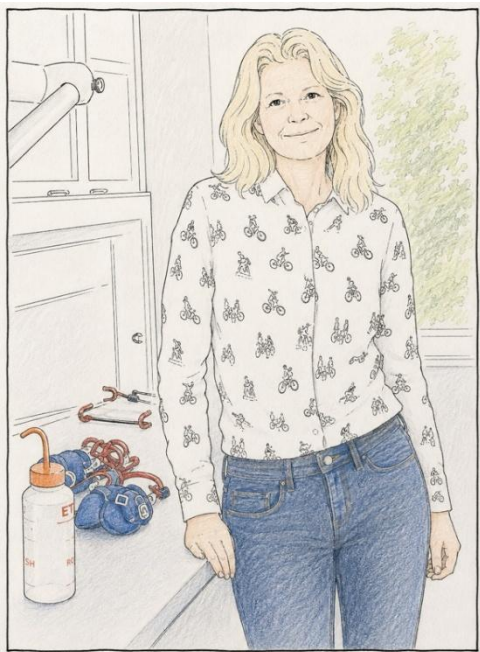
4.2 Selvansvarsdiskurs

4.2.1 Visuelle repræsentationer

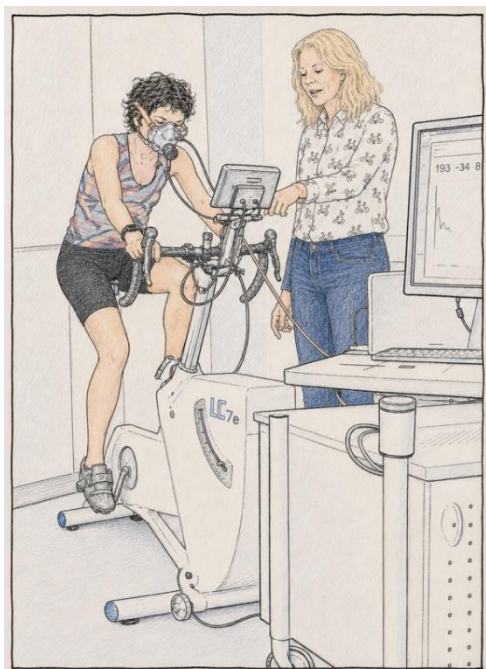
Hvor naturen dominerer som omstændighed i størstedelen af billederne, har identifikations-billederne også andre typer af omstændigheder, heriblandt bymiljøer, hjemmemiljøer og arbejdsmiljøer. Arbejdsmiljøer er mindst repræsenterede på tværs af datamaterialet. Kvinders overgangsalder bliver dermed ikke repræsenteret som noget, der vedkommer arbejdspladser og arbejdsgivere/kollegaer, der i stedet adskilles visuelt fra overgangsalderen. Ud af billederne, som repræsenterer arbejdsmiljøer, er en stor del af dem af kvinder i læge- eller sundhedsprofessionelle omgivelser. Her optræder de omgivet af klinikudstyr, pilleskabe og lignende, der udgør dette miljø. I nogle eksempler bærer disse personer også kulturelle attributter (*cultural signifiers* jf. van Leeuwen 2008), fx stetoskoper og kitler, der understreger, at det ikke blot er en kvinde på arbejde, men en kvindelig læge eller sundhedsperson. Disse billeder er oftest akkompagneret af en verbalsproglig tekst, der informerer om personernes navn og stilling, hvorfor der opstår en ’individualisering’, hvor personerne går fra at være generiske typer til at være specifikke personer (van Leeuwen 2008: 143). Dermed bliver fx figur 7a og 7b en repræsentation af ”Professor Ylva Hellsten” frem for en tilfældig kvinde i overgangsalderen. Det

centrale og det, der sættes i forgrunden i disse billeder, bliver ikke ”en kvinde på arbejde”, men ”en kvindelig sundhedsfaglig ekspertautoritet”, hvor det verbalsproglige budskab legitimeres i kraft af denne persons rolle som ekspert (van Leeuwen 2005:57-58). De øvrige repræsentationer af arbejdsliv viser kvinder i kontorlignede miljøer siddende ved computere og på kontorstole, der bliver rekvisitter, som symboliserer kontorjobs. Der er dermed en visuel eksklusion (van Leeuwen 2005, 2008) af andre jobtyper, som fx håndværkerfag, servicebranchen, produktionsarbejde m.fl. På tværs af bøgerne er det dog ikke kun bestemte jobtyper, der er underrepræsenteret. Arbejdslivet som kontekst er generelt næsten visuelt fraværende.

Figur 7a: Fra ”Stærk overgang” (Hjernøe 2023)

Figur 7b: Fra ”Stærk overgang” (Hjernøe 2023)

I identifikationsbillederne repræsenteres personerne i grupper på 2 eller derover (groups) eller alene (individuals). I nogle af bøgerne bliver personerne individualiseret med navn. Det gælder de førnævnte ekspertautoriteter, men også kendte ikke-sundhedsfaglige danske kvinder optræder i bøgerne med navn, som bringer deres individuelle historie og omstændigheder i forgrunden (foregrounding), og skubber idéen om en generisk type i baggrunden. På tværs af datamaterialet viser en fjerdedel personer i grupper på 2 eller flere. Resten af identifikationsbillederne viser individuelle personer. Af de billeder, der viser personer i grupper, er størstedelen kvinder i en større gruppe med andre kvinder. Meget få af billederne viser kvinder i overgangsalderen med en mandlig partner. Mændene bliver derfor visuelt adskilt fra overgangsalderen og holdes ude af repræsentationerne. Endnu færre af billederne viser kvindelige personer omgivet af familie i form af børn og børnebørn. På tværs af datamaterialet er det især den individuelle kvinde, der repræsenteres, og når personerne endelig repræsenteres i grupper, er disse køns- og aldersmæssigt begrænset til andre kvinder i samme aldersgruppe. Sidstnævnte er særligt fremherskende i Hjernøe (2023), men næsten fraværende i de andre bøger, hvor der sjældent vises kvinder i større grupper. Et eksempel på en af disse repræsentationer kan ses i figur 8. Der er alt i alt en meget lille visuel repræsentation af kvinder i overgangsalderen med familieliv, i sociale sammenhænge og i kollegiale miljøer. Det er desuden værd at bemærke, at de repræsenterede individer næsten er udelukkende hvide (på nær enkelte undtagelser i Hjernøe 2023) og kropskapable, hvilket medfører en eksklusion af ikke-hvide og ikke-kropskapable kvinder på tværs af datasættet.

Figur 8: Fra "Stærk overgang" (Hjernøe 2023)

4.2.2 Verbalproglige repræsentationer

Verbalprogligt er repræsentationer af arbejdsliv og arbejdspladser også sparsomme. Det nævnes sjældent. Når de gør, så er det i sammenhæng med udtalt negativitet eller udtalt positivitet, som fx "Generelt er det endnu ikke et aktivt at være 'det grå guld' på en arbejdsplads – også her vinder ungdommen. Det betyder, at kvinden kan miste status som attraktiv arbejdskraft" (Skive 2006: 13) eller "I dag oplever du ofte dine mest produktive år efter 50-årsalderen. Karrieren kører på skinner,

børnene er blevet store og mere uafhængige, der er styr på økonomien, du har mere selvtillid, og kravene fra popkultur og trends blegner i forhold til din voksende indre styrke og selverkendelse” (Langer 2006: 8-9). I visse tilfælde bliver kombinationen af arbejdsliv og overgangsalder italesat som både potentielt positiv og potentielt negativ. Her bliver de opsat som modsætninger, der skal understrege overgangsalderens kompleksitet. Fx skriver Hjernøe (2023: 45):

Mange mærker en grundfølelse af stabilitet og overblik i de her år. At de aldrig har stået stærkere. De er mere vidende og rolige i deres arbejdsliv. De har fået ”røv i bukserne” som man siger, og føler, at de er klar til at give arbejdslivet en ordentlig en over nakken. Tiden er med dem, fordi de ikke længere skal kalkulere med et barns første sygedag eller andre forudsigeligheder i en hverdag med børn. De hviler mere i sig selv, end da de tøvende forlod deres uddannelse og entrede arbejdsmarkedet – eller da de let vaklende og usikre stod med deres første barn på armen og bare kunne håbe, at de ikke ville ødelægge det fuldstændig.

I samme afsnit skriver hun:

Nogle kvinder føler, at de bliver overhalet af yngre personer, både på arbejdet og privat. Det er de klassiske situationer, hvor man kan føle sig tilsidesat, fordi der kommer yngre kræfter til, fx med andre uddannelser, man nærmest aldrig har hørt om, og det kan opleves voldsomt frustrerende. (Hjernøe 2023: 45).

De verbalsproglige udtryk ”tilsidesat”, ”miste status som attraktiv arbejdskraft, ”også her vinder ungdommen” og ”der kommer yngre kræfter til” konstruerer arbejdslivet i forbindelse med overgangsalderen som en negativ oplevelse, hvor der risiko for at blive gjort irrelevant og blive offer for alderisme. Udtryk som ”røv i bukserne”, ”hviler mere i sig selv” og ordene ”selvtillid”, ”indre styrke og selverkendelse” og ”produktiv” konstruerer det modsatte: at mødet mellem arbejdsliv og overgangsalder kan være en positiv oplevelse, hvor kvinden omfavner sin alder og erfaring og lader arbejdspladsen få gavn af den. Sidstnævnte positive fremstilling understøtter tidligere studiers fund af en ’alternativ diskurs’, hvor overgangsalderen repræsenteres som et afsæt til personlig udvikling og frigørelse (Lyons & Griffin 2003; Hvas & Gannik 2008), mens kombinationen af både en positiv og negativ karrierudvikling er mere sammenfaldende med et billede af overgangsalderen som en generelt forvirrende fase (Lyons & Griffin 2003). Dominerende er dog et fokus på, hvad disse omtalte kvinder i overgangsalderen kan bidrage med til en given arbejdsplads, eller hvordan de ikke længere kan bidrage til den. Der er dermed ingen verbalsproglig italesættelse af, hvad arbejdspladsen kan gøre for dem i forbindelse med deres overgangsalder.

Hvor der visuelt er en underrepræsentation af hjemme- og familieliv, er der en større forekomst af verbalsproglige fremstillinger af denne type omgivelser. Det er dog stadig en begrænset repræsentation, og disse omgivelser eller omstændigheder konstrueres ofte som noget, der er overstået eller nu kan tilsidesættes til fordel for nye muligheder for selvpleje og selvrealisering, fx ”Gå mere i biografen, gå ud med veninder, gå på kurser, lær meditation, gå til pilates, mindfulness, fitness, få message, gå til foredrag, ja, alt det, du nu kan og har mulighed for, når du får mere tid, ingen børn skal deponeres et eller andet sted imens” (Gottlieb 2019: 123). Familie- og hjemmelivet bliver her ikke repræsenteret som et sted, hvor man kan udfolde sin overgangsalder, men som et sted, man nu bedre kan søge væk fra.

Verbalsprogligt er der på tværs af bøgerne generelt et højt personnærvær i teksten (Hestbæk Andersen & Holsting 2015: 79-80; Hestbæk Andersen 2018: 267-268) og en tydelig personlig forankring, hvor modtager, afsender eller begge tydeligt optræder i teksten gennem anvendelse af personlige pronomener. Den sproglige eksplicitering af afsender sker igennem teksterne ved brug af

personlige og possessive pronominer i 1. person singularis (jeg/mig, min/mit) og pluralis (vi/os, vores), fx i udsagnet ”Vi er selv midt i livet og har mærket fysiske, psykiske og eksistentielle forandringer” (Høj & Gjørtsvang 2019:11). Imens sker den sproglige eksplicitering af modtager gennem brug af personlige og possessive pronominer i 2. person singularis (du/dig, din/dit), fx ”Når du har arbejdet med at balancere de overordnede hormoner, har du givet kroppen gode betingelser for at skabe balance i dannelsen af kønshormoner” (Løfgren 2015: 21), ”Dårlig søvn er en meget almindelig klage i overgangsalderen, især hvis du plages så meget af natlige svedeture, at gennemblødte lagner og dyner vækker dig” (Langer 2006: 32) og ”Måske gibber det i dig, når du pludselig en morgen opdager, at du ikke rigtig genkender kvinden i spejlet” (Høj & Gjørtsvang 2019: 19) samt imperativer, hvor modtager er implicit til stede, som det ses i eksemplerne ”Sørg for at være velnæret!” (Bech 2011: 19), ”Vælg tøj med omhu. Klæd dig på ”i lag”, så du kan tage det yderste tøjstykke af, hvis det bliver nødvendigt under en hdestigning” (Langer 2006: 25) og ”Undgå koffein før sengetid” (Aagaard 2023: 49). Ved brugen af imperativer, der opmuntrer læseren til bl.a. at klæde sig på en bestemt måde og spise sundt, involverer og handlingsanviser teksten læseren. Dette ’du’, der adresseres, bliver specificeret gennem bl.a. informationsbokse, statistikker og udsagn som ”mange kvinder går gennem overgangsalderen med kun få symptomer” (Langer 2006: 8), der ekspliciterer, at der er tale om et kvindeligt ’du’, understøttet af den visuelle overrepræsentation af kvinder. Denne direkte adressering bliver en måde at beordre kvinderne til at tage ejerskab over deres krop og overgangsalder, hvilket giver kontrol, men også et ansvar. At motionere, spise sundt, finde nye hobbyer og arbejde med sig selv mentalt, bliver således fremstillet som et livsstilsvalg, der sikrer en god overgangsalder, hvilket lægger et pres på læseren for at engagere sig i denne bestemte livsstil og påtage sig ansvaret for sin overgangsalder i overensstemmelse med selvhjælpsgenrens neoliberalistiske karakter (McGee 2005; Rimke 2020).

4.2.3 Delkonklusion

Hvor natur ofte visuelt repræsenteres som omstændigheder for overgangsalderen, er der en stor underrepræsentation af andre typer af omgivelser, særligt arbejdspladser. Også verbalsprogligt er arbejdsmiljø underrepræsenteret. Når det italesættes, så bliver dette enten udtalt negativt eller udtalt positivt. En neutral oplevelse af overgangsalderen på arbejdspladsen repræsenteres ikke, og hverken visuelt eller verbalsprogligt repræsenteres arbejdspladsen som et sted, hvor du kan tale med din arbejdsgiver eller kollegaer om overgangsalderen, eller hvor der kan tages hensyn til den. Rent visuelt repræsenteres overgangsalder hovedsageligt som angående kvinder, og ikke eventuelle mandlige partnere, familie eller børn. Overgangsalderen visualiseres i stedet som noget, kvinderne selv må tage sig af, eventuelt sammen med andre kvinder i samme aldersgruppe. Mænd har derfor, i den billedmæssige fremstilling, ingen rolle. Verbalsprogligt er det også det kvindelige, overgangsalderammede ’du’, der bliver gjort til den aktive part, der skal sørge for at lette sin overgangsalder ved at spise sundt, motionere og bære flere lag tøj, der kan smides i løbet af arbejdsdagen.

Samlet er der dermed et generelt fravær af repræsentation af arbejdsliv, der kombineres med konstruktionen af den individuelle kvinde som værende den eneste aktive og ansvarlige part i sin overgangsalder. Dette tegner et samlet billede af, at kvinden har selvansvar for sin overgangsalder: hun skal selv sørge for at arbejde med sin overgangsalder, hvilket ikke udfolder sig hjemme eller på arbejdspladsen, men i et tredje rum (ofte er dette alternative rum repræsenteret som naturen) uden kollegaer, partner og familie. Individet, der her er kvinder i overgangsalderen, skal dermed fikse sig selv.

4.3 Sundhedsdiskurs

4.3.1 Visuelle repræsentationer

En dominerende tematik i billederne på tværs af bøgerne er motion og sundhed. Den sundhedsfremmende diskurs, som fremanalyseres hos Hvas & Gannik (2008) i deres tidligere studie af danske tekster om overgangsalderen, understøttes dermed visuelt i disse nyere selvhjælpsbøger. Motion repræsenteres i billederne mere eller mindre eksplicit. I nogle tilfælde ses kun et udsnit af processen, såsom løbeskoen, der er ved at blive bundet i figur 9 eller motionscyklerne i figur 10. Her optræder løbesko og motionscykler som kulturelle kendetegn (cultural signifiers jf. van Leeuwen 2008), der sættes i forgrunden og tydeliggør, at der er tale om en motionssituation. I disse eksempler bliver motion tematiseret ved hjælp af relativt få virkemidler og mere symbolsk og abstrakt end dokumentarisk (Ledin & Machin 2018: 45-47). Det er værd at bemærke, at motionscyklerne i figur 10 optræder i et fitnesscenter, hvilket signalerer, at motionen er noget man håndterer i en bestemt kontekst. At blive en del af en fitnesscenter-kontekst kræver en ekstra indsats. Både økonomisk, fordi medlemskab typisk koster penge, og mentalt, fordi det indebærer at træde ind i et nyt socialt miljø med egne regler og normer.

Figur 9: Fra "Overgangsalderen – bedre end sit rygte" (Hvas 2017)

Figur 10: Fra "Fra overgang til overskud" (Skive 2006)

I størstedelen af billederne tematiseres motion dog ved hjælp af et sammenspil mellem omstændigheder, kulturelle kendetegn og processer, som i figur 11 og figur 12. Her er det en kombination af de antydede bevægelser, de afbildede personers påklædning og omgivelserne, der tilsammen kommunikerer motion som den primære proces. I overensstemmelse med den tidligere nævnte naturlighedsdiskurs, er det oftest i naturen, at denne motion udspiller sig. Sundhed kommunikerer også visuelt i billederne ved fx afbildede kostpyramider eller som i figur 13, hvor repræsentationen af frugt, grønt og i dette tilfælde en vægt også bliver en mere symbolsk end dokumentarisk fremstilling af sundhed igennem en bestemt form for kost og afbalanceringen af denne.

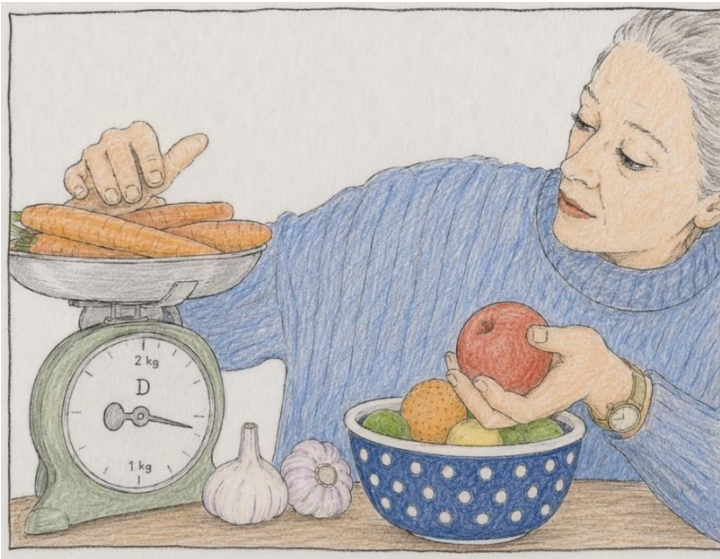
Figur 11: Fra "Overgangsalder optur" (Aagaard 2023)

Figur 12: Fra "Fra overgang til overskud" (Skive 2011)

Figur 13: Fra "Fra overgang til overskud" (Skive 2011)

4.3.2 Verbalsproglige repræsentationer

Verbalsprogligt afspejler bøgerne den samme dominerende sundhedsdiskurs, hvor størstedelen indeholder hele kapitler om vigtigheden af motion i overgangsalderen. Kendetegnende for disse passager er et sprogligt format, der adresserer læseren i 2. person singularis (du/dig) og ofte også handlingsanviser denne til en bestemt livsstil gennem verber i imperativ: "Spis naturlige hormonlignende stoffer fra blandt andet timian, oregano, gurkemeje og yamsrod" (Bech 2011: 15), "Spis fed fisk – laks, sild og makrel – i rå mængder. Gerne dagligt, hvis du orker" (Høj & Gjørtsvang 2019: 108) og "Dyrk motion. Motion modvirker i bogstaveligste forstand hjernens forfald og holder hjernecellerne i live" (Langer 2006: 28). Det er det samme verbalsproglige mønster, som dominerer de øvrige passager, og som også etablerer selvansvarssdiskursen, og som dermed indebærer en tydelig fremhævelse af en traditionel sund livsstil. Også råd om mental sundhed fletter sig ind i bøgernes fremstilling af et sundt overgangsalderliv, fx i udsagn som "Find dig ikke i noget. Heller ikke, at nogen bagatelliserer overgangsalderen, eller at dine kollegaer himler med øjnene over dig, hvis du pludselig kampsveder" (Hjernø 2023: 141), og "Hvis du føler dig trist eller deprimeret på en måde, som er beskrevet under depression, side 48, bør du søge læge. Vent ikke for længe" (Skive 2006: 137).

4.3.3 Delkonklusion

Der er visuelt såvel som verbalsprogligt i disse nyere selvhjælpsbøger en dominerende sundhedsdiskurs, der stemmer overens med den sundhedsfremmende diskurs hos Hvas & Gannik (2008). Denne diskurs fremmer en meget specifik livsstil, bestående af masser motion, afstresning og bestemte kostråd, der dermed bliver præsenteret som "den rigtige" livsstil, hvis man vil have en god og fornuftig overgangsalder. Når denne sundhedsdiskurs kombineres med den ligeledes fremherskende selvansvarssdiskurs, konstrueres et billede af overgangsalderen som individuelt hårdt arbejde for kvinder som gennemgår den; et arbejde, de skal varetage ved siden af et eventuelt fuldtidsjob.

4.4 Selvpleje- og velværediskurs

4.4.1 Visuelle repræsentationer

En anden procestype som er bredt præsenteret på tværs af billederne, er 'selvpleje' eller 'velvære'. Dette ses fx repræsenteret i fx figur 14, et nærbillede af en hånd, der glider hen over personens egen fod i proces af massage eller at smøre fødderne ind i creme. Men det kan også optræde som i figur 8, hvor kvinderne i billedet spiser østers og drikker rosévin, og højst sandsynligt befinder sig i en fritidssituation, hvor de involverer sig med andre kvinder, mens de indtager luksusfødevarer. Det første eksempel er dermed en form for fysisk, kropsligt velvære, der repræsenteres, mens det andet er en mere åndelig og luksuriøs form for velvære. Sidstnævnte er særligt repræsenteret hos Hjernøe (2023), hvor billederne er præget af en mere glamouriseret fremstilling.

Figur 14: Fra "Overgangsalderen – bedre end sit rygte" (Hvas 2017)

I størstedelen af identifikationsbillederne er personernes ansigtsudtryk ikke-identificerbart. Denne overvægt skyldes nogle stilistiske og individuelle valg, der er foretaget i bestemte værker, fx Hvas (2017), hvor størstedelen af fotografierne er ultranære repræsentationer af kvinders hår, halse, hænder eller lignende, hvorfor der ikke er noget ansigtsudtryk at analysere. Trækkes denne type billeder ud, hvor der ikke er et ansigtsudtryk at aflæse på personerne, fordeler størstedelen af billederne sig på personer, der udtrykker positive følelser ved at have opadvendte mundvige, smilerynker ved øjnene og tilsvarende positivt ladet kropssprog (Ledin & Machin 2018). En lille del af identifikationsbillederne udtrykker negative følelser. Størstedelen af billederne, der repræsenterer negative følelser, stammer fra samme bog, "Overgangsalder" af Langer (2006), der visuelt kun indeholder karikerede illustrationer som repræsentationer af overgangsalderen, fx figur 15. Det er

dermed positive ansigtsudtryk, der repræsenteres i over halvdelen af billederne, hvorfor overgangsalderen i de analyserede bøger overvejende visuelt forbindes til positive følelser.

Figur 15: Fra "Overgangsalder" (Langer 2006)

4.4.2 Verbale repræsentationer

Hvor det visuelt er repræsentationer af positive følelser der dominerer, gælder samme overvægt ikke verbalsprogligt. Verbalsprogligt optræder godt nok positive udsagn, der fremhæver overgangsalderen som en unik livsfase med unikke muligheder for udvikling. Forekomsten af sådanne udsagn understøtter resultaterne fra tidligere studier, der har etableret dette som en alternativ og modsat diskurs til det medikaliserede billede af overgangsalderen, fx når Langer (2006: 8) skriver "Alle muligheder står åbne: Du kan bestige et bjerg, skrive din første roman, skifte karrierespor, få en ny mand, løbe maraton...". Men der er samtidigt et stort fokus på de ulemper og gener, der opstår med overgangsalderen: "Hedetur er den mest almindelige gene, men en del kvinder oplever også, at de får tørre slimhinder både i underlivet og andre steder, som for eksempel i øjnene, problemer med inkontinens, hyppige blærebetændelser, ledsmerter og humørsvingninger" (Høj & Gjortsvang 2019: 13), "Vi skal alle håndtere det at blive ældre, men med menopausen bliver det pludselig så tydeligt og åbenbart. Mediernes stereotype opfattelse af kvindelighed får nemt én til at føle sig brændemærket som midaldrende, umoderne, usexet og gammel" (Langer 2006: 13), "En ofte citeret bemærkning fra kvinder i overgangsalderen er, at 'man bliver usynlig i gadebilledet'" (Skive 2006: 12). Her fremhæves altså overgangsalderens negative sider, såsom de fysiske gener, alderisme og tabuisering. Det er derfor, modsat det visuelle, ikke en generelt positiv fremstilling af overgangsalderen, der former det verbalsproglige.

I Gottliebs (2019) bog er det forfatteren selv samt udvalgte kendte danske kvinder, der bliver afsender på bogens diskurser om overgangsalderen. Disse vidt forskellige kvinder får tildelt autoritet

som rollemodeller, idet de har status som berømtheder (van Leeuwen 2005, 2008). Deres individuelle oplevelser og råd får dermed lov til at konstruere overgangsalderen i denne bog. Selvom kvinderne har forskellige jobs og erfaringer, så er der en tendens på tværs af deres beretninger: de er ressourcestærke med råd til eksotiske rejser, gode kvalitetsvarer og nye hobbyer. Det kommer bl.a. til udtryk i udsagn, som fx ”Hvis man er god ved sin krop, får man det jo også godt i sindet. Og jeg spiser kun god mad. Jeg nægter at gå på kompromis med kvaliteten. Det skal være gode råvarer og sundt” (Gottlieb 2019: 53) og ”Selvfølgelig ved jeg ikke, hvad jeg ville have gjort, hvis jeg havde haft en naturlig overgangsalder og været badet i sved flere gange om natten, skifte sengetøj-typen, sådan i årevis. Jeg ville nok være taget til Indien. Prøvet noget alternativt. De gange, jeg har været i Indien, har det været for at blive rensset ud og starte på en frisk. For mit velvære” (Gottlieb 2019: 92). Der etableres dermed en stærk forbindelse i denne bog mellem overgangsalderen og selvpleje/velvære på et plan, som er forbeholdt en gruppe af kvinder med stærke økonomiske ressourcer.

4.4.3 Delkonklusion

Der opstår en mindre skævvridning mellem det verbalsproglige og visuelle, når det kommer til repræsentationen af overgangsalderen som en udpræget positiv eller negativ fase. Visuelt dominerer repræsentation af positive følelser, mens den verbalsproglige fremstilling også har negativ repræsentation og dermed fremstår mere nuanceret. Det kvindelige ’du’, som adresseres i bøgerne, ekspliciteres verbalsprogligt umiddelbart ikke som en bestemt socioøkonomisk type, men der trækkes dog særligt i Gottliebs (2019) nyere selvhjælpsbog på rollemodellers autoriteter med en helt særlig og privilegeret livsstil. Visuelt bliver det kvindelige ’du’ hos Hjernøe (2023) modsat tydeligt ekspliciteret som en kvinde med råd til østers og rosévin, ture ned på lokale madmarkeder og farverige kjoler og jakkesæt. I kombination med de andre værker, der ofte viser forskellige former for kropsligt og sjæleligt velvære, opstår dermed en selvpleje- og velværediskurs, der kan være svær at realisere for kvinder med få eller ingen ressourcer til en sådan livsstil.

5. Konkluderende diskussion

Bøgerne udfolder sig i selvhjælpsgenren, der, som påpeget i flere andre studier, sammen med øvrige industrier drager fordel af at trække på en eksisterende samfundsmæssig sygeliggørelse af overgangsalderen (se Smith-Rosenberg & Rosenberg 1973; Bell 1987; Riley 2019; Berg et al. 2022; McMahon 2023) og, som desuden påpeget af Kenalemang (2002) og Kenalemang-Palm (2023), på idealer om at ”ældes med ynde”. Selvhjælpsgenren hviler også ifølge flere studier (fx Illouz 2008; McGee 2005; Rimke 2020) på et neoliberalistisk værdisæt om individuelt ansvar for egen trivsel. I min analyse af selvhjælpsbøgerne rekontekstualiseres sidstnævnte værdisæt gennem selvansvarsdiskursen og sundhedsdiskursen: Kvinderne gøres til den ansvarlige part for deres egen trivsel og overgangsalder, idet de verbalsprogligt adresseres direkte og visuelt primært repræsenteres alene, mens det selvansvar de bærer, indbefatter at leve sundt med god kost, motion og afslapning i naturen, hvilket konstrueres gennem en visuel dominans af naturbilleder- og motionsbilleder og en verbalsproglig dominans af handlingsansvisning til at spise sundt og dyrke motion. Overgangsalderen repræsenteres derfor både som kvindes eget ansvar og som hårdt arbejde, hvilket legitimeres af både eksperter og kendte danske rollemodeller (van Leeuwen 2005, 2008).

Sundhedsdiskursen forefindes også hos Hvas & Gannik (2008) i deres selvhjælpsbøger fra 1994-2004, hvorfor dette umiddelbart ikke har ændret sig i takt med udviklingen af den offentlige samtale om overgangsalderen i Danmark. Hvad jeg til gengæld ikke ser i mit studie, og hvor der derfor muligvis er sket en udvikling, er den sygeliggørelse af overgangsalderen, som blev fremanalyseret i andre studier (i en dansk kontekst hos Hvas & Gannik 2008, i en britisk kontekst hos Coupland & Williams 2002 og i en belgisk kontekst hos De Graeve & De Vuyst 2022). Derimod kan jeg konkludere, at de ni selvhjælpsbøger, som jeg her har behandlet, er præget af en selvpleje- og

velværediskurs, der lægger sig op ad Coupland & Williams (2002) og Hvas & Ganniks (2008) feminitisk-frigørende diskurs, idet overgangsalderen fremhæves som et potentielt afsæt for selvudvikling. De ni bøger afviger imidlertid også fra disse diskurser, idet den konstruerede selvudvikling baserer sig på nogle meget specifikke aktiviteter og en bestemt livsstil, primært udtrykt visuelt. Med undtagelse fra Gottliebs (2019) bog, hvor kendisser fx anbefaler luksusfødevarer og en tur til Indien i forbindelse med overgangsalderen, bliver det verbalsprogligt ikke specificeret at bøgerne henvender sig til ressourcestærke kvinder. Dette kommer snarere indirekte til udtryk visuelt gennem en række indeksikalske tegn, der tilsammen peger på en ressourcestærk livsstil. Billederne viser således oftest kvinder, hvis livsstil (foruden sund kost og motion) er karakteriseret ved adgang til smuk og harmonisk natur, alenetid og tid til selvpleje samt, i de nyere repræsentationer, et glamourøst byliv, hvor der bl.a. spises østers og drikkers rosévin. Livsstilen kræver derfor både et tidsmæssigt, økonomisk og helbredsmæssigt overskud. Dette står i kontrast til en livsstil med 37 timers arbejdsuge, arbejde i hjemmet og sociale/familiære forpligtelser, hvilket efterlader meget mindre tid til selvnydelse og selvpleje. Verbalsprogligt ekspliciteres det heller ikke hvem bøgerne henvender sig til, hvad angår race, etnicitet, seksualitet eller kropskapabilitet, mens bøgerne visuelt er domineret af repræsentationer af hvide, kropskapable kvinder. De visuelle repræsentationer afslører dermed mere om, hvem der repræsenteres og skaber dermed betydninger om overgangsalderen, der udtrykkes i mindre udtalt grad i det verbalsproglige. Opsummerende viser analyserne, at overgangsalderen i danske selvhjælpsbøger er repræsenteret som individualiserede beretninger om kvinder, der dyrker en sund og glamouriseret livsstil (hvilket ifølge Boysen også gør sig gældende i danske medierepræsentationer (Thorsen 2024), er i tæt forbindelse med naturen og benytter sig af overgangsalderen som afsæt til at styrke deres krop og sind. Hvad bøgerne ikke visuelt repræsenterer, er ikke-hvide og ikke-kropskapable kvinder og kvinder uden økonomiske og tidsmæssige ressourcer til at dyrke denne glamouriserede livsstil. Britiske studier understøtter, at dette er den tendens som ikke bare ses i Danmark, men også i Storbritannien, hvor overgangsalderen i stigende grad er blevet genstand for en kommercialiseret og glamouriseret offentlig fortælling, båret af bl.a. celebrity-kultur, som primært repræsenterer privilegerede kvinder med adgang til de rette ressourcer (se Jermyn 2023; Orgad & Rottenberg 2024).

Eftersom overgangsalderen i en dansk kontekst tidligere har været betragtet som et tabu, der ikke fyldte i det offentlige rum, kan de danske selvhjælpsbøger med deres repræsentationer af styrkede og livsnydende kvinder bidrage til at aftabuisere og legitimere overgangsalderen. Bøgerne har potentiale til at bidrage med repræsentationer, der rækker ud over det negative og sygeliggjorte billede af overgangsalderen, som længe har præget den offentlige samtale. Dog er deres repræsentation også unuanceret, idet det er en snæver repræsentation af hvide, ressourcestærke og privilegerede kvinder. Dette kan medføre, at der er andre perspektiver og erfaringer, der ikke kommer til orde i de danske selvhjælpsbøger. Hvordan overgangsalderen diskursivt repræsenteres, har samfundsmæssig betydning, da disse afspejler, hvordan man tænker og taler om overgangsalderen i en dansk kontekst, hvorfor de i sidste ende kan påvirke den enkelte kvindes forståelse af sin egen overgangsalder og hendes handlemuligheder i relation til den: De repræsentationer, som kvinder møder i det offentlige rum, udgør samtidigt det grundlag, de kan trække på, når de f.eks. søger lægehjælp eller taler om deres symptomer med lægen, så hvordan vi behandler overgangsalder privat, kan måske også forme, hvordan overgangsalderen behandles lægefagligt. På den baggrund kan det være problematisk og have en samfundsmæssig konsekvens, hvis de dominerende repræsentationer er unuancerede og formidler et ensidigt og ikke nødvendigvis sundhedsfagligt perspektiv på overgangsalderen, som det, der formidles af bl.a. influencere eller de ikke-sundhedsfaglige forfattere af selvhjælpsbøgerne. Derudover har den voksende åbenhed om overgangsalderen desuden gjort området til en forretningsmulighed: private klinikker, såsom MenoMedic (n.d.) og Nordic Menopause Clinic (n.d.), tilbyder i stigende grad rådgivning og behandling af overgangsaldersymptomer og profiterer dermed på problemstillinger, som kvinder tidligere normalt ville henvende sig til lægen

med. Overgangsalderens repræsentationer er derfor vigtige, da de både kan være med til at præge, hvordan vi samfundsmæssigt håndterer overgangsalder og spejle nogle kvinders erfaringer, men også stå i stærk kontrast til, hvordan andre oplever overgangsalderen.

Referencer

- Aagaard, Marina (2023). *Overgangsalder optur. Versus hedeture, forfald og stress før og under og efter overgangen*. Aagaard.
- Baber, Rod. (2023). 'Marketing the menopause'. *Climacteric*, 26(3): 171–172.
<https://doi.org/10.1080/13697137.2023.2196885>
- Bech, Charlotte (2011). *Hormoner i balance*. Politikens Forlag.
- Bell, Susan E. (1987). 'Premenstrual syndrome and the medicalization of menopause: A sociological perspective'. In Ginsberg, Benson E. & Bonnie Frank Carter (eds.), *Premenstrual syndrome and menopause*. New York: Plenum Press.
- Berg, Linda, Anna Sofia Lundgren, & Maria Jönsson (2022). 'Balansreceptet: Konsten att hantera hormoner i självhjälpslitteraturens hormonberättelser' ['The Balance Recipe: The Art of Managing Menopause in Self-help Literature's Hormone Stories']. *Kvinder, Køn og Forskning*, 34(2): 11–26. <https://doi.org/10.7146/kkf.v34i1.129048>
- Bibliotek.dk (n.d.). *Bibliotek.dk*. <https://bibliotek.dk/>. Senest tilgået 10. september 2026.
- Bog & idé (n.d.). *Bog & idé*. <https://www.bog-ide.dk/>. Senest tilgået 10. september 2026
- Bueter, Anke (2017). 'Androcentrism, feminism, and pluralism in medicine'. *Topoi* 36(3): 521–530.
- Butler, Robert N. (1969). 'Age-ism: Another form of bigotry'. *The Gerontologist*, 9(4). 243–246.
https://doi.org/10.1093/geront/9.4_Part_1.243
- Butler, Robert N. (1980). 'Ageism: A foreword'. *Journal of Social Issues*, 36(2): 8–11.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1980.tb02018.x>
- Calasanti, Toni M., & Kathleen F. Slevin (eds.). (2006). *Age Matters: Realigning Feminist Thinking*. New York: Routledge.
- Coupland, Justine, & Angie Williams (2002). Conflicting discourses, shifting ideologies: Pharmaceutical, alternative and feminist emancipatory texts on the menopause. *Discourse & Society* 13(4): 419–445. <https://doi.org/10.1177/0957926502013004451>
- Dan, Alice J. (ed.). (1994). *Reframing Women's Health*. Thousand Oaks: Sage.
- De Graeve, Katrien, & Sara De Vuyst, Sara (2022). 'Menopausal rage, erotic power and gaga feminist possibilities'. *European Journal of Women's Studies*, 29(3): 438–453.
<https://doi.org/10.1177/13505068221094222>
- Endara-Mina, Jesús, Lisseth Coloma-Ramirez, Christopher-Josue Escudero, Katherine Andrade-Travez, Crisopher-Jordan Osorio, Erika Campaña, Kelly Chicaiza, Magaly Inga, & Paulina Rios-Quituzaca (2025). 'Experience of menopause across ethnic groups: Mapping the evidence through a scoping review'. *Frontiers in Reproductive Health*, 7, 1732836.
<https://doi.org/10.3389/frph.2025.1732836>
- Folketinget (2024). *Åben høring om sundhedsvæsenet og kvinders overgangsalder*.
<https://www.ft.dk/samling/20231/almdel/suu/bilag/256/2853418.pdf> (13.12.2024).
- Gottlieb, Sanne (2019). *Klimakteriesild*. Grønningen 1.
- Gullette, Margaret Morgantoth (1997). *Declining to Decline: Cultural Combat and the Politics of Midlife*. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Halliday, Michael A. K. (1994). *An Introduction to Functional Grammar* (2nd ed.). London: Arnold.
- Hankinson Nelson, Lynn (2017). *Medicine. In Biology and Feminism: A Philosophical*

Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.

- Harlow, Siobán D., Sherri-Ann M. Burnett-Bowie, Gail A. Greendale, Nancy E. Avis, Alexis N. Reeves, Thomas R. Richards, & Tené T. Lewis (2022). 'Disparities in reproductive aging and midlife health between Black and White women: The Study of Women's Health Across the Nation (SWAN)'. *Women's Midlife Health* 8(1), 3. <https://doi.org/10.1186/s40695-022-00073-y>
- Harper, Donna, & Eloise Farrow-Smith (2023). 'Menopause policies are being adopted in workplaces. Is Australia ready for "the change"?'. <https://www.abc.net.au/news/2023-10-18/menopause-womens-health-policy-inworkplaces/102976708> (12.02.2025).
- Hassing, Anne Louise (2024). *Balance midt i livet: På opdagelsesrejse i overgangsalderen*. Politikens Forlag.
- Hestbæk Andersen, Thomas (2018). 'Strategisk tekstforfatning'. In Fanth, Jakob & My Gaarde Andersen (eds.), *Professionel Kommunikation*. Samfundslitteratur. 259-277.
- Hestbæk Andersen, Thomas, & Alexandra Emilie Møller Holsting (2015). *Teksten i grammatikken*. Syddansk Universitetsforlag.
- Hjernø, Anne (2023). *Stærk overgang*. Politikens Forlag.
- Hvas, Lotte (2017). *Overgangsalderen – bedre end sit rygte*. Klim.
- Hvas, Lotte, & Gannik & Dorte Effersøe (2008). 'Discourses on menopause—Part I: Menopause described in texts addressed to Danish women 1996–2004'. *Health*, 12(2), 157–175. <https://doi.org/10.1177/1363459307086842>
- Høj, Gitte, & Lone Gjørtsvang (2019). *Elsk din (overgangs)alder: Din guide til et stærkere, sundere og sjovere liv*. Klim.
- Illouz, Eva (2008). *Saving the Modern Soul: Therapy, Emotions, and the Culture of Self-help*. Berkeley: University of California Press.
- Jermyn, Deborah (2023). "Everything you need to embrace the change": The "menopausal turn" in contemporary UK culture'. *Journal of Aging Studies*, 64, 101114. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2023.101114>
- Kaufert, Patricia A. (1996). 'The social and cultural context of menopause'. *Maturitas*, 23(2): 169–180.
- Kenalemang, Lame Maatle (2022). 'Visual ageism and the subtle sexualisation of older celebrities in L'Oréal's advert campaigns: A multimodal critical discourse analysis'. *Ageing & Society*, 42(9): 2122–2139. <https://doi.org/10.1017/S0144686X20002019>
- Kenalemang-Palm, Lame Maatle (2023). 'The beautification of men within skincare advertisements: A multimodal critical discourse analysis'. *Journal of Aging Studies*, 66, 101153. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2023.101153>
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. 1st ed. London: Routledge.
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (2021). *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. 3rd ed. London: Routledge.
- Langer, Jerk W. (2006). *Overgangsalder*. Politikens Forlag.
- Ledin, Per, & David Machin (2018). *Doing Visual Analysis: From Theory to Practice*. London: Sage.
- Ledin, Per, & David Machin (2020). *Introduction to Multimodal Analysis*. London: Bloomsbury Publishing.
- Levy, Sheri R., & Jamie L. MacDonald, (2016). 'Progress on understanding ageism'. *Journal of Social Issues*, 72(1), 5–25. <https://doi.org/10.1111/josi.12153>
- Lindberg, Helle (2022). 'Overgangsalderen er mere end biologi'. *Sygeplejersken*, 1: 14–16.
- Loos, Eugène, & Loredana Ivan (2018). 'Visual Ageism in the Media'. In Ayalon, Liat & Clemens Tesch-Römer (eds.), *Contemporary Perspectives on Ageism*. Cham: Springer International

Publishing.

- Loppie, Charlotte, & Barbara Keddy (2002). 'A feminist analysis of the menopause discourse'. *Contemporary Nurse*, 12(1): 92–99.
- Lyons, Antonia C., & Christine Griffin (2003). 'Managing menopause: A qualitative analysis of self-help literature for women at midlife'. *Social Science & Medicine*, 56(8): 1629–1642. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00165-X](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00165-X)
- Løfgren, Susanne (2015). *Kvinder i overgang – om overgangsalderens udfordringer og muligheder*. Forlaget casu.dk.
- Machin, David, & Andrew Mayr (2023). *How to Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction*. Sage.
- MacKendrick, Norah, & Hannah Troxel (2022). 'Like a finely-oiled machine: Self-help and the elusive goal of hormone balance'. *Social Science & Medicine* 309, 115242. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115242>
- McGee, Micki (2005). *Self-help, Inc.: Makeover Culture in American Life*. Oxford: Oxford University Press.
- McMahon, Victoria L. (2023). *Shakespeare, Tragedy and Menopause: The Anxious Womb*. Cham: Palgrave Macmillan.
- MenoMedic (n.d.). *Overgangsalder: specialiseret lægeklinik*. <https://www.menomedic.dk/> Senest tilgået 10. september 2026.
- Merone, Lea, Komla Tsey, Darren Russell, Andrew Daltry, & Cate Nagle (2022). 'Evidence-based medicine: Feminist criticisms and implications for women's health'. *Women's Health Reports* 3(1). <https://doi.org/10.1089/whr.2022.0032>
- Minichiello, Victor, Browne, Jan, & Kendig, Hal (2000). 'Perceptions and consequences of ageism: Views of older people'. *Ageing & Society* 20(3): 253–278. <https://doi.org/10.1017/S0144686X99007710>
- Nordic Menopause Clinic (n.d.). *Nordic Menopause Clinic*. <https://nordicmenopauseclinic.dk/> Senest tilgået 10. september 2026.
- Nørgaard, Nina, & Theo van Leeuwen (2026). 'Visuals in public health information – insights from multimodal social semiotics'. In Koteyko, Kevin Harvey, Daniel Hunt, & Gavin Brookes (eds.), *The Routledge Handbook of Language and Health Communication*. London & New York: Routledge.
- Nørgaard, Nina, Theo van Leeuwen & Carole Jepsen (2023). 'Visual design for sexual and reproductive health promotion: A global perspective'. *Visual Communication*, 22(3), 421–428. <https://doi.org/10.1177/14703572231170481>
- Nørgaard, Nina (2019). *Multimodal Stylistics of the Novel: More than Words*. New York: Routledge.
- Bibliotek.dk (2024). <https://bibliotek.dk/hjaelp/om-bibliotek-dk/> (13.03.2024).
- Orgad, Shani, & Catherine Rottenberg (2024). 'Mediating menopause: Feminism, neoliberalism, and biomedicalisation'. *Feminist Theory*, 25(3): 338–358. <https://doi.org/10.1177/14647001231182030>
- Perz, Janette, & Jane M. Ussher (2008). "'The horror of this living decay': Women's negotiation and resistance of medical discourses around menopause and midlife". *Women's Studies International Forum*, 31(4): 293–299. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2008.05.003>
- Riley, Sarah, Adrienne Evans, Emma Anderson & Martine Robson (2019). 'The gendered nature of self-help'. *Feminism & Psychology*, 29(1): 3–18. <https://doi.org/10.1177/0959353519826162>
- Rimke, Heidi (2020). *The Routledge International Handbook of Global Therapeutic Cultures: Self-help, Therapeutic Industries, and Neoliberalism*. New York: Routledge.
- Saxo (n.d.). *Bøger hos Saxo – Danmarks største udvalg af danske og engelske bøger*. <https://www.saxo.com/dk>. Senest tilgået 10. september 2026.

- Schuldt, Laura Kongsmark (2024). 'I Storbritannien giver virksomheder kvinder fri – men Danmark halter langt bagefter, mener læge'. TV2, 28.02.2024. <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2024-02-28-i-storbritannien-giver-virksomheder-kvinder-fri-men-danmark-halter-langt-bagefter-mener-laege> (12.02.2025).
- Skarum, Sarah (2023). 'Forskere går nye veje for at belyse tabubelagt overgangsalder'. *Politiken*, 20.02.2023, 6.
- Skive, Leif (2006). *Fra overgang til overskud – om motion, kost og hormoner*. Komitéen for Sundhedsoplysning.
- Smith-Rosenberg, Carroll, & Charles Rosenberg (1973). 'The female animal: Medical and biological views of woman and her role in nineteenth-century America'. *The Journal of American History*, 60(2). <https://doi.org/10.2307/2936779>
- Sontag, Susan (1972). 'The double standard of aging'. *Saturday Review of Literature*, 39: 29–38.
- Standing, Theresa S., & Greer Glazer (1992). 'Attitudes of low-income clinic patients toward menopause'. *Health Care for Women International*, 13(3): 271–280.
- Thorsen, Lotte (2024). 'Pludselig gik Birgitte Nyborg i overgangsalder. Det havde forskeren aldrig set før'. *Politiken*, 26.10.2024.
- Toft Simonsen, Renée (2018). *Jeg er f*cking hot!*. Politikens Forlag.
- Trolle, Ditte (2024). *Overgangsalderen*. <https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/kvindesygdomme/sygdomme/hormonbehandling/overgangsalderen/> (27.05.2024).
- van Leeuwen, Theo (2005). *Introducing Social Semiotics*. London: Routledge.
- van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and Practice: New Tools for Critical Discourse Analysis*. New York: Oxford University Press.
- VELUX FONDEN (2024). *Med fem nye bevillinger til 22 mio. kr. sætter VELUX FONDEN fokus på handlekraft og livskvalitet i det sene voksenliv*. <https://veluxfonden.dk/da/nyhed/med-fem-nye-bevillinger-til-22-mio-kr-saetter-velux-fonden-fokus-paa-handlekraft-og> (11.02.2025).
- World Health Organization [WHO] (2019, 27 August). *Sexual health*. WHO. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1
- World Health Organization [WHO] (2021, 31 August). *Ageism*. WHO. https://www.who.int/health-topics/ageism#tab=tab_1
- World Health Organization [WHO] (2024, 16 October). *Menopause*. WHO. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/menopause>
- Østerlund, Ida (2024). 'Otte ud af ti får symptomer: I Danmark er det et tabu, i England støttes kvinder i overgangsalderen.' *Fagbladet FOA*, 07.08.2024. <https://fagbladetfoa.dk/arbejdsmiljoe/otte-ud-af-ti-faar-symptomer-i-danmark-er-det-et-tabu-i-england-stoettes-kvinder-i-overgangsalderen/> (02.06.2025).

Rape myths on Instagram: Three Danish non-profit organisations' multimodal communication about sexual consent

Solveig Ilhéa Pees, University of Southern Denmark

Abstract: Since the introduction of the new consent-based rape provision in Denmark on January 1st 2021, reports (Christensen, 2021; Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023) show that young Danes are interested in sexual consent but experience confusion about its concept and practice. The report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023) shows that young men display a higher acceptance of rape myths. International research (Dunn & Orchowski, 2022; Hust et al., 2014) points to rape myth acceptance as being an indicator for lower intentions of seeking sexual consent. Rape myth acceptance can be affected by media consumption (Edwards et al., 2011), which is why this paper examines how rape myths, sexual consent, and gender roles are reflected in Danish non-profit organisations' multimodal communications about sexual consent on social media. This focus was chosen because non-profit organisations are primary contributors to sexual consent communication, and social media is where young Danes spend time (Danmarks Statistik, 2023) and access information about sexual boundaries (Christensen, 2021). The paper employs a multimodal critical discourse analysis (Machin & Mayr, 2012; van Leeuwen, 2008) to explore verbal, visual, and auditory elements in Instagram posts by three different non-profit organisations over the course of 2023.

The analysis shows that the non-profit organisations' communication about sexual consent on social media reflects traditional gender roles where sexual consent is the responsibility of women. Their communication also perpetuates rape myths and presents sexual consent as a complex and difficult issue. This focus on difficulty and complexity could be argued to hinder a clear understanding of sexual consent and could, alongside the ascription of sexual consent as the responsibility of women, be used as an excuse for sexual violence. The findings highlight a need for organisations to adopt more clear and inclusive communication strategies to improve young Danes' understanding of sexual consent.

Keywords: Multimodal Critical Discourse Analysis (MCDA), sex health communication, sexual consent, gender representations, rape myths

1. Introduction

Since the introduction of the revised Danish rape provision (commonly known as the consent law) in the beginning of 2021, non-consensual sex has been criminalised in Denmark. However, according to reports by Christensen (2021) and Det Kriminalpræventive Råd (the Danish Crime Prevention Council) and Epinion (2023), young Danes in the ages 16-29 years old still experience confusion about the meaning and practice of sexual consent.

According to the report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023), this uncertainty may stem, at least in part, from a higher rape myth acceptance among younger demographic groups. Rape myths can generally be defined as “attitudes and beliefs that are generally false but are widely and persistently held, and that serve to deny and justify male sexual aggression against women.” (Lonsway & Fitzgerald, 1994: 134). This higher rate of rape myth acceptance has also not changed since the previous measurement, which was taken before the introduction of the Danish consent law, suggesting that these tendencies have not changed despite the increased amount of attention on sexual consent (Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023).

The report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023) finds that there is a greater rape myth acceptance among demographic groups who have less sexual experience and a lower degree of general education, which may implicitly suggest that the problem of a higher rape myth acceptance will solve itself over time as demographic groups age and gain sexual experience and general education. However, other research (Hust et al., 2014) finds that rape myth acceptance

predicts engagement in sexual violence, emphasising the importance of research into the reasons behind rape myth acceptance among younger Danes.

Christensen's (2021) report shows that young Danes actively seek information about sexual consent by speaking to their friends, via search engines, on social media, by speaking with family, and by watching porn. The underlying experiences of young Danes with sexual consent, nonconsensual sexual experiences, non-consensual image-sharing and alcohol-intoxicated sexual encounters have been researched by Johansen (2021), Johansen et al. (2020), and Knountsen et al. (2024). However, the sources of information that young Danes have available, have not been researched yet.

To begin bridging this gap, this paper focuses on how communication contributing to the public debate on sexual consent could advance or dispel rape myths. Instagram, being one of the most popular social media platforms among young Danes (Danmarks Statistik, 2023), invites the analysis of the factors that could visually and verbally contribute to young Danes' state of knowledge on sexual consent and the creation and perpetuation of rape myths. Especially non-profit organisations have a role to play in this debate and have been particularly vocal about sexual consent and the consent-based rape provision on Instagram. Because non-profit organisations play a central role in communicating and educating about sexual consent and frequently disseminate this communication on Instagram, where young Danes view it, the paper examines how rape myths, sexual consent, and gender roles may be reflected in this communication by employing a Multimodal Critical Discourse Analysis.

2. Literature review

Previous studies have investigated the topics of sexual consent in Denmark, Danes' sources of knowledge about sexual consent, the prevalence of rape myths in Denmark, non-profit organisations and their role in the sexual consent debate, and communication about sexual consent on social media.

2.1. Sexual consent in Denmark

While consent is still understood to be a fairly ambiguous concept (Uhnnoo et al., 2024), Popova (2019) describes four overarching approaches to understanding it: (1) the 'radical feminist' approach, (2) the 'yes-means-yes' approach, (3) the 'no-means-no' approach, and (4) recent developments, which the author summarises under the heading 'sex-critical'. The radical feminist approach, according to Beres (2007) is chiefly concerned with how gendered power oppresses women and posits that sexual consent does not happen on an even playing field. The yes means yes approach, according to Harris (2018) focuses on affirmative consent, where the presence of a 'yes' constitutes agreement. On the other hand, the no means no approach focuses on refusal and assumes that the absence of a 'no' constitutes consent (Harris, 2018). Sex-critical approaches, similar to the radical feminist approach, focus on power, but have a more nuanced conception of it, where power is an interaction of multiple forces that push and pull in different directions (Popova, 2019). A concrete definition of sexual consent is given by Muehlenhard et al. (2016), who posit that sexual consent entails three distinct aspects: (1) feelings, (2) communication, and (3) perceptions. The first aspect can be described as an internal willingness to engage in sexual activity (Jozkowski et al., 2014), while the second aspect can be a verbal or non-verbal and explicit or implicit communication of that willingness to one's sexual partner (Hickman & Muehlenhard, 1999) and the third aspect refers to the ability to perceive the communication of one's sexual partner (Willis et al., 2021).

In Denmark, the decision in favour of a consent-based rape provision has since been made, but the public debate on the effects of the new consent-based rape provisions continue. When the new Danish consent-based rape provision (*samtykkebaseret voldtægtsbestemmelse*) came into

effect in the beginning of 2021, it was not only on the basis of the Istanbul Convention but was preceded by the protests regarding the previous rape provision by a multitude of women's rights organisations. National news media began partaking in the debate and in 2020 the Danish government announced their intentions to change the provision. Over the course of the public debate about the change, the choice between the terms 'consent' and 'voluntariness' have polarised and, at times, almost halted the progression of the new provision (Vestergaard, 2020).

To understand which basis young Danes have for understanding sexual consent, it is useful to examine the curriculum for sexuality education in Danish schools. Recent research by Roien et al. (2022) has explored the Danish national curriculum for sexuality education between 1970 and 2020. According to Roien et al (2022), of the younger Danes, between the ages of 15 and 24, 94% of men and 95% of women have received formalised sex education in school. Roien et al. (2022) find that the current national curriculum frames sexuality education as a means of individual risk prevention. While the curriculum focuses on health and sexual agency, it also downplays the areas of pleasure, LGBTQ+ issues, as well as ethnic, cultural, and religious diversity regarding sexuality (Roien et al., 2022).

In the school year of 2023/2024, obligatory sexuality education in the upper secondary schools, which is organised as a cross-subject activity (Tesfaye, 2023), was implemented in addition to the mandatory sexuality education that takes place in primary schools. However, sexuality education is not an independent course and instead organised as an activity that can be taken up in any of the courses in higher secondary education (Tesfaye, 2023). The new law also poses that students should be taught in matters of sexual consent and boundaries, sexually transmitted diseases and prevention hereof (Tesfaye, 2023).

The report by Christensen (2021), as well as the report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023) shows that young Danes have available a variety of sources of knowledge surrounding sexual consent. While the report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023) found that young Danes acquire knowledge about sexual consent via social and dialogue-based channels, the report by Christensen (2021) found that most young Danes learn about sexual consent by talking to friends (40.45%). This is followed by using search engines (31.7%), using social media (13.8%), watching porn (11.2%), and talking to their family (9%) (Christensen, 2021).

2.2. Rape myths

Lonsway and Fitzgerald (1999, p. 134) define rape myths as "attitudes and beliefs that are generally false but are widely and persistently held, and that serve to deny and justify male sexual aggression against women." The present paper extends the concept to a media context, where rape myths are understood as beliefs and assumptions that are embedded in multimodal communication.

Rape myths, according to Payne et al. (1999) simultaneously blame the rape victim, absolve the perpetrator, and minimise or justify the offence. Studies have found that a higher acceptance of rape myths is associated with lower intentions to accept sexual consent decisions (Hust et al., 2014). Dunn and Orchowski (2022) similarly showed that high school boys with a higher acceptance of rape myths are less likely to intend to garner sexual consent from their partners.

A number of methodologies for measuring rape myth acceptance have since been developed, notably also the Illinois Rape Myth Acceptance (IRMA) scale (Payne et al., 1999) that was adapted into the IRMA-DK-scale for the report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023). The IRMA-DK-scale focuses on four sub-scales: (1) blaming of the rape victim, (2) narrowing of what constitutes rape, (3) removal of the rape perpetrator's responsibility, and (4) questioning whether the rape has taken place (Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023). The report by Det Kriminalpræventive Råd and Epinion (2023) found that the latter two categories received more support by the respondents than the former two, especially among men in the age group of 16-30 years.

Edwards et al. (2011) summarise that rape myths are prevalent in media and can affect consumers' attitudes towards rape. For example, Franuik et al. (2008) examined newspaper headlines for rape myths and found that nearly 10% of headlines about a specific rape case contained rape myths. Regarding newer media, Thulin et al. (2024) found that the rape myths most frequently expressed on social media convey that rape is (1) used as a method of revenge, (2) the result of being sexually carried away, (3) the consequence for too revealing clothing, (4) happens when the victim is not clear enough with their *no*, and (5) somewhat the responsibility of the victim if they were intoxicated. The authors also point out that addressing the pervasiveness of rape myths on social media is especially relevant as they have the tendency of spreading quickly on platforms (Thulin et al., 2024). Many young people use social media frequently and tend to believe information found online (Thulin et al., 2024).

Linguistically, Bohner (2001) points to the use of passive voice when describing rape cases, which obscures or downplays the rape perpetrator. According to Bohner (2001), nominalisation and reduced focus on the rape itself, often by avoiding the word or describing the situation surrounding the rape in greater detail, also contribute to obscuring the role of the rape perpetrator. Franuik et al. (2008) also point out that many texts use the word *accuser* rather than *victim* and hereby bias the readers. A similar function, though not applied to rape case coverage, is quotation marks, of which Gutzmann & Stei (2011, p. 2651) note that they "block the stereotypical interpretation of an expression and thereby indicate that some alternative meaning ought to be inferred." Bohner et al. (2003) further remark that scare quotes are frequently used to show that the author of a text is repeating someone else's word but is opposed to its use.

2.3. Non-Profit organisations and information about sexual consent

While many Danish non-profit organisations are involved in informing the public about sexual consent and the new consent-based rape provision, there is no definite list of organisations. The Danish state registers all organisations in a central registry (CVR) but does not have a way to filter for non-profit organisations that focus on a specific concern. Sundhedsstyrelsen (the Danish Health Authority) (2018) published a document listing organisations relevant to sexual health matters. Since this document was published in 2018, before the consent-based rape provision went into effect, the list is likely incomplete in regard to non-profit organisations concerned with sexual consent. The organisations that can be found via Google-searches represent a variety of views on the concept of sexual consent and its application in Danish law. Some organisations were actively campaigning for the consent-based rape provision to be implemented, while others criticise it and campaign for a reversal of the provision. Most of the non-profit organisations have a website on which they communicate, but also maintain a variety of social media accounts, as well as hosting events and activities and being present at different Danish festivals.

2.4. Social media communication about sexual consent

As this paper's data set is collected on the social media platform Instagram, I will briefly describe the structure of an Instagram post, as well as the affordances of the platform that are relevant to the present analysis.

Following the vertical scrolling design of most modern smartphones, Instagram posts are commonly displayed on a feed amongst other posts. Users may also tap and view the profile of a specific user and see all of that user's posts displayed in a grid format. An individual Instagram post on a smartphone, however, is always structured in the same way. At the top, the viewer finds a white bar which features the creator's username, optionally the location of the image and three vertical dots that lead to a menu of further options. Below the bar, the image is displayed as a square post (1080x1080px), a landscape post (1080x566px) or a portrait post (1080x1350px). Optionally, the post can be made into a carousel with a maximum of ten images that can be viewed by swiping

to the left. In this case, all following images will be cropped to match the formatting of the initial image. Below the image, a white bar with a symbol of a heart, a speech bubble and a paper airplane can be found. These indicate the options to interact with the post by linking, commenting or sharing. Next to these symbols, in the case of a carousel post, a row of dots, indicating which image the viewer is has swiped to, can be found. On the right side below the image a bookmark symbol can be found, indicating that the viewer can save the post in their own collection. Below this bar, the number of likes is displayed, if the posting user has enabled this function. Below that, the username of the posting user, along with the caption. The caption has a limit of 2200 characters, but is truncated at 125 characters, unless the viewer taps to view more. Below the caption, the option to view comments is given by tapping. The post ends with a date, which is first shown in minutes since posting, then hours, then days and finally day and month.

Gibson's concept of affordances has been adapted in the field of communication research and has also been applied to social media communication (Giles, 2018). In social media communication this, according to Hutchby (2014) means that social media platforms have the function of both enabling and constraining participants' actions in certain ways. Especially relevant to communication about sexual health, are the algorithmic constraints that Instagram affords. Instagram posts related to the topic of sexual health are frequently deemed to be in opposition to Instagram's community guidelines (Porter et al., 2024). Hence, users have devised new ways of speaking about the topic that are more acceptable to the platform, such as placing asterisks instead of some of the characters of a word (e.g. r*pe), substituting different but similar words (e.g. grape instead of rape) or using emojis. Similarly, the platform practices 'shadowbanning' in which the visibility or reach of certain types of content or certain profiles is reduced by the platform (Sciberras & Tanner, 2024). This practice limits users of Instagram in the visual content they publish on the platform and many, according to Sciberras and Tanner (2024), therefore adopt a strategy of posting mainly text-based illustrations. Additionally, Instagram's algorithms show users posts in a feed that is not in chronological order but instead show posts first that users are expected to be most interested in based on earlier interactions with similar posts (Leaver et al., 2020). Instagram also inserts posts into a users' feed that are not from followed accounts, but instead from accounts that post similar content. This could affect organisational communication in both a positive and a negative way: if their posts receive large amounts of interaction, their reach may be amplified, but if their posts go unnoticed by users, they may be shown to even fewer users in the future.

3. Theory and method

Because Multimodal Critical Discourse Analysis (henceforth MCDA) helps us understand how language, images, and various audiovisual elements work together to shape perspectives that have the power to influence audiences to adopt certain beliefs and worldviews about, for example, sexual consent, it provides the paper's theoretical and analytical point of departure. This approach, as described by van Leeuwen (2008), as well as Machin and Mayr (2012), is based on discourse analysis, which sees language as being able to accomplish actions, goals, and purposes. This is because the constituents of discourses, namely participants, processes, and circumstances, are semiotic choices made by the author of a given semiotic resource (Machin & Mayr, 2012). Due to these choices, these resources are a recontextualization of social practice (van Leeuwen, 2008). As a critical analysis, MCDA seeks to analytically question these choices made by authors, as they have the power to frame discourses in a certain way (Machin & Mayr, 2012). However, the approach in this paper does not assume meanings to be inherent to the text and much rather interpretations of potential meanings through the lens of the analyst.

The multimodal aspect of MCDA finds its origin in Halliday's metafunctional principle (Martinec & Salway, 2005), which suggests that semiotic resources have simultaneous meaning

potential which is structured in the three metafunctions (Halliday & Matthiessen, 2014). The addition that multimodality brings to a critical discourse analysis is a consideration of how semiotic resources of different kinds interrelate to recontextualize social practice (Ledin & Machin, 2018). Though other approaches exist to organising a MCDA analysis, the choice for this paper was made to systematise data according to the different semiotic resources, analysing them separately in detail and then combining the results of the analysis to reveal intersemiotic relations (Nørgaard, 2021), as this helps in mapping how meanings are created across different resources, allowing for a deeper understanding of which meanings are enhanced intersemiotic relations and which may only be present in one resource.

The analysis of the verbal resources is informed by Halliday and Matthiessen (2014), supported by specific information on the Danish language by Andersen and Holsting (2015). The analysis of visual semiotic resources draws on Kress and van Leeuwen (2020), as well as Machin and Mayr (2012). Since videos are also included in the data set, the analysis of background music will draw on van Leeuwen (1999). Nørgaard & Jepsen ((2023) suggest to additionally examine the discursive strategies of inclusion and exclusion in the material, which will be attended to throughout the analysis. The analysis takes up both qualitative and quantitative aspects of the representation of sexual consent. The quantitative component of the analysis highlights the prevalence of representations, while the qualitative component give insight into what meanings these representations carry with them. Together, the analysis aims to give a well-rounded picture of the multimodal communication of the Instagram posts.

A partial analysis was conducted in order to become familiar with the data set. The partial analysis revealed interesting results in regard to the participants and processes represented. Therefore, the verbal data was subsequently annotated with a focus on human participants and processes. Human participants were analysed in terms of participant roles, while the processes were analysed in terms of reflecting active or passive roles. To mirror the focus on human participants and processes in the analysis of the images, only the images containing human participants were analysed in the visual analysis. Both the verbal and the visual semiotic resources were then analysed in terms of discursive strategies, and the analyses were finally combined to examine intersemiotic relations.

3.1. Data

The data analysed in this study were collected on the social media platform Instagram, as the platform is popular among young Danes (Danmarks Statistik, 2023) and features content from multiple non-profit organisations. Other platforms, such as TikTok, are also popular among young people, but preliminary searches showed that they do not feature nearly the same amount of content about sexual consent published by Danish organisations.

As previously described, Denmark only registers the existence of non-profit organisations, but not their exact focus. Hence, a different method of selecting organisations had to be found. Since the list of organisations focusing on sexual health by Sundhedsstyrelsen (2018) was published before some of the organisations relevant to sexual consent communication were founded, headlines of articles about sexual consent and the consent-based rape provision in newspapers and magazines on the database Infomedia were examined in order to find general sentiments in the public debate. Two searches were run with the following criteria and search results:

- Search 1:
  - Search term: seksual* samtykke* (in close proximity)
  - Time frame: 01-01-2023 to 31-01-2023
  - Sources: national and regional daily and weekly newspapers, magazines

- Search 2:
  - Search term: samtykkelov* (in close proximity)
  - Time frame: 01-01-2023 to 31-01-2023
  - Sources: national and regional daily and weekly newspapers, magazines

The first search returned 50 unique results, while the second search returned 76 unique results. The two results were then combined, and duplicate headlines were removed, which generated a list of 118 headlines. Using the word frequency query provided in the Nvivo software, the following list of the 30 most frequently used words was generated (see table 1):

Table 1: List of 30 most frequent used words in newspaper headlines.

List of 30 most frequent words in newspaper headlines		
rape (voldtægt) 21	schedule (skemaet) 4	assault (overgreb) 3
debate (debat) 16	rape case (voldtægtssag) 4	legal certainty (retssikkerheden) 3
consent (samtykke) 16	rape cases (voldtægtssager) 4	court (retten) 3
consent law (samtykkeloven) 12	prosecutor (anklagemyndig) 3	consent law (samtykkelov) 3
aged (årig) 12	drop (droppe) 3	sex game (sexleg) 3
covicted (dømt) 11	businessman (forretningsmand) 3	guilty (skyldig) 3
young people (unge) 6	secondary school students (gymnasieelever) 3	state attorney (statsadvokaten) 3
chronicle (kronik) 4	complained (klagede) 3	stealththing (stealththing) 3
men (mænd) 4	woman (kvinde) 3	clarified (afklares) 2
sexual (seksuelle) 4	man (mand) 3	all (alle) 2

The result of these searches was then matched with three organisations that represent sentiments in the public debate, Ord mod Ord (Word against Word), Sex & Samfund (Sex & Society), and Voldtægtsofres Vilkår (Rape Victims' Treatment).

Ord mod Ord (henceforth OMO) was founded in 2023 (CVR API, n.d.-a). The organisation defines themselves as working towards the legal certainty (Danish: retssikkerhed) of boys and men in legal proceedings concerned with sexual consent (Ord Mod Ord, n.d.). The organisation also communicates about the consequences of the consent-based rape provision and seeks to revise the current state of the provision (Ord Mod Ord, n.d.).

Sex & Samfund (henceforth SOS) is the largest and most well-known organisation for sexual health matters in Denmark and is a part of the International Planned Parenthood Federation, the organisation has a large influence on both sexual education in school, as well as the distribution of sexual health information to the general public (International Planned Parenthood Federation, n.d.). Founded in 1956, the organisation focuses on sexual rights and reproductive health (Sex & Samfund, n.d.).

Voldtægtsofres Vilkår (henceforth VOV) was founded in 2020 (CVR API, n.d.-b). The organisation defines itself as working towards the fair treatment of victims of rape by the police, judicial system, society, and media (Voldtægtsofres Vilkår, n.d.). Additionally, the organisation also communicates about knowledge on the topic of rape (Voldtægtsofres Vilkår, n.d.).

The organisations' Instagram accounts were searched manually for content related to sexual consent. As OMO was only founded in 2023 and my aspiration was to analyse contextually similar

data, I selected a timespan for the data collection ranging from January 1st of 2023 until December 31st of 2023. The data collection included posts with one or more images or videos, but did not include Instagram's other features, such as *Instagram Stories* or *Messages*. As Bouvier and Rasmussen (2022) note, hashtags have decreased in use on some social media platforms, including Instagram, making hashtag searches a less reliable way of finding relevant posts. Therefore, any posts on the organisations' Instagram pages within this time frame related to sexual consent, sexual boundaries, or conversely sexual violence were manually collected. This resulted in a data set of 51 posts among the three organisations, 33 posts by OMO, 13 by SOS, and 5 by VOV. The data set was anonymised by removing names of persons or external organisations mentioned in the posts. However, the likeness of persons was not anonymised in order to retain analytical value.

4. Results

This section will describe the results of the Multimodal Critical Discourse Analysis of the collected data. The results are organised topically via three themes: *Gendered representations*, *Hinderances to understanding sexual consent*, and *Organisational responsibility*. Due to the topical organisation, each heading contains varying amounts of visual and verbal analysis.

4.1. Differences in the representations of women and men

The representation of gendered roles is a crucial part of the analysis, as it reflects how the three organisations encourage young Danes to think about sexual consent in terms of gender. Though the most common recommendation for approaching sexual consent is to take a collaborative approach, an initial overview showed that this is likely not reflected in the collected data.

This part of the analysis encompasses both the verbal and visual elements of the Instagram posts. In order to investigate the verbal representation of gendered role, my analysis focuses on transitivity, positions of prominence, and choices of lexical item, as suggested by Lischinsky (2018) and Numanbayraktaroglu (2019). The visual elements are examined with respect to transitivity.

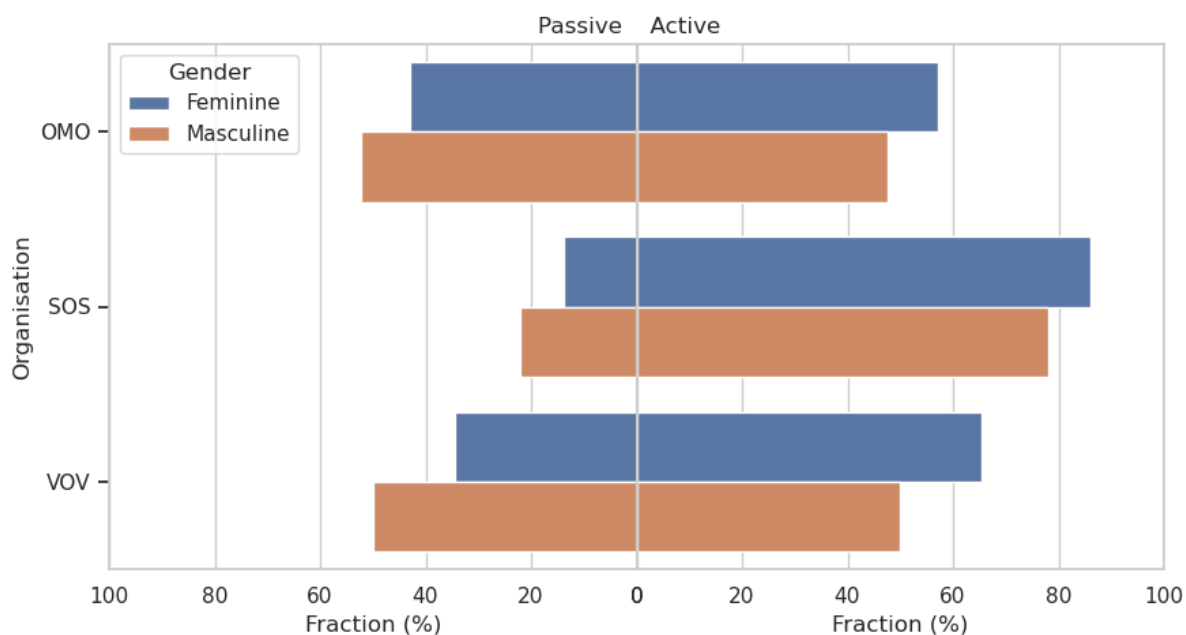
For the verbal analysis of transitivity, the data set was divided into process units, each containing one process and its associated participants. As can be seen from table 2 below, OMO verbally represents men considerably more than women, while both SOS and VOV verbally more frequently represent women.

Table 2: Representation of women and men in organisations' Instagram posts.

	Total process units	Feminine representation (% of total process units)	Masculine representation (% of total process units)
OMO	921	161 (17,5%)	258 (28,0%)
SOS	821	244 (29,7%)	159 (19,4%)
VOV	299	84 (28,1%)	14 (4,7%)

Figure 1 below shows the ratio of how women and men overall, including both first- and third-person representations, are represented in active and passive roles. As can be seen from the figure, all organisations represent men in relatively more passive roles than women and OMO represents both gendered categories as less active than SOS and VOV. In OMO's posts, men are most frequently active in relational processes and passive in material processes, while in SOS' posts the active role most frequently reflected for men is a mental process, though they are also most frequently passive in material roles. Finally, though there is very little data for VOV, men are here most frequently portrayed as active in material processes and passive in mental and relational processes.

Figure 1: Percentage total feminine and masculine active and passive roles of total representation.

For a more detailed view, the following two figures (figure 2 and figure 3) show how the ratios of the organisations differ when looking specifically at first- and third-person gendered representations.

Figure 2 below shows the first-person gendered representations in active and passive roles. VOV does not represent participants in the first-person and there are therefore no results for this category. With the remaining two organisations, it can however be seen that there is a greater discrepancy between the representation of women and men in the Instagram posts by the organisation OMO. Here, men much more often represent themselves in passive roles than women do in the first-person. Additionally, in the first person, men most often represent themselves as being active in relational processes, while their representations in passive roles are mostly in material processes.

An example of men being represented in passive roles can be seen in a post by OMO (2023d), where the representative of the organisation says: “Here [with rape cases] we see women and girls who have men sentenced to several years of unconditional imprisonment [...]” (own translation, here and elsewhere).

By the same token, OMO (2023c) portrays women as active, as in this example: “[...] if the girl or woman claims that the very second, they were together, there was no consent, then he can be convicted.”

Figure 2: Percentage first-person feminine and masculine active and passive roles.

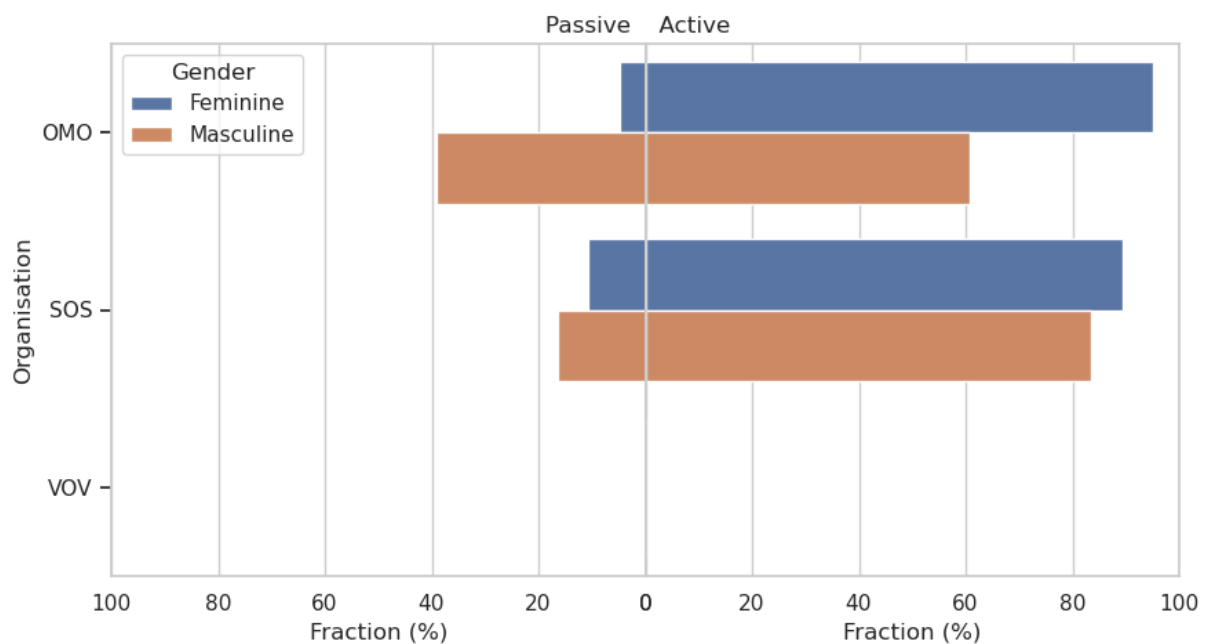
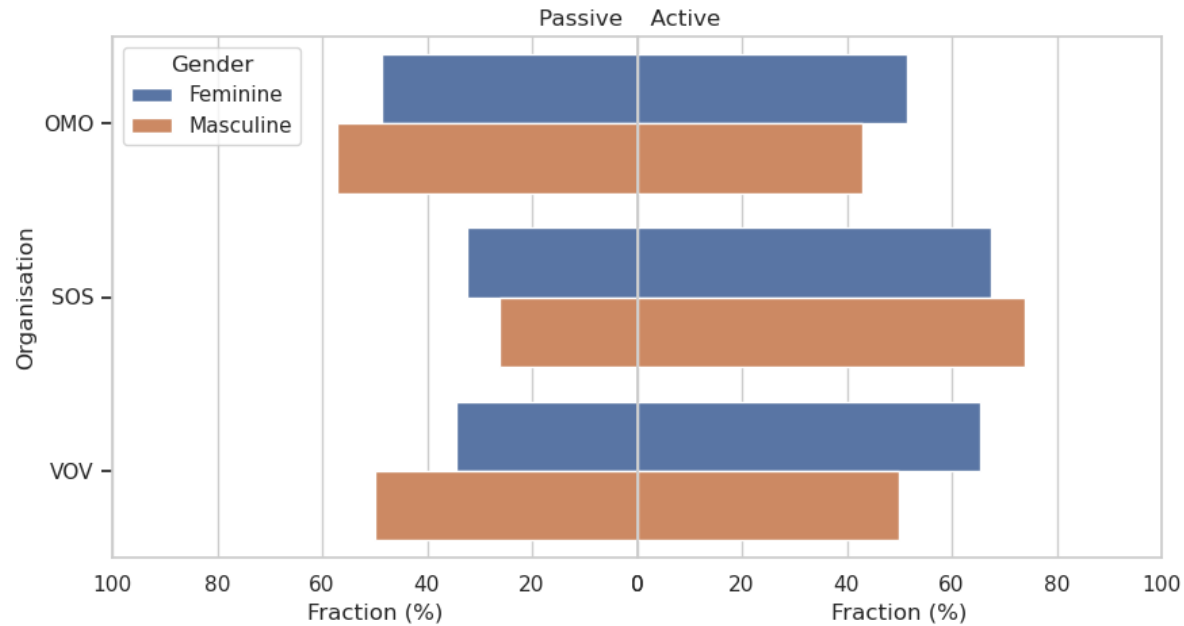

Figure 3 below shows the third-person gendered representations in active and passive roles. While both OMO and VOV represent women in relatively more active roles than men, their activities are very different. Men are mostly active in relational processes and passive in material processes in posts by OMO. Women, by contrast, are mostly active in material processes and passive in both material and relational processes in OMO's posts. For VOV, men are most frequently active in material processes and passive in mental and relational processes, while women are most frequently portrayed, both actively and passively, in material processes. This can be seen in the following example from OMO (2023d): "Here we see women and girls who get men sentenced to several years of unconditional imprisonment."

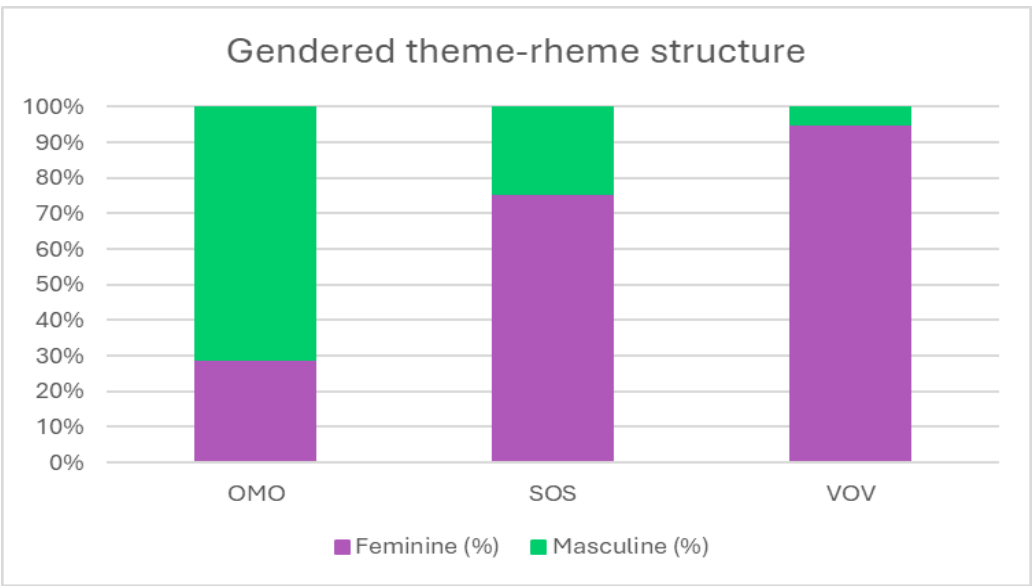
SOS, by contrast, represents men in relatively more active roles. Here both women and men are most frequently portrayed in both active and passive material processes, as in this example (Sex & Samfund [@sexogsamfund], 2023b): "At the Christmas party, a colleague dances closer and closer to Mette from marketing. The colleague rubs against her on the dance floor. When she moves, the colleague moves with her." For context, the gender of the colleague is here indicated in the video where a man is seen dancing and getting closer to a woman.

Figure 3: Percentage third-person feminine and masculine active and passive roles.

With regard to positions of prominence, the theme-rheme structure of the verbal data set was analysed at the sentence-level. Halliday and Matthiessen (2014) describe that authors make choices in regard to what they place in the theme of a sentence. It is therefore a way that the organisations can give prominence to certain participants or meanings and can thus indicate the organisations' concerns. My analysis finds that all three organisations feature gendered representations as the theme, though the frequency varies, as seen in figure 4. OMO does so in 19,6% of 403 sentences, while SOS does in 19,8% of 329 sentences, and VOV does in 16,7% of 120 sentences. While SOS and VOV both more frequently foreground women by representing them in the theme of a sentence, the inverse is the case for OMO, which relatively more frequently places men by placing them in the initial position of sentences.

Figure 4: Differences in gendered theme-rheme structure between organisations.

The analysis of lexical choice focuses especially on the organisations' choices in regard to the representation of women and men. Some posts in the data set, however, do not directly clarify the gender when referring to broader categories, such as victim and perpetrator or accuser and accused. As statistics show (Statbank, n.d.) that the principal victims of sexual assault are women and the principal perpetrators are men, here I treat references such as 'victim' or 'accuser' as lexical choices in the gendered category of 'woman', while choices such as 'perpetrator' or 'accused' are assigned as a lexical choice in the gendered category of 'man'. The reverse of these choices, women being the perpetrators and men being the victims of rape, can also very much be the case. However, both the abovementioned statistics and the contextual information of the posts, such as OMO's mission to defend accused boys and men, lead to the choice of including these terms in the commonplace gendered understandings of them.

The results of the analysis can be seen in table 3 below. It can be seen that OMO refers to women in a range of ways, both as 'women' and 'girls', but also as 'victims' or 'accusers', and less often as 'wife'. SOS' representations of women in large parts are characterised by speech in the first person. VOV almost exclusively represents women and frequently identifies them as 'victims' or by their function, such as being a student or a board member. Men, however, are most frequently identified as 'perpetrators' by the organisation.

Table 3: Overview of the results of the analysis of lexical choice.

OMO Semiotic choices		SOS Semiotic choices		VOV Semiotic choices	
Fem	Mas	Fem	Mas	Fem	Mas
Wom*n (31)	I (68)	I (181)	I (67)	She (28)	Perpetrator* (5)
She (30)	One (Danish: man) (54)	One (Danish: man) (28)	He (47)	Victim* (16)	They (3)
Girl* (21)	M*n (44)	She (20)	You (10)	[Name] (10)	M*n (3)
I (18)	He (30)	You (5)	M*n (6)	Rape victim* (8)	One (Danish: man) (2)
One (Danish: man) (9)	Boy* (23)	Friend* (3)	One (Danish: man) (4)	Activist (3)	More (1)
Some* (7)	[Name] (14)	Wom*n (2)	Boy* (3)	They (3)	He (1)
Rape victim* (7)	They (13)	Girl* (2)	Colleague* (3)	Board member (2)	
Accuser* (6)	One (Danish: en) (4)	[Name] (1)	Person* (3)	Citizen (2)	
Victim* (6)	Defendant* (4)	One (Danish: en) (1)	Many (2)	Front person (2)	
[Name] (5)	Rapist (Danish: voldtægtsforbyrder) (3)	Girlfriend (1)	Some* (2)	Co-founder (2)	
Person* (5)	Accused (3)		Friend (2)	[Username] (1)	
Other* (4)	Brother* (3)		One (Danish: en) (1)	Foreperson (1)	
They (4)	Many (3)		Guy* (1)	You (1)	
You (3)	Rapist (Danish: voldtægtsmand) (3)		Person in question (1)	Communication student (1)	
Injured (3)	Citizen (2)				
Wife (2)	Boyfriend (2)				
Teaching assistant (2)	Human (2)				
50 percent (1)	Guilty (2)				
Complainant* (1)	Son (2)				
One (Danish: en) (1)	Innocent (2)				
Chairman (1)	Person in custody (2)				
	Friend (2)				
	Other (1)				
	Consent-convicted (1)				

In visual representations, the organisation OMO represents men in 37,1% of images and video scenes, while representing women in 40,3%. While different men are portrayed in the images, the only woman portrayed is the chairperson, who frequently appears in posts where she responds to comments. Men, on the other hand, are portrayed in various ways, some of them in blurred black-and-white images, while another tells his story while sitting in front of the camera as though he was being interviewed.

The organisation SOS visually represents male participants in 21,8% and women in 43,6% of the visual elements. Both women and men are represented in various ways in the organisation's posts. Some of the visuals feature women and men in an interview-style setup, where they sit alone in front of the camera, while other posts include more impromptu interviews with festival guests and others again seem like photoshoots. In the images and videos where more than one participant is featured both women and men are assigned an active role visually. This can, for example, be seen in that both women and men are shown in verbal or material actions. It is, however, noticeable that the representatives of the organisation that are shown in the posts, who can be identified by their clothing that is affiliated with the organisation, are most frequently women.

The organisation VOV does not visually represent men and represents women in 13,6% of images. Women are here represented as part of a newspaper article that the organisation shared on their Instagram profile. The images themselves are cropped in the same manner; however the backgrounds, angles and distances are different in each image.

4.2. Hinderances to understanding sexual consent

This part of the analysis focuses on the verbal communication of the three organisations' Instagram posts. By examining the organisations' posts for what is foregrounded, backgrounded or added, this section identifies the presence of rape myths, condescending representations of rape victims, misinformation about consent-based rape provisions, and the portrayal of sexual assault as an individualised experience.

4.2.1. Representation of rape myths

For the analysis of the rape myths represented in the three organisations' verbal communication about sexual consent, each Instagram post was examined in its entirety, as the manifestation of rape myths may at times span over several sentences of the entire post. This also means that several rape myths may be represented in a single post.

The analysis revealed that two out of the three organisations, OMO and SOS, represented rape myths in their Instagram posts, while the only organisation that did not was VOV. However, which rape myths were incorporated varied between the remaining two organisations.

OMO most frequently featured the rape myth of questioning whether the rape took place, but in multiple posts also included the rape myth of narrowing of what constitutes rape. SOS, on the other hand, featured less rape myths overall, and also included different rape myths. SOS' Instagram posts most frequently featured the rape myth of removing the perpetrator's responsibility and the rape myth of blaming the victim.

The first rape myth presented previously, which focuses on blaming the victim, is exemplified in the following Instagram post by SOS from August 23rd, 2023, in which a young woman is speaking: "It's so hard to define, also because I can look back and hear myself saying "We're not going to have sex", perhaps it is being said a little too seductively or flirtatiously." (Sex & Samfund [@sexogsamfund], 2023d). This example also shows how self-blame intersects with victim blame, as the young woman adopts a common trope of victim blaming to describe her own actions in the situation.

A post by OMO from July 5th, 2023, where the organisation states that "It is not only terrible for these boys and men to have their lives ruined, it is also an insult to the real rape victims to have

their experiences equated with something that no one in their right mind would associate with rape.” (Ord Mod Ord [@ordmodord], 2023b), which represents the second rape myth, narrowing of what constitutes rape.

The third rape myth, which focuses on removing the perpetrator’s responsibility is evident in the same post by SOS from the August 23rd, 2023: “So I get that he didn't quite understand that my "no" wasn't a real no.” (Sex & Samfund [@sexogsamfund], 2023d).

Finally, the post by OMO from June 14th, 2023, which says: “We don't believe that women only give false reports, but it happens.” (Ord Mod Ord [@ordmodord], 2023a) shows the fourth rape myth of questioning whether the rape has taken place.

4.2.2. Representation of rape victims

Especially the organisation OMO employ a number of discursive strategies that question the injured party’s victimhood, which both dissuade rape victims from defining a sexual assault as such and defining themselves as victims of sexual assault but also play into stereotypical understandings of rape.

Firstly, the bias that is introduced by encouraging readers to focus on the actions of the rape victims by calling them accusers in newspaper headlines (Franiuk et al., 2008) may also be present in Instagram posts. This can be seen in a post by OMO (2023h) from the August 8th: “It is therefore very difficult to prove one's innocence, as there is usually no objective evidence in these cases to judge from and thus only the allegations of the *accusing party*.” (emphasis added). This is enhanced when the organisation compares accusers or alleged victims to, what they call, real rape victims. This can be seen in a post by the organisation from July 5th, where OMO (2023b) states: “Because as long as any girl or woman can walk into a police station in Denmark and claim to have been subjected to *the same things that actual rape victims are subjected to*, every boy and man will be in danger of being accused and convicted of this crime!” (emphasis added). Not only does this directly question girls’ and women’s victimhood by comparing them to a stereotypical understanding of what a rape victim is but it also plays into the rape myth of narrowing of what constitutes rape (Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023).

Furthermore, OMO also uses the technique of scare quotes, placing both the aggrieved, the perpetrator, and the criminal act in scare quotes. While it is not possible to ascertain in this analysis what the intention of the organisation in using these scare quotes was, both Bohner et al. (2003) and Gutzmann & Stei (2011) conclude that authors frequently use them to indicate that readers should infer an alternative meaning from the word within the quotes or that the author repeats another author's words but is opposed to its previous meaning. In either case, placing the word aggrieved in scare quotes, as OMO (2023h) did in a post from the August 8th, where they state: “Even if this is concrete evidence such as text messages where the *"aggrieved"* themselves acknowledge that there was no assault.” (emphasis added), lets readers know that the organisation is opposed to the notion of an aggrieved or a victim and wishes to reverse the word’s meaning. This also plays into the rape myth of questioning whether the rape has taken place (Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023) by implying that an aggrieved person may not actually be aggrieved.

4.2.3. Misinformation about the consent-based rape provision

In making their disapproval of the consent-based rape provision known, OMO also reproduces misinformation about the provision. OMO (2023g) mischaracterises what is required for consensual sexual interactions, like in a post from September 29th, where a member of the organisation states: “You have to make a declaration of consent on a piece of paper or on video.” The organisation also erroneously states that only men must obtain sexual consent, as only men, according to OMO, have the obligation of clarification (Ord Mod Ord [@ordmodord], 2023f). OMO (2023e) also misrepresents the consequences of being sentenced for rape according to the new provision, which

can be seen in their post on October 2nd, where they state that “[...] you have to practically stop the intercourse throughout and keep asking: do you still want to have sex with me? - if you don’t get a yes all the time, you can in principle be sentenced to up to eight years in prison without parole for rape.”

4.2.4. Sexual assault as an individualised experience

One notable process in the data set, and especially prevalent in the data by SOS, was the process “to experience” (in Danish: “at opleve”). 16 different times, the organisation uses this process to describe young people ‘experiencing’ sexual harassment or sexual violence.

Using the process “to experience” allows the organisations to focus on the sexual assault victim and their perception of the sexual assault, but also risks obscuring the perpetrator and, in the process, removing their responsibility for the assault and placing it on the victim instead. Passive constructions, as well as other ways of communicatively avoiding describing the perpetrator or the sexual assault situation are also used by the organisation in their Instagram posts. For example, in one of their Instagram posts, SOS represents a sexual assault situation as follows: “And there was an experience where we had sex and we had kind of agreed to it, but along the way I kind of change my mind. I express it both verbally and also with my body language. And it still happens.” (Sex & Samfund [@sexogsamfund], 2023a). An example of avoiding mention of the sexual assault itself by focusing on the surrounding situation can be seen in one of SOS’ (2023c) video-based posts here: “And I’m sleeping there [at his place], like, and I don’t remember getting there, but I had somehow found my way there. And then we talked a couple of days later, and he said we had been together.” (clarification added).

4.3. Organisational responsibility

This section explores how the three different organisations handle communicating about sexual consent. Their communication is established multimodally, and the effects of the multiple resources play an important, but occasionally not overtly obvious, role in organisational positioning. The section will employ the multimodal method of the paper to examine the organisations’ use of *Audiovisual elements*, the *Indeterminacy of sexual consent*, and the in- or exclusion of *Expert voices*.

4.3.1. Audiovisual elements

Out of the 25 video-based Instagram posts of the entire data set, in 21, a gloomy mood is created through various audiovisual elements. While these may not be immediately obvious, they play a role in creating the organisation’s chosen mood.

18 of OMO’s 21 video-based posts feature a dark vignette, which frames the individual speaking in the video. This lowers the modality of the colours in the video and reduces the overall palette of the video. Additionally, this vignette also reduces the setting of the video as it is covered by the vignette or fades into the shadow of it. This also has the effect of directing focus towards the individual speaking, as they are framed by the vignette and are the only element of the video which retains higher modality.

Similarly, both the previously mentioned video-based posts by OMO and three of SOS’ video-based posts feature blurring effects that also reduce the modality of the images that have the effect added to them. Contrary to the previously described vignettes however, the blurring filters do not increase focus on the central participant of the scene. Instead, the blurring filter works to obscure the identity of the participant as well as the general setting of the scene. In OMO’s case, the images often feature, what seem to be, distraught men who bury their head in their hands or otherwise look distraught, adding to OMO’s narrative of young men being accused of crimes they did not commit. In SOS’ case, the blurred filter is overlayed over video footage of bedrooms, streets, and night

clubs. Here, the blurred footage seems not so much as a warning as to which consequences the viewer may experience in regard to sexual consent, but more as setting the scene for which circumstances may lead up to situations in which sexual consent is relevant.

Finally, the three video-based posts by SOS also feature music at the beginning and at the end while the blurry video footage is playing. The piece of music chosen by SOS for these three videos is non-rhythmic and non-melodic but rather focuses on a layered sound quality. It features a low-pitched relatively consistent undercurrent and a higher-pitched more irregular overlay. This creates a kind of tension where the undercurrent and overlay at times harmonise and at times mismatch, altogether making for a disjunctive articulation that makes for an uneasy viewing experience. In one of the videos, this music is then abruptly interrupted by another piece of music, which features a heavy beat and repetitive and energetic rhythms. As this video specifically covers sexual consent at parties, the music introduces the theme of the video.

Together, the organisations' choices of audiovisual elements evoke a sense of tension and gravity. This may lead to viewers understanding the topic of sexual consent as potentially dangerous or difficult.

4.3.2. Indeterminacy of sexual consent

With regard to the discursive strategies of fore- and backgrounding (Nørgaard & Jepsen, 2023), many of the organisations' posts foreground feelings of confusion regarding sexual consent and the consent-based rape provision. In some cases, the Instagram posts suggest that the sexual experience in question may fall somewhere in a grey area or that sexual consent can be looked at through a lens of dilemmas, both suggesting that sexual consent is something difficult and complicated. This ambiguous representation of sexual consent could lead to uncertainty among users, potentially hindering their understanding of clear sexual consent. An example of this can be seen in an extract of a video-based post by SOS (2023d) from August 23rd, where a young woman states:

And then suddenly you're at his place and that's where it gets really hard for me. I clearly said no in the build-up to the sex, but I didn't say no once the sex started. I didn't say no on the way home in the taxi and I don't say no at his place. And I didn't say no when he kissed me. That's where it's hard, because I haven't said, "I don't want to" but I also didn't say, "I want to" either. So, I think it's a bit of a grey area.

The example above shows how ambiguity and uncertainty is constructed through repetition of negations, which frames sexual consent as being a possible interpretation of an absence of both affirmation and refusal. Sexual consent therefore becomes a lack of an action instead of an action, which makes it inherently ambiguous. The speaker also explicitly classifies the situation as a grey area, alongside the previous negations, suggesting that the outcome was due to gaps in communication or understanding. This supposed grey area places consent between the no-means-no model and the yes-means-yes model, where the initial refusal should suffice for the former approach and the absence of explicit consent is of concern for the latter. This also adds to the ambiguity, as sexual consent is then based on implication rather than clear communication.

Additionally, 47 out of the 51 total Instagram posts focus on non-consensual sexual situations, while only 4 focus on how to communicate and understand sexual consent. Furthermore, the few posts that do focus on sexual consent are image-based posts with multiple text-heavy slides. Image-based posts may have decreased reach on Instagram, as users now seem to prefer video content. The preference for video content suggests that messages about sexual consent may not be reaching the audience as effectively.

The organisations also do not consistently identify sexual assault as such but frequently refer to it as 'boundary-crossing sexual advances', 'something boundary-crossing', and even just

‘something’. Previous studies have addressed that few survivors of sexual assault feel comfortable calling themselves victims of sexual assault and the organisations may intend to frame sexual assault broader to include those viewers who do not define themselves as victims of sexual assault. However, at the same time, framing sexual assault broadly also invites ambiguity and makes the specific context unclear for the reader. This lack of clarity can dilute the seriousness of the issue and make it harder for viewers to recognize and understand sexual boundaries and consent.

4.3.3. Expert voices

In regard to expert voices, the organisations seem to use the discursive strategy of exclusion. While the organisations obviously produce the videos and expert opinion therefore may inform the posts, none of the organisations, either visually or verbally, represent expert voices in their Instagram posts. Omitting expert voices means that the statements by the represented participants are not clarified with expert opinions. For example, SOS (2023a, 2023c, 2023b) published three videos in succession (August 23rd, 2023, to August 25th, 2023) in which the interviewees draw on rape myths to tell about their personal experiences with sexual non-consent. The videos could well have been ended by inviting an expert on sexual consent to speak about sexual consent and the interviewees’ stories of non-consensual sexual experiences but instead the video ends with short clips of the interviewees spliced together with blurry B-roll footage of young people at parties, in the city or kissing.

Including expert voices could provide authoritative insights, as well as help debunk myths and misinformation around the consent-based rape provision and sexual consent in general. Experts could offer clear definitions, legal perspectives, and practical advice on navigating consent, thereby enhancing the educational value of the posts.

5. Discussion

5.1. Organisational roles in reinforcing or challenging sexual consent messaging

My analysis shows that OMO visually represents women slightly more often than men, while verbally representing men more frequently than women. However, this increased representation of men is relatively more in passive roles than women. OMO’s Instagram posts also feature all four of the rape myths laid out in the IRMA-DK scale (Det Kriminalpræventive Råd & Epinion, 2023), however mostly focusing on the myth of questioning whether the rape has taken place and narrowing of what constitutes rape. Finally, OMO actively promotes misinformation about sexual consent in their posts, where they distort both the facts around practicing sexual consent and the legal consequences of not practicing it while also presenting sexual consent as something generally difficult and dangerous verbally and audiovisually. Overall, OMO promotes the reversal of the consent-based rape provision and focuses on the danger for young men to be accused and sentenced for sexual crimes they did not (knowingly) commit.

While SOS visually represents women twice as much as men and also verbally represents women more frequently than men, the organisation’s verbal representation of men in relatively more passive roles mimics that of OMO. SOS also represents rape myths in their Instagram posts and the ones most frequently featured, though less than OMO, are the myths of blaming the victim and removing the perpetrator’s responsibility. In multiple posts, SOS also presents rape as an individualised experience and obscures the perpetrator by relying on the process of ‘experiencing’ sexual assault. Both audiovisually and verbally, the organisation also presents sexual consent as something difficult or dangerous, which is especially noticeable when the participants speak of the grey areas or dilemmas of sexual consent. Overall, the organisation seems to promote that sexual consent is important and that the new consent-based rape provision is a good change but also that sexual consent is difficult and that sex, maybe especially for young people, can be a grey area.

VOV does not feature men visually and verbally represents men in very few instances. But the organisation still verbally represents men in relatively more passive roles than women. VOV does not feature any of the IRMA-DK scale rape myths. While VOV by and large supports the consent-based rape provision, the organisation principally focuses on the insufficient support for rape victims in Denmark.

5.2. *Gendered responsibility and agency*

Throughlines between the organisations are shown by my analysis to be that women are relatively more often placed in an active role. This could be argued to award women agency in relation to the topic of sexual consent, but it also simultaneously makes sexual consent the responsibility of women.

While communicatively giving women responsibility in relation to sexual consent is not surprising, as women have the responsibility for contraception (Nørgaard & Jepsen, 2023), the ascription of agency, however, is interesting as the main demographic group of victims of sexual assault is women, with the perpetrators of sexual assault, mostly men, arguably have more agency in the situation and the sexual non-consent (the agency) of women is overridden. Simultaneously the data set represents men, by virtue of their more passive roles, as having less responsibility for sexual consent and also having less agency in situations that are related to sexual consent.

Looking at the intersemiotic relations, we can see that OMO's Instagram posts show a discrepancy between their visual and verbal gendered representation. SOS', as well as VOV's, verbal and visual foregrounding of women means that the intersemiotic relations are consistent, but the increased first-person representation of women also seems to coincide with men being represented in more passive roles.

As previously established, while not all men perpetrate sexual violence, the majority of perpetrators are men and the majority of the victims are women. In the data there are a few instances of men representing themselves and there are no instances of men representing themselves in the role of a perpetrator. Most represented women, who are most often the victims of sexual violence, are also hesitant to name or speak directly of the perpetrators. In the Instagram posts a situation hence arises where perpetrators are occasionally spoken about but largely omitted. This, for example, can be seen in the frequent use of the process of 'experiencing' in relation of sexual assault, which allows the individual and the organisation to circumvent naming perpetrators and thereby both individualises and subjectifies sexual assault. It suggests that the experience may only be something the woman perceived as sexual assault and thereby also serves to individualise the experience, as it is now the responsibility of the woman that is foregrounded.

The results of my analysis may not be surprising on a global scale, where research has found similar tendencies in other national contexts. However, the Danish self-understanding frequently advances an image of gender equality and progressive values. My analysis shows that the organisations do not communicate in accordance with this self-understanding. While my analysis only focuses on three organisations and therefore cannot claim to provide an overview of all communication about sexual consent in Denmark. However, Flyvbjerg (2004) notes that strategic, as opposed to representative, case selection can increase generalisability. The analysis takes this into consideration and therefore two organisations that represent either end of the spectrum as far as public opinion about the sexual consent law go, as well as the largest Danish organisation concerned with sexual health were chosen. This was done in an attempt to gain the broadest possible picture of communication about sexual consent by non-profit organisations on social media.

5.3. *Discursive presence of rape myths*

In my analysis, I specifically focused on the representation of rape myths in the organisations' Instagram posts. While all four rape myths of the IRMA-DK scale were represented in the data set,

it was maybe most surprising that SOS, as an organisation that was an advocate for the implementation of the consent-based rape provision, represents rape myths in their Instagram posts. While it is predominantly in the video-based posts that feature interviews in which young Danes speak to their experiences with sexual non-consent, it is still surprising that SOS did not choose to follow up the young participants' statements with clarifications by their own experts. Research exists about sexual assault survivor's hesitancy in labelling the sexual assault that was perpetrated against them as such, and it therefore seems pertinent to both include this information and simultaneously dispel the rape myths that young Danes may rely on to explain away what they perceive to be uncomfortable sexual situations.

5.4. Limitations of the present paper

As there is currently no registry of organisations communicating about sexual consent, the three organisations chosen for this study, despite best efforts to ensure representativeness, may in fact not represent the general communication about sexual consent in Denmark. Nonetheless, this study shows how the three organisations, which had most overlap with the discourse found in newspaper headlines, communicated about sexual consent in the time frame of data collection, giving an insight into some aspects of the communication in the Danish media landscape. This study also focuses on mapping the current understanding and communication of sexual consent, which is why a longitudinal perspective was not included. Examining the change in understanding and the volume of published material surrounding sexual consent would be an interesting avenue of future research. Finally, this study has focused on analysing the final communication product, not the considerations that went into the production of the Instagram posts or the reception of the finished posts by Instagram users.

5.5. Future perspectives: Nuance and clarity

The public discussion in Denmark about sexual consent has often been characterized by a focus on nuance and the complexities of the topic. This emphasis on the grey areas and dilemmas of sexual consent, while important, may inadvertently obscure young Danes' understanding of what sexual consent actually entails.

As highlighted in both the literature review and the analysis, much of the discourse in Denmark portrays sexual consent as a challenging and difficult concept. This portrayal can lead to confusion and uncertainty, making it difficult for individuals to understand clear and straightforward principles of sexual consent. Harris (2018) discusses a similar issue in an American context, arguing that framing sexual consent as inherently difficult perpetuates the common stereotype that sexual assault results from misunderstandings or miscommunications. This stereotypical understanding also feeds into the rape myth of removing the perpetrator's responsibility. While verbal clear communication has been researched, and some suggestions have been given as to how to make sexual health communication more inclusive and clearer, other multimodal aspects of clear communication have yet to be developed. Additionally, it would also be interesting to examine young Danes' perceptions of the analysed Instagram posts in order to better understand what understanding they gain from social media content about sexual consent.

6. Conclusion

This paper provides insights into multimodal discourses about rape myths, sexual consent, and gender roles in Danish non-profit organisations' Instagram posts. The paper's findings highlight how the organisations' communication verbally represent men in relatively more passive roles compared to women. Additionally, the organisations also employ different verbal strategies to represent rape as an individualised experience while simultaneously obscuring the perpetrators. This

perpetuates rape myths and also frequently presents sexual consent as a complex and difficult issue. This focus on difficulty, complexity, and nuance could be argued to hinder a clear understanding of sexual consent and could, alongside the ascription of sexual consent as the responsibility of women, be used as an excuse for sexual violence. The findings highlight a need for organisations to adopt more clear and inclusive communication strategies to improve young Danes' understanding of sexual consent but may also reflect a wider need to reflect on the common Danish self-understanding of having achieved gender equality and progressive values.

References

- Andersen, Tomas Hestbæk, & Alexandra Emilie Holsting (2015). *Teksten i grammatikken* (1st ed.). Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Beres, Melanie (2007). "Spontaneous" sexual consent: An analysis of sexual consent literature'. *Feminism and Psychology*, 17(1): 93–108. <https://doi.org/10.1177/0959353507072914>
- Bindesbøl Holm Johansen, Katrine (2021). 'Seksuelt samtykke og mulige årsager til seksuel vold'. In Tine Søberg, Linda Kjær Minke, & Trine Baumbach (eds.), *Voldtægtssagen - retssystemets akilleshæl* (1st ed.). Djøf Forlag.
- Bindesbøl Holm Johansen, Katrine, Bodil Maria Pedersen & Tine Tjørnhøj-Thomsen (2020). "You can Feel that on the Person"—Danish Young People's Notions and Experiences of Sexual (Non)Consenting'. *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 28(1): 4–17. <https://doi.org/10.1080/08038740.2019.1685593>
- Bohner, Gerd (2001). 'Writing about rape: Use of the passive voice and other distancing text features as an expression of perceived responsibility of the victim'. *British Journal of Social Psychology*, 40(4): 515–529. <https://doi.org/10.1348/014466601164957>
- Bohner, Gerd, Frederike Eyssel & Philipp Süßenbach (2003). 'Modern myths about sexual aggression: New methods and findings'. In *Rape: Challenging Contemporary Thinking - 10 Years On* (pp. 159–171). Taylor and Francis. <https://doi.org/10.4324/9781003163800-14>
- Bouvier, Gwen, & Joel Rasmussen (2022). *Qualitative research using social media*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429319334>
- Christensen, Bjarne (2021). *Unges forhold til og forståelse af samtykke og grænser i seksuelle situationer*. https://sexogsamfund.dk/files/media/document/unges_forhold_til_og_forstaelse_af_samtykke_og_graenser_i_seksuelle_situationer.pdf. Retrieved 21.12.2023.
- CVR API (n.d.-a). *Ord mod Ord - Foreningen for drenge og mænds retssikkerhed i samtykkesager*. <https://cvrapi.Dk/Virksomhed/Dk/Ord-Mod-Ord-Foreningen-for-Drenge-Og-Maends-Retssikkerhed-i-Samtykkesager/43981897>. Retrieved 25.06.2025.
- CVR API (n.d.-b). *Voldtægtsfres Vilkår*. <https://cvrapi.Dk/Virksomhed/Dk/Voldtægtsfres-Vilkaar/41836776>. Retrieved 25.06.2025.
- Danmarks Statistik (2023). *Danmark bruger sociale medier mest i EU*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=46771>. Retrieved 16.06.2025.
- Det Kriminalpræventive Råd & Epinion (2023). *Stereotype forestillinger om voldtægt og holdning til samtykke*. <https://dkr.dk/materialer/vold-og-voldtægt/stereotype-forestillinger-om-voldtægt-og-holdning-til-samtykke>. Retrieved 12.12.2023.
- Dunn, Hailee, & Lindsay Orchowski (2022). 'Gender Equitable Attitudes, Rape Myth Acceptance, and Perceived Peer Approval of Violence as Correlates of High School Boys' Intention to Garner Sexual Consent'. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(21–22): NP19688–NP19705. <https://doi.org/10.1177/08862605211042623>

- Edwards, Katie, Jessica Turchik, Christina Dardis, Nicole Reynolds & Christine Gidycz (2011). 'Rape Myths: History, Individual and Institutional-Level Presence, and Implications for Change'. *Sex Roles*, 65(11–12): 761–773. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9943-2>
- Flyvbjerg, Bent (2004). 'Five misunderstandings about Case-Study research'. *Qualitative Inquiry*, 12(2): 117–142. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>
- Franiuk, Renae, Jennifer Seefeldt & Joseph Vandello (2008). 'Prevalence of rape myths in headlines and their effects on attitudes toward rape'. *Sex Roles*, 58(11–12): 790–801. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9372-4>
- Giles, David (2018). 'Towards a Theory of Media and Affordance'. In David Giles (ed.), *Twenty-First Century Celebrity*. Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-78743-708-120181003>
- Gutzmann, Daniel & Erik Stei (2011). 'How quotation marks what people do with words'. *Journal of Pragmatics*, 43(10): 2650–2663. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2011.03.010>
- Halliday, Micheal, & Christian Matthiessen (2014). *Halliday's Introduction to functional grammar* (4th ed.). London: Routledge.
- Harris, Kate Lockwood (2018). 'Yes means yes and no means no, but both these mantras need to go: communication myths in consent education and anti-rape activism'. *Journal of Applied Communication Research*, 46(2): 155–178. Routledge. <https://doi.org/10.1080/00909882.2018.1435900>
- Hickman, Susan, & Charlene Muehlenhard (1999). "By the Semi-Mystical Appearance of a Condom": How Young Women and Men Communicate Sexual Consent in Heterosexual Situations'. *The Journal of Sex Research*, 36(3): 258–272. <https://doi.org/10.1080/00224499909551996>
- Hust, Stacey, Emily Garrigues Maret, Chunbo Ren, Paula Adams, Jessica Willoughby, Ming Lei, Weina Ran & Cassie Norman (2014). 'Establishing and adhering to sexual consent: The association between reading magazines and college students sexual consent negotiation'. *Journal of Sex Research*, 51(3): 280–290. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.727914>
- Hutchby, Ian (2014). 'Communicative affordances and participation frameworks in mediated interaction'. *Journal of Pragmatics*, 72: 86–89. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.08.012>
- International Planned Parenthood Federation (n.d.). *Sex & Samfund - The Danish Family Planning Association*. <https://Europe.Ippf.Org/about-Us/Member-Associations/Sex-Samfund-Danish-Family-Planning-Association>. Retrieved 25.06.2025.
- Jozkowski, Kristen, Stephanie Sanders, Zoë Peterson, Barbara Dennis & Michael Reece (2014). 'Consenting to sexual activity: The development and psychometric assessment of dual measures of consent'. *Archives of Sexual Behavior*, 43(3): 437–450. <https://doi.org/10.1007/s10508-013-0225-7>
- Knoutsen, Evangelina Kousounadi, Vibeke Asmussen Frank & Maria Herold (2024). 'Uncovering young people's situational construction of sexual consent'. *NAD Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 41(3): 240–259. <https://doi.org/10.1177/14550725231223888>
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (2020). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. (3rd ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003099857>
- Leaver, Tamara, Tim Highfield, & Crystal Abidin (2020). *Instagram: Visual Social Media cultures*. Polity.
- Ledin, Per & David Machin (2018). *Doing Visual Analysis*. London: Sage Publishing.
- Lischinsky, Alon (2018). 'Doing the naughty or having it done to you? Agent roles in erotic writing'. *Porn Studies*, 5(2): 156–174. <https://doi.org/10.1080/23268743.2017.1301215>
- Lonsway, Kimberly & Louise Fitzgerald (1994). 'Rape Myths: In Review'. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2).

- Machin, David & Andrea Mayr (2012). *How to Do Critical Discourse Analysis - A Multimodal Introduction* (1st ed.). London: Sage Publications.
- Martinec, Radan & Andrew Salway (2005). 'A system for image-text relations in new (and old) media'. *Visual Communication*, 4(3): 337–371. <https://doi.org/10.1177/1470357205055928>
- Muehlenhard, Charlene, Terry Humphreys, Kristen Jozkowski, & Zoë Peterson (2016). 'The Complexities of Sexual Consent among College Students: A Conceptual and Empirical Review'. *Journal of Sex Research*, 53(4-5): 457–487. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1146651>
- Nørgaard, Nina (2021). 'From black to green with a dash of New Nordic. The multimodal rebranding of a Danish energy company with global aspirations'. *Social Semiotics*, 33(3): 660–679. <https://doi.org/10.1080/10350330.2021.1919015>
- Nørgaard, Nina & Carole Jepsen (2023). 'Misconceptions: a multimodal study of Danish contraception information'. *Visual Communication*, 22(3): 488–509. <https://doi.org/10.1177/14703572231161803>
- Numanbayraktaroğlu, Sevda (2019). 'The Grammar of Gender Ideology: The Press Coverage of Sexual Violence in Turkey and the Passive Voice'. *European Journal of Turkish Studies*, 28. <https://doi.org/10.4000/ejts.6359>
- Ord Mod Ord (n.d.). *Foreningen for drenge og mænds retssikkerhed i samtykkesager*. <https://www.ordmodord.dk/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023a, June 14). *Det er en vigtig pointe for vores arbejde at slå fast, at vi IKKE støtter voldtægtsforbrydere! Vi ser med stor [Photograph]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CtecG5eMJsK/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023b, July 5). *Gør dig selv den tjeneste at læse vores formand Marianne Stidsens kronik i Berlingske fra den 5. juli 2023 "Ubegrundet [Photograph]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CuU7kgZluSv/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023c, October 1). *Hvordan spille samtykkeloven ind i, at man kan blive uskyldigt dømt? . . . . #retssikkerhed #samtykkeloven #ordmodord #uskyldigdomt #justitsmord [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/Cx3limkocSR/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023d, November 13). *Hvorfor er der den forskel på kønnene? . . . . #retssikkerhed #samtykkeloven #ordmodord #uskyldigdomt #forskelpåkøn #uretfærdighed [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CzmPhEGIND/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023e, October 2). *Hvorfor kriminaliserer samtykkeloven helt almindelig sex? Få svaret i videoen! . . . . #retssikkerhed #samtykkeloven #ordmodord #uskyldigdomt #justitsmord #kriminaliseringafsex [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/Cx58-MyIIBQ/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023f, October 3). *Nogen siger at voldtægtsmænd næsten altid bliver frikendt, og at voldtægtsofre altid bliver tilsidesat - de aner ikke hvad de taler [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/Cx8fB4aoCG5/>. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023g, September 23). *"På grund af samtykkeloven blev jeg uskyldigt dømt for voldtægt" Synes du det er retfærdigt? . . . #retssikkerhed #samtykkeloven #ordmodord #tiktok #uskyldigdomt [Video]*. Instagram. https://www.instagram.com/p/CxiSD_ToBi2/. Retrieved 25.06.2025.
- Ord Mod Ord [@ordmodord] (2023h, August 8). *..paragraf 216-sager handler primært om sympati og følelser, sekundært om jura og beviser. Det er derfor meget svært at [Photograph]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CvrvqMZophX/>. Retrieved 25.06.2025.
- Payne, Diana, Kimberly Lonsway, & Louise Fitzgerald (1999). 'Rape Myth Acceptance: Exploration of Its Structure and Its Measurement Using the Illinois Rape Myth Acceptance Scale'. *Journal of Research in Personality*, 33(1): 27-68.

- <https://doi.org/10.1006/jrpe.1998.2238>
- Popova, Milena (2019). *Sexual consent*. Cambridge: The MIT Press.
<https://doi.org/10.7551/mitpress/12108.001.0001>
- Porter, Andrew, Spring Cooper, Ashley Falcon, Megan Piller, Ritika Modi & Emily Hawver (2024). 'The "memeification" of sexual health communication on Instagram'. *Sex Education*, 25(2): 221-237. <https://doi.org/10.1080/14681811.2023.2300069>
- Roien, Line Anne, Christian Graugaard & Venka Simovska (2022). 'From Deviance to Diversity: Discourses and Problematisations in Fifty Years of Sexuality Education in Denmark'. *Sex Education*, 22(1): 68–83. <https://doi.org/10.1080/14681811.2021.1884060>
- Sciberras, Ruby & Claire Tanner (2024). "Sex is so much more than penis in vagina": sex education, pleasure and ethical erotics on Instagram'. *Sex Education*, 24(3): 344–357. <https://doi.org/10.1080/14681811.2023.2199976>
- Sex & Samfund (n.d.). *Sex & Samfunds historie*. <https://Sexogsamfund.Dk/Om-Os/Historie>. Retrieved 25.06.2025.
- Sex & Samfund [@sexogsamfund] (2023a, August 25). *1 ud af 4 unge har været i tvivl om de har overskredet deres sexpartners grænser. Hør 14 seje unge [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CwXnQyvIz3A/>. Retrieved 25.06.2025.
- Sex & Samfund [@sexogsamfund] (2023b, December 7). *Er grænseoverskridende adfærd mere okay med en nissehue på? 🍷 Det er højsæson for julefester og -frokoster i danske virksomheder [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/C0jl8xcsfbc/>. Retrieved 10.07.2025.
- Sex & Samfund [@sexogsamfund] (2023c, August 24). *Mange unge oplever, at seksuelt samtykke er svært. Og det kan være særligt svært, når der er alkohol og fest [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CwU55fpI93i/>. Retrieved 25.06.2025.
- Sex & Samfund [@sexogsamfund] (2023d, August 23). *Over 50% af unge i alderen 16-29 år har givet samtykke til noget seksuelt, selvom de ikke havde lyst [Video]*. Instagram. <https://www.instagram.com/p/CwR7ZvZIIVC/>. Retrieved 25.06.2025.
- Statbank (n.d.). *Victims of reported criminal offences by type of offence, time and sex*.
- Sundhedsstyrelsen (2018). *Seksuel sundhed*. <https://www.sst.dk/da/udgivelser/2020/Forebyggelsespakke-Seksuel-sundhed>. Retrieved 16.06.2025
- Tesfaye, Mattias (2023). Forslag til Lov om ændring af lov om gymnasiale uddannelser. In *Folketingstidende*. <https://www.ft.dk/samling/20251/lovforslag/134/index.htm>. Retrieved 04.07.2025.
- Thulin, Elyse, Autumn Rae Florimbio, Meredith Philyaw-Kotov, Maureen Walton & Erin Bonar (2024). 'Measuring Electronically Shared Rape Myths: Scale Creation and Correlates'. *Journal of Interpersonal Violence*, 39(1-2): 369–392. <https://doi.org/10.1177/08862605231197140>
- Uhnnoo, Sara, Sofie Erixon, & Moa Bladini (2024). 'The wave of consent-based rape laws in Europe'. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 77. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2024.100668>
- van Leeuwen, Theo (1999). *Speech, Music, Sound*. London: Bloomsbury Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-27700-1>
- van Leeuwen, Theo (2008). *Discourse and Practice*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195323306.001.0001>
- Vestergaard, Jørn (2020). 'The rape law revision in Denmark: Consent or voluntariness as the key criterion?' *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 8(2). <https://doi.org/10.15845/bjclcj.v8i2.3237>

- Voldtægtsfres Vilkår (n.d.). *Organisation*. <https://Offervilkaar.Dk/Index.Php/Organisation/>
Retrieved 25.06.2025.
- Willis, Malachi, Kelli Murray & Kristen Jozkowski (2021). 'Sexual Consent in Committed Relationships: A Dyadic Study'. *Journal of Sex and Marital Therapy*, 47(7): 669–686.
<https://doi.org/10.1080/0092623X.2021.1937417>

Rekontekstualisering af socialsemiotik – fra teori til grundskolens praksis

Grethe Kjær Jacobsen, Foreningen for SFL i Professionerne

Ruth Mulvad, Foreningen for SFL i Professionerne

Abstract: This article explores how social semiotics can be recontextualized from linguistic theory into practical use in Danish primary education. Drawing on M.A.K. Halliday's concepts of register and stratification, Basil Bernstein's theory of recontextualization, and Mary Schleppegrell's pedagogical adaptations, the authors develop a didactic framework designed to support teachers' lesson planning and students' engagement with texts. The framework aims to make complex linguistic theory accessible and meaningful within the constraints and demands of contemporary school practice.

The study addresses a central challenge in education: how to transform theoretically grounded approaches into tools that are manageable for teachers. The proposed model integrates analyses of both verbal and visual texts and emphasizes the importance of subject-specific language practices (disciplinarity). It provides teachers with guiding questions and analytical tools that link semantic meaning to lexico-grammatical resources.

The approach is illustrated through a detailed example of a teacher's preparation for a 2nd-grade Danish lesson based on the picture book *Trylleblik*. The analysis demonstrates how verbal and visual modes construct meaning differently, but at the same time interact to create aesthetic interpretations. The teaching sequence shows how linguistic concepts can be scaffolded through classroom activities.

The article concludes that social semiotics, when recontextualized as suggested, can provide powerful tools for a functional approach to inclusive and inquiry-based teaching. However, wider implementation requires institutional support, collaboration between researchers and practitioners, and further development of accessible teaching resources.

Keywords: socialsemiotik, rekontekstualisering, didaktisk redskab, grundskole, fagspecifik undervisning

1. Introduktion: formål og artiklens opbygning

Socialsemiotikken rummer ikke alene en teori om tegn, *semiotik*, men også om tegnets *betydning i sociale kontekster*. Det betyder at teorien inkluderer anvendelsen af tegnene til betydningskonstruktion (Halliday 1978). I socialsemiotikken ligger denne praksis indlejret i to fundamentale begreber, nemlig i begrebet for sproglig variation i kontekster, *register*, og i modellens lagdeling, *stratificering*, i et *leksikogrammatisk* og et *semantisk stratum* (Halliday & Matthiesen 2014).

Vi skriver os således op imod den såkaldte Sydneyskoles genrepædagogik (Rose & Martin 2012) der har tilføjet en genreteori som omdrejningspunkt for pædagogisk anvendelse (Mulvad 2013, Andersen m.fl. 2015, Maagerø m.fl. 2022). Genreteorien er udformet af J. R. Martin (1992) og indebærer en række væsentlige ændringer af M.A.K. Hallidays sprogmodel, især af begreberne *kontekst*, *register* og *stratificering*, en revision som har været diskuteret bl.a. for sin karakter af koncept lige siden 1990'erne (fx Macken-Horarik 1996; Hasan 2016; Halliday & Matthiessen 2014; Andersen 2013). Genrepædagogikken er blevet ret så udbredt i verden, ikke mindst ved hjælp af en grafisk model, den såkaldte Teaching-Learning-Cycle (TCL) (Disadvantaged Schools Program 1994) idet den gjorde genrepædagogikken enkel at introducere og anvende. Fokus på genre som en trinvist opbygget tekst, defineret af formål, var et effektivt redskab til at øge kvaliteten af elevers tekstskrivning.

Vores udvikling af et didaktisk redskab søger et svar på hvordan vi kan gøre valget af socialsemiotikken meningsfuldt for lærere og elever. I afsnittet *Problemfelt og metode* indkredser vi de krav som undervisningen i en dansk grundskole og dermed også vores udformning af et didaktisk redskab skal imødekomme. Vores *metode* går ud på at sammenkæde M.A.K. Hallidays

sprogmodel, især *register* og *stratificering*, med Bernsteins teori om *rekontekstualisering* for derefter at gøre redskabet praksisrettet med Mary Schleppegrells didaktiske redskab til arbejde med tekster i *kontekst* (Fang & Schleppegrell 2008).

I afsnittet *Hallidays begreb register og Bernsteins begreb rekontekstualisering* gør vi rede for artiklens teoretiske baggrund. M.A.K. Halliday udviklede socialsemiotikken til skolebrug i sit samarbejde med Basil Bernstein i London i 1960'erne (Halliday 1978). Han videreudviklede sin teori om *kontekst* og forklarede med begrebet *register* (Halliday m.fl. 1964) det som hos Basil Bernstein blot var en beskrivelse af at sproglige *koder* er forskellige, afhængigt af konteksten, og at viden ændres når den *rekontekstualiseres* fra en sammenhæng til en anden, fx fra videnskabsfag til skolefag (Bernstein 1996). Vi afrunder dette afsnit med inddragelse af uddannelsesforskere som har videreudviklet socialsemiotikken til uddannelsesbrug i praksis på basis af Hallidays begreber *register* og *kontekst*. I det følgende afsnit, *Rekontekstualisering af socialsemiotikken i dansk grundskole*, uddyber vi hvordan Schleppegrell (2008) har praksisrettet disse begreber, og omsætter det til et didaktisk redskab som kan fungere i en dansk skolepraksis.

I afsnittet *Et eksempel på anvendelse af rekontekstualiseringen: en lærers forberedelsesarbejde* demonstrerer vi hvordan det didaktiske redskab anvendes i praksis i en lærers forberedelse af sin undervisning i 2. klasse i billedbogen *Trylleblik*, og skitserer hvordan lærerens forberedelse atter rekontekstualiseres til den faktiske undervisning i 2. klasse.

Artiklens hovedpointer i afsnittet *konklusion og diskussion* munder ud i en indkredsning af de betingelser som vi ser der skal være til stede for at lærere i grundskolen får adgang til at basere deres undervisning på socialsemiotik.

2. Problemfelt og metode

Et gennemgående problem i uddannelsesverdenen er, hvordan vi får en sådan socialsemiotisk baseret undervisning – der bygger på begreberne *register* og *stratificering* – gjort til en tidsmæssigt overkommelig opgave og et meningsfuldt valg for lærerne.

Hvad overkommeligt og meningsfuldt vil sige, afhænger af hvilke krav en lærer står over for at skulle løse i sin dagligdag. Dansk skolepolitik er konstant underlagt økonomisk årvågenhed: Grundskolen udgør en stor del af den offentlige sektor, hvis størrelse er en evig politisk slagmark. Det mærker lærerne bl.a. på tildelingen af tid til efteruddannelse og forberedelse. Undervisningsmodeller og skemaer kan forekomme fristende som tidsbesparende tilbud, men dansk undervisningskultur er samtidig præget af modvilje mod at få færdige undervisningskoncepter trukket ned over hovedet idet lærerne står ret så fast på metodefriheden. Måske er det derfor at Sydneyskolens genrepædagogik og dens videreudvikling *Reading to Learn* (Rose & Martin 2012) ikke har vundet den store udbredelse i Danmark.

I de seneste årtier er der lagt et øget pres på at lærerne leverer en undervisning der effektivt styrker elevernes faglighed: I og med at der er indført karaktergrænser for adgang til ungdomsuddannelserne, kræver eleverne og deres forældre en effektiv undervisning. Testresultater fungerer ikke alene som en målestok for hvordan det går for den enkelte elev, men også som målestok for lærernes og skolens effektivitet. Samtidig er de pædagogiske strømninger aktuelt præget af begreber som *undersøgende undervisning* og *alle elevers deltagelsesmuligheder* (se fx undervisningsministeriets projekt *Kvalitet i Dansk og Matematik*). For læreren bliver en undervisningsmetode meningsfuld at vælge hvis den kan imødekomme sådanne krav.

Vi kan således opstille en række krav til vores udvikling af et didaktisk redskab. Det skal være enkelt at implementere, og undervisningen skal give plads til lærerens didaktiske kreativitet og passe ind i en undersøgende undervisning hvor eleverne indtager en aktiv, deltagende rolle. Elevernes faglighed skal styrkes så de opnår et brugbart resultat i forhold til deres uddannelsesvalg, dvs. både mht. til karaktergrænsen i centrale fag som dansk og matematik og som gennemsnit af

karaktererne i alle fag. Altså skal redskabet meningsfuldt og enkelt kunne integreres i skolens fagrække.

En af de seneste udviklinger inden for socialsemiotikken i pædagogiske kontekster kan sammenfattes under begrebet *disciplinarity*, introduceret i Christie & Maton (2011): Et fag udgør en særlig måde at vide noget om verden på, og derfor kritiserer Christie og Maton generelle pædagogiske koncepter, fx genrepædagogikken og andre transdisciplinære teorier, fordi de ikke kan indfange et fags underliggende strukturelle principper. Hvordan et fags viden er konstrueret, hvordan det formidles og læres, kræver undersøgelser af de enkelte fag, af hvad der foregår, af hvordan aktørerne positioneres og af måden sproget og andre semiotiske systemer bruges på i læringsprocessen. Det er en sådan fagspecifik synsvinkel vi ser som et muligt svar på de krav som en lærer møder i den danske grundskole i dag (se fx Jacobsen & Mulvad 2022).

Metoden til at udvikle vores didaktiske redskab er at kombinere M.A.K. Hallidays begreber *register* og *stratificering* (Halliday & Matthiessen 2014; Halliday 1978) med Basil Bernsteins begreb *rekontekstualisering* (Bernstein 1996). Vi udvikler redskabet så det både omfatter verbale og visuelle tekster (Painter m.fl. 2014; McDonald 2023; Kress & van Leeuwen 2006). Måden at gøre redskabet let implementerbart på, er at vi anvender Mary Schleppegrells udvikling af praksisnære metoder. I denne artikel fokuserer vi på redskabet til at åbne undervisningstekster med (Fang & Schleppegrell 2008), og altså ikke hele forløbet, fx hvordan læreren etablerer forløbet som en kæde af sprogbrugssituationer hvor resultatet af en aktivitet er grundlag for den næste (Kofoed m.fl. 2021).

3. Hallidays begreb *register* og Bernsteins begreb *rekontekstualisering*

En indgang til at forstå rækkevidden af disse begreber kan være at se på hvordan begreberne *register* og *rekontekstualisering* er blevet til. Vi tager fat i M.A.K. Hallidays samarbejde med uddannelsessociologen Basil Bernstein fra begyndelsen af 1960'erne og frem.

3.1. Halliday og Bernstein

M.A.K. Halliday blev i 1958 ansat på universitetet i Edinburgh i en stilling som lingvist. Det blev slutningen på hans mangeårige forskning og undervisning i kinesisk i Storbritannien og Kina. Undervejs havde hans interesser udviklet sig mere og mere i retning af almen lingvistik.

I Skotland deltog han i et forskningsprojekt sammen med en række lingvister og lærere på forskellige skoler med det formål at udvikle en grammatik som lærerne oplevede kunne bruges til noget. Dette projekt blev grundlæggende for hans livslange arbejde med at udvikle *educational linguistics*. I Edinburgh mødte han første gang uddannelsessociologen Basil Bernstein, og fra 1962 arbejdede de to tæt sammen på University College London. Fra 1976 og resten af sit arbejdsliv ledte M.A.K. Halliday Department of Linguistics ved University of Sydney, men med utallige gæsteophold, kurser og konferencer over hele verden.

3.2. Bernsteins begreb *rekontekstualisering*

Basil Bernstein kredsede i sin forskning om sprogets rolle i socialiseringen i familie og skole: at der findes fælles træk i bestemte socialgruppers sprogbrug, forskellige *koder*, og hvorfor nogle koder passer bedre ind i skolens socialisering end andre. Han søgte svarene på de ulige betingelser i skolens faglige og adfærdsmæssige socialisering af eleverne, især i måden fagene organiseres på, i undervisningens tilrettelæggelse, i lærernes måde at kommunikere med eleverne på, og i tilrettelæggelsen af læringsprocessen. Overordnet set handler det if. Basil Bernstein om hvordan skolens pædagogiske diskurs ser ud og hvordan magtforhold udøves, både strukturelt og sprogligt (Bernstein 1971, 1996).

Basil Bernstein var, siger M.A.K. Halliday (1978), den første inden for sociologien som

tillagde sproget en central rolle. Hans fortjeneste var at dokumentere at skolediskursen og mellemlagsbørns sproglige socialisering er udviklet sådan at de i langt højere grad harmonerer end det er tilfældet for arbejderklassens børn. Årsagen til det er at sproget i familierne bruges forskelligt fordi de to grupper socialiseres forskelligt: sproget skal bruges til noget forskelligt og bliver så at sige tegn på hver sin form for socialisering.

Basil Bernstein udviklede teorien om *rekontekstualisering* til at beskrive baggrunden for at der opstår en diskrepans mellem skolens diskurs og børns socialisering i familien. Baggrunden ligger i at skolefagene har rod i de tilsvarende videnskabsfag, og begrebet *rekontekstualisering* handler om et fags transformering fra videnskab til skolefag.

- Videnskabsfaget bliver til på universiteter og andre højere uddannelses- og forskningsinstitutioner. Det er fagets *produktionsfelt* som altså foregår adskilt fra de personer og det sted hvor det anvendes.
- Et videnskabsfag *rekontekstualiseres* til skolefag, og under dets vej til en anden kontekst undergår det en forandring. Faget skæres til så det passer til skolens rammer: lektioner, lærer-elevforhold, lovgrundlag, formål med at drive skole osv.

Rekontekstualiseringsfeltet består af to lag: der er et officielt felt på statsligt niveau, fx folkeskolelov, fagbestemmelser, eksamensbestemmelse osv., og der er et lag tættere på praksis, pædagogiske institutioner hvor skolefagets pædagogiske og didaktiske dimension udvikles og udformes, fx læreruddannelse, læremiddelforlag – to lag som ikke altid harmonerer. For eksempel er det i Danmark et lovmæssigt krav at der i alle fag skal arbejdes med fagets sproglige dimension (Børne- og Undervisningsministeriet 2020), men det efterkommes sjældent i læremidler og ej heller i læreruddannelsens fagfaglige undervisning.

Problemet for Basil Bernstein var imidlertid, at han ikke kunne eksplicitere de sproglige diskurser. Han kunne alene empirisk påvise, at der var en sammenhæng mellem koderne og elevernes sociale baggrund og navngive koderne: *restringeret* og *elaboreret kode*. *Restringeret kode* betyder, at denne kode er en for snæver socialisering til at gebærde sig i skolediskursen. Arbejderbørnenes sprog er veludviklet til deres sociale kontekst, men ikke til skolekonteksten. Tilsvarende betyder *elaboreret kode* at mellemlagsbørns sproglige socialisering er veludviklet til skolens socialisering. I mellemlagenes socialisering lærer børnene at begrunde, generalisere, argumentere, kort sagt: at tænke og tale på en måde som rækker ud over en konkret situation og sprogbrug som til gengæld karakteriserer arbejderbørnenes sprogbrug. Det gør det lettere for mellemlagsbørnene at begå sig i skolens videnskabeligt funderede diskurs, herunder at tilegne sig fagsproget. Det er således ikke børnenes sprog der er noget galt med, men skolens diskurs. Men Basil Bernstein kunne ikke konkretisere, hvordan denne diskurs ændres, så den tilgodeser alle elever.

3.3. Hallidays begreber register og stratificering

Der hvor Basil Bernstein ikke kunne komme videre, kunne M.A.K. Halliday tilbyde sin socialsemiotiske sprogteori. Med den kan han beskrive hvordan koderne sprogligt og socialt er konstrueret, og han kan påvise hvori det sproglige clash mellem arbejderbørnenes socialisering og skolens videnskabeligt funderede sproglige og sociale diskurs ligger. Børnene mangler altså ikke sprog eller har et forkert adfærdsmønster, men skolen skal udvikle en måde at undervise på som kan rumme alle børn, både socialt og sprogligt.

M.A.K. Halliday udviklede et begreb om sprogbrug, *register*. Det står for sproglig variation: at sproget bruges forskelligt i forskellige kontekster. *Register* blev oprindeligt brugt af sprogsociologer og antropologer til at beskrive forskellig sprogbrug til at opnå forskellige sociale mål, fx socialisering i Ghana og i Ny Guinea (Halliday m.fl. 1964; Halliday 1964/2003; Eggins

2004).

Begrebet *register* indgår i et samspil mellem teorien om sprogets lagdeling, *stratificering*, og om *kontekst*. I det semantiske *stratum* kan vi forestille os forskellige betydninger som vi ved hjælp af sproglige tegn, leksikogrammatiske resurser, kan realisere. Måden betydning kan realiseres på afhænger af *konteksten*: hvad sproget skal bruges til i en given kontekst.

M.A.K. Halliday forfinede begrebet *kontekst* således at han kan indfange hvordan sprogbrugen i en given situation sandsynligvis vil se ud (Halliday m.fl. 1964). Det gør han ved at se på hvordan en bestemt situationstype formes af

- hvad der foregår, *felt*,
- hvem der deltager, *relation*,
- sprogets rolle, *måde*, fx om det er talt eller skrevet.

Vi kan prøve at forestille os en middagssituation omkring familiens spisebord: deltagerne er nære familiemedlemmer, de taler om hverdagens begivenheder, og de bruger sproget uformelt, om konkrete ting, stiller spørgsmål og svarer. Denne mulige sprogbrug i denne situation er det han giver betegnelsen *register*.

Når vi teoretisk har indkredset *situationen* og den mulige sprogbrug i konteksten, *register*, kan vi dykke ned i det sproglige lag og gætte på at i spisesituationen konstrueres det uformelle sprog af pronominer som *du*, *jeg*, specifikke substantiver som *mor*, *Emma* om dem der deltager, næppe af lange nominalgrupper som *den unge datter med det lange, lyse hår sat op i en hestehale*. De taler konkret og specifikt om *skolen*, *min lærer*, *hende på arbejde*, med exoforiske referencer som *den der*, *det der*. Dialogen kører i en serie af spørgsmål, svar og kommentarer som *ræk mig lige den der*, *værsgo*, *uhm*. Det *systemiske* i navnet *Systemisk Funktionel Lingvistik* ligger netop heri: at der er en systemisk forbindelse mellem kontekstvariablene *felt*, *relation* og *måde* og de grammatiske ressourcer i hhv. den *ideationelle*, den *interpersonelle* og den *tekstuelle metafunktion*. Det *funktionelle* ligger i at de leksikalske og grammatiske valg afspejler sprogets funktion i en given kontekst. I middagssituationen fungerer sproget som socialt smøremiddel som får familiens middagssituation til at køre. En konkret analyse af en empirisk middagssituation vil vise hvordan et *register* i praksis realiseres *leksikogrammatisk*.

Figur 1: Stratificering og register: sammenhængen mellem det semantiske stratum, situations-kontekst, register og leksikogrammatik. Frit efter Christie og Derewianka (2008:7).

En socialemiotisk sprogmodel – systemisk funktionel lingvistik

K o n t e k s t	Kultur-/situationskontekst		
	Felt Hvad arena og emne	Relation Hvem roller og relationer	Måde Hvordan talesprog/skriftsprog
S p r o g	Semantik Register: en mulig sprogbrug i en given kontekst konfigureret af Felt, Relation og Måde Tekstaktiviteter og genrer som sociale processer for at opnå formål inden for kulturen		
	Ideationel metafunktion leksikogrammatik	Interpersonel metafunktion leksikogrammatik	Tekstuel metafunktion leksikogrammatik
	<i>Ideationel metafunktion</i> Typer af <i>processer</i> involveret i aktiviteten, <i>deltagerne</i> i disse processer og de omgivende omstændigheder – <i>forbindere</i>	<i>Modus</i> Positionering af læseren; hvad siges der noget om (<i>subjekt</i>) tidsvinkel, modalitet (<i>finit, modusadjunkt</i>)	<i>Thema-rhema</i> Informationsforløb

Vi kan således teoretisk indkredse, hvad der karakteriserer enhver situation og hvordan sproget muligvis vil blive brugt. Og jo mere viden vi har om hvordan sproget faktisk bruges i forskellige typer af situationer, des bedre kan vi forudsige hvilke sproglige ressourcer der vil være i spil. Det gælder forskellige situationer i skolen, i forskellige fag og klassetrin, og i forskellige sociale grupperes forskellige sociale aktiviteter.

3.4. Bernsteins koder og Hallidays educational linguistics

Basil Bernsteins medarbejdere indsamlede et stort empirisk materiale om socialisering og koder i de to socialklasser. Disse stabler af mor-barn-samtaler blev en uvurderlig guldgrube for empirisk eftervisning af børns forskellige sproglige varianter i forskellige typer af kontekster. Sprogforskeren Ruqaiya Hasan analyserede som forskningsmedarbejder på Bernsteins projekt og som professor i Sydney igennem flere tiår mor-barn-samtaler og kortlagde med socialesemiotikken vekselvirkningen mellem sproglig udvikling og socialisering (Hasan 2009). Dermed blev der skabt et empirisk, grammatisk belæg for Bernsteins kodeteori og dokumentation for hvordan forskellige kontekster, semantisk variation, har altafgørende betydning for sprogbrug.

Basil Bernsteins kodeteori og Ruqaiya Hasans teori om semantisk variation blev fundamentet for M.A.K. Hallidays udvikling af hvordan et socialemiotisk fokus på sprogets rolle i uddannelse, *educational linguistics*, kan give alle børn adgang til skolens verden og ligeværdig deltagelse i samfundet (Halliday 2007).

3.5. Hallidays educational linguistics: registerbaseret undervisning

En af de lingvister som i Sydney tidligt udviklede registerbegrebet i *educational linguistics*, var Mary Macken-Horarik (Macken-Horarik 1996; Maagerø m.fl. 2022). Allerede i 1990'erne mødte hun kritik af genrepædagogikken og TLC fra de lærere hun arbejdede sammen med: definitionen af

de forskellige genrer passede ikke til skolens virkelige tekster. Macken-Horarik foretog to fundamentale ændringer: Hun rekontekstualiserede de lingvistiske begreber til en terminologi som ligger så tæt som muligt på lærernes egen praksis og sprogbrug, og hun flyttede didaktikkens omdrejningspunkt fra genre til sprog i kontekst.

Mary Schleppegrell, USA, har fulgt samme spor (Fang & Schleppegrell 2008; Schleppegrell 2004; de Oliveira & Schleppegrell 2015; Maagerø m.fl. 2022). Schleppegrell udforsker hvad der rent faktisk sker i skolens fag og går så tæt som muligt på den kontekstuelle ramme som fagenes register konstrueres i. Hun konkretiserer registeret i det semantiske stratum, den faglige betydning som eleverne forventes at opnå, stiller de typiske spørgsmål som eleverne forventes at kunne besvare og viser hvordan leksikogrammatikkens ressourcer fungerer som redskaber til at give svaret på hvordan eleverne kan skabe den krævede betydning, fx skrive en faglig tekst i faget historie. På den måde får lærerne adgang til at implementere et socialsemiotisk didaktisk redskab med en terminologi som er deres.

4. Det didaktiske redskab: Rekontekstualisering af socialsemiotikken i dansk grundskole

Formålet med at anvende sprogteorien i grundskolen er at den skal formidle et fag: hvordan et fags viden og erfaring videregives sprogligt og typisk også visuelt. Sprogteorien skal anvendes af faglærerne til at formidle netop deres fag – til forskel fra andre fag som bruger sproget på en anden måde fordi det er en anden viden og andre erfaringer der formidles. Socialsemiotikken skal give alle elever redskaber til at arbejde med faget i undersøgelser, til at læse og skrive fagets tekster: give dem redskaber til selvstændigt at arbejde med faget.

Det betyder at sprogteorien skal gøres brugbar for lærerne i de enkelte fag. Lærerne skal opleve og erfare at inddragelsen af sprogteorien passer til deres faglige praksis. Den skal hjælpe eleverne med at give svar på centrale faglige spørgsmål, fx i arbejdet med tekster: Hvordan er teksten opbygget, hvordan fremstilles tekstens verden? Hvilken synsvinkel anlægges? Efterhånden lærer eleverne også selv at stille sådanne faglige spørgsmål. De forskellige fag skal finde de leksikogrammatiske ressourcer som kan give svar på deres fags spørgsmål, og stille de spørgsmål som er defineret af den skolefaglige konteksts *felt*, *relation* og *måde*.

4.1. Rekontekstualiseringsfeltet: stratificering og register

Mary Schleppegrells forskning drejer sig i høj grad om Bernsteins *rekontekstualiseringsfelt*. I samarbejde med lærere har hun rekontekstualiseret sprogteorien til skolens faglige verden og arbejdet indgående med skolefag som historie, engelsk og engelsk som andetsprog. De faglige spørgsmål søger hun i hvert fag at stille så tæt på lærerens skoleverden som muligt således at de fungerer som ledetråd for lærerens faglige arbejde i *reproduktionsfeltet*. Ved hjælp af sådanne *guidende spørgsmål* stilladseres læreren til selv at stille den type spørgsmål som positionerer eleven som aktivt deltagende i sin egen læringsproces – i modsætning til en mere traditionel elevrolle som besvarer af spørgsmål eller som opgaveløser.

Nedenstående skema har fokus på den faglige kontekst for arbejde med en tekst i et fag, fx naturfag, samfundsfag, historie, sprogfag.

Figur 2: Arbejde med tekster. Frit efter Fang & Schleppegrell (2008:62 et passim).

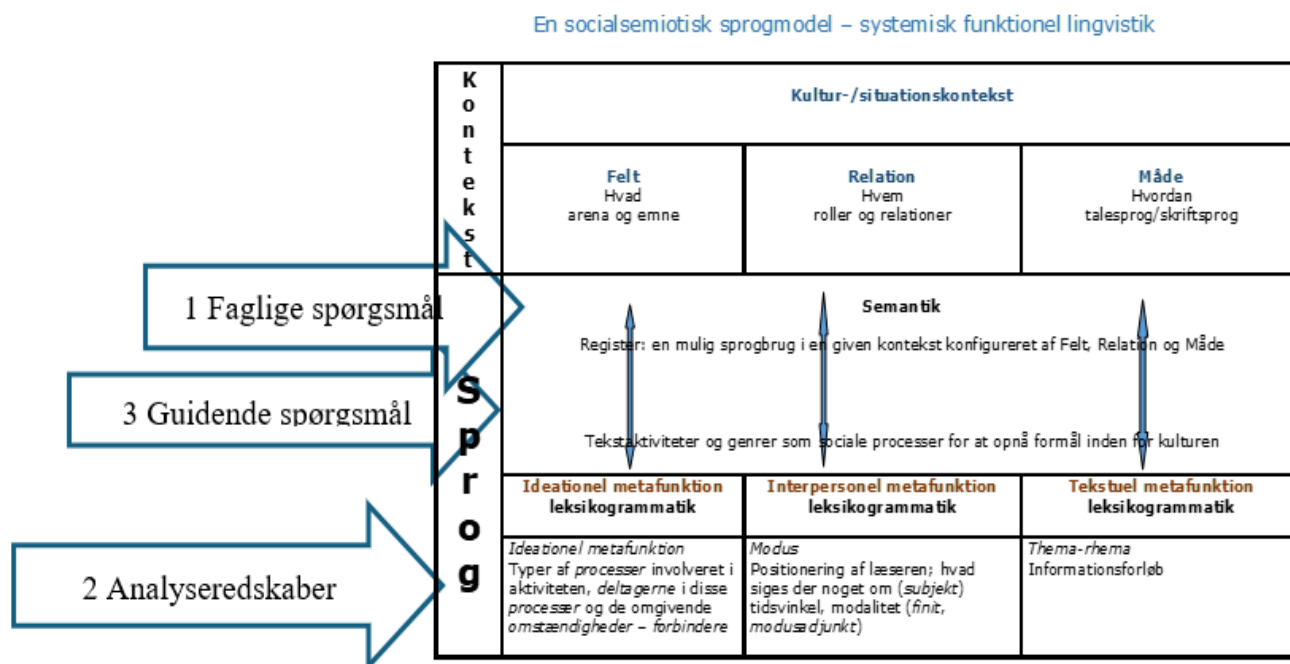
**Det faglige
tekstarbejde**

Faglige spørgsmål	Hvad sker i teksten?	Hvad handler teksten om? Synsvinkel	Hvordan har forfatteren organiseret teksten/kapitel//afsnit?
Leksikogrammatik Analyse	Ideationel betydning Analyser samspillet (konfigurationen) af processer, deltagere og omstændigheder	Interpersonel betydning Hvem eller hvad er tekstens subjekt?	Tekstuel betydning Undersøg teksten: Tekststruktur Tekståbner og Afsnitsåbner
Register Fortolkning: Hvad betyder teksten? (guidende spørgsmål)	Hvem eller hvad fremstilles? Hvad sker/er/ der i teksten? Hvornår og hvor foregår teksten? Hvilke procestyper er mest anvendt? Hvilke procestyper findes? Er deltagerne abstrakte eller konkrete? Hvilke roller har de? Hvilken form for betydning tilføjes i omstændighederne?	Hvad er tekstens fokus? Hvem eller hvad er til stede i teksten? Hvem gør noget? Hvem kommer til orde?	Begynder teksten med et tekstthema, et kort resume af hvad der bliver præsenteret i det følgende? Hvilke afsnits-themaer er valgt? Hvilke mønstre udvikles? Er teksten organiseret efter tid? Sammenligner den? Forklarer den?

I første kolonne ses teksten i den faglige ramme: *det faglige tekstarbejde* som nedenunder udspecificeres i *faglige spørgsmål*, *analyse* og *fortolkning: spørgsmål til teksten*.

I de tre følgende kolonner stilles først de faglige spørgsmål *Hvad sker der i teksten? Hvad handler teksten om?* osv. der skal findes svar på i de følgende rækker. Først analyseres teksten ved hjælp af udvalgte ressourcer i *leksikogrammatikkens* tre metafunktioner, *den ideationelle*, *den interpersonelle*, og *den tekstuelle*. I fx den ideationelle metafunktion skal vi for at få svar på spørgsmålet *Hvad sker der i teksten?* undersøge valg af *deltagere*, *processer* og *omstændigheder*. Denne analyse danner grundlaget for at finde frem til hvad de valgte leksikogrammatiskke ressourcer betyder: hvordan *registeret* ser ud i præcis denne tekst.

Figur 3: Sprogmodellen som planlægningsredskab.

I figur 3 sammenstiller vi Schlepperegrels skema om arbejde med tekster (figur 2) med den socialemiotiske sprogmodel (figur 1). Rækkerne i figur 3 repræsenterer lagdelingen, *stratificeringen*, i socialemiotik:

- Den faglige planlægning begynder i et generelt semantisk fagligt betydningslag ud fra de faglige spørgsmål, pil nr. 1.
- Dernæst dykker planlægningen ned i de leksikogrammatiske ressourcer, pil nr. 2,
- Derefter fortolkes på hvad valget af disse grammatiske ressourcer betyder, dvs. igen op i det semantiske stratum, pil nr. 3.

Bevægelsen går således gentagne gange op og ned gennem sprogmodellens lag, *strata*. De forskellige fags faglige spørgsmål (pil nr. 1) er styrende for udvælgelsen på det leksikogrammatiske stratum (pil nr. 2). Det kan lade sig gøre fordi sprogteorien netop ikke blot er en teori om sprogets tegn (leksikon og grammatik), men også om hvad de betyder: at fx valg af mange *materielle procestyper* giver en tekst præget af handling vs. *relationelle procestyper* som konstruerer en stillestående tekst, fx med definitioner, beskrivelser, o. lign. Det betyder at sprogteorien ikke forsimples eller at der skal opfindes nye begreber, men at teorien selv leverer anvendelsen: der sker en udvælgelse af de sproglige redskaber som er relevante for faget og for en given undervisningssituation. Resultatet af analysen kan så omsættes til guidende spørgsmål (pil nr. 3) som udgangspunkt for udarbejdelse af undervisningen.

4.2. Socialemiotik er en teori om betydningsdannelse, også med andre tegnsystemer

I dansk grundskole indgår at eleverne skal kunne forstå og anvende i massevis af visuelle ressourcer: grafiske fremstillinger, symboler, billeder. I denne artikel vil vi vise hvordan tekst og billede kan spille sammen i en billedbog til børn og hvordan man kan undervise i det.

Sprogmodellen som lærerens arbejdsredskab kan ikke kun anvendes til verbale tekster. Det

leksikogrammatiske stratum er også udviklet med en grammatik for visuelle tegn (Painter m.fl.2013; McDonald 2023; Kress & van Leeuwen 2006). Vi har til brug i en dansk kontekst udvalgt de overordnede begreber og oversat dem til dansk. Skemaet viser de visuelle redskaber som kan anvendes til analyse af visuelle tekster:

Figur 4: Oversigt over visuel grammatik.¹

Ideationel metafunktion	Interpersonel metafunktion	Tekstuel metafunktion
<i>Deltager</i>	<i>Tilknytning</i>	<i>Layout</i>
<i>Processer</i>	<i>Følelser</i>	<i>Det fremtrædende</i>
<i>Omstændigheder</i>		<i>Indramning</i>

- *Den ideationelle metafunktion* har redskaber der udtrykker og udvikler ideer. Fokus er på hvordan 'det der foregår', billedets repræsentation med mennesker, steder og ting bliver repræsenteret visuelt. De semantiske navne på redskaberne er de samme som i verbale tekster, *deltagere, processer og omstændigheder*.
- *Den interpersonelle metafunktion* har i verbale tekster sprog til at udtrykke interaktioner og relationer med andre. Det må nødvendigvis udtrykkes med andre redskaber visuelt. Disse redskaber skal kunne beskrive den visuelle interaktion som udtryk for forholdet mellem karakterer og mellem læser/observatør og karaktererne. Redskaberne kræver derfor en fortolkning. Redskaberne til dette samles i redskaberne *tilknytning* og *følelser*. *Tilknytning* inddrager *fokusering (blik)*, *social afstand og magt/involvering*, og *følelser* inddrager *stemning, personernes udtryk/holdning, styrke, fx størrelse, vinkler og realisme/virkelighed*.
- *Den tekstuelle metafunktion* har fokus på sammenhæng og struktur, og den visuelle organisering har fokus på tre redskaber: *layout*, *det fremtrædende* og *indramning*. Med *layout* ses på rummet illustratoren har til rådighed. I billedbøger er siden eller opslaget opbygget på samme måde som en sætning med et *thema* og *rhema*. I et opslag er det der står på venstre side *thema*, det man går ud fra (typisk det *givne*), og højre side *rhema*, dvs. sædvanligvis den *nye* information som man får om *thema*. Billedets *midte/center* er billedets kerne, den stærkeste og mest dominerende position. Deltagere i *margen* er ofte underordnet centerdeltagerne. *Det fremtrædende* er, som det siger, det fremtrædende i billedet, det der falder i øjnene fx farver, kontraster, størrelser. *Indramning* er det redskab der får læseren/observatøren til at fokusere på en bestemt del af billedet.

De faglige spørgsmål som blev stillet til de verbale tekster, kan på samme måde stilles til de visuelle tekster som lærerens forberedelsesredskab.

¹ Vores oversættelse af de engelske begreber fra Painter (2014) og McDonald (2023).

Figur 5: Arbejde med visuelle tekster. Frit efter Fang & Schleppegrell (2008: 62 et passim).

Det faglige arbejde med billeder			
Faglige spørgsmål	Hvad sker i billederne?	Hvad handler billederne om? Synsvinkel.	Hvordan har forfatteren organiseret billederne?
Grammatik	Ideationel betydning	Interpersonel betydning	Tekstuel betydning
Analyse	Deltagere, processer og omstændigheder	Tilknytning Følelser	Layout Det fremtrædende Indramning
Register			
Tekstspørgsmål	Hvem eller hvad fremstilles?	Hvordan er kontakten mellem karaktererne og karakter og læser?	Hvad er placeret som <i>given</i> information på ventresider?
Hvad betyder teksten?	Hvornår og hvor foregår billedet?	Hvordan er billedbeskæringen?	Hvad er placeret som <i>ny</i> information på højresider?
(guidende spørgsmål)	Er deltagerne En del af en realistisk verden?	Hvordan er den vinkel hvormed læseren ser billedet?	Hvad er placeret på billedets/sidens midte og margener?
	Er der symboler – ting farver?		Hvad er fremtrædende: farver, kontrast, størrelse...?
			Hvordan er indramningen af billedet?

Med disse to parallelt opbyggede skemaer bliver det enklere at sammenstille analyser af tekster der indeholder både verbale og visuelle tekster, og dermed undersøge hvor de konvergerer og divergerer, fx også i et arbejdet med en billedbog som vi gør i denne artikel.

5. Et eksempel på anvendelse af det didaktiske redskab: en lærers forberedelsesarbejde

Hvordan en dansklærer forbereder undervisningen i en 2. klasse, illustreres i det følgende. Eleverne skal arbejde med billedbogen *Trylleblik* af Ane Bjørn (2021).

Billedbogens handling fortælles i to spor. Billedsiden følger som et kamera en pige som sammen med sin familie er på flugt. Pigens familie består af far, mor, bedstemor, en lillebror og deres hund. De flygter fra et hjem i ruiner, og på flugten undervejs fortælles om de farer de oplever på vejen mod et nyt liv et fredeligt sted. Verbalteksten fortælles af pigen. Hun har lært at bruge det hun kalder et trylleblik af sin bedstemor. Med dette trylleblik finder hun mod og håb i de omgivelser der er omkring hende. Bogen består af 12 dobbelttopslag.

5.1. Lærerforberedelsen

En lærerforberedelse foregår i to trin. Det første trin er at lave en socialsemiotisk analyse af det valgte undervisningsmateriale. Formålet er på et grundigt fagligt grundlag at få overblik over materialets muligheder for at kunne fastsætte klassens undervisningsmål og udvælge de sproglige redskaber som eleverne skal anvende for at opnå disse mål. Det andet trin i forberedelsen er tilrettelæggelse af undervisningen i den konkrete klasse.

Sprogmodellens *stratificering* og *register* ligger til grund for analysearbejdet, som pendler mellem hvilken betydning de faglige spørgsmål formulerer og hvilke leksikogrammatisk redskaber som kan give svar på disse (se figur 3).

I faget dansk er formålet med at læse litterære tekster at ”fremme elevernes oplevelse og forståelse af litteratur og andre æstetiske tekster” samt ”øge deres forståelse af deres omverden (...)” (Børne-undervisningsministeriet 2019). Gennem litteraturen skal eleverne undersøge og blive

klogere på verden og se verden ud fra forskellige perspektiver.

Lærerens faglighed og didaktiske viden er hele tiden grundlaget for de mål der sættes for en konkret undervisning. Målene skal være i overensstemmelse med de lovbestemte faglige målsætninger og på hvert klassetrin pege frem mod mere avancerede mål. Således skal fx det faglige arbejde med tekststruktur i en 2. klasse rumme de første elementer til at analysere og fortolke mere komplekse litterære kompositioner sådan som de er angivet i faghæftet.

Med billedbogen *Trylleblik* af Ane Bjørn får eleverne mulighed for at arbejde med en fortælling hvor ord og billeder fortæller hver sin historie, altså to forskellige perspektiver. Inden for kompetencemålene for fortolkning efter 2. klasse vægter læreren at forløbet bidrager til målene at ”Eleven har viden om enkel poetisk sprogbrug og billeder samt (...) har viden om tema, genre, forløb og personskildring” (Børne- og Undervisningsministeriet 2019:10).

I denne 2. klasse skal eleverne lære de første sproglige redskaber til at analysere litterære verbale og visuelle tekster. Læreren målretter sit undersøgelsesarbejde i relation til formålet med at læse litterære tekster i indskolingen og sin viden om denne 2. klasse.

De faglige spørgsmål som læreren stiller til teksten (jf. figur 2 og 3), er:

- Hvordan er bogen organiseret?
- Hvad er bogens handling/indhold – hvad sker der i billeder og tekst?
- Hvilken synsvinkel har bogen?

Med udgangspunkt i denne analyse udvælger læreren klassens undervisningsmål og de sproglige redskaber som eleverne skal anvende for at opnå de faglige mål, for til sidst at tilrettelægge den konkrete undervisning, herunder udforme de guidende spørgsmål som hun vil bruge i undervisningen.

5.1.1. Undersøgelse af billedbogen

Det følgende er lærerens analyse af først billedbogens tekst- og billedside hver for sig. Hun undersøger hvordan teksterne er struktureret, *tekstuel metafunktion*, dernæst hvordan de hver især konstruerer tekstens fiktive verden, *ideationel metafunktion*, og hvilken synsvinkel de anlægger på den verden som fremstilles i billedbogen, *interpersonel metafunktion*. Konkluderende sammenstilles de to sider: hvordan hænger de sammen? Er det samme blik på verden de fremsætter, altså hvor konvergerer de og hvor divergerer de?

5.1.1.1. Hvordan har forfatteren organiseret billeder og tekst? Tekstuel metafunktion

I litterær tekstanalyse spiller komposition og tekstopbygning, *genre*, en central rolle. I analysen med redskaber fra den tekstuelle metafunktion analyseres historiens *forløb*, både på billed- og tekstsider. I 2. klasse skal grunden lægges til i de ældre klasser at arbejde mere systematisk med komposition og forløbsmodeller, fx berettermodellen fra anslag via point of no return og klimaks til udtoning. Ved hjælp af analyseredskaber fra den tekstuelle metafunktion kan eleverne lære hvordan sådanne litterære greb konstrueres sprogligt og visuelt.

Organiseringen af bogens billedside analyseres med redskaberne *layout*, *det fremtrædende* og *indramning*. Disse redskaber undersøger hvordan billedsiden er visuelt sammensat, og inddrager også hvor verbalteksten er placeret. Denne analyse giver et indblik i hvad den visuelle tekst drejer sig om: hvad læseren skal rette sin opmærksomhed imod. I analysen af verbalteksten ser vi også på tekstens organisering. Hvordan verbalteksten er struktureret, afspejler hvad teksten gør: hvordan vi skal forstå hvad den betyder.

5.1.1.2. Analyse af organiseringen af den visuelle tekst

Layout. Gennem hele bogen vises billederne i dobbelte opslag. I opslagene skifter den *givne*

information på venstresiderne mellem at indeholde verbalteksten eller bestå af billedteksten alene. Der hvor der sker en ændring i familiens flugthistorie, sættes verbalteksten i rhema, som *ny* information på højresiderne (opslag 5, 8, 9 og 12). Den visuelle tekst er altid med på højresiderne da den i de fleste tilfælde fylder hele opslaget hvilket betyder at selve historien om familiens flugt er i fokus. Dette understøttes af at historiens personer altid er placeret enten midt på opslaget eller midt på siden.

Det fremhævede. Billederne er grå, lette blyantstegninger hvor intet er specielt fremhævet. Det giver en alvorlig stemning, men også en afstand til en svær og uhyggelig historie. Personerne virker realistiske: de er tydelige og fremtræder i størrelse tilpasset billedets kontekst. Fra andet opslag er de ting pigen, bedstemoren, lillebroren ser med trylleblikket, fremhævet med klare pastelfarver som giver en lys og let stemning. Et billede skiller sig i denne sammenhæng ud, nemlig opslag 7, som er det sidste billede hvor bedstemoren optræder: ting og områder i billedet er ikke blot fremhævet som i de andre billeder, men har kraftige farver og signalerer på den måde en ændring, måske en fare.

Indramningen. Alle bogens dobbeltsidede opslag danner ét billede og er uden indramning. Dette giver en oplevelse at et flow hvor læseren inviteres ind i historiens verden.

Den visuelle tekst er en kronologisk fortælling om en families flugt som har fokus på hvordan familien klarer sig gennem flugten. Anvendelsen af trylleblikket som præsenteres i bogens andet opslag, får det som blikket rettes imod, til at lyse op i farver og fremstår dermed smukt. Læseren inviteres med til følge anvendelsen af trylleblikket på denne rejse. Disse oplyste detaljer står i kontrast til de farveløse omgivelser som med de lette blyantstegninger sikrer at læseren holdes lidt på afstand af den alvorlige stemning.

5.1.1.3. Analyse af organiseringen af bogens verbaltekst

Billedbogens verbale side er her gengivet som en sammenhængende tekst:

Figur 6: Verbalteksten i de 12 opslag.

1. Vidste du at hvis man lukker det ene øje og dækker for det med to fingre så får man trylleblik
2. Det har lært min bedstemor mig.
3. Sammen kunne vi se solopgangen mellem støvet og stjernehimlen bag skyerne, når ingen andre kunne
4. Nogle gange så vi film i loftet over hendes seng, mens de andre sov. Vi så sørgelige film og sjove film og film som ingen havde lavet endnu. Bedstemor lo så madrassen gyngede.
5. Der findes mange magiske ting i verden, selv på de mest umulige steder, men man kan kun se dem, hvis man ved, hvordan man skal kigge.
6. Men med mit trylleblik kan jeg se grønne marker og frie fugle og åbne veje forude.
7. Jeg kan se et højt slot med gyldne søjler og bløde, grønne tæpper. Jeg kan se mors varme favn, og bedstemors kinder der gløder.
8. Jeg kan se havfruer i dybet.
9. Jeg behøver ikke mit trylleblik for at se, at far er stærk.
10. Men når min lillebror er ked af det, viser jeg ham, hvordan han kan se skønhed lys og håb.
11. De andre kan ikke se det. For ingen har vist dem, hvordan man bruger trylleblik. Min bedstemor har vist det til mig.
12. Nu har jeg vist det til dig

Analysen af tekststrukturen undersøger vi ved at stille dette spørgsmål til alle opslag: *Hvad gør teksten i dette opslag?* Vi er således ikke interesserede i blot at kategorisere de enkelte afsnit, fx som indledning, midte og slutning eller anslag, *point of no return*, udtoning. Vi er interesserede i at

dokumentere hvad de hver især gør, afsnittene *klassifikation* og *beskrivelse*, og tilsammen i den *informerende beskrivelse* (Mulvad 2012a):

Figur 7: Tekststruktur: betydning af organisering.

Opslag	Verbaltekst – Trylleblik	Hvad gør de enkelte opslags verbaltekst
Opslag 1	Vidste du, at hvis man lukker det ene øje og dækker for det med to fingre så får man trylleblik?	Klassifikation Teksten åbner med at invitere læseren ved at opstille et direkte spørgsmål til læseren. Sammen med opslag to fungerer det som en afgrænsning af hvad bogen drejer sig om: trylleblik.
Opslag 2	Det har min bedstemor lært mig.	
Opslag 3	Sammen kunne vi se solopgangen mellem støvet og stjernehimlen bag skyerne, når ingen andre kunne	Beskrivelse Et eksempel på hvad pigens trylleblik kunne.
Opslag 4	Nogle gange så vi film i loftet over hendes seng, mens de andre sov. Vi så sørgelige film og sjove film og film som ingen havde lavet endnu. Bedstemor lo så madrassen gyngede.	Beskrivelse Endnu et eksempel på hvad trylleblikket kunne og gjorde.
Opslag 5	Der findes mange magiske ting i verden, selv på de mest umulige steder, men man kan kun se dem hvis man ved, hvordan man skal kigge.	Klassifikation Hvad et trylleblik er og kan: generalisering af fænomenet trylleblik.
Opslag 6	Men med mit trylleblik kan jeg se grønne marker og frie fugle og åbne veje forude.	Beskrivelse Et eksempel på hvad trylleblik kan.
Opslag 7	Jeg kan se et højt slot med gyldne søjler og bløde, grønne tæpper. Jeg kan se mors varme favn, og bedstemors kinder der gløder.	Beskrivelse Endnu eksempel på hvad et trylleblik kan.
Opslag 8	Jeg kan se havfruer i dybet.	Beskrivelse: eksempel
Opslag 9	Jeg behøver ikke mit trylleblik for at se, at far er stærk.	Beskrivelse: eksempel
Opslag 10	Men når min lillebror er ked af det, viser jeg ham, hvordan han kan se skønhed, lys og håb	Beskrivelse: eksempel
Opslag 11	De andre kan ikke se det. For ingen har vist dem, hvordan man bruger trylleblik. Min bedstemor har vist det til mig	Konklusion
Opslag 12	Nu har jeg vist det til dig	

Strukturen i teksten er lidt overraskende ikke en kronologisk fremadskridende fortælling fra en begyndelse til en slutning. Verbaltekstens formål er ikke at fortælle en historie, fx om en flugt. De første fire opslag er skrevet i datid som man forventer i en fortælling, men strukturen er ikke organiseret efter tid. I stedet får vi efter en indledende klassifikation (opslag 1 og 2) to eksempler på hvad pigen og bedstemoren brugte trylleblikket til (opslag 3 og 4). Opslag 5 angiver et vendepunkt i fremstillingen: Det er det opslag hvor familiens flugthistorie starter: verbalteksten er placeret i rhema, som en *ny* information. Ydermere skiftes der tempus: fra dette opslag er resten af bogen i nutid: i opslag 5-8 er det en generel nutid, men i opslag 9-10 bliver nutiden brugt til at læseren drages ind i bogens tid som om vi befinder os på flugten sammen med bogens personer. Heller ikke denne del er organiseret kronologisk: opslag 5 er en ny klassifikation som eksemplificeres i opslag

6-10. I princippet kan de forskellige beskrivelser byttes rundt, ligesom de kan i en informerende beskrivelse:

- Klassifikation: tekstens thema²
  - To beskrivelser, eksempler
- Klassifikation: nyt afsnit, generalisering af tekstens tema
  - Fire beskrivelser, eksempler
- Sammenfatning/konklusion: griber tilbage til tekstens tema

Teksten er struktureret som en informerende beskrivelse der falder i to dele:

- en del om hvad trylleblikket er og hvordan pigen og bedstemoren brugte det
- en del med eksempler på hvordan hun har brugt det på flugten.

Det teksten gør, altså dens formål, er at informere om hvad et trylleblik er og kan. Og i konklusionen får læseren så at vide at nu har du den viden der skal til for at bruge det på dine egne eksempler.

5.1.1.4. Hvad sker der i billeder og tekst? (Ideationel metafunktion)

Personkarakteristik fylder meget i dansk litterær analysetradition: hvordan personer fremstilles og deres relation til hinanden, og allerede her i 2. klasse skal eleverne have viden om personschildring. Til det tager man også fat i hvordan personer agerer i forhold til hinanden og deres omverden, og under hvilke forhold det sker. Ofte inddrager man her også analysebegreber som *tid*, *sted* og *miljø* for at forstå persongalleriet i den fiktive verden. Heri ligger også nøglen til at forstå *temaet* der i mange litterære tekster typisk handler om forhold mellem mennesker og omgivelser i en særlig verden. Ved hjælp af ressourcer fra den ideationelle metafunktion kan vi sprogligt forankre en fortolkning af hvad tekstens fiktive verden er, og hvordan den i denne bog er konstrueret poetisk i sprog og billeder (jf. figur 1, 2 og 3).

Bogens visuelle og verbale opslag analyseres med det formål at få afdækket hvad det er for en fiktiv verden der fremstilles. Dette gøres i billedteksten ved at finde tekstens *deltagere*, *materielle processer* og *omstændigheder*, og i den verbale tekst analyseres teksten ligeledes ved at finde *deltagere*, *processer* og *omstændigheder*. Analysen dokumenterer hvordan sproget, både verbal- og billedsprog, i en litterær tekst konstruerer tekstens indhold: hvilke personer der deltager, hvad de gør og under hvilke omstændigheder.

5.1.1.4.1. Analyse af den visuelle teksts indhold

De vigtigste *deltagere* er familiens medlemmer og deres hund, samt hvad de ser og møder på deres flugt. De farvede billeders *deltagere* viser hvad og hvem pigen kan se med trylleblikket, enten selv eller sammen med bedstemoren og senere lillebroren. Både de *deltagere* der er blyantstegnede og de der er farvede, er konkrete og passer ind i konteksten.

Processerne fortæller hvad familien *gør*, fx *går*, *kører*, *rejser*, *står*, *sejler*, *kører*, *ser*. Hvad de *har* og *er* vises ved de ting de bærer, har på, hvordan de ser ud osv.

Omstændighederne konkretiserer hvor det forgår: hvor de er i begyndelsen af fortællingen fx i et hus uden vinduer, og senere flugten og hvilke flugtveje familien anvender, fx er de på havet, i et modtagecenter. Men det konkretiseres ikke hvilken katastrofe der er tale om, eller hvornår de

---

² Tekst- og afsnitsthema fungerer på samme måde som sætningsthema: den første sætning i en tekst eller et afsnit angiver hvad teksten/afsnittet drejer sig om, jf. tekstlingvistikkens: topic sentence.

begivenheder som er udgangspunktet for flugten, har fundet sted. Derved almenføres teksten.

5.1.1.4.2. Analyse af verbaltekstens indhold

Deltagere: De deltagende personer er jeg, pigen, og familiens personer, bedstemoren, lillebror, mor og far. Der er mange personlige pronomener der henviser til familien, men også til læseren, *du, dig*, og til mere ubestemte grupper, *de andre*. Ting der deltager i processerne, er *trylleblikket* og det der ser, fx *solopgangen mellem støvet*, men også hvad trylleblikket kan frembringe, fx *film, magiske ting, havfruer, skønhed, lys og håb*.

Procestyper:

Materielle processer:	<i>lukker, dækker, sov, gyngede, havde lavet, viser, har vist, har vist, har vist, gløder</i>
Mentale processer:	<i>vidste, har lært, se, så, så, se, ved, kigge, se, se, se, se, behøver, se, se, bruger</i>
Relationelle processer:	<i>får, findes, er, er</i>
Verbale processer:	<i>lo</i>

De materielle processer bruges til at beskrive hvad der sker i omverdenen: *nogle sover, madrassen gyngede*, eller noget pigen gør, fx *lukker et øje, dækker det andet til*. De materielle processer bruges her ikke til at drive en handling frem, men beskriver hvad nogen gør. Der er heller ingen dialog: af verbale processer er kun *lo* som beskriver bedstemorens reaktion på fantasifilmene, ligesom der ikke er lange beskrivelser af hvordan noget er, fx den farlige og uhyggelige lange rejse over havet i en lille robåd. Det overlades til læseren.

Hovedvægten af *processerne* er mentale med pigen som aktør: hun har *lært* noget, og *ser* en masse med trylleblikket. På den måde får læseren at vide at det, trylleblikket gør, er at påvirke pigen mentalt. Men hvilke følelser og stemninger der har sat sig i hende, beskrives ikke direkte, fx at det gjorde hende glad, ked af det, bange eller lignende. Følelser og sindstilstande må vi i stedet selv udlede af det man på billedet kan se, farves med trylleblikket: positive ting som skønhed, lys og håb, havfruer, men også tegn på bedstemorens død, hendes glødende kinder. Det åbenlyst positive behøver hun imidlertid ikke at trylle frem, fx at faren er stærk. Men alle disse ydre tegn må vi selv omsætte til følelser og stemninger som på tekstsiden kunne have været udtrykt med mentale processer – hvis det altså havde været bogens ærinde.

Omstændighederne er få og konkrete, *med to fingre, til mig, til dig*, og enkelte *betingelser* og *følger*: *hvis man ved, hvordan man skal kigge; for at se, at far er stærk*. Også sådanne sammenhænge må læseren selv drage.

Verbalteksten inviterer læseren med ind i en piges oplevelse med det redskab hendes bedstemor har lært hende, trylleblikket. Sproget er konkret når hun fortæller om sine erfaringer med trylleblikket. Den er præget af mange mentale processer: oplevelser, mens beskrivelser af den ydre verden ikke optræder i teksten. Ej heller er der noget om de omstændigheder som de lever under: de omstændigheder der er, er knyttet til hvordan trylleblikket anvendes.

5.1.1.5. Hvilken synsvinkel har billeder og tekst? (Interpersonel metafunktion)

Med synsvinkel tænkes der i traditionen for litterær tekstanalyse især på fortælleteknik: er det en første- eller en tredjepersonsfortæller? Hvor ses historien fra, inde- eller udefra, samtidig eller bagud, evt. forud? Men der tænkes også på fortællerens holdning til den fiktive verden: Er fortælleren pålidelig, subjektiv eller objektiv? Og hvad betyder det for læseren hvor teksten ses fra? Det er områder af litterær tekstanalyse som tages op på de ældste klassetrin, men synsvinkel er central for fortolkningen også af denne tekst.

De interpersonelle ressourcer som ville kunne forankre sådanne iagttagelser i tekstens

sproglige konstruktioner, er mange, men læreren vælger her under hensyntagen til at det drejer sig om en 2. klasse, at nøjes med at undersøge tekstens verbaltekst med redskabet *subjekt* for at se hvem der tildeles en rolle som dem historien handler om: hvem får lov til at gøre noget, sige og tænke noget, hvem eller hvad er til stede, er noget og har noget?

Synsvinklen i den visuelle tekst analyseres alene med redskabet *tilknytning* under hensyntagen til at undervisningen er i en 2. klasse. *Tilknytning* inddrager *fokusering (blik)*, *social afstand* og *magt/involvering*. Med disse redskaber kan man fortolke forholdet mellem læseren og teksten.

5.1.1.5.1. Synsvinklen i billedteksten

Fokusering. De to første opslag viser pigen først bagfra, derefter forfra. Bogens sidste billede skaber direkte kontakt til læseren ved at den overlevende familie er placeret i midten: en stærk forbindelse som inviterer læseren til at observere og lære af hendes historie. I den mellemliggende visuelle historie følger vi som observatører pigens og familiens flugt.

Social afstand. De to første billeder er beskåret så de fremstår som et supertotalt klip. Der er fokus på pigens handling: hun viser hvad et trylleblik er og kan. Resten af billederne er supertotale. Som læser er man langt væk fra motivet/handlingen og man får et overblik over både omgivelser og personer. Historien præsenteres således for læseren som en iagttager der observerer begivenhederne på afstand, samtidig med at der er overblik over omgivelserne og de deltagende personer, hvem de er og hvad de laver.

Magt/involvering. Den 'kameravinkel' hvormed læseren ser billedet, er på samme niveau som læseren, altså et *normalperspektiv*. Dette perspektiv signalerer objektivitet samt hjælper os med at komme tæt på historien. Læser og bogens personer er i øjenhøjde og etablerer en lighed og opbløder afstanden mellem billede og læser.

Bogens billedside har en ydre synsvinkel og historiens handling holder både læseren tæt på og langt væk gennem billedbeskæring og vinkel: et billemæssigt greb der fører læseren tæt på personerne uden at involveringen bliver for tæt.

5.1.1.5.2. Synsvinklen i verbalteksten

Synsvinklen i verbalteksten er anderledes end i billedteksten: Det er pigen der er subjekt, hende der ser, får vist, har ydre blik sådan at læseren iagttager det som pigen ser, gennem hende. Hun fortæller om *mit* trylleblik, *min* bedstemor. På den måde bliver man draget ind i historien, som ses med pigens øjne.

5.1.1.6. Hvordan den visuelle og den verbale tekst deler 'arbejdet' med at skabe mening (tekstuel, ideationel og interpersonel metafunktion)

I det følgende sammenstiller vi de separate analyser af hhv. billed- og tekstsider. Vi ser først på hvordan de to sider hhv. adskiller sig fra hinanden, *divergerer*, og hvordan de fungerer sammen, *konvergerer*. Ovenstående analyser har allerede vist at de to sider fremstår separate når de anskues hver for sig. En umiddelbar oplevelse ved læsning af bogen giver derimod indtrykket af at de to sider ikke står i modsætning til hinanden. Hvorfor fungerer det sådan? Hvorfor har forfatteren valgt at gøre det sådan? Hvilken litterær kvalitet ligger heri?

5.1.1.6.1. Teksterne divergerer:

Metafunktion

Tekstuel

Den visuelle tekst er organiseret som en fortløbende fortælling der drejer sig om en families flugt, og læseren inviteres med til at følge anvendelsen af trylleblikket

på denne rejse. Verbalteksten informerer om hvordan og til hvad man bruger et trylleblik selv i de mest umulige situationer. Verbalteksten er en poetisk beskrivelse af trylleblikket og står i modsætning til den visuelle tekst, som er en kronologisk fortælling der viser ødelæggelser, flugtveje, fare, tab og død.

Ideationel

Den visuelle tekst er Den visuelle tekst er fortalt med blyantstegninger og fortæller den fortløbende historie om en families flugt fra et hjem i kaos til et fredeligt sted. De farveløse billeder fremstiller den reale virkelighed, og heroverfor står så billederne med farve der viser kontrasten til den rå virkelighed. Verbalteksten beskriver hvad et trylleblik er og gør, og især de ydre tegn for pigens tanker og indre oplevelser.

Familiens personer deltager i begge tekster, men har ikke samme funktion. I den visuelle tekst er familien og deres livsvilkår centrum for fortællingen, mens familien i verbalteksten er statister i beskrivelsen af trylleblikket.

I den visuelle tekst driver de materielle processer handlingen frem. Vi ser at de flygter, rejser, sejler, mens de materielle processer i den verbale tekst beskriver hvad der sker omkring dem, fx *lukker* det ene øje, *madrassen gyngede*.

Omstændighederne i den visuelle tekst viser historiens miljø. I hvert opslag har man visualiseret stedet som har betydning for historiens handling. Den verbale tekst har derimod få omstændigheder. Disse beskriver ikke miljøet, hvor historien forgår, men angiver *midler, betingelser og følger*, som har med trylleblikket at gøre. Den visuelle tekst kan i princippet skiftes ud med en anden historie, som har brug for et trylleblik.

Interpersonel

Den visuelle teksts synsvinkel er en ydre synsvinkel. Læseren inviteres med til at observere familiens historie og de omgivelser de bevæger sig i. Som modsætning hertil står verbaltekstens indre synsvinkel, hvor verden ses gennem pigens øjne.

5.1.1.6.2. Teksterne konvergerer:

Metafunktion

Tekstuel

Trylleblikket binder de to historier sammen.

En tæt sammenhæng mellem teksterne ses ved at verbalteksten giver betydning til de farvede felter i den visuelle tekst.

Skift i både i den visuelle og verbale tekst kan også ses i samspillet mellem de to: når teksten er placeret på højresiden, viser den at der sker noget nyt, også i billedfortællingen, nemlig i oplag 5, hvor flugten begynder, og i oplag 8 og 9, der omhandler forældrene: det første hvor moderen forsvinder, det andet hvor faren står som eneansvarlig for familien.

Ideationel

Familiens personer er deltagere i begge tekster.

De farvede felter i den visuelle tekst, fx *havfruer i dybet, kinder der gløder*, visualiserer verbalteksten og kompletterer dermed hinanden. Eller sagt på en anden måde: de farvede felter visualiserer de mentale processer og hjælper læseren til at udlede de følelser som læseren selv må uddrage.

Interpersonel

Den indre indsynsvinkel i verbalteksten tilføjer den visuelle historie en ekstra dimension som vises i de farvede billeder. Når verden er fuldstændig uoverskuelig, så kan trylleblikket hjælpe dig mentalt igennem alle verdens fortrædeligheder.

Sammenstillingen af teksterne viser, at de to tekster divergerer på mange områder, og at de divergerer mere end de konvergerer, men trods dette er læseoplevelsen af billedbogen en helhedsoplevelse. Hvad er det der sker hvor de to tekster divergerer? Verbalteksten tilføjer i hvert opslag en yderligere dimension til billedteksten, nemlig pigens perspektiv og de muligheder der ligger i trylleblikket, samtidig med at billedteksten danner en basis for de muligheder der ligger i trylleblikket. Mødet hvor teksterne divergerer, skaber et fortolkningsrum som gør bogen til en medrivende fortælling af høj litterær kvalitet. I litterær tekstanalyse kaldes sådanne muligheder for fantasiens udfoldelse ofte *tomme pladser* eller *at læse mellem linjer* (Børne- og Undervisningsministeriet 2019). Men eleverne får med denne viden et redskab til at analysere hvordan billede og tekst konstruerer tomme pladser, også i andre tekster.

5.1.2. Konklusion på analysen

Analysen af billedbogen *Trykkeblik* viser, at bogen er meget velegnet til en undervisning i 2. klasse. Bogens tekster og billeder er konkrete og taler ind i en verden som både er kendt og ukendt for de fleste elever i en 2. klasse. Bogens to tydelige perspektiver, som henholdsvis billederne og verbalteksten præsenterer, giver eleverne et eksempel på hvordan man kan se verden ud fra forskellige perspektiver og hvilke sproglige redskaber der kan anvendes når man gerne vil arbejde med det på andre litterære tekster. Bogen rummer mange muligheder for at lægge grunden til på de kommende klassetrin at udvikle elevers læsning af litterære tekster med fagligt udbytte

5.2. Lærerforberedelsen og undervisningen: hen mod reproduktionsfeltet

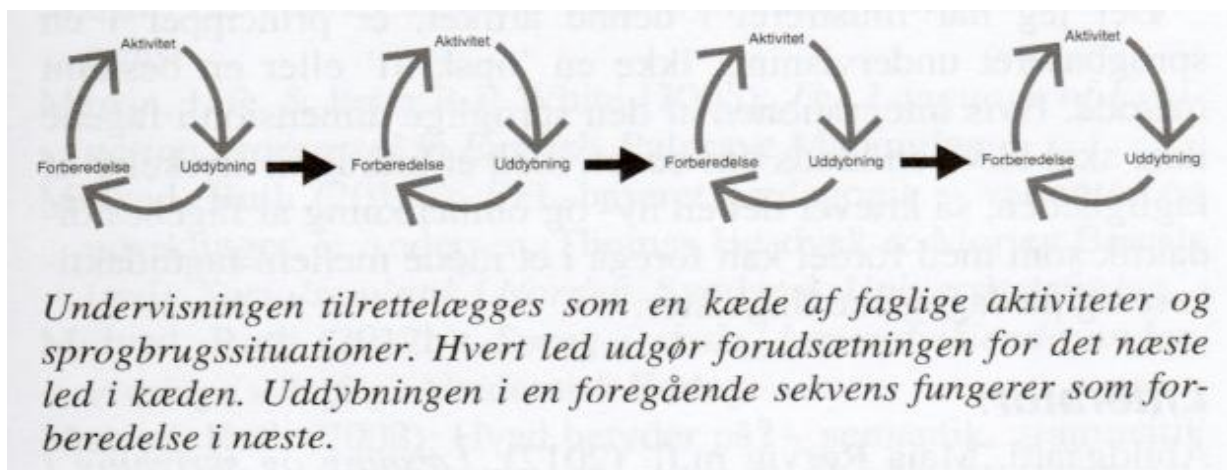
Hvor omfangsrig en læreranalyse af et læremiddel skal være, afhænger af på hvilket klassetrin undervisningen skal foregå, hvad eleverne har lært tidligere mv. I indskolingen hvor eleverne skal introduceres til redskaber der stilladserer analyse og fortolkning, har vi lagt vægt på at finde netop de sproglige redskaber der understøtter det formål. I en forberedelse til at bruge bogen i fx en 5. klasse kunne vi have gået mere ind på interpersonelle betydninger, fx hvor pigens holdninger kommer sprogligt og visuelt til udtryk.

Denne læreranalyses formål er et at få et overblik over bogens billeder og tekst samt hvordan de konvergerer og divergerer. Dette overblik skal bruges til at udvælge og udarbejde mål for undervisningen i den konkrete kontekst, her en dansk 2. klasse: læreranalysen skal altså *rekontekstualiseres* så den kan fungere i *reproduktionsfeltet*.

Det videre arbejde med at tilrettelægge undervisningsforløbet er planlagt ud fra princippet om at læring er en sproglig udviklingsproces: eleverne skal lære det faglige sprog som de skal bruge for at give deres viden et synligt udtryk. Og for at alle elever kan få adgang til skolens viden, er det nødvendigt at tilrettelægge undervisningen så den rummer alle de forskellige *koder* (Bernstein) eller *registre* (Halliday) som de kommer med (Derewianka 1990; Mulvad 2012a).

De forskellige aktiviteter er således valgt og tilrettelagt som en kæde af sprogbrugssituationer hvor de første aktiviteter lægger sig så tæt op ad elevernes forudsætninger som muligt, og de næste aktiviteter fører undervisningen frem mod de opstillede læringsmål. På den måde sikres det at eleverne altid står på noget kendt når de skal lære noget nyt.

Figur 8. Kæde af sprogbrugssituationer. Mulvad 2012b:15.

I denne proces er det vigtigt, at overgangen fra den ene aktivitet til den anden hænger sammen, sådan at resultaterne fra en aktivitet fungerer som afsæt og input for den næste. Resultaterne af de forskellige aktiviteter skal gøres synlige, fx skrives på store post-it, tegninger mv. De redskaber som eleverne bruger til at udvikle deres analyse og fortolkning, skal også synliggøres, fx ved i en 2. klasse at navngive *mentale processer* som ord for det som foregår inde i hovedet, fx tænker, føler osv. På den måde har alle elever adgang til den viden som de skal bruge, og de kan løbende vende tilbage til det de fandt ud af.

Læreren sorterer meget målrettet i de sproglige redskaber som hun i sin undersøgelse har anvendt. Netop overblikket giver hende mulighed for at vælge de redskaber som mest effektivt understøtter læringsmålet, og at tilrettelægge undervisningen med udgangspunkt i det.

Målet for forløbet er

- at fremme elevernes viden og færdigheder i at læse multimodale tekster litterært ved at
  - undersøge verbaltekst og billedtekst og sætte dem sammen til to perspektiver på samme historie
- at lære dem at anvende følgende sproglige redskaber til tekstlæsning:
  - verbale redskaber: *mentale processer*
  - visuelle redskaber: *layout, indramning, farver*

Det er meget vigtigt at kun få visuelle og verbale sproglige redskaber bliver introduceret ad gangen, og at der ikke inddrages nye før de første redskaber er blevet anvendt flere gange og gerne på forskellige tekster. Denne 2. klasse har tidligere arbejdet med *processer* (*materielle* og *relationelle*), *deltagere* og konkrete *omstændigheder* (tid og sted) i verbale tekster.

Det følgende er lærerens planlægning af undervisningsforløbet – en planlægning som danner rammen for undervisningen, men hvor der også er plads til at følge elevernes initiativer og ideer på de oplevelser, de får med bogen.

5.2.1. Undervisningsforløb

Undervisningsforløbet begynder med en intro hvis formål er at 'kroge' elevernes lyst til at læse bogen, gøre dem nysgerrige, samt at sikre at alle elever får forståelse for og kendskab til hvad ordet *trylle* betyder. Begrebet skal være kendt for alle når der arbejdes med bogen. Dernæst arbejdes der trinvis frem mod læringsmålet. Afslutningen på undervisningsforløbet giver eleverne mulighed for at relatere bogens handling og tema til deres egen verden.

Aktiviteterne er:

- Introduktion til begrebet "trylle" gennem observation af tryllekunstner.
- Fælles samtale om bogens billeder med fokus på *deltagere, processer og omstændigheder*.
- Højtlesning af verbalteksten uden billeder for at fokusere på sproget.
- Sammenligning af billeder og tekst for at undersøge samspillet.
- Analyse af *mentale processer* for at gøre eleveres fortolkning eksplicit.
- Perspektivering til elevernes egne erfaringer og verden.

Nedenfor skitseres de vigtigste aktiviteter i undervisningsforløbet for at synliggøre principperne: hvordan en undervisning kan se ud når den socialsemiotiske sprogmodel *rekontekstualiseres* til *reproduktionsfeltet*.

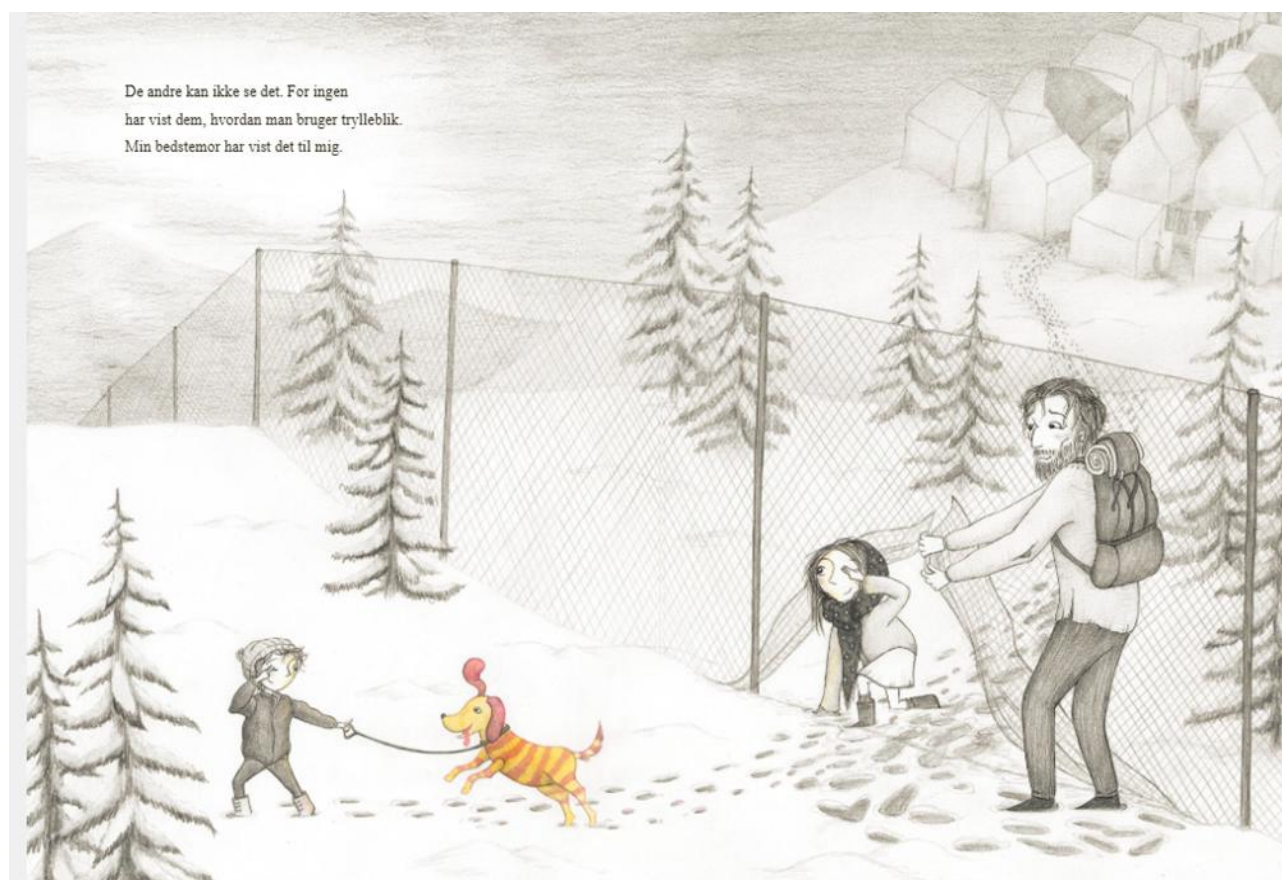
5.2.1.1. Intro til bogen

Denne aktivitet skal fange elevernes nysgerrighed. Den går ud på at undersøge ordet *trylleblik* med fokus på *trylle*, fx at opdage at det en tryllekunstner gør, er at snyde hjernen så man ser noget der ikke findes, og opleve hvordan magien skaber glæde. På den måde dannes i fællesskab en forståelse af ordet med henblik på at introducere bogen.

5.2.1.2. Læsning af bogens billeder

Denne aktivitet lægger sig helt tæt op ad alle elevernes forudsætninger: alle kan se og sige noget om billederne og på den måde være med til at opbygge den første fælles viden om bogen. Læreren har tilrettelagt aktiviteten så resultatet kan bruges som input i næste aktivitet.

Figur 9: Opslag 11.

I fællesskab

- samtaler lærer og elever om hvad man kan se på de enkelte billeder. Dette skrives på post-it
- opdeler de indholdet i farvede billeder og blyantsbilleder
- skrives sætninger til billederne

Når billedtekstens indhold skal beskrives, gøres det ved at eleverne svarer på nedenstående guidende spørgsmål:

Figur 10: Guidende spørgsmål for at fremhæve hhv. deltagere (i rød), processer (grøn) og omstændigheder (blå) med tilhørende eksempler på svar.

Hvem kan I se på billedet?

Hvad kan I se på billedet?

Hvad gør personen og tingene?

Hvor forgår det?

Hvor er personerne?

Hvordan ser derud?

Hvornår foregår billedet?

Deltagere	Processer	Omstændigheder
Far	Flygter	en skov
Pige	Kræbler	ude på landet
Dreng/søn	Går	under et hegn
Hegn	Trækker	om vinteren
Mors sjal	bærer	bag hegnet
Øne		øde landskab
Fodspor		
Trylleblik		
Gul og rødstriket hund		
huse		

Svarene udarbejdes for hvert opslag og skrives på post-it som vist ovenfor.

5.2.1.3. Oplæsning af bogen i sin helhed – tekst og billeder

Når eleverne er bekendt med indholdet på billedsiden og har opbygget et ordforråd som forudsætning for at forstå den verbale tekst, får alle elever udbytte af en højtlesning.

5.2.1.4. Fælleslæsning af verbalteksten – uden billede

Nu kan eleverne stå på noget kendt, verbalteksten, og koncentrere sig om noget nyt.

Noter i fællesskab på post-it:

- Hvem eller hvad deltager i teksten (*deltagere*)?
- Hvad sker der (*processer*)?
- Hvor, hvornår foregår teksten (*omstændigheder*)?

5.2.1.5. Sammenlign post-it med deltagere, processer og omstændigheder i

- billederne uden farve
- billederne med farve
- verbalteksten

Klassen samtaler om hvad der er fælles i de farvede billeder, i de sort/hvide billeder og i teksten og sætter de farvede billeder sammen med teksten.

Denne aktivitet har eleverne forudsætningerne for at deltage i igennem de foregående aktiviteter med både den visuelle og verbale tekst. De får nu lagt endnu en ny dimension på deres forståelse, nemlig samspillet mellem det visuelle og verbale: det som læreranalysen netop viste, var helt fundamentalt analyse for at forstå teksten som litterær tekst.

5.2.1.6. Intro til de mentale processer

Dette redskab skal eleverne bruge for at finde ud af hvordan teksten sprogligt konstruerer tekstens litterære kvalitet. Aktiviteten skal gøre det synligt for eleverne at mentale processer er ydre tegn for noget indre. Når eleverne har forstået hvordan ord som *se*, *tænke*, *føle* fungerer, sætter læreren et navn på denne gruppe ord som er passende for alderstrinnet, fx *tænkeord*. Lærer og elever kan lege denne lille leg for at illustrere hvad *mentale processer* gør. Læreren siger til eleverne:

- Luk øjnene og se fx for dig hvad du spiste i morges.
- Hvad skal der til for at jeg kan finde ud af hvad du spiste i morges?

Klassen samtaler om flere eksempler.

Man må udtrykke sine tanker og følelser i ord eller tegninger for at dele dem med andre. Det sker i bogen i samspillet mellem tekst og de farvede områder i billederne som vi som læsere må fortolke. Men man kan også udtrykke tegnene på det indre som fx i bogen *min bedstemor lo*. Hvordan har man det når man ler? Forskellige mentale processer inddrages i samtalen fx *ønsker*, *tænker*, *smager*, *tror*, *elsker*...

5.2.1.6.1. Undersøgelse af de mentale processer med de farvede billeder og teksten

Og så er eleverne klar til at gå ind i billederne igen med deres nye viden. De ydre tegn kan omsættes til følelser: hvordan har pigen det? Hvorfor? Disse spørgsmål stilles til de enkelte opslag, fx da de begynder deres flugt:

Figur 11: Opslag 6.

*Med mit trylleblik kan jeg se grønne marker
og frie fugle og åbne veje forude*

Klassen kan arbejde med spørgsmål som fx Hvordan har pigen det? Hvorfor tror du det? Hvordan kan man skrive hvordan hun har det, fx Pigen glæder sig til de nye oplevelser, men hun er også ked af det, fordi de skal rejse fra deres hjem. Der kan sættes små post-it med følelser på de farvede billeder og relevante personer.

5.2.1.7. Samtale om opslag med udgangspunkt i de post-it der er udarbejdet

Til sidst tages et tilbageblik på de ophængte post-it. Eventuelt kan man fastholde hvad klassen er kommet frem til i en fælles skrivning hvor pointerne fastholdes.

5.2.1.8. Perspektivering til elevernes egen verden

Nu kan eleverne tage deres analyse og fortolkning med ud i deres egen verden: Er den tilværelsestolkning som bogen lægger frem, brugbar for dem selv, for andre?

Figur 12: Modellering i ler.

Hvis klassen vil arbejde videre, kan de fx:

- Arbejde med spørgsmål som fx 'Kan trylleblik bruges af dig, af andre'? 'Kan det bruges andre steder'?
- Tegne eksempler på hvor det kan bruges
- Lave en ny billedfortælling til teksten
- Modellere i ler et trylleblik fra bogen eller dit eget trylleblik

6. Konklusion og diskussion

I denne artikel har vi givet vores bud på hvordan socialsemiotik kan rekontekstualiseres til en dansk skolekontekst. Med et eksempel fra dansk litteraturundervisning, hvis overordnede faglige formål er at give eleverne oplevelse og forståelse af litteratur samt øge deres forståelse af deres omverden (Børne- og Undervisningsministeriet 2019), har vi vist en mulig vej til at lærerne kan opfylde dette formål gennem den rekontekstualisering som forgår i lærerens forberedelse, først i lærerens egen analyse af undervisningsmidler og derefter i de valg læreren træffer i sin tilrettelæggelse af undervisningen. Målet og hensigten med dette arbejde er at lære eleverne sproglige redskaber så de selvstændigt kan analysere og fortolke litterære tekster: hvordan sproget skaber litterær betydning.

Hvorfor finder vi det så vigtigt? Svaret på det kan bedst besvares af M.A.K. Halliday selv:

A text is a semantic unit, not a grammatical one. But meanings are realized through wordings; and without a theory of wordings – that is a grammar – there is no way of making explicit one's interpretation of the meaning of a text.

(Halliday 1985/1994, s. xvii)

Vi er nødt til at lære eleverne at bruge en betydningsgrammatik som kan hjælpe og guide dem i dette fortolkningsarbejde så de står stærkt og ikke er henvist til gæt og synsninger (Kabel 2016; Christie & Macken-Horarik 2011) i form af fx moralske holdninger til fiktive karakterer eller hverdagsagtige fortolkninger ud fra personlige erfaringer sådan som man ofte ser det i fagets didaktisk tilrettelagte læremidler.

Ud fra de krav vi ser at lærere møder i dagens danske grundskole, må den udgave af socialsemiotisk pædagogisk teori vi vælger, være følsom over for hvad der konkret foregår i praksis i skolen, fx undersøgende undervisning hvor alle får faglige deltagelsesmuligheder og adgang til de høje faglige krav der stilles.

På den baggrund vælger vi at fokusere på *disciplinarity* (Christie & Maton 2011), og det har som konsekvens at vi fremhæver Hallidays socialsemiotiske begreber *kontekst*, *register* og *stratificering* som didaktiske redskaber i kombination med uddannelsessociologen Basil Bernsteins *rekonstekstualisering* og uddannelsesforskeren Mary Schleppegrells udvikling af *praksisnære didaktiske redskaber*.

Vi har stillet os selv den opgave at give vores bidrag til at løse et gammelt og velkendt problem: hvordan kan vi gøre det til et meningsfuldt valg for lærere at basere deres undervisning på de sproglige redskaber som findes i M.A.K. Hallidays systemiske funktionelle lingvistik? Det spørgsmål har vi langt fra givet et endegyldigt svar på. Vores forskning og udvikling sammen med lærere i grundskolen har imidlertid vist os at det er en farbar vej for lærerne ud fra de kriterier om meningsfuldhed vi har opstillet i artiklen.

Der findes nationalt og internationalt masser af forskning og udvikling som har vist sin anvendelighed, også i dansk grundskole. Den faglige og sproglige viden findes tilgængelig og anvendelig i praksis (se fx hjemmesiderne for *Læring gennem sprog* og *Language and Literacy in Education*).

Men for at det skal blive et mere tilgængeligt valg for mange flere lærere i alle fag, må udviklingen i Danmark drives frem mere systematisk og institutionelt end det sker i dag, hvor det i høj grad hviler på enkelte skoler, lærergrupper o. lign. Det vil være en gode ide at se på alle trin i rekontekstualiseringsstigen.

I produktionsfeltet kunne funktionelle lingvistiske teorier i højere grad udforskes og udvikles (Gregersen 2024), forskning i pædagogik og socialisering inkludere fokus på sprog (fx Halliday 1978, 2007; Hasan 2009; Tomasello 2008).

Arbejdet med at udvælge de sproglige redskaber der er svar på et konkret fags faglige spørgsmål, kræver både stor faglig og sproglig viden. Dette arbejde giver lærerne udtryk for er et tidskrævende arbejde. Derfor vil et samarbejde mellem fagfaglige personer og fagpersoner med stor viden om socialsemiotikken, fx lærere på professionshøjskoler, universiteter, forlagsredaktører, være et rekontekstualiseringsfelt som kan formulere de fagfaglige spørgsmål og finde de sproglige redskaber. Grundskolen kan også være et rekontekstualiseringsfelt hvis viden og tid til det findes.

Referencer

- Andersen, Thomas H. (2013). 'Registerbegrebet. En teoretisk forankring og et rids over begrebets praktiske anvendelighed til tekstanalyse og tekstforfatning'. I: Hållsten, Stina, Hanna S. Rehnberg & Daniel Wojahn (red.): *Text, kontext och betydelse. Sex nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik*. Södertörns högskola. <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:655788/FULLTEXT01.pdf>.
- Andersen, Thomas H., Morten Boeriis, Eva Maagerø & Elise S.Tønnessen (2015). *Social Semiotics. Key Figures, New Directions*. New York/London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315696799>
- Bernstein, Basil (1971). *Class, Codes and Control: Volume 1 – Theoretical Studies Towards a Sociology of Language*. New York/London: Routledge.
- Bernstein, Basil. (1996). *Pedagogy, Symbolic Control and Identity*. New York/London: Routledge.
- Bjørn, Ane (2021). *Trylleblik*. København: Gutkind Forlag.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *Dansk. Faghæfte 2019*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2020). *Sproglig udvikling. Vejledning*. København: Børne- og Undervisningsministeriet.
- Christie, Frances & Beverly Derewianka (2008). *School Discourse: Learning to Write across the Years of Schooling*. London: Continuum.
- Christie, Frances & Mary Macken-Horarik (2011). 'Disciplinarity and school subjects'. I: Christie, Frances & Karl Maton (red.). *Disciplinarity. Functional Linguistic and Sociological Perspectives*. London: Continuum.
- de Oliveira, Luciana C. & Mary Schleppegrell (2015). *Focus on Grammar and Meaning*. Oxford: Oxford University Press.
- Derewianka, Beverly (1990). 'Rocks in the Head: Children and the Language of Geology' I: Carter, R. (red.), *Knowledge about Language in the Curriculum: The LINC Reader*. London: Hodder & Stoughton. https://hundred-cdn.s3.amazonaws.com/uploads/step/file/1187/Beverly_Derewianka.pdf.
- Disadvantaged Schools Program (1994). *Write it Right. Resources for Literacy and Learning*. Metropolitan East Region. NSW: Department of School Education.
- Eggins, Susanne (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics* (2. udg.). London: Continuum.
- Fang, Zhihui & Mary Schleppegrell (2008). *Reading in Secondary Content Areas. A Language-Based Pedagogy*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.309314>
- Gregersen, Frans (2024). 'Bernstein-øjeblikket – en kontrafaktisk historie'. *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning*, NF 34. <https://doi.org/10.61965/sos.v34i.34510>
- Halliday, Michael A.K. (1964/2003). Syntax and the Consumer. I: Jonathan Webster (red.), *The collected Works of M.A.K. Halliday*. Vol. 3. London: Equinox.
- Halliday, Michael A.K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A.K. (1985/1994). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- Halliday, Michael A.K (2007). *Language and Education. The Collected Works of M.A.K. Halliday*. Vol. 9. Jonathan Webster (red.). London: Equinox.
- Halliday, Michael A.K. & Christian M.I.M. Matthiessen (2014). *Halliday's Introduction to Functional Grammar* (4. udg.). New York/London: Routledge.
- Halliday, Michael A.K, Angus McIntosh & Peter Stevens (1964). *The Linguistic Sciences and Language Teaching*. London: Longman.

- Hasan, Ruqaiya. (2009). *Semantic Variation: Meaning in Society and Sociolinguistics*. Vol. 2 in *The Collected Works of Ruqaiya Hasan*. Jonathan Webster (ed.). London: Equinox.
- Hasan, Ruqaiya (2016). *Context in the System and Process of Language. Collected Works of Ruqaiya Hasan, Vol. 4*. Jonathan Webster (ed.). London: Equinox.
- Jacobsen, Grethe K. & Ruth Mulvad (2022). *Ind i naturfag. Fra tekster til naturfaglig kompetence*. København: Akademisk.
- Kabel, Kristine (2016). *Danskfagets litteraturundervisning, et casestudie af elevers skriftsproglige måder at skabe stillingtagen på i udskolingen*. Ph.d.-afhandling: Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet.
https://pure.au.dk/ws/portalfiles/portal/429049982/F_rdig.pdf
- Kofoed, Ulla, Ruth Mulvad & Inge Ragnarsson (2021). 'Fra baller til sædemuskler sprogbaseret fagundervisning.' In Knudsen, Stine K. & Lone Wulff (red.). *Kom ind i sproget*, 2. udgave. København: Akademisk.
- Kress, Gunther & Theo van Leeuwen (2006). *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. New York/London: Routledge.
- Kvalitet i Dansk og Matematik (KiDM) (2026). www.kidm.dk. Lokaliseret d. 29.05.2026.
- Language and Literacy in Education (LLEN) (2026). www.llen.online. Lokaliseret d. 29.05.2026.
- Læring gennem sprog (2026). www.sprogbaseretlaering.dk. Lokaliseret d. 29.05.2026.
- Maagerø, Eva, Ruth Mulvad & Elise S. Tønnessen (2022). *Women in Social Semiotics and SFL: Making a Difference*. New York/London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429352270>
- Macken-Horarik, Mary (1996). 'Literacy and Learning across the Curriculum: Towards a Model of Register for Secondary School Teachers'. I: Hasan, Ruqaiya & Geoffrey Williams (red.), *Literacy in Society*. London/New York: Westly Longman Limited.
- Macken-Horarik, Mary, Kristina Love, Carmel Standiford & Len Unsworth (2018). *Functional Grammars: Re-conceptualizing Knowledge about Language and Image for School English*. New York/London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315669731>
- Martin, James R. (1992). *English Text: System and Structure*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins.
- McDonald, Lorraine (2023). *A New Literature Companion for Teachers*. Laura St, Newton: Primary English Teaching Association Australia (PETAA).
- Mulvad, Ruth (2012a). *Sprog i skole. Læseudviklende undervisning i alle fag*, 2. udg. København: Akademisk Forlag.
- Mulvad, Ruth (2012b). 'Sprog i skole – om at integrere arbejde med sprog i fagenes didaktik. Sproget i skolen.' *KvaN94*.
- Mulvad, Ruth (2013). 'Hvad er genre i genrepædagogikken? Kære genre – hvem er du?' *Viden om Læsning* 13. https://videnomlaesning.dk/media/1698/ruth_mulvad2.pdf
- Painter, Clare, James R. Martin & Len Unsworth (2013). *Reading Visual Narratives. ImageAnalysis of Children's Picture Books*. Sheffield: Equinox.
- Rose, David & James R. Martin (2012). *Learning to Write, Reading to Learn: Genre, Knowledge and Pedagogy of the Sydney School*. Sheffield: Equinox.
- Schleppegrell, Mary (2004). *The Language of Schooling: A Functional Linguistics Perspective*. New York/London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781410610317>
- Tomasello, Michael (2008). *Origins of Human Communication*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/7551.001.0001>